

**Tózsá István:
Kalauz a
„Veronese Art”
görög mitológiai
szobrokhoz**

Az európai kultúra három tartópillére, a zsidó-keresztény és a kelta-germán mítoszok, szokások és vallás mellett a legősibb a görög-római mitológia. Ennek ismerete nélkül nincs európai identitású művelt ember. Ezek a szobrok a görög mitológia sok száz alakja közül, mintegy százhatvannak állít emléket.

Ebben az összeállításban *kizárólag* olyan ismeretek szerepelnek, amelyeket a Szerző Internet és lexikonok, könyvek nélkül tud és írt le, tehát a szubjektív értelmezés; az esetleges tévedés, vagy pontatlanság jogát fenntartja.

TARTALOM

3. oldal, podcast: **Én is Árkádiában születtem**

5. oldal, mitológiai alakok:

Adonisz, Agamemnón, Aineiász, Aiasz (Ajax), Akhilleusz, Alkméné, Amor és Psziché, Amphitrité, Aphrodité, Apollón, Arész (Mars), Arkasz, Artemisz (Diana, Aszklépiosz, Atalanté, Athéné (Minerva, Atlasz, Ázsia, Boreász, Danaé, Daphné és Apollón, Démétér (Ceres, Diké (Justícia, Dióne, Dionüszosz (Bacchus, Dorisz, Eirené (Pax, Ekhó, Eleithya (Lucina, Erató, Erebosz, Erinnüsz (Fúria), Erisz, Erósz (Ámor), Erósz és Psziché, Európé, Eurosz, Eurünomé, Euterpé, Éósz (Auróra), Gaia, Galateia, Gérasz, Gigász, Glaukosz, Gorgophoné, Hádész (Plútó), Harmónia, Hárpia, Hekaté, Hektór, Hermész (Merkúr), Heszperisz, Hesztia (Veszta), Hébe (Juventus), Hédoné, Hélios, Héphaisztosz (Vulkanosz), Héra (Júnó), Héraklész (Herkules), Higiénia, Hippolité, Hyperión, Hypnosz, Iászón, Iapetosz, Ikarosz, Irisz, Inó (Leukothea), Ió, Isztrosz (Danuviusz), Kadmosz, Kalliopé, Kallisztó, Kalüpszó, Kasszandra, Kentaurusz, Kétó, Kharón, Khariszok (Gráciák), Kheirón, Kirké, Kleió, Koiosz, Koré, Korónisz, Krataisz, Kriosz, Kronosz (Szaturnusz), Küklopsz, Léda, Létó, Maia (Maius), Matriárka, Medeia, Medúza (Gorgó), Meleagrosz, Melpomené, Memmón, Métisz, Minósz, Mnémoszüné, Moirák (Párkák), Morpheusz, Narkisszosz, Nemeszisz, Neoptolemosz, Nephelé, Néreusz, Niké (Viktória), Nimfa, Notosz, Nyx, Odüsszeusz, Orion, Ókeanosz, Orpheusz és Eurydiké, Palaimón (Melikertész), Pandóra, Parisz és Heléna, Pán (Faun, Szilvánusz), Pegazus, Pelopsz, Pentheszileia, Perszeophoné, Perszeusz és Androméda, Phoibe, Phosphoros (Lucifer), Pléióné és Aithra, Polyhymnia, Pontosz, Poszeidón (Neptunusz), Prométheusz, Rhea, Szatírosz, Szeléné (Luna), Szemelé, Szirén, Sziszfusz, Terpszikhoré, Thanatosz, Thália, Theia, Themisz, Thészeusz és Minótauros, Styx, Tartaros, Thétyisz, Thetisz, Tritón, Tykhé (Fortuna), Uránia, Uranosz, Zephirosz, Zélosz, Zeusz (Jupiter).

169. oldal: **Zeusz rokonsága**

170. oldal: **Állatövi csillagképek**

173. oldal: **A 12 olimposzi**

174. oldal, képek: **Artemisz és Iphigeneia; Eurütión és Hippodameia; Hádész és Perszeophoné; Hektór és Andromakhé; Hermész és Kalüpszó; Meleagrosz és Atalanté; Menelaosz és Patrokolosz; Pán és Aphrodité; Perszeusz és Androméda**

183. oldal, podcastok: **Angyal szállt el felettünk; Aphrodité – Vénusz; Az értelem szikrája; Égenföldön keresi; Egy hajszálon függ az életünk; Európa; Foglyul ejtett halál; Halak és Bak csillagképek; Halálmadár; Harmónia nyakéke; Hullámok szilaj ereje; Kalüpszó; Kánikula és Antarktisz; Ki a ludas ebben, uram? Lépés in-dulj! Most ugrik a majom a vízbe; Orion; Sándor; Sziszfuszi munka; Világ hét csodája; Visszhang és narcizmus**

Én is Árkádiában születtem

Auch ich war in Arkadien geboren
(Frederick Schiller: Resignation, 1789)

A kőkorszak évezredei alatt az emberfajok egyedei családokban, nemzetségekben, kis hordákban kóboroltak Afrika és Eurázsia hatalmas területein. A csoportokat mindig a legerősebb, a védelmet és a vadászatot, vagyis a nemzetség életben tartását biztosítani tudó hím, az alfa hím, az apa, az atya vezette.

Ha a családfő – aki a nők birtoklása felett is rendelkezett –, elvesztette erejét, vagy meggyengült, megöregedett, akkor egyik utódja, kihívója, egy másik, fiatalabb hím vette át vezető szerepét – akárcsak az állatvilágban. Igen ám, de az ember irigy, leleményes, nagyravágyó, s célja elérésében nem mindig tartja be a *fair play* szabályait. Az állatvilág-béli példákkal ellentétben, az embercsoportokban egyre gyakrabban megtörtént az, hogy a vezért idő előtt eltették láb alól, még akkor is, ha egyetlen kihívó nem bírt vele. Összefogott két-három gyengébb, fiatal férfiutód, s együttesen végeztek az atyával (ez ám az „eredendő bűn,” az apagyilkosság – Freud szerint legalábbis). Meg is egyeztek, hogy az időmérés akkori eszköze, a hold ciklusainak változása szerint, azonos időtartamig, felváltva vezetik a nemzetséget az apagyilkos fiúk. A sok százezer apagyilkosság társadalmi szintű „lelkiismeret-furdalása” vezetett a totemállatoknak – a meggyilkolt atya szellemét képviselő – megjelenéséhez, az intézményesített vallás küszöbéhez. Igen ám, de az ember irigy, leleményes, nagyravágyó, s célja elérésében nem mindig tartja be a megkötött egyezségeket sem. Így esett, hogy a vezérnek a holdhónapok, vagy a holdév elteltével nem akaródzott átadni a hatalmat tettestársának, testvérének. Így a testvér-klán időszakát a közösség fennmaradását veszélyeztető belharcok, testvérháborúk terhelték. Valakinek fel kellett lépnie döntőbíró képében, aki kényszeríti a vezért, hogy ha lejárt az ideje, adja át a hatalmat a másik vezérnek. Kire hallgathattak a féktelen, erős hímek, az „apagyilkos” fiúk? Kinek az ítéletét fogadhatták el egyedül? Az édesanyjukét. Ő lett a szintén az állatvilágból is ismert alfa nőtény. Így született meg a kőkorszak évezredei alatt az anyajogú társadalom, a matriarchátus.

Európában egészen a bronzkorig tartotta magát ez a társadalmi rend, immáron nem kóborló hordákat, hanem államépítő népeket uralva. A mediterrán világ társadalmainak életét és erkölcsét, vallását, művészetét immár nem a totemállatok, hanem az anyaistennők tisztelete szabályozta. Ez a nőuralom, évezredekken át egészen a vaskor hajnaláig tartott. Addig tartott, amíg meg nem született Zeusz – a görögországi **Árkádiában**. A vaskorszakban megjelenő *high technology*-t a vasfegyverek képviselték, s a legerősebb férfiak által vezetett fegyveres rablóbandáknak és seregeknek nem tudtak ellenállni az anyajogú társadalmak, városállamok kő- és bronzfegyverekkel rendelkező védői. Sok ezer év elteltével ismét a férfiak lettek a királyok, a vezérek, s az őskori alfa hímek uralma után újra beköszöntött a patriarchátus, az apajogú társadalom – máig tartó – időszaka, az anyaistennők uralma véget ért. Az anyaistennők, a mediterrán világ három évszakához idomult formában jelentek meg: a fiatal lány (a tavasz), a vonzó nő, az anya (a nyár) és a vénasszony (a tél). Még a magyar hitvilágban is tükröződik ez a hármasság, a kereszténységgel átítatva: kis-boldogasszony (kisasszony), nagy-boldogasszony (Szűz Mária) és kara-asszony (karácsony = a „sötét” asszony). Az anyaistennők uralma véget ért, de – ahogy a testvér-klánok időszakában a meggyilkolt apák szelleme – most a meggyalázott, elűzött istennők, papnők, királynők emléke vezetett társadalmi szintű „lelkiismeret-furdaláshoz” újfent, a bronzkor és vaskor közötti évszázadokban. Így, amikor a vaskori Zeusz a férfitársadalom nevében visszavette az abszolút hatalmat, valami „jóvátételt” kellett fizetnie a nőknek; s mint ahogy egykor a testvér-klán tagjai a totemállatokkal adóztak a sok ezerszer meggyilkolt atya emlékének, úgy most a vallásban az Árkádiában született új istenségek közül a legokosabbat, a legszebbet és a legfélelmetesebbet a nők közül választották: Pallasz Athéné, Aphrodité és Hekaté személyében.

The Triumphs of Humanity

Mítoszok és
legendák az
európai kultúra
bölcsejéből

Az emberiség diadalai

Veronese Art
szobrok a
görög
mitológiából

Adonisz

a Férfiszepség

A ciprusi Kynarisz király és leánya, Mirha, vérfertőző kapcsolatából született fiú, aki szépsége okán az európai kultúrában a férfiszepség szimbólumává lett.

Mirha nagyon szép és rátarti volt, rengeteg kérőjét kikosarazta, senkibe nem szeretett bele és erre büszke is volt, ezzel megalázta a Szerelmet. Ezért *Aphrodité* a szépség istennője megkérte fiát, *Erósz*t, a szerelem istenét, hogy ébresszen benne vágyat saját apja iránt. Így történt, hogy Mirha titokban elcsábította az apját.

Amikor Kynarisz rájött, mi történt, meg akarta ölni a lányát, akit *Aphrodité* az utolsó pillanatban mirhafává változtatott, mivel megsajnálta. A kardsapás szét hasította a fa kérgét, és az így megszületett kisfiú olyan szép volt, hogy *Aphrodité* magával vitte egy kis ládában, s rábízta féltestvérére, *Perszephonéra*, az Alvilág királynőjére, hogy vigyázzon rá. Adonisz olyan szép fiúvá serdült, hogy *Aphrodité* alig tudta visszaszerezni *Perszephonétól* később. Csakhogy *Aphrodité* kedvese, *Arész* hadisten ezt nem nézte jó szemmel, s féltékenységében – vadkan képében – megölte Adoniszt. A fiú kiömlő véréből keletkezett a kökörtcsin virág.

Aphrodité később, *Zeusz* engedélyével elérte, hogy Adonisz az év egyharmadát, a tavaszt vele töltsse, a telet az Alvilágban, *Perszephonénál*.

Adonisz a meghaló és feltámadó mitológiai alakként – akárcsak maga *Perszephoné* – a természet téli halálát és tavaszi újjáéledését tükrözi. Anyja, Mirha, aki fává változott, az ókor egyik legértékesebb, legnépszerűbb balzsamját képviseli. A mirha és a tömjén az arannyal vetekedett árban.

Adonisz apja, a ciprusi Kynarisz király egyébként olyan ravasz volt, hogy még magát *Odüsszeusz*t is sikerült rászednie egyszer. Amikor *Odüsszeusz* és Diomédész sorra látogatták a görög királyokat, hogy hadba szólítsák őket Trója ellen, Kynarisz száz hajót ígért *Odüsszeusz*nak katonákkal megrakva. Ám, amikor a görög hajóhad gyülekezőhelyére megérkeztek a ciprusiak, mindössze egyetlen hajó érkezett. Ennek a kapitánya 99 kis játékhajót bocsájtott vízre a megérkezésükkor, rajtuk apró terrakotta katonákkal. Így teljesítette ígétét – virtuálisan – Kynarisz.

Agamemnón a mükénéi

Agamemnón Mükéné az egykor legerősebb görög, akháj királyság ura, ő vezette a Tróját elpusztító görög szövetséget.

Apja Átreusz, mükénéi király, **Pelopsz**, Tantalosz és **Zeusz** leszármazottja. Anyja Aeropé. Testvére Menelaosz, aki felesége, **Szép Heléné** révén Spárta királya lett. A két testvért Átraidáknak nevezik, apjuk után.

Az Átraidák apja, Átreusz véres testvérharcot vívott Thüesztésszel, az „aranyló” Mükéné trónjáért, ami több görög tragédia témája. A történelemben az anyajogú társadalmat felváltó testvérlán életképtelenségét fejezi ki a családon belüli testvérharc a királyságokért.

Ismeretes, hogy **Thetisz** és Péleusz lakodalmán **Erisz** viszályt szított **Athéné**, **Héra** és **Aphrodité** istennők között, egy szépségversenyt provokálva. Ennek döntőbírójaként a legszebbnek tartott halandó királyfit, a trójai **Páriszt** jelölte ki **Hermész**. **Parisz**, a „legszebbnek” járó aranyalmát **Aphrodité**nek ítélte, aki cserébe a legszebb halandó asszony szerelmét ígérte neki, aki történetesen a spártai királynő, **Szép Heléné** volt.

Miután **Heléné** Trójába szökött **Parisszal**, Menelaosz bátyja segítségét kérte, aki ezt az esetet arra akarta felhasználni, hogy egyesítse a görög királyokat és legyőzze a Fekete-tengeri kereskedelmet ellenőrző Tróját a Dardanellák-tengerszorosban. Agamemnón attól sem riadt vissza, hogy a nagy görög hajóhad indulását lehetővé téve, az általa megsértett **Artemisz** istennő kiengeszteléséért saját lányát, Iphigeneiát feláldozza, a kedvező szél érdekében. 10 éves háború után Agamemnón elfoglalta és feldúlta Tróját **Odüsszeusz** segítségével. A győztesen hazatérő hadvezért azonban felesége, Klütaimnésztra – **Szép Heléné**

nővére – meggyilkolta, így állva bosszút a feláldozott lányáért. Őt viszont saját fiúk, Oresztész ölte meg, s abban a kérdésben, hogy mi a nagyobb bűn; az apa- vagy az anyagyilkosság, **Athéné** istennő sugallatára az athéni törvényszék felmentette – jelezve ezzel az anyajogú társadalom, a matriarchátus vereségét az apajogú társadalommal, a patriarchátussal szemben.

Aineiász / Aeneas

a rómaiak őse

A kis-ázsiai Trójával szövetséges dardanai királyság hercege.

Apja Ankhiszész, anyja maga *Aphrodité* a Szépség istennője.

Aineiász megmenekült a görögök által feldúlt Trójából és hosszú bolyongás után Itáliába érkezett, ahol megalapította az első latin várost. Így őt tekintik a rómaiak őseinek.

Aphrodité halandó férfiakkal is szerelmi kalandokba bocsátkozott, így Aineiász apjával Ankhiszésszel is, aki nagyon szép férfi volt. Egyszer azonban részegen eldicsekedett kalandjával a cimborái előtt, ezért a dühös *Aphrodité* megjelent előtte valódi – 2,5 méteres, vakító fényű – alakjában, amitől Ankhiszész lebénult. Később az égő Trójából Aineiász a hátán menekítette apját, gyermekét kézen fogva, de felesége Kreusza nem tudott velük lépést tartani, ő ott pusztult. Aineiász a trójai háborúban bátran harcolt, még *Akhilleusszal* is össze mert csapni. Ebből a küzdelemből édesanyja, *Aphrodité* menekítette el, aki maga is megsebesült, amikor egy görögöt (Diomédészt) *Athéné* képessé tett arra, hogy lássa a láthatatlant, s *Aphrodité* a fiára dobott dárdát tenyerével háritotta el – majd sírva repült az Olimposzra, ahol anyja *Dioné* istennő gyógyította dárdával átütött tenyerét. Aineiászt ezalatt *Apollón* isten menekítette ki a harcterről.

Vergilius hősi eposzt írt a görögök által feldúlt Trójából menekülő Aineiász történetéből, amely egészen a XX. századig az európai iskolák kötelező tananyaga és a latin nyelv tanításának egyik forrása volt. A trójai-dardanosi birodalom a mai Törökország területén, Kis-Ázsiában volt. Alapítója Dardanosz (*Zeusz*, és *Atlasz* titán Élektra nevű, Tróját gyászoló „sötétfátylas” lányának gyermeke). Dardanosz utódai voltak: Trósz és testvére Asszarakosz (Ankhiszész az ő unokája, s Aineiász az ő dédunokája). A Tróját építeni kezdő, névadó Trósz utódai pedig: Iliosz (a trójai vár fellegvára Ilion, s ez Homérosz szintén európai iskolai tananyagot képező eposzának, az Iliásznak a névadója) és Láomedón (Priamosz, az utolsó trójai király apja). Az előkelő római patríciuscsaládok Aineiászig igyekeztek családfájukat visszavezetni, így tett Julius Caesar is.

Aiasz / Ajax

az erős

A Tróját ostromló görög seregben *Akhilleusz* után a második legvitézebb, rettenthetetlen harcos. Római neve Ajax, aki a harcos Erő szimbóluma, nevének jelentése: sas.

Szalamiszi király volt; apja Telamón, anyja Periboia.

A trójai háború vége felé, *Akhilleusz* halála után, annak páratlan szépségű, *Héphaisztosz*, az isteni kovács által készített fegyvereit nem Aiasznak, aki együtt nevelkedett *Akhilleusszal* és az unokatestvére is volt, hanem *Odüsszeusz*nak ítélték, s Aiasz szégyenében öngyilkos lett.

Telamón – Aiasz apja – *Héraklésszel* együtt elfoglalta Tróját még Láomedón királysága idején, mivel a trójai király nem váltotta be egy ígéretét, nevezetesen, hogy híres szép lovait odaajándékozza annak, aki megöli azt a tengeri szörnyet, akinek Láomedón leányát, Hésziónt, „Ázsia királynőjét” fel kellett volna áldozniuk a trójaiaknak. *Héraklész* és Telamón megölték a szörnyet, de mert Láomedón nem tartotta az ígéretét, Tróját – ők ketten – elfoglalták, feldúlták és Hésziónt Telamón feleségül is vette, elvitte Szalamiszra. Ez is egyik oka volt a Trójai háborúnak: Láomedón legkisebb, életben hagyott fia, Priamosz trójai király ugyanis visszakövetelte Hésziónt a görögöktől. És ezért viszonyult szinte megbocsájtóan ahhoz, hogy fia, *Parisz*, elrabolta Szép *Helénét* Spártából.

Telamón apja Aiakosz volt, aki *Zeusz* egyik halandó fia volt Aiginé nimfától. Aiakosz a *Minósz* vezette alvilági bíróság egyik tagjaként az európai holt lelkek bírója lett halála után.

Aiasz – Homérosz Iliásza szerint – egy egész napos párviadalt folytatott Trója hercegével, *Hektórral*, de egyik sem tudott győzni.

Akhilleusz / Achilles

A trójai háború hőse, a legvitézebb görög az ostromló seregben.

Anyja *Thetisz*, egy habléány, apja Péleusz, phthiai király.

Születése után anyja levitte az Alvilág határához, és ott a *Styx* (a Gyűlölet) folyó jéghideg vizébe mártotta a sarkánál fogva. Ezzel sebezhetetlenné tette; kivéve a sarkát – ahol nem érte a víz. Homéroszi jelzője: „gyorslábú.” Nevének jelentése: ajak nélküli, de ennek ellenére szép férfi volt, s ennek megfelelően, a görögök között különlegesnek – szökének – írták le.

A trójai háborúba annak ellenére elment, hogy halálát jósoldták, ugyan, de azt is, hogy vitézségével hírnevet és így halhatatlanságot szerez – amíg csak az európai kultúrában emlékezni fognak rá. Homérosz *Iliász* című eposza, amely a XX. századig az európai iskolák kötelező tananyaga volt, tulajdonképpen a trójai háború során Akhilleusznak a görög fővezér (*Agamemnón*) elleni haragjáról szól, s legendás párharcáról Trója hősével, *Hektór* herceggel.

Akhilleusz a legvitézebb görög harcosokat, a myrmidónokat vezette Trója ellen, s gyakorlatilag minden trójait megölt, akivel csak találkozott a csatatéren. Halálát *Parisz* trójai királyfi nyila okozta, amely éppen a sebezhető sarkán találta el. Halála után *Szép Heléné*vel, *Zeusz* halandó leányával együtt az Alvilágban az Elíziumi almaföldek (az alvilági „mennyország”) uralkodója lett. De ott sem boldog: az Alvilág határára látogató *Odüsszeusz*nak azt mondta, hogy inkább lenne egy nyomorúságos, de élő halandó, mint király az árnyak között.

A legyőzhetetlen Akhilleusz alakja – amennyiben a trójai-görög ellenségeskedés valóság volt, és a régészet szerint igen –, mint a többi szereplőé is, valóságos lehetett; ellentétben a már emberfeletti tetteket véghez vivő *Héraklésszel* (a legnagyobb görög hőssel) akinek a valóságos alakja már a mitológia kódéba vész.

Akhilleusz volt a macedón világhódító, Nagy Sándor példaképe.

Alkméné a haragos

Alkméné **Héraklész**nek, a legnagyobb görög hősznak az anyja. Anyja Anaxó, apja Élektrión – műkénéi. Az „igen haragos” Alkméné Amphitryón király felesége volt, nagyon erényes, ezért **Zeusz** csak úgy tudta elcsábítani, hogy férjének az alakját öltötte fel. Alkméné volt **Zeusz** utolsó halandó kedvese, s fia a legtökéletesebb, legnagyobb görög hős lett. A megszületett **Héraklész** mostoha apja pajzsán aludt, amikor **Zeusz** féltékeny felesége **Héra**, két hatalmas kígyót küldött az újszülött elpusztítására. Iphiklész, Amphitryón valódi fia, csak sírt, de a kis **Héraklész** nevetve megfojtotta a két kígyót. Ezen a szobron Alkméné férje fegyvereivel és a **Héraklész** bölcsőéül szolgáló pajzsával áll.

Alkméné nem akármilyen családból származott. Apja (Élektrión) **Perszeusz** és **Androméda** fia volt. Mint azt – remélhetőleg ☺ – mindenki, legalábbis minden európai művelt ember tudja, **Perszeusz** anyja az „aranyesős” **Danaé**, apja pedig maga **Zeusz** volt. De vajon **Danaé**nek ki volt az apja, ki volt Aksziriosz király? Nos, ő annak a Lünkeusznak volt a fia, aki egyedül élte túl a nászéjszakáját Aigiptosz (Egyiptom névadója) király 50 fia közül. Anyja pedig az a Hypermnészta volt, Danaosz líbiai király 50 lánya – a danaidák – közül, aki egyedül nem ölte meg újdonsült férjét a nászéjszakán. Aigiptosz (Egyiptom) és Danaosz (Líbia) pedig Bélosznak volt a két fia, mégpedig a Nílus folyó istennőjétől, Aniókétől. S Bélosz? Az észak-afrikai két birodalom (Egyiptom és Líbia) alapítója kinek a fia volt? Igen, **Zeuszé**. Anyja pedig **Ió**, az egyiptomiak ősanyja – a görög mitológia szerint legalábbis – s az Inakhosz folyó leánya.

Zeusz azt szerette volna, ha a műkénei királyi trónt **Héraklész** nyeri el, ezért előre megmondta, mikor fog világra jönni. Igen ám, de **Héra** késleltette Alkméné szülését; lányát, **Eleithyát**, a Szülés istennőjét távol tartotta, maga pedig vénasszony képében leült Amphitryón háza elé, Prothyraira-**Hekaté**, a Vajúdás istennőjeként, keresztbe tett lábakkal, özszekeulcsolt kezekkel. Így más nyerte el a gazdag műkénei trónt.

Amphitrité

néreis, a Tengerzúgás

A Tengerzúgást megszemélyesítő habléány.

Anyja **Dorisz** (az Ajándék) nevű ókeánisz (tengeri istennő), apja **Néreusz** (Pontosz, a Mélytenger és **Gaia** Földanya fia).

Néreusznak és **Dorisz**nek ötven lánya van. Ők a tenger természeti jelenségeit megszemélyesítő habléányok (néreiszek).

A néreiszek, a félig leány, félig haltestű habléányok az Adriai-tenger mélyén élnek egy zöld kristálypalotában. Megszemélyesítik, a tenger hullámát, a hullám erejét, habját, a zátonyt, a tengeri barlangot, a parti homokot és fővényt, a szélcsendet stb.

Amphitrité olyan szép volt, hogy maga a Tenger istene, **Poszeidón** vette feleségül. Jelzője: „hangosan zúgó” a tenger morajlásának a megszemélyesítéseként, valamint: „soksóhajú, kékszemű.” Leghíresebb gyermekeik: **Tritón** (a tengeri viharokat feltámasztó, kagylótrombitás isten) és a tengerzöld **Glaukosz** (a Halászat és Hajózás istene). Ez a szobor egy, a tenger zúgását magába záró, hatalmas kagylón ülve ábrázolja a habléányt.

★12 Aphrodité / Vénusz a Szépség istennője

A Szépség és a Szerelm istennőjének apja maga **Zeusz**, anyja **Dióné**, az Eső titanisza. Aphrodité nevének jelentése: „habszülte,” mert a tengerbe hulló, megtermékenyítő eső után merült fel egy osztriga kagyló héjában Kythéra-sziget mellett (ezt ábrázolja az egyik szobor, melyhez Aphrodité „felmerülő” jelzője – Anadyomené – illik, s Botticelli „Vénusz születése” c. festményének az alakja).

Amikor az Égei-tengerben, a legnyugatibb részén a vízből felmerült (Anadyomené Aphrodité leggyakoribb jelzője, jelentése: „felmerülő”) megrázta hosszú szőke haját (a mediterrán vidékek női sötét, fekete hajúak voltak, s ha valakit nagyon szépnek tartottak, az szőke volt – így az istennők közül is többen); s hosszú szőke hajából gyöngyök repültek szét. S mivel ő már születése pillanatában is hatalmas istennő volt, ezek a gyöngyök átrepültek Itália felett, s ott csapódtak a vízbe: hét sziget keletkezett belőlük: Capraia, Elba, Giannutri, Giglio, Gorgóna, Montecristo és Pianosa. Ezek lettek a Földközi-tenger le szebb szigetei: a Toszkánai-szigetek.

Aphrodité végig látogatta az összes égei-tengeri görög szigetet, s végül a legkelebbit, Ciprust (a „szerelm szigetét”) választotta lakhelyéül. Szent állatai: a galamb, a veréb és a nyúl; szent növényei: a mirtusz, az alma és a rózsa. Homéroszi jelzői: „mosolygószemű, édes-mosolyú, aranykoszorús, felmerülő, tengeri, ciprusi, kythérai.” A legcsúnyább olimposzi istenhez, **Héphaisztosz** kovácsistenhez adták nőül, de ő a kevésbé nemes, viszont délceg külsejű **Árész**hez, a háború vad istenéhez vonzódott. **Arésztől** való gyermekei: **Erosz**, maga a Szerelm; a szerencsétlen sorsú, **Harmónia**, az Összhang, a thébai sors-tragédiák inicializálója; valamint Phoibosz (az Iszonyat) és Deimosz (a Rémület) – **Árész** harci kísérői, a horror és a terror.

Vannak, akik szerint Aphrodité a **fúriák**hoz, a bosszúállás és a düh istennőihez hasonlóan **Uranosz** tengerbe hulló véréből, illetve egy testrészéből született volna, Homérosz szerint viszont igenis **Zeusz** lánya volt a mediterrán vidéken fontos eső istennőjétől. Kultusza Kis-Ázsiában volt a legjelentősebb, a mediterrán vidék keleti részén.

★12 Aphrodité / Vénusz a Szépség istennője

A Szépség és a Szerelm istennőjének apja maga **Zeusz**, anyja **Dióné**, az Eső titanisza. Aphrodité nevének jelentése: „habszülte,” mert a tengerbe hulló, megtermékenyítő eső után merült fel egy osztriga kagyló héjában Kythéra-sziget mellett (ezt ábrázolja az egyik szobor, melyhez Aphrodité „felmerülő” jelzője – Anadyomené – illik, s Botticelli „Vénusz születése” c. festményének az alakja).

Amikor az Égei-tengerben, a legnyugatibb részén a vízből felmerült (Anadyomené Aphrodité leggyakoribb jelzője, jelentése: „felmerülő”) megrázta hosszú szőke haját (a mediterrán vidékek női sötét, fekete hajúak voltak, s ha valakit nagyon szépnek tartottak, az szőke volt – így az istennők közül is többen); s hosszú szőke hajából gyöngyök repültek szét. S mivel ő már születése pillanatában is hatalmas istennő volt, ezek a gyöngyök átrepültek Itália felett, s ott csapódtak a vízbe: hét sziget keletkezett belőlük: Capraia, Elba, Giannutri, Giglio, Gorgóna, Montecristo és Pianosa. Ezek lettek a Földközi-tenger leszebb szigetei: a Toszkánai-szigetek.

Aphrodité végig látogatta az összes égei-tengeri görög szigetet, s végül a legkeletebbit, Ciprust (a „szerelm szigetét”) választotta lakhelyül. Szent állatai: a galamb, a veréb és a nyúl; szent növényei: a mirtusz, az alma és a rózsza. Homéroszi jelzői: „mosolygószemű, édes-mosolyú, aranykoszorús, felmerülő, tengeri, ciprusi, kythérai.” A legcsúnyább olimposzi istenhez, **Héphaisztosz** kovácsistenhez adták nőül, de ő a kevésbé nemes, viszont délceg külsejű **Árész**hez, a háború vad istenéhez vonzódott. **Árésztől** való gyermekei: **Erosz**, maga a Szerelm; a szerencsétlen sorsú, **Harmónia**, az Összhang, a thébai sors-tragédiák inicializálója; valamint Phoibosz (az Iszonyat) és Deimosz (a Rémmület) – **Árész** harci kísérői, a horror és a terror.

Vannak, akik szerint Aphrodité a **fúriák**hoz, a bosszúállás és a düh istennőihez hasonlatosan **Uranosz** tengerbe hulló véréből, illetve egy testrészéből született volna, Homérosz szerint viszont igenis **Zeusz** lánya volt a mediterrán vidéken fontos eső istennőjétől. Kultusza Kis-Ázsiában volt a legjelentősebb, a mediterrán vidék keleti részén.

★12 Apollón / Apolló a Kultúra és a Fény istene

A Kultúra istene, s elsősorban a Gyógyítás, a Jóslás, a Fény és a Zene nagy patrónusa.

Anyja a „szelíd” **Létó** (**Koiosz** az Égbolt titán és **Phoibé**, a Ragyogást megszemélyesítő „érint-
hetetlen” titanisz lánya, akiről Apolló a legismertebb jelzőjét és nevét kapta:

Phoibosz = ragyogó). Apja maga **Zeusz**. Ikertestvére: **Artemisz** istennő.

Szent állata: a jóstehetségűnek tartott egér. Szent növénye a nyárfa. Jelképe a lant és az ezüst
íj. További jelzői: „ezüstíjas, messzire nyilazó, roppant erős, farkasölő, múzsavezető.”

Déloszon (a Fény) szigetén született; kedvenc tartózkodási helyei: Delphoi, ahol a központi jósdája volt, a Tempévölgye, a Helikon és a Parnasszus hegyek, ahol a múzsák társaságában szokott tartózkodni. Lakhelye az Olimposz-hegy. Az ókorban elsősorban Kis-Ázsiában, a mai Törökországban volt erős a kultusza, a trójai háborúban is a trójaiak mellett állt.

Legismertebb utódai: **Aszklépiosz** az Orvostudomány istene és **Hygienia**, az Egészség istennője (**Korónisz** Varjú nimfától); **Orpheusz**, a híres énekes, és Hymenaiosz a Nászéjszaka istene (**Kalliopétól**, az Eposz múzsájától); Arisztaiosz a Méhészet istene (Eidothea, a folyami sellő néreiszétől). A művészek megbecsüléseként szereplő babérkoszorút az előle menekülő, és babérfává változó **Daphné** emlékére Apollón alkotta. Sötét oldala, hogy nyilával járványokat terjeszthet, és a fiúgyermek hirtelen halálát is okozhatja.

Akit az istenek szeretnek, fiatalon halnak meg – tartja a görög közmondás, nyilván a kisgyermeküket elveszítő szülők vigasztalására.

★12 Arész / Mars a Harc és Háború istene

Anyja *Héra*, az istenek királynője, apja *Zeusz*, a legfőbb isten.

Szent állata: a vadkan. Jelzői: „vad, őrjöngő, emberpusztító, szörnyű erős, soha nem pihenő, átkos, vaskezű, pajzsos, vad trák.”

Kultuszának központja Görögország északi része: Trákia. A trákok a görögöknél barbárabb, harciasabb, vadabb nép volt. Arész lakhelye az Olimposz-hegy.

Arészt, mint jóképű, délceg férfit, *Aphrodité* szemelte ki magának, s közös gyermekeik között van: *Erósz*, a Szerelem, *Harmónia*, az Összhang, Phoibosz az Iszonyat és Deimosz, a Rémület megszemélyesítője – akik közül a két utóbbi elkíséri a csatába apjukat. Szintén Arész kísérői a harcban Eunyo (a Mészárlás) és Litai (a Könyörgés) – s e két istenség anyja *Erisz* (a Viszály istennője, az Éjszaka /*Nyx*/ és a Sötétség /*Ereboz*/ lánya), apjuk maga *Zeusz*.

Arészt tartották a harcias nők, a Fekete-tenger déli és keleti partvidékén tanyázó amazonok ősapjának is.

Az expanzív politikát folytató Római birodalomban Mars (Arész római megfelelője) tisztelete és kultusza nagyobb volt, mint a görögöknél Arészé, akik a hadtudomány, a városvédő háború istenségeként inkább *Pallasz Athéné* istennőt tisztelték.

Arkasz / Ursa Minor a Kis-Medve csillagkép

Anyja **Kallisztó**, **Artemisz** legszebb vadásznimfája, apja maga **Zeusz**, a legfőbb isten.

Kallisztó Artemisz istennő kedvenc vadásznimfája volt. **Zeusz** természetesen szemet vetett rá, s magának **Artemisz**nek az alakját felöltve tudott hozzá közel férközni. Mikor **Artemisz** észrevette, hogy **Kallisztó** terhes, elűzte magától, kiteve így a lányt a féltékeny **Héra** bosszújának, aki medvévé változtatta.

A megszületett gyermeket, **Kallisztó** és **Zeusz** fiát – Arkaszt – **Hermész** isten (aki általában elrendezte **Zeusz** zűrés szerelmi kalandjainak a nyomait) saját édesanyja, **Maia** gondjaira bízta, aki vadászt és árkádiai királyt nevelt belőle; róla kapta a Peloponnészosz-félsziget középső része az Árkádia elnevezést! Ő tanította meg Árkádia lakóit a pásztorkodásra és a földművelésre. Egyszer vadászat közben a medvévé varázsolt **Kallisztó**val találkozott, aki mindenről megfelejtkezve szaladt a fia felé. De mielőtt Arkasz megölhette volna **Kallisztó**t, a saját anyját, **Zeusz** mindkettőjüket az égre emelte a Nagy Medve és a Kis Medve (*Ursa Major* és *Ursa Minor*) csillagképpé. Magyarul a Kis- és a Nagy-Göncölszekér a neve a két csillagképnek. A Kis Medve legfényesebb csillaga maga Arkasz, azaz a Sarkcsillag (*Polaris*) és az Északi-sarkvidék, az Arktisz névadója is egyben. A Déli-sarkvidék és kontinens neve is – értelemszerűen – az Arktisszal *ellentétes* Antarktisz is róla kapta nevét! Ógörög nyelven az Arkasz valóban medvét jelent. (Érdekességképpen a magyar medve szó az orosz, ószláv „med vety” = „méz látó” kifejezésből származik, tehát olyan totemállat megnevezés, amelynek a nevét nem volt szabad kimondani, ahogy ez tetten érhető a magyar nyelvben a farkas és a szarvas esetében is.)

Hérának nem tetszett, hogy **Kallisztó** és Arkasz az égre került, ezért megkérte kedvenc nagynénjét, **Téthyszt**, a Földközi-tenger titanizát, hogy büntesse meg e két csillagképet. Az ókori görögök tudni vélték ugyanis, hogy éjszaka a csillagok a horizont alá bukva, az óceán vizében fürdenek meg és frissülnek fel. **Téthysz** tehát rávette férjét, **Ókeanosz** titánt, az Óceánt, vagyis a Világtengert, hogy ez a két csillagkép sose merülhessen el vizében, s így örökre az ég kupolájának a közepe – a Sarkcsillag – körül forogjanak fáradhatatlanul; legalábbis ahogy ez a Föld északi féltekéjéről látszik.

★12 Artemisz / Diána Természet, Vadászat istennője

Az érintetlen Természet, a Vadászat, az Erdők és a Vadak szűz istennője.

Apja **Zeusz**, anyja a „szelíd” **Létó** (**Koiosz** Égbolt titán és **Phoebé**, a Ragyogás titanisz lánya).

Jelképe az arany íj, szent állatai a szarvas és a fűz.

Született Délosz-szigeten, **Apollón** ikertestvéreként. Ő a szülő nők patrónusa is. Kultuszának központja: Árkádia.

Homéroszi jelzői: „zajongó, csengő szavú, nyilakat ontó, vadúzó, nyílszerető, aranyrokkás, feldaraboló, erőslábú.” Lakhelye az Olimposz-hegy.

Artemiszt vadásznimfák csapata kíséri. A mitológiában a konfliktusai abból adódnak, ha valaki megöli kedvenc szarvasai egyikét, vagy megpillantja őt fürdés közben. Sötét oldala a kislányok hirtelen halálának okozása. A két szobor közül a szarvassal ábrázolt darab a *Versaillesi Diána* (Leochares ókori szobrász alkotása, ma a párizsi Louvre-ban látható), a másik vadászkutyaival ábrázolja.

A nagyhatalmú, a férfiak által megközelíthetetlen Artemisz kultuszában él legélénkebben az újkőkori, rézkori, bronzkori anyajogú társadalmak, a matriarchátus emléke.

Az ókori világ hét csodájának egyike volt a hatalmas, epheszoszi Artemisz templom Kis-Ázsia égei-tengeri partvidékén.

★12 Artemisz / Diána Természet, Vadászat istennője

Az érintetlen Természet, a Vadászat, az Erdők és a Vadak szűz istennője.

Apja **Zeusz**, anyja a „szelíd” **Létó** (**Koiosz** Égbolt titán és **Phoebé**, a Ragyogás titanisz lánya).

Jelképe az arany íj, szent állatai a szarvas és a fűj. Született Délosz-szigeten, **Apollón** ikertestvéreként. Ő a szülő nők patrónusa is. Kultuszának központja: Arkádia. Homéroszi jelzői: „zajongó, csengő szavú, nyilakat ontó, vadúzó, nyílszerető, aranyrokkás, feldaraboló, erőslábú.” Lakhelye az Olimposz-hegy.

Artemiszt vadásznimfák csapata kíséri. A mitológiában a konfliktusai abból adódnak, ha valaki megöli kedvenc szarvasai egyikét, vagy megpillantja őt fürdés közben. Sötét oldala a kislányok hirtelen halálának okozása. A két szobor közül a szarvassal ábrázolt darab a *Versaillesi Diána* (Leochares ókori szobrász alkotása, ma a párizsi Louvre-ban látható), a másik vadászkutyával ábrázolja.

A nagyhatalmú, a férfiak által megközelíthetetlen Artemisz kultuszában él legélénkebben az újkőkori, rézkori, bronzkori anyajogú társadalmak, a matriarchátus emléke.

Az ókori világ hét csodájának egyike volt a hatalmas, epheszoszi Artemisz templom Kis-Ázsia égei-tengeri partvidékén.

Aszklépiosz az Orvoslás istene

Az Orvostudomány istene.

Apja *Apollón*, anyja *Korónisz*, a Varjú nimfa. A varjú – ha le nem lövik – igen hosszú életű, tehát valószínűleg egészséges madár ☺.

Jelzője: „mindig nyájas” – amilyenek egy jó orvosnak illik lennie.

Szent állata a kígyó, amelynek mérgét orvoslásra is használják; szent növénye a fagyöngy, a keringési- és szívbántalmak régi gyógyszere.

Lakhelye: az orvosi iskolájáról ismert Epidauros volt.

A kígyó Aszklépiosz után, az európai patikák emblémájában látható, bár *Graves* értelmezése szerint a kezében tartó boton tekeredő kígyó igazából nem is kígyó, hanem az ókori orvosok által használt pálcára tekeredő bélféreg jelképe.

Aszklépiosz – miután az orvoslás nem ment meg a haláltól – maga is az Alvilágba került, miután *Zeusz* tilalma ellenére egyszer feltámasztott valakit a halálból. Ez a valaki *Orion* volt, a híres vadász, akibe *Artemisz* beleszeretett, s ezért az istenek *Apollón* közreműködésével úgy intézték, hogy maga *Artemisz* végezzen vele – tévedésből. *Artemisz* kérésének tett eleget Aszklépiosz, amikor a halálból feltámasztotta ugyan *Oriont*, de *Zeusz* őt is, *Oriont* is villámmal sújtotta halálra ezért. *Orion*ból csillagkép lett, és Aszklépioszról is (a „Kígyótartó”).

Atalanté

amazon

Az egyik legismertebb amazon, a harcos női nép képviselője.
Apja Iasziosz, árkádiai uralkodó, anyja Klymené.

Születése után – mivel nem fiú lett – kitették a Parthenón-hegyre, ahol *Artemisz* istennő jóvoltából egy anyamedve szoptatta.

Atalanté híres harcos lett, részt vett a Kaledóniai vadkanvadászaton, és az argonauták expedíciójában a leghíresebb görög hősökkel, pl. *Héraklész*zel *Iászó*nnal és *Meleagrosszal* egy sorban.

A mitológiai amazonok a Fekete-tenger keleti és déli (kisázsiai) partvidékén élő harcos női törzsek voltak, az anyajogú társadalom utolsó hírmondói az ókorban. De a férfi módra harcoló vagy vadászó nőket is amazonoknak nevezik a mai napig is az európai kultúrában.

Nevük jelentése: mell-nélküli (*a-mazosz*), merthogy a legenda szerint a harcos kislányok mellét leégették, hogy ne akadályozza őket a nyilazásban, illetve a kard viselésében (az ókorban a kardot a bal vállukon átvetve a hátukon hordták a harcosok). A görögök többször harcoltak ellenük, akár a kentaurok ellen: *Thészeusz* és Bellephontész. A leghíresebb amazonok Atalanté mellett az amazon királynők, mint: *Hippolyté* (Héraklész egyik ellenfele), és *Pentheszileia* – aki Tróját jött megsegíteni a görögök ellen, de *Akhilleusz* megölte – majd mikor közelről megpillantotta, beleszeretett a haldokló lányba. Ez több műalkotásban is megjelenik.

Orellana spanyol felfedező Peruból indulva végighajózott Dél-Amerika legnagyobb, a világ második legnagyobb folyóján (1540-41) és a hosszú hajú, a partról rájuk nyilazó bennszülötteket nőknek gondolva terjesztette el az Amazonas megnevezést a folyóra és a régióra.

★12 Athéné / Minerva a Tudományok istennője

A Bölcsesség, a Tudományok különösen a Hadtudomány,
a Városvédelem és a Mesterségek szűz istennője.

Született Líbiában, a Tritónisz-tó partján. Apja **Zeusz**, anyja **Métisz**, az Értelmelem ókeánisza.

Kedves városa Athén, melyet róla neveztek el, lakhelye az Olimposz-hegy.

Szent állata a bagoly, (az egyik szobron éppen a vállára száll), szent növénye az olajfa.

Legfőbb jelzője, ami gyakran önálló neveként is használnak: **Pallasz** (szűzlány). További jelzői: „ragyogószemű, bagolyszemű, atya lánya, szűz, meggondolt, városvédő, népet megrázó, legyőzhetetlen, sokleleményű, előharcos.” Athéné **Zeusz** kedvenc lánya, harcos, de nem vad és öldöklő, mint **Árész**, hanem meggondolt, okos, és mindig győzedelmes. Ugyanakkor ízig-vérig nő, és néha – női hiúságában megsértve – még bosszúálló természetű is, bár az ő bosszúi meg sem közelítik **Artemisz**ét kegyetlenségben.

Miután **Zeusztól Métisz**, az Értelmelem, gyermeket várt, **Prométheusz** elárulta Zeusznak, hogy a születendő gyermek nála okosabb lesz. Erre **Zeusz** hirtelen lenyelte a halhatatlan **Métiszt**. Rá 9 hónapra, ahogy Észak-Afrikában, Líbiában, a Tritónisz-tó partján sétált, fejfájás kezdte gyötörni. **Hermész** hívta **Héphaisztoszt**, a kovácsot, aki **Zeusz** kérésére kalapácsával akkorát ütött a fejére, hogy szikrát hányt a szeme (innen a mondás, hogy valaki fejéből „kipattan az értelmelem szikrája”). Tudni illik, egy ragyogó szépségű, felfegyverzett fiatal lány pattant ki Zeusz fejéből, s amikor a földre dobant, az egész Föld beleremegett és a tengerek megáradtak. Így született a leghatalmasabb, legragyogóbb istennő: Pallasz Athéné, **Zeusz** kedvence, az „apa lánya”.

★12 Athéné / Minerva a Tudományok istennője

A Bölcsesség, a Tudományok különösen a Hadtudomány,
a Városvédelem és a Mesterségek szűz istennője.

Született Líbiában, a Tritónisz-tó partján. Apja **Zeusz**, anyja **Métisz**, az Értelmelel ókeánisza.
Kedves városa Athén, melyet róla neveztek el, lakhelye az Olimposz-hegy.
Szent állata a bagoly, (az egyik szobron éppen a vállára száll), szent növénye az olajfa.

Legfőbb jelzője, ami gyakran önálló neveként is használnak: **Pallasz** (szűzlány). További jelzői: „ragyogószemű, bagolyszemű, atya lánya, szűz, meggondolt, városvédő, népet megrázó, legyőzhetetlen, sokleleményű, előharcos.” Athéné **Zeusz** kedvenc lánya, harcos, de nem vad és öldöklő, mint **Árész**, hanem meggondolt, okos, és mindig győzedelmes. Ugyanakkor ízig-vérig nő, és néha – női hiúságában megsértve – még bosszúálló természetű is, bár az ő bosszúi meg sem közelítik **Artemisz**ét kegyetlenségben.

Miután **Zeusztól** **Métisz**, az Értelmelel, gyermeket várt, **Prométheusz** elárulta Zeusznak, hogy a születtendő gyermek nála okosabb lesz. Erre **Zeusz** hirtelen lenyelte a halhatatlan **Métiszt**. Rá 9 hónapra, ahogy Észak-Afrikában, Líbiában, a Tritónisz-tó partján sétált, fejfájás kezdte gyötörni. **Hermész** hívta **Héphaisztoszt**, a kovácsot, aki **Zeusz** kérésére kalapácsával akkorát ütött a fejére, hogy szikrát hányt a szeme (innen a mondás, hogy valaki fejéből „kipattan az értelem szikrája”). Tudni illik, egy ragyogó szépségű, felfegyverzett fiatal lány pattant ki Zeusz fejéből, s amikor a földre dobbant, az egész Föld beleremegett és a tengerek megáradtak. Így született a leghatalmasabb, legragyogóbb istennő: Pallasz Athéné, **Zeusz** kedvence, az „apa lánya”. Az értelem, a tudás, a bölcsesség, a mesterségek és a tudományok istennője.

Atlasz

az égboltot tartó titán

Az égboltot a vállán tartó titán a titánok harmadik nemzetségéből, *Prométheusz* testvére.

Anyja *Ázsia* ókeánisz, tengeri istennő,
apja *Iapetosz*, az ősi Ember titánja a titánok első nemzedékéből.

Lakhelye Észak-Afrika, ahol kővé válva, az Atlasz-hegység képében tartja vállán az egész mennyboltot. Jelzői: „hőslelkű, kemény.” Ő volt az egykori Atlantisz királya, róla kapta nevét az Atlanti-óceán is.

Atlasz testvére, *Prométheusz* figyelmeztetése ellenére részt vett a titánoknak az istenek elleni lázadásában (melyet *Kronosz* vezetett fia, *Zeusz* ellen). Ezért kell büntetésből az égboltot tartania. Kővé csak akkor vált, amikor *Perszeusz* a *Medúza* gorgó legyőzése után megmutatta neki annak levágott fejét – amitől tudvalevőleg mindenki kővé válik, aki ránéz.

Legismertebb gyermekei mind leányok, Pleióné és Aithra ókeániszoktól az esőt hozó pleiasz csillagok (Fiastyúk csillagkép magyarul) és a hyasz csillagok heten-heten vannak. Közülük a leghíresebb négy pleiasz: a Tróját gyászoló, „sötétfátylas” Élektra, Méropé, a Szégyenkezés (*Sziszifusz* felesége), *Maia* (Május, *Hermész* anyja) és Taygeta (a hírhedt spártai Taigetosz-szikla nimfája). A leghíresebb két hyasz: *Korónisz*, a Varjú nimfa (*Aszklépiosz* és *Higiénia* anyja), valamint *Kalüpszó* nimfa, a „szépek szépe”.

Ázsia

ókeánisz, az emberek ősanyja

Míg a néreiszek (a habléányok) a Földközi-tenger istennői, addig az ókeániszok a „külső” tengerben, azaz az Atlanti-óceánban élnek és nem feltétlenül habléány testük van. Ázsia anyja **Tethysz**, a Földközi-tenger titanisa, apja **Ókeanosz**, az Atlanti-óceán titánja.

Ázsiát **Ipaetosz** titán (a titánok első nemzedékéből), az Ősi Ember vette nőül. Négy hatalmas erejű gyermekük született, ők a titánok második nemzedéke. A „felfuvalkodott” Menoitiosz, a Góg megszemélyesítője; a „kemény” **Atlasz**, a Hősiesség megszemélyesítője; Epimétheusz, a „későn gondolkozó”, aki utólag okos, mint a legtöbb ember, és **Prométheusz**, az „előre gondolkodó”, az emberiség nagy tanító-mestere és őse.

A titánok lázadásában **Prométheusz** és Epimétheusz nem vett részt, és az ő utódjaik, **Prométheusz** fia, Deukalión, és Epimétheusz lánya, Pyrrha voltak az első emberek (ők a görög „Ádám és Éva”). Az ő fiúk volt Hellén, az összes görög törzsek (dórok, jónok, akhájok) ősapja és a görögök névadója (*hellének*). Ezért nevezhetjük Ázsiát az emberiség ősanyjának, legalábbis görög szempontból. Már az ókorban is, a korai népvándorlások időszakában is Ázsia felől érkeztek a népek, az emberek görög földre és Európába.

Boreász az Északi szél istene

A titánok első nemzedékének tagja a „fent lakozó” *Hyperión* a Magasság titánja; a titaniszok közül a „messzire világító, széltében ragyogó” *Theia* a Fény titanisza. Az ő gyermekeik: *Héliosz*, a Napisten, *Szeléné* a Holdistennő, *Nephelé*, a Felhőistennő és *Éósz* (Auróra) a Hajnal istennője.

Pontosznak, a Mélytengernek *Gaia* Földanya istennőtől született gyermekei között van az „acélszívű, széles erejű” Eurybia. Ő szülte *Kriosznak*, a Fagy titánjának a „csillagos” Asztraioszt, a csillagok atyját.

Éósz és Asztraiosz gyermekei a csillagok, és a szelek.

A szelek istenei négyen vannak, égtájak szerint: a „fényt hozó” *Eurosz*, a Keleti Szél istene. A „vad trák” Boreász, az Északi Szél istene (mivel görög földtől északra terült el Trákia, vad, a görögökhöz képest civilizálatlan lakóival). A „fürgé” *Notosz*, a Déli Szél istene, és a „nedves, esőt hozó” *Zephirosz*, a nyugati Szél istene.

Szobraikat – ebben a gyűjteményben – együtt kell bemutatni; jelen esetben négyük közül *Zephirosz* száll fel a szárnyas szélgépre, tekintve, hogy egyszerre csak egy irányból fúj a szél, s a többiek mellette üldögélnek Aiolosz (Eoli, vagyis a Szelek) szigetén, egy lyukas, huzatos rézpalotában. Onnan egyenként röpteti ki őket a sziget mindenkori királya *Zeusz* megbízásából. Az Eoli-szigeteket ma Lipari-szigetként ismerjük, Sziciliától északra a Tirrén-tengeren. A szigetek görög nevéből van az *eolikus* tudományos elnevezés a szél-formálta kőzetekre.

A szelek híres testvére *Phoszphorosz*, az Esthajnal csillag – amiről utóbb kiderült, hogy nem is csillag, hanem az égen a Nap és a Hold után a harmadik legfényesebb égitest, a Vénusz bolygó. Minden este az ő nevéből származik a hunyorgó fény igéje, a „foszforeszkál”. Latin nevét a kereszténység kisajátította Isten legkedvesebb, de utóbb a lázadás bűnébe esett és a pokol fejlődelmévé vált arkangyalának nevére: *Lucifer*, ami mind görögül (Phoszphorosz), mind latinul (Lucifer) azt jelenti: „fényt hozó”.

Danaé az aranyesővel

Az ókori görögök szerint az észak-afrikai királyságok, úgymint Egyiptom és Líbia is **Zeus**tól származnak. **Zeusz** elcsábította az Inakhosz folyó lányát, **Iót**, s a megszületett Bélosz a Nílus lányát Aniokhét vette feleségül. Két fiúk Aigiptosz (Egyiptom) és Danaosz (Líbia) alapították meg a két birodalmat. Az egyiptominak 50 fia, a líbiainak 50 lánya született (ez utóbbiak a Danaidák), akiket összeházasítottak. Azonban a nászéjszakán a lányoknak meg kellett ölniük újdonsült férjeiket. Ezt egy kivétellel meg is tették, s ezért, mint férjgyilkosok, a **Hadész**ban bűnhődnek a danaidák – egy lyukas hordóba hordják szüntelenül a vizet.

Az 50. daneida lány Hypermnésztra volt; az 50. egyiptomi fiú Lünkeusz. Az ő gyermekük volt Aksziriosz király. Feleségétől, Eurydikétől egy lányuk született, Danaé. Aksziriosznak megígélték, hogy unokája fogja megölni egy sportbaleset során. Ezért a király, hogy leánya nehogy teherbe találjon esni, egy nagy toronyba falaztatta be, ahová senki emberfia be nem juthatott. Kivéve természetesen **Zeus**zt, aki aranyeső formájában beszivárgott Danaéhoz (aki nevét dédapjáról, Danaoszról, az első egyiptomi királyról, fáraóról kapta). Mikor Aksziriosz rájött, hogy Danaé mégis egy gyermeknek adott életet, **Perszeusz**nak (nevének jelentése stílusosan: pusztító) a lányát és az unokáját – **Zeusz** fiát – is egy ládába zárva a tengerbe vetette. De **Zeusz Athéné** segítségével gondot viselt rájuk, s **Perszeusz**ból nagy hős lett, a mükénéi királyság – a leghatalmasabb hellén királyság Athén előtt – megalapítója.

Ez a Danaé szobor, a **Zeus**zt is megigéző vonzó nővel, és a korszából kiöntött folyadékkal, egyszerre utal az aranyesőre és nagyanyja nővéreire, az Alvilágban örökké vizet hordó Danaidákra.

Daphné és Apollón

Daphné egy dryasz, egy erdei nimfa volt, Péneiosz folyamisten és *Gaia* Földanya istennő lánya. Apollón pedig *Létó* és *Zeusz* fia, a kultúra és a műveltség nagyhatalmú olymoszi istene.

Történt, hogy egyszer *Erosz* a szerelem istene és Apollón találkozott, amikor is Apollón meggondolatlanul leszólt *Erosz* kicsiny arany íját és nyilvesszőit, összehasonlítva azt saját ezüst íjával, melynek egyetlen lövésével – járványt keltve – egész városokat tudott kiirtani, ha akart. *Erosz* erre bosszúból meglőtte szerelmet keltő kis nyilvesszőjével nagybátyját, Apollónt, majd, a véletlenül elé kerülő nimfát, Daphnét, egy anteroszi (azaz szerelmet elutasító) nyilvesszővel.

Ennek következtében Apollón szerelmével üldözte az előle kétségbeesetten menekülő lányt, Daphnét. Amikor már beérte volna, Daphné az apjához imádkozott, aki legott fává, mégpedig, mivel a daphné görögül babért jelent, babérfává változtatta a lányt. Apollón elkeseredésében, a fa leveleiből, babérlevelekből font magának koszorút a hajába, és szent fájává tette a babért.

A jelenetet leírta Ovidius a *Metamorphosis* (Átváltozások) című művében, így az számos európai műalkotás témája lett. Ezt követően pedig a görögök, a rómaiak és szerte az európai kultúrában széleskörűen alkalmazták a babérkoszorút, mint a győzteseknek, a legjobbaknak kijáró, dicsőség jelképét.

Ennek a szobornak az eredetije a római Borghese Galériában tekinthető meg, a művész neve: Lorenzo Bernini (1598-1680).

★12 Démétér / Ceres

Gabona, Termékenység istennő

A Gabona és a föld Termékenységének az istennője, a 6 legjelentősebb istenalak (**Zeusz, Poszeidón, Hádész, Héra, Démétér, Hesztia**) egyike.

Anyja **Rhea**, a Tölgyfa titanisza, apja **Kronosz**, az Idő titánja.

Testvérei: **Hádész, Poszeidón, Zeusz, Héra** és **Hesztia**.

Lakhelye az Olimposz-hegy, kultuszának fő területe Thesszália, a görög föld egyetlen jelentős, gabonatermesztésre alkalmas, síkvidéki területe.

Kultuszának központja: Éleusz, ahol termékenységi misztériumokat beavatásokat tartottak tiszteletére. Szent növénye a mák, amelynek ópium tartalmát a beavatásokon használták Démétér hívei. Jelzői: „árpaanya, gabonaszóró, bőkezű, dús hajú, szép hajú, szépkoszorús, szőke, sötétköpenyű, törvényhozó, földi.” Legismertebb gyermekei **Zeusztól** a Lányisten, **Koré**, más néven **Perszezhóné**, az Alvilág úrnője; és Iaszióntól, a Termékenység istenétől a kicsiny Plutosz, a Gazdagság és a Jólét istene. Ha valakit szeretnek az istenek, Plutoszt küldik hozzá vendégségbe – szól a görög közmondás.

Démétér legismertebb mitológiai szerepe, hogy amikor **Zeusz** beleegyezésével, bátyja **Hádész**, az Alvilág ura elrabolta lányát, **Kórét** – őt kereste égen-földön. Amikor végre a mindent látó **Héliosz**, a Nap segítségével megtalálta az Alvilágban, s kiderült, hogy nem tudja semmissé tenni a házasságot, egyezés született az istenek között. **Koré**, a Leány, immár **Perszezhóné** néven az év kétharmadát (a tavaszt és a nyarat) a felvilágon tölti, s egyharmadát, a telet, az Alvilágban – ilyenkor nem ad termést Démétér a földeknek.

Démétér, mint szépséges istennő – szőke, mint az érett kalászkok színe is. Legismertebb ábrázolása a Knidoszi Démétér, a British Múzeumban. Ez a szobor nem a gabona, hanem az emberi termékenység jegyében gyermekekkel ábrázolja az istennőt.

Diké / Justicia

hóra, az Igazság

Anyja *Themisz* titanisz, a Törvény istennője, apja *Zeusz* főisten.
Jelképei: a bekötött szem, a kard és a mérleg.

A hórak az évszakok istennői, legtöbbször apjuk, *Zeusz* kísérői. Diké (latinul *Justicia*)
– Karpó néven – az őszt személyesíti meg.
Két nővére *Eiriné* (a Béke) Thalló néven a nyarat; Eunomé (a Rend) pedig Anatólé néven a
tavaszt személyesíti meg.

Homéroszi jelzőik: „vidámszívűek, aranyszalagosak, szépfejűek.”

Azért ábrázolják bekötött szemmel, karddal és mérleggel a kezében, mert az igazságnak pártatlannak kell lennie: mérlegelnie kell a bűnösséget, vagy az ártatlanságot, a jót és a rosszat és részrehajlás nélkül, tekintet nélkül a bűnös személyére, végre kell hajtani az ítéletet; ezért van kard is a kezében. Lábával a rosszat, a gonoszságot megtestesítő kígyóra tapos, és előtte van a törvénykönyv is. Az Igazság – megelégedve a sok rosszat, gonoszságot, amit az emberek között tapasztalt – csalódottan az égre akasztotta a mérlegét: így jött létre a „Mérleg” csillagkép.

Szobra számos európai törvényszéken, vagy az épület tornyán látható. Leghíresebb Londonban, az *Old Bailey* nevű bíróság tornyán álló, amely ehhez a szoborhoz hasonló.

Dioné

titanisz, az Eső

Anyja *Gaia*, a Földanya istennő, apja *Uranosz*, az égbolt egykori ura.

A titaniszok, a „nagyratörő” titánok leánytestvérei, ők is félistenek, istenségek. A titánokkal ellentétben, akik a természet nyers erejét képviselik, a titaniszok a nélkülözhetetlen, szelídebb, szebb erőket személyesítik meg.

Nőtestvérei: *Themisz*, a Törvény, *Phobé* a Ragyogás, *Theia* a Fény, *Mnémoszüné*, az Emlékezet, *Rhea*, a Tölgyfa, az „istenek anyja” és *Téthysz*, a Földközi-tenger, vagyis a „vizek anyja”.

Férfitestvérei: *Kronosz*, a rettenetes Idő, a világ egykori ura, *Ókeánosz*, a viharos Atlanti-óceán, *Koiosz*, az Ég-gömb, *Hyperión*, a dermesztő Magasság, *Kriosz*, a Fagy, *Iapetosz*, az ősi Ember.

Dioné *Aphroditének*, a Szépség istennőjének az anyja. *Zeus*tól esett terhebe, és a tengerbe hulló eső nyomán Kythéra-szigete mellett egy osztriga kagyló héjában merült fel kettőjük lánya, *Aphrodité* Ana-dioné, vagyis a „habszülte felmerülő” a szépség és a vele járó szerelem hatalmas erejű istennője. Azt, hogy *Aphrodité* nem *Uranosz* megcsonkításakor, s *Uranosz* tengerbe csepegő véréből született, bizonyítja, hogy *Homérosz*nál egyértelműen Dioné, az Eső istennője az anyja, s *Aphrodité* legnépszerűbb neve – Anadioné – is erre utal: dioné = a (lehulló) eső és ana-dioné = az ellentétesen, vagyis felfelé mozgó, vagyis a „felmerülő” istennő. Amikor *Aphrodité* a trójai háborúban menteni akarta halandó fiát, *Aineiászt*, aki megsebesült, *Athéné* felnyitotta az egyik görög vezér, Diomédész szemét, hogy az látta a halhatatlanokat is, nevezetesen, ahogy

Aphrodité ködbe burkolva vonszolja fiát ki a csatából. Diomédész dárdát vetett utánuk, s az istennő – hogy fiát védje –, az anyai szerete hatalmas tanújelét adva a dárda elé tartotta a kezét. A dárda átütötte *Aphrodité* tenyerét, aki jajgatva repült fel az Olümposzra, anyjához, Dionéhez, aki begyógyította a sebet – *Homérosz Iliásza* szerint. *Aineiászt* aztán a szintén a trójaiakat segítő *Apollón* isten mentette ki a harcból, vele már nem mert kikezdeni a görög vezér.

★12 Dionüszosz / Bacchus a Bor és a Mámor istene

A Bor, a Szőlő és a Mámor istene, ő a legfiatalabb olimposzi isten.

Anyja *Szemelé* (aki a Thébát megalapító *Kadmosz*, és *Harmónia* istennő lánya volt). Apja *Zeusz*. Szent növénye a szőlő és a borostyán. Született a Nyszé völgyében, kultuszának központja Naxosz szigete, ami csodálatos módon éppen a szőlő mediterrán géncentruma. Lakhelye az Olimposz-hegy.

Homéroszi jelzői: „gondúzó, éneklő, őrjengő, asszonyos, kétszer született, bevarrott /ti. *Zeusz* combjába a megszületése előtt, mivel állapotos anyja elégett/, repkénykoszorús, szőlőfürtű.”

Dionüszosz tiszteletére orgiákká fajuló népünnepségeket rendeztek, az őrjengő bakkhánsnők (mainaszok) és a részeges szatírok részvételével. Az első mainasz maga *Szemelé*, akit Dionüszosz felhozott az Alvilágból, és aki Thüoé („viharzó”) néven vezette a mainaszokat. Kübelé ázsiai párducnimfától született fia Szatürosz, az első szatír; *Aphrodité*től pedig Priaposz aki a férfi Nemzőképesség istene (el lehet képzelni, hogy néz ki ☺), és kertész. Dionüszosz a krétai Ariadnét vette feleségül, akit szerelme *Thészeusz* Naxosz szigetén „felejtett.”

Anyja, *Szemelé*, *Zeusz* szeretője volt, aki minden áron látni akarta a főistent valódi alakjában, s ebbe bele is pusztult, hiszen *Zeusz* a villám istene. Ez a szobor szőlőfürttel és hatalmas boroskancsóval ábrázolja az istent.

Dorisz

ókeánisz, az Ajándékozás

Az Ajándék istennője, ókeánisz. Ő a habléányok (néreiszek) anyja.

Anyja *Tethysz* (a Földközi-tenger titanisza),
apja *Ókeánosz* (a világtenger, ill. az Atlanti-óceán titánja).

Jelzői: „bőkezű, széphajú.”

Férje az „öreg” *Nereusz*, tengeri bölcs (aki Pontosznak, a Mélytenger istenének, és *Gaiának* a Földanya istennőnek a fia). *Nereusz* és Dorisz zöld színű kristálypalotája az Adriai-tenger mélyén van, ott ahol a tengerfenék sziklái és kavicsai már nem látszanak, csak a zöld színű mélység. 50 lányuk, a félig lány, félig haltestű habléány a tenger tulajdonságait személyesíti meg. A két leghíresebb néreis: *Thetisz* (*Akhilleusz* anyja, a tengeri egyensúly istennője) és *Amphitrité* (*Poszeidón* felesége, a tenger zúgásának, morajlásának istennője).

Néhány más, ismertebb néreis: a „tejfehér” *Galateia* (a hullámok habja) az illír nép őse; *Kratisz*, a hullámok szilaj erejének megszemélyesítője, aki Phorkysztól (*Nereusz* bátyjától) szülte a Messinai-szoros rémét, a Szküllát; Pszamathea, a tengerparti homok; Szpeió (a tengeri barlang – az ő nevéből származik a barlangászat, a speleológia tudományos elnevezés); Nészó (a sziget); Galené (a szélcsend); Halia (a tengerlakó – az ő nevéből származik a sótűrő növények tudományos elnevezése); Éióné (a fűvény istennője); Kümó (a hullám megszemélyesítője); és így tovább.

Eiriné / Pax

hóra, a Béke

Hóra, a Béke istennője; magyarul: Irén (ha valaki nem tudta volna, milyen szép név ez).

Anyja **Themisz** titanisz, a Törvény istennője, apja **Zeusz**.

A Béke jelképei: a galambok és az olajfaág.

A hórak az évszakok istennői, legtöbbször apjuk, **Zeusz** kísérői.

Eiriné (Irén) – Thalló néven – a nyarat személyesíti meg. Két nővére: **Diké** (az Igazság) Karpó néven az őszt; Eunomé (a Rend) pedig Anatólé néven a tavaszt személyesíti meg.

Jelzőik: „vidámszívűek, aranszalagosak, szépfejük.”

Eiriné – Pax néven – a Római birodalomban is tekintélyes istenség volt, Mars és Jupiter mellett: a „Pax romana” kifejezés a birodalom belső békéjének és biztonságának a szem előtt tartása volt. Közismert ókori szobra karján a gyermek Plutosszal (a Gazdagság istenével) ábrázolja, t.i. a béke és a gazdagság kéz a kézben jár. Ezen a szobron kedvenc állataival, a galambokkal (a béke jelképeivel, tehát a „békegalambokkal”) látható.

Ekhó

nimfa, a Visszhang

A nimfák *Gaia* Földanya istennő és *Uranosz* az Égbolt lányai.

Mint ilyenek, a görög mitológia legősibb alakjai közé tartoznak. A hegyek, barlangok, sziklák, erdők, ligetek, patakok és források, tehát a természeti képződmények szellemei, a természet megszemélyesítői. A görögöknél minden egyes ilyen képződménynek saját nimfája lehetett. Kultuszuk megelőzte a klasszikus antik kor isteneinek kultuszát – a kőkorszakba nyúlik vissza. A nimfák nőnemű szellemlények, az európai kultúrában a tündérek prototípusai.

A nimfa megnevezés jelentése: menyasszony. A nimfomania a felfokozott – női – szexuális szenvedély.

Leggyakoribbak az oreászok, a hegyi nimfák, a drüaszok a fák és erdők nimfái, valamint a najádok, a forrásnimfák. A tengeri nimfák (az ókeániszok és a néreiszek, vagy más néven habléányok az apjukról kapták a nevüket: *Ókeánosz* és *Néreusz*.) A folyóknak isteneik voltak a mitológiában. A rómaiak *genus loci*-nak, azaz a hely szellemének nevezték őket.

Ekhó a legszebb oreász volt, és ezért *Zeusz* szívesen barátkozott vele. Titokban megkérte, a nagyon szépen éneklő és választékosan beszélő Ekhót, hogy amíg ő istennőket és halandó asszonyokat csábított el, kösse le érdekes, ősi történetekkel felesége, *Héra* figyelmét. Ez így is ment egy ideig, mígnem *Héra*, a hatalmas istennő rájött Ekhó szerepére, s dühösen rászólt: „ezen túl csak mások szavait ismételheted.” Így is történt, s így keletkezett a visszhang, amelyet az európai nyelvek ekhónak is neveznek. Ekhó egyszer megpillantotta az erdőben *Narciszt/Narkissoszt*, a szépséges fiút, s beleszeretett. Mivel nem tudott vele kommunikálni, *Narcisz* elzavarta maga mellől. Ekhó bánatában elsorvadt, viszont *Zeusz* hálából úgy rendelkezett, hogy a hangja örökre fennmaradjon – elsősorban eredeti lakhelyén, a hegyekben hallható ma is.

Eleithya / Lucina

a Szülés és Születés

A könnyű, gyors Szülés illetve Születés és a szülő nők istennője, jelzője a „megsegítő”.

Anyja **Héra**, a Család istennője, apja **Zeusz** főisten.

Testvérei: **Hébe**, az Ifjúság istennője, **Arész**, a Hadisten és **Héphaisztosz**, a Kovácsisten.
Lakhelye az Amniszoszi-barlang Kréta-szigetén.

A jóságos és szelíd Eleithya ellentéte **Hekaté**, aki boszorkányistennő, a bűbájosság alvilági istennője, de egyben a Vajúdás nemkívánatos istennője is Prothyraira néven. Az ókori babona szerint, ha Hekaté beférkőzik a házba, ahol egy nő szül, azt onnan lehet tudni, hogy az illető ház ajtajával szemben egy vénasszony ül, keresztbe tett lábakkal, összekulcsolt kezekkel, így akadályozva a szülést.

A mitológiában a legismertebb ilyen eset az volt, mikor maga **Héra** késleltette **Héraklész** megszületését Prothyraira képében. Észlelték ezt a házban is, de gyanítva, hogy itt **Héráról** van szó, senki nem merte elkergetni a vénasszonyt. Egy szolgálólány járt túl az eszén: „megszületett, megszületett” – kiáltással szalad ki az ajtón. A meglepett **Héra** felpattant, s ezt a pillanatot használta fel leánya, Eleithya, hogy beosonjon a házba, s **Héraklész** azonnal meg is született.

Héra dühös pillantást vetett a szolgálólányra, és rászólt: „te meg a szádon keresztül fogsz szülni.” Azzal a szolgálólány menyétté változott – tudni illik, a régi népek, látva, hogy a menyét szájában viszi kicsinyeit, úgy gondolták, a menyét száján keresztül szül.

Erató

múzsza, a szerelmi Líra

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői,
Zeusz és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai.
Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei.
A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis
a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellászban, a Helikon- és a Parnassosz-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező Pegazus, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca – ez látható a szobor mellett.

Ez a szobor a szerelmi költészet múzsáját ábrázolja, a „vágykeltő” Eratót – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben.

A többi múzsza: a „megörvendezettető” **Euterpé**, a Zene; az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia. Az „égi” **Uránia**, a Csillagászat és a Matematika (mint művészet, mert annak tartották); a „táncos” **Terpsikhoré**, a Tánc; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhymnusú” **Polyhymnia**, a Hymnus és a „széphangú” **Kalliopé**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: Kalliopénak Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nász-dal és a Nászéjszaka istene (névéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Erebosz

az örök Sötétség

A 4 első létező egyike. Testvérei, az első létezők: **Gaia**, a Földanya istennő, **Tartarosz**, az Alvilág Mélye és **Nyx**, az Éjszaka istennője. Erebosszal együtt ők négyen voltak az első létezők, akik a kavargó ősanyagból, a mindent megelőző Kháoszából (a „Tátongásból”) kiemelkedtek.

Erebosz jelzője: „fedett”.

Erebosz nem csak egy láthatatlan istenség, hanem az Alvilág, a **Hádész** legsötétebb részének a megszemélyesítője is. Amikor a megholtak lelkei – **Hermész** isten, a „lélekkísérő” vezetésével leszállnak a **Hádészba**, a **Styx** folyón kell átkelniük, hogy az Aszfodéloszi hamumezőkre, legtöbbjük végső lakhelyére érkezzenek. A **Styx**-et úgy kell elképzelni Európa térképe alatt, hogy az Atlanti-óceán partjai alatt folyik, pontosabban áll. Portugáliától Írorszáig. Ha a lelkek tovább lebegnek, denevér módjára csapongva keleti irányban a végtelen szürke hamumezőkön, nagyjából Kelet-Közép-Európa alatt érik el a Felejtés folyóját, a Léthét, ahová inni járnak – hogy ne emlékezzenek rájuk a felvilágon maradt ismerőseik, rokonaik (Aki már túl sokat ivott a Felejtés vizéből, vagyis már régóta halott, azt el is felejtik.) A Léthén túl, tehát a hatalmas Kelet-Európai-síkság található az örök Sötétség birodalma, az Erebosz. Itt áll az Alvilág uralkodójának, **Hádész**nek a palotája és itt élnek az alvilági istenek, istennők is, mint például **Hekaté**, a boszorkánykirálynő.

Erebosz felesége egy másik a négy első létező közül: **Nyx**, az Éjszaka megszemélyesítője és istennője. Míg Erebosz soha, addig **Nyx** minden éjjel felszáll a felső világra, s éjszínű fátyolával lefedi azt. Elkísérik Erebosztól való gyermekei, az Éjszaka teremtményei. Az ikertestvérek; az Álom (**Hypnosz**) és a Halál (**Thanatosz**), továbbá, többek között a Gyilkosság és a Gonoszság (Kér), az Ítéletvégrehajtás (**Nemeszisz**), az Öregség (**Gérasz**), az Irigység (Battusz), a Butaság és a Gúny (Momosz), a Pénz és a Kapzsiság (Mammon), a Szeretkezés (Philotész), a Kéj (Empusza), a Nyomorúság (Mizéria), a Viszály (**Erisz**), a Csalás (Apaté), a Siralom (Oizysz), a Düh (Mánia), a Vétek (Error), a Káröröm (Malevolentia) és a Szegénység (Pénia).

Ez az Erebosz szobor fekete lepelben, látható arc és test nélkül mutatja be a végtelen Sötétséget, a végtelen csend és a végtelen semmi birodalmát, illetve annak megszemélyesítőjét.

(Elnézve a két hímneműt az első létezők között, Ereboszt és **Tartaroszt** – nem csoda, hogy **Gaia**, a szépséges Földanyaistennő, aki a földi életet volt hivatott megteremteni, inkább „készített” magának ☺ egy földi és egy tengeri szeretőt, férjet, úgymint **Uranoszt** és **Pontoszt**.)

Erisz

a Viszály istennője az aranyalmával

Az Éjszaka (*Nyx*) egyik lánya, alvilági istennő. Szent növénye a fanyar ízű kökény. *Nyx* a négy első létező egyike. Erisz apja *Erebosz*, aki szintén a négy első létező egyike, az örök Sötétség.

Látnivaló, hogy Erisz, a Viszály, nagyon ősi istenség. A kezdetektől jelen volt és van az emberek között ☺. Testvérei, az Éjszaka és a Sötétség többi gyermeke: az Álom (*Hypnosz*), a Halál (*Thanatosz*), a Révész (*Kharón*), a Gyilkosság (Kér), a Kivégzés (*Nemeszisz*), a Pénz és Kapzsiság (Mammón), az Irigység (Battusz), a Csalás (Apaté), a Szeretkezés (Philotész), a Nyomorúság (Mizéria), a Szegénység (Pauertasz), a Gúnyolódás (Momosz), az Örület és a Düh (Mánia), a Hiszékenység (Kredulosz, nevéből származik a hitel, a kredit), az Öregség (*Gérasz*, nevéből származik a gerontológia), a Rosszindulat (Malevolentia, nevéből származik a maliciózus = rosszindulatú kifejezés), a Vétek és Hiba (Error).

Erisznek különösképpen magától *Zeusztól* született három lánya: a Mészárlás (Enuyo) és a Könyörgés (Litai) istennői. Ők stílszerűen *Árészt* kísérik a csatában Phobosz (az Iszonyat) és Deimosz (a Rémület) társaságában. Erisz harmadik lánya a „bársonytalpú” Hízélgés és Ámítás istennője, *Áté*. *Zeusz* – aki fölöttébb hiú volt – érthető módon nagyon kedvelte *Átét*, mígnem az, *Héra* kérésére hízélgéssel elterelte a főisten figyelmét kedvenc halandó fia, *Héraklész* megszületésének idejéről, így a hatalmas görög város, Mükéné uralkodója *Héra* jelöltje lett, nem *Héraklész*. Dühében *Zeusz* felkapta *Átét* földig érő aranyhajánál fogva, megforgatta a levegőben és ledobta az Olimposzról. Le, az emberek közé.

Erisz legfontosabb szerepe a mitológiában a trójai háború előidézése. Történt, hogy *Zeusz* el akarta csábítani a legszebb hableányt, *Thetiszt*. A jóslat szerint azonban *Thetisz* fia nagyobb hőssé válik, mint az apja. Ezért *Zeusz* egy halandóhoz (Péleuszhoz) adta feleségül *Thetiszt*, s így született *Akhilleusz*, a trójai háború legnagyobb hőse. *Thetisz* és Péleusz lakodalmára nem hívták meg Eriszt, nehogy viszály támadjon. Erre Erisz egy aranyalmát gurított a vendégsegregbe a felirattal, hogy „a legszebbnek”: *THI KALLISTHI* = ejtsd: *ti kallisztzi*. Ismeretes, hogy három istennő támasztott igényt az almára, *Héra*, *Athéné* és *Aphrodité*. S miután később a trójai *Parisz* – természetesen – *Aphrodité*nek, a Szépség istennőjének ítélte; ezzel Trója sorsa megpecsételődött.

Erósz / Ámor a Szerelem istene

Anyja *Aphrodité*, a Szépség és a Szerelem istennője, apja *Arész*, a Háború istene.

Jelképe egy kicsi íj, amellyel – ha nyilát valaki szívébe lövi –, szerelmet gerjeszt benne egy másik ember iránt. Ezért az európai kultúrában mindenütt Erósz, vagyis a Szerelem jelképe a nyíllal átlőtt szív.

A Vágyat Erósz játékos kistestvére, Himerosz (Cupidó) személyesíti meg – ő az európai kultúrában elterjedt kis angyalkák eredeti formája. Erósz a legszebb, mindig fiatalon ábrázolt isten, az ő nevéből, és *Erató* (a Szerelmi költészet műzsájának) a nevéből szárazik az „erotika” szó.

Erósz halandó szerelme *Psziché* (lásd az Erósz /Ámor és Psziché) volt („psziché” = lélek, amit pillangóként is szoktak ábrázolni – s ezen a szobron Erósz éppen egy pillangóval, a kedvesére emlékeztető Lélekkel játszik), akinek halhatatlanságot kért, és felhozta az Alvilágból, s ő lett az emberi Lélek megszemélyesítése. *Psziché* és Erósz lánya: *Hédoné*, a Gyönyör (neki valóságos kultusza és filozófiája volt a császárkori Rómában: a hedonizmus – a konyhai, a nemi és a művészi gyönyörök élvezetével kapcsolatban).

Erósz van jelen anyjával, *Aphrodité*vel a „Halak” csillagképben (két egymáshoz kötött hal), annak emlékére, hogy amikor Typhón (a Tájfun) rászabadult a világra a Szépség istennője kedvenc kisfiával úgy menekült előle, hogy hallá változva a tengerbe vetették magukat, s hogy nehogy az örvénylő víz elsodorja őket egymástól, *Aphrodité* magához kötötte a fiát, Erósz. Ezért van az, hogy a „Halak” csillagképet két egymással összekötött hal formájában ábrázolják.

Erósz / Ámor és Psziché a Szerelem istene és a Lélek

Erósz a Szerelem szárnyas istene. Kisfiúként, vagy fiatal férfiként ábrázolták. Latin neve az elterjedtebb: Ámor. Anyja *Aphrodité* (Vénusz) a Szépség istennője, apja *Arész* (Mars) a hadisten. Mindketten hatalmas olimposzi istenek.

Erósz halandó földi kedvese egy Psziché (nevéből ered a Lélek elnevezése) volt. Kettőjük románcja számos európai műalkotás témája.

Erósz nem akarta felfedni a kilétét Psziché előtt, mert tudta, hogy anyja nem egyezne bele a házasságukba. Éjjel titokban látogatta a lányt, mígnem az kíváncsiságból egy éjjel mécses gyújtott, és megpillantotta minden isteni lény közül a legszebbet, a legkedvesebbet, magát *Aphrodité* fiát, Erószot, a Szerelmet látta maga előtt édesen mosolyogva aludni. Látta illatos hajának elszabadult fürtjeit, amint körbevették tejfehér nyakát; az egyik fürt erre állt, a másik amarra, göndör, tiszta, arany fényük mellett a mécses lángja elhalványult. Az isten vállán harmatosan ragyogtak a szárnyak, most azok is pihentek, s bár szellő sem rezdült, könnyű fehér pelyhük mégis folyton lengedezett.

Igen ám, de a mécses egy forró cseppje rácseppent Erósz vállára, aki felriadt és elmenekült.

Aphrodité gonosz anyósként viselkedett Pszichével, többek között egy szelencét adott neki, hogy a parfümöt vigye le az Alvilágba *Perszephonénak*. Psziché – persze – nem tudott ellenállni, hogy meg ne ismerje az istennő parfümjét, kinyitotta szelencét, amiben alvilági mélységes álom volt, maga *Thanatosz*. Erósznak kellett leszállnia az Alvilágba, hogy visszahozza kedvesét, s halhatatlanságot (a lélek, a psziché halhatatlan, mint tudjuk) eszközöljön ki számára.

Erosz és Psziché

Erósz a Szerelmem szárnyas istene. Kisfiúként, vagy fiatal férfiként ábrázolták. Latin neve az elterjedtebb: Ámor. Anyja *Aphrodité* (Vénusz) a Szépség istennője, apja *Arész* (Mars) a hadisten. Mindketten hatalmas olimposzi istenek.

Erósz halandó földi kedvese egy Psziché (nevéből ered a Lélek elnevezése) volt. Kettőjük románca számos európai műalkotás témája.

Erósz nem akarta felfedni a kilétét Psziché előtt, mert tudta, hogy anyja nem egyezne bele a házasságukba.

Éjjel titokban látogatta a lányt, míg nem az kíváncsiságból egy éjjel mécsest gyújtott, és megpillantotta *minden isteni lény közül a legszebbet, a legkedvesebbet, magát Aphrodité fiát, Erószot, a Szerelmet látta maga előtt édesen mosolyogva aludni.*

Látta illatos hajának elszabadult fürtjeit, amint körbevették tejjeférnyakát; az egyik fürt erre állt, a

másik amarra, göndör, tiszta, arany fényük mellett a mécsest lángja elhalványult. Az isten vállán harmatosan ragyogtak a szárnyak, most azok is pihentek, s bár szellő sem rezdült, könnyű fehér pelyhük mégis folyton lengedezett. Igen ám, de a mécsest egy forró cseppje rácséppent Erósz vállára, aki felriadt és elmenekült.

Aphrodité gonosz anyósként viselkedett Pszichével, többek között egy szelencét adott neki, hogy a parfümöt vigye le az Alvilágba *Perszephoné*nak. Psziché – persze – nem tudott ellenállni, hogy meg ne ismerje az istennő parfümjét, kinyitotta szelencét, amiben alvilági mélységes álom volt, maga *Thanatosz*. Erósznak kellett leszállnia az Alvilágba, hogy visszahozza kedvesét, s halhatatlanságot (a lélek, a psziché halhatatlan, mint tudjuk) eszközöljön ki számára.

Ez a szobor (amelynek eredetije 1786-1793 között fehér márványból készült és a párizsi Louvre-ban látható) az egyik legismertebb a rengeteg műalkotás közül, melyen a szerelmespár látható. A művész neve Antonio Canova.

Erinnüsz / Fúria

a Bosszú és a Düh

Az Erünniszek a Bosszúállás, a Lelkiismeretfurdalás kutyatestű, denevérszárnyú istennői. Hárman vannak tulajdonképpen: Alléktó, a Szüntelen; Tisziphóné, a Megtorlás; és Megaira, a Harag – őt ábrázolja a szobor.

Apjuk tulajdonképpen **Uranosz**, az Égbolt istene, már amennyiben az ő tengerbe csepegő véréből születtek, akkor, amikor **Kronosz**, az idő titánja egy gyémánt sarlóval megölte apját. Ilyen értelemben a fúriák anyja pedig **Tethysz**, a Földközi-tenger titanisa.

Az Erinnüszök félelmetes, senki által nem kívánatos istennők, ezért, hogy nehogy magára haragítsa bárki is őket, soha nem illették őket csúnya szavakkal, még a nevüket sem mondták ki, egyszerűen úgy nevezték őket: a „nyájasok.” Jelképük viszont a korbács. Ezzel a korbáccsal üldözik szüntelenül, haragosan rikácsolva azokat, akik főbenjáró bűnt követtek el, jelesül és elsősorban apavagy anyagyilkosságot.

A mitológiában és az ókori drámairodalomban a legismertebb szerepük, amikor Oresztészt kergették örületbe. Oresztész, a Tróját 10 év ostrom után legyőző **Agamemnón** műkénéi király fia volt. Ismeretes, hogy a Trójába indulás előtt **Agamemnón**nak fel kellett áldoznia leányát, Iphigeneiát **Artemisz**nek. Ezt **Agamemnón** felesége, Klütaimnésztra,

soha nem bocsájtotta meg, s mikor **Agamemnón** 10 év múlva győztesen hazatért, meggyilkolta. Oresztész viszont az anyját ölte meg ezért. A fúriák az anyagyilkost az örületbe kergették, s végül **Athéné** bírósága mentette fel Oresztészt: kimondva, hogy az apagyilkosság nagyobb bűn az anyagyilkoságnál. Azaz véget ért a bronzkori matriarchátus (nőuralom), a vaskorban újra a patriarchátus (az apajogú társadalom) az uralkodó rend.

Lakhelyük stílszerűen az Alvilágban van, annak is a legsötétebb mélyén, az Ereboszban. Latin nevüket, a fúriát a dühöngő, kiálhatatlan nőszemélyekre alkalmazzák az európai nyelvekben.

Európé a bikával

Európé egy föníciai királylány volt, **Poszeidón** unokája. Apja, Agenor, a föníciai király, **Poszeidón** és az Észak-Afrikát jelképező Líbia ókeánisz fia volt. Európé anyja: Telépassza.

Testvérei: a görög Thébát megalapító **Kadmosz**, és a Föníciának nevet adó Phoenix.

Européra **Zeusz** vetett szemet. Gyermeük **Minósz**, a Minószbi birodalom, az első európai civilizáció megalapítója Kréta szigetén. Ezért mondhatjuk, hogy az európai civilizáció bölcsője Kréta – a legnagyobb görög sziget.

Európé – Európa névadójának – az elcsábítása úgy történt, hogy **Zeusz** valahol a mai libanoni tengerparton, ahol Európé éppen sétált, egy aranszarvú bikává változott, rávette a királylányt, hogy üljön a hátára, majd a tengerbe vetve magát, átúszott Kréta szigetére, ahol aztán fiúk is megszületett, **Minósz**.

A krétai Minószbi birodalom – amely fővárosát, Knóssoszt a Sztromboli vulkán történelmi kitörését követő szökőár pusztított el (innen az elsüllyedt Atlantisz legendája) **Zeusz** szent állatának,

a bikának a kultusza terjedt el. Maga **Minósz** is bika képében tetszelgett. A krétai arénákban – Européra emlékezve – kizárólag fiatal lányok vívtak életveszélyes „bikaviadalokat” ami abból állt, hogy a feljük rohanó bika szarvát meg kellett ragadniuk és egy szaltóval át kellett ugraniuk az állat felett. Ez volt a mai európai (spanyol) bikaviadalok eredete.

Európé Európa névadója, mert az ő gyermeke alapította az első európai birodalmat Krétán. Az Európé szó kétféleképpen értelmezhető a régi görög, hellén nyelven. Úgy, mint „Eur” (széles) és „ópé” (arc), ami nem más, mint a telihold, utalással a mediterrán anyaistennőre. Vagy: „Eu” (jó) és „rópé” (a fűzfának). Mi jó a fűzfának? A vizekben bővelkedő föld, s valóban, a kontinensek közül Európában van a legtagoltabb partvidék, öblök, szigetek, folyók és tavak.

Ma a Jupiter bolygó egyik holdját nevezik Európének. A bika pedig felkerült az égre a Bika csillagkép formájában.

Eurosz

a Keleti szél istene

A titánok első nemzedékének tagja a „fent lakozó” **Hyperión** a Magasság titánja; a titaniszok közül a „messzire világító, széltében ragyogó” **Theia** a Fény titanisza. Az ő gyermekeik: **Héliosz**, a Napisten, **Szeléné** a Holdistennő, **Nephelé**, a Felhőistennő és **Éósz** (Auróra) a Hajnal istennője.

Pontosznak, a Mélytengernek **Gaia** Földanya istennőtől született gyermekei között van az „acélszívű, széles erejű” Eurybia. Ő szülte **Kriosznak**, a Fagy titánjának a „csillagos” Asztraioszt, a csillagok atyját.

Éósz és Asztraiosz gyermekei a csillagok, és a szelek.

A szelek istenei négyen vannak: a „fényt hozó” Eurosz, a Keleti Szél istene – őt ábrázolja a szobor. Eurosz azért fényt hozó, mert a Nap keleten kel. A „vad trák” **Boreasz**, az Északi Szél istene (mivel görög földtől északra terült el Trákia, vad, a görögökhöz képest civilizálatlan lakóival). A „fürge” **Notosz**, a Déli Szél istene, és a „nedves, esőt hozó” **Zephirosz**, a nyugati Szél istene.

Szobraikat – ebben a gyűjteményben – együtt kell bemutatni; jelen esetben négyük közül **Zephirosz** száll fel a szárnyas szélgépre, tekintve, hogy egyszerre csak egy irányból fúj a szél, s a többiek mellette üldögélnek Aiolosz (Eoli, vagyis a Szelek) szigetén, egy lyukas, huzatos rézpalotában. Onnan egyenként röpteti ki őket a sziget mindenkor királya **Zeusz** megbízásából. Az Eoli-szigeteket ma Lipari-szigetként ismerjük, Szicíliától északra a Tirrén-tengeren. A szigetek görög nevéből van az *eolikus* tudományos elnevezés a szél-formálta kőzetekre.

A szelek híres testvére **Phoszphorosz**, az Esthajnal csillag – amiről utóbb kiderült, hogy nem is csillag, hanem az égen a Nap és a Hold után a legfényesebb égitest, a Vénusz bolygó. Minden este az ő nevéből származik a hunyorgó fény igéje, a „foszforeszkál”. Latin nevét a kereszténység kisajátította Isten legkedvesebb, de utóbb a lázadás bűnébe esett és a pokol fejedelmévé vált arkangyalának nevére: *Lucifer*, ami mind görögül (Phoszphorosz), mind latinul (Lucifer) azt jelenti: „fényt hozó” – hiszen hajnalban látszik az égen.

Eurünomé

ókeánisz

Anyja **Tethysz** titanisz, a Földközi-tenger megszemélyesítője, apja **Ókeánosz** titán, az Atlanti-óceán megszemélyesítője. Ő a **Khariszok** (Gráciák), vagyis a báj istennőinek az anyja.

Homéroszi jelzői: „nagy területen uralkodó, messzire vándorló”.

Eurünomé volt **Zeusz** legelső szeretője. Amikor **Zeusz** felcseperedett, és elhagyta Kréta-szigetét, meghallotta **Gaia** földanya istennő hangját a mélyből, aki tudtára adta, hogy ha a világ ura akar lenni az Idő (**Kronosz**/Szaturnusz) legyőzése árán, először lányokat kell nemzenie. Először is a szép új világot képviselő báj, hála és kedvesség istennőit, a **Khariszokat**/Gráciákat, majd a rendet és törvényt és az igazságot képviselő Hórákat. **Zeusz** a messzi nyugatra ment **Kronosz** elől bujkálva, és ott, az Atlanti-óceán végtelen vizein találkozott a félig haltestű istennővel, Eurünomével, az ókeánisszal.

Az ókeániszok között egyaránt akadnak ember alakú, és félig hal alakú istenségek. A habléányok, vagy sellők (néreiszek) viszont mindannyian félig haltestű istennők. Ez utóbbiak **Néreusz** és **Dorisz** lányai, az Adriai-tengerben élnek. Az ókeániszok közül a női istenségek a külső tengereken, vagyis az Atlanti-óceán távoli részein élnek. Az ókeániszok testvérei a folyók istenei, vagy istennői is, mint például a Duna istene (**Isztrosz**/Danubiusz), a Pó-folyó istene (Eridanusz), vagy az alvilági folyók istenei, mint például **Styx**, a Gyűlölet istennője, Akherón, a Fájdalom, Léthe, a Feledés.

Eurünomé leghíresebb testvérei: **Tykhé**/Fortuna, a Véletlen és a Szerencse; **Métisz**, az Értelem, Kallirhoé az óceáni áramlat, Petraia, a sziklás Zátony; Élektra, a Szivárvány (**Írisz**) és a **hárpiák** anyja; **Ázsia** az emberiség ősanyja (**Prométheusz**, Epimétheusz és **Atlasz** anyja); **Pléióné**, a Plejádok anyja (a leghíresebb plejád **Maia**, azaz Május, **Hermész** anyja). **Aithra**, a Hyaszok anyja (a leghíresebb hyasz **Kalüpszó**, az Elrejtő és **Korónisz**, a Varjú). **Dorisz**, a habléányok (néreiszek) anyja, Perszéisz, a Nap (**Héliosz**) felesége; Kybelé, az ázsiai párduc istennő; a „nagyon gazdag” Polydóra, aki Agénór föníciai király anyja. (Agénór gyermekei: **Kadmosz**, Théba alapítója és **Európé**, a kontinens névadója).

Euterpé múzsza, a Zene

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői,
Zeusz és Mnémoszyné titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai.

Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei.
A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában, Hellászban, a Helikon- és a Parnasz-szoros-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező Pegazus, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor a „megörvendeztető” Euterpét, a Zene múzsáját ábrázolja – amint éppen lanton játszik.

A többi múzsza: az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia; az „égi” **Uránia**; a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi Költészet múzsája – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. Az „égi” **Uránia** a Csillagászat és a Matematika múzsája, mert azokat is művészetnek tekintették az ókorban. A „táncos” **Terpsikhoré**, a Táncművészet; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhymuszú” **Polyhymnia**, a Himnusz és a „széphangú” **Kalliopé**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: **Kalliopénak** Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nászdal és a Nászéjszaka istene (nevéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Éósz / Auróra a Hajnal istennője

Anyja **Theia** a Világítás és a Fény „messze-világító, széltében ragyogó” titanisza.

Apja **Hyperión**, a Magasság „odafenti, felső” titánja.

Bátyja **Héliosz**, a Nap istene;

nővérei: **Szelené**, a Hold, és **Nephelé**, a Felhő istennője.

Jelzői: „rózsaujjú, rózsakarú, ködből kélt, aranyló trónusú.” Éósz, a napisten kakasának kukorékolása ébreszti fel, s még mielőtt a Nap felkelne, lovak vontatta szekérével végigvonul az égbolton, rózsaszínűre festve azt. Éósz, a Hajnal színe azért is rózsaszín, mert az istennő szégyenlősen elpirul, elsőként megpillantva az Éjszaka buja teremtményeit – köztük is elsősorban Philotészt, a Szeretkezést, és a kéjsóvár vámpírokat. Graves szerint Éósz hajnali, szégyenlős pírja azzal magyarázható, hogy a férfiak hajnalonként általában (újra ☺) nemi vágyat éreznek, s ezt látva, a szégyenlős Éósz elpirul. Éósz egy halandó férfibe szeretett bele, Tithónuszba (Láomedón trójai király fiába, aki Priamosz, utolsó trójai király testvére) és halhatatlanságot kért számára **Zeus**tól. De elfelejtett örök ifjúságot is kérni, így Tithónusz egyre öregedett, zsugorodott, s mára már csak a ciripelő hangja maradt: ő a Tücsök.

Fiúk **Memmón**, Etiópia királya, aki Trójtát segítve esett el a görögök ellen. **Memmón** szobra Egyiptomban mindig „énekelve” köszönti a hajnalt. Éósz szülte Asztraiosz titánnak a „nedves” nyugati szelet, **Zephiroszt**; a „fényt hozó” keleti szelet **Eurooszt**; a „vad trák” északi szelet, **Bo-reoszt**; és a „füрге” déli szelet, **Notoszt**; valamint a foszforeszkáló Esthajnalcsillagot, **Phosz-phoroszt** (a „fényt hozót” – latinul – Lucifert).

Gaia a Földanya istennő

A 4 első létező egyike, s köztük is a legfontosabb.

Testvérei, az első létezők: **Erebosz**, az Örök Sötétség, **Tartarosz**, az Alvilág Mélye, és **Nyx**, az Éjszaka istennője. Gaiával együtt ők négyen voltak az első létezők, akik a kavargó ősanyagból, a mindent megelőző Kháoszából (a „Tátongásból”) kiemelkedtek.

Jelzői: „minden anyja, aki felneveli az ifjakat, széles mellű, szilárd, legősibb.” Gaiát magával a Földdel lehet azonosítani. Eredete: a kőkorszakot felváltó, matriarchális társadalmak anyais-tennője. Ezen a szobron kezében magát a Földet tartja.

Nem egyértelműen jóságos; ember (főleg férfi) áldozatokat kívánó rítusok, legendák is fűződtek a nevéhez. Két első férjét – jellemző módon – maga teremtette magának: **Uranoszt** az Ég, és **Pontoszt**, a Mélytenger istenét. A Föld és az Ég gyermekei: a hekatonkheirek (100 karú óriások); a **küklopszok** (az egyszemű óriások); a **títánok** és a **titaniszok**. Gaia vette rá **Kronoszt** **Uranosz** meggyilkolására, ő teremtette az istenekre támadó **gigászok**at (a Föld kígyólábú óriás szülöttest), ő lázította fel a títánokat. Más utódai: Tartarosztól a világra támadó Typhón (Tájfún), akire **Zeusz** Szicíliát dobta rá, s most az Etna alatt füstöl. **Poszeidóntól** Fáma (a Rémhír csupa lyuk, huzatos bronzpalotában lakó istennője) és Kharübdisz a Messinai-szoros örvényistennője. **Pontosztól**: az „öreg” **Néreusz** (a habléányok apja), a „nagy” Thaumasz (**Írisz**, a Szivárvány apja), az „erős” Phorkysz, „széparcú” **Kétó** és az „acélszívű” Eurybia – ők a tengeri Jelenségek, tengeri szörnyek és tengeri borzalmak alakjai.

A Föld mélyében élő, hatalmas erejű ősanya istennő, Gaia volt a föld első ura, aki a hatalmat átengedte fiának/férjének **Uranosznak**, majd közös gyermeküknek, **Kronosznak**, az Időnek, és végül unokájának, **Zeusznak**. De ellene is 3 lázadást vezetett: előbb a Tájfunt szabadította rá, majd a **títánok**at, s végül a **gigászok**at.

Gaia

a Földanya istennő a Holddal

Gaia, a Föld, a 4 első létező egyike, s köztük is a legfontosabb.

Testvérei: **Erebosz**, az Örök Sötétség, **Tartarosz**, az Alvilág Mélye, és **Nyx**, az Éjszaka istennője. Gaiával együtt ők négyen voltak az első létezők, akik a kavargó ősanyagból, a mindent megelőző Kháoszából (a „Tátongásból”) kiemelkedtek.

Jelzői: „minden anyja, aki felneveli az ifjakat, széles mellű, szilárd, legősibb.” Gaiát magával a Földdel lehet azonosítani: ő a Föld és a földi élet megszemélyesítője.

Ezen a szobron ölében a Holdat tartja és két félhold között ül.

A kőkorszak és a fémkorszak határán megjelenő vallási rendszerekben az első istenség mindig nő volt, ahogy azt a kőkorszaki patriarchátust és a rövid testvérklán idejét felváltó anyajogú társadalom, a matriarchátus elvárta. A nők és az anyák vezető szerepére nem csak a Hold női ciklusok idejével azonos, 30 napos alakváltozási ciklusai mutattak rá, hanem a társadalom tudatalattijában felsejlő megérzés, hogy az élet motorja a Földön a Hold. Miért?

A Föld magja és a földköpeny – mivel olvadt kőzetanyag van köztük – eltérő szögsebességgel forog a Föld tengelye körül. Ez földmágneses erőteret hoz létre, amely megvédi a Föld felszínét a Nap gyilkos, rövidhullámú sugárzásától. Amikor néhány százezer évente hatalmas meteorit, vagy kisbolygó csapódik a Földbe, a lökéshullám felgyorsítja a földköpeny forgását a földmaghoz képest, így mindig összeomlik a földmágneses erőter. A Nap gammasugárzása eléri a légkör felső határát, és többek között a DNS láncok molekula kötéseiben kulcsszerepet játszó szénatomokat is radioktív szénizotópokká hasítja. A radioaktív szén roncsolja az élő szervezetek örökítőanyagát, emiatt tömeges mutációk jönnek létre, s az uralkodó fajok kihalnak a Földön. Új fajok jönnek létre, miközben valami újra fékezni kezdi a földköpeny forgását, a földmaghoz képest, és újra kialakul a földmágneses erőter. Ez a valami a Hold vonzása által keltett súrlódó (ár-apály) erő. Elmondhatjuk tehát, hogy a földi élővilág fejlődésének, az evolúciónak a motorja valóban a Hold! Ezért tartja a Földanya istennő ölében a Holdat ezen a hatalmas szobron.

Galateia

néreisz, a Tenger fehér habja

Anyja **Dorisz** ókeánisz, az Ajándékozás istennője, apja **Néreusz** tengeri bölcs. A néreiszek a habléányok, vagy más néven a sellők, a félig haltestű tengeri nimfák. A tengerrel, tengerparttal kapcsolatos jelenségeket személyesítik meg.

Homéroszi jelzőik: „nedvesek.”

Az Adriai-tengerben, amikor a kristálytisza vízben letekintve eltűnnek a szemünk elől a sziklazátonyok és a tengeri növények, élőlények, s már csak a víz zöld mélységét látjuk, ott van valahol Néreusz kristálypalotája. Ott lakik Néreusz a tengerek nagy varázslója feleségével, aki **Dorisz** ókeánisz, s aki egyben az ajándékozás istennője. Ott lakik az ötven habléány, a félig leány, félig hal teremtmény. Ők Néreusz és **Dorisz** lányai: a néreiszek. Leghíresebbek **Amphitrité** (a tengermorajlás) **Poszeidón** felesége és **Thetisz** (a tengeri egyensúly, amely megőrzésére a hajósoknak nagy szükségük van) **Akhilleusz** anyja.

Külön-külön néreisz „felelőse” van a tengeri barlangnak (*Szpeió* – az ő nevéből származik a barlangkutatás tudományos megnevezése: *szpeleológia*), a tengerparti fővénynek (*Éióné*) és a tengerparti homoknak (*Pszamathé*). A kikötésre alkalmas öbölnek (*Eulimené*), a zátonymnak (*Nészó*), a tengeri hullámnak (*Kymó*), a hullám erejének (ő hullámokon „szőrfőző” **Krataisz**), és még a hullám habjának is van képviselője, ő a „tejfehér” **Galateia** (a képen).

Ezt a habléányt szerelmével üldözte egy **küklpsz**, név szerint Polüphémosz (akit **Odüsszeusz** vakított meg, hogy a maga és emberei életét mentse, de ezzel magára vonta **Poszeidón** tengeristen haragját. Polüphémosz ugyanis **Poszeidón** és Thoósza nimfa fia volt. Thoósza **Kétó** és Phorküsz lányaként a viharos tenger megszemélyesítője). Galateia azonban menekült a csúf, egyszemű **küklpsz** elől, mert Akiszba volt szerelmes. Akisz **Pán** isten és egy Szümaithiosz nevű nimfa fia volt. Tragikus szerelmük – amely több európai műalkotás témája – úgy ért véget, hogy Polüphémosz egy sziklát dobott a Szicília tengerpartján andalgó szerelmesekre; Galateia a vízbe merült, de a fiú szörnyethalt, s kiömlő véréből keletkezett a Jaci nevű folyó Szicíliában. A szobron Galateia a sziklán ül, amellyel a **küklpsz** kioltotta szerelme életét. Később Galateiának Polüphémosztól mégis gyermekei születtek: Illüriosz (az illírek őse), Keltosz (a kelták őse) és Galasz (a gall nép őse).

Ganümedész

Acquarius, a Vízöntő

Zeusz pohárnoka az Olimposz-hegyen; s egyben a „Vízöntő” (Aquarius) csillagkép az égen.

Ganymédész a dardanoszi ágon magának **Zeus**znak az ükunokája.

Zeusznak Élektra pleiásztól (**Atlasz** titán és **Pléióné** ókeánisz lányától) született fia, Dardanosz volt a legerősebb – később Tróját is felépítő – kisázsiai királyság megalapítója.

Dardanosz utódai: Erikhthoniosz, Trósz (Trója névadója) és Iliosz (a trójai fellegvár névadója). Ennek az Iliosznak a testvére volt Ganymédész.

Ganymédész olyan szép legényke volt, hogy **Zeusz** a sas-madarát küldte érte, azzal ragadta fel az égbe, pontosan az Olimposz-hegy égbenyúló csúcsára. Ez a szobor is a sassal ábrázolja. Itt az istenek palotájában lett a fiú a főisten pohárnoka, ő töltötte **Zeusz** serlegébe a nektárt, az istenek italát. (A többi olimposzi istent **Hébe** istennő szolgálta ki nektárral – ugyanígy.)

Az ókori görögöknél a homoszexualitás – legalábbis a tehetős férfiak esetében elfogadható divat volt – fiatal fiúkkal. A szintén európai zsidó-keresztény kultúra ezt elutasítja: „*Ha valaki férfival hál együtt, úgy, ahogy asszonnal szoktak együtt hálni, ez utálatosság, amelyben mindketten részesek, ezért meg kell halniuk, vérük visszahull rájuk.*” (Leviták könyve 20:13. Mózes törvénye).

Ganymédészt idézi a Vízöntő csillagkép, és a Jupiter (**Zeusz**) óriásbolygó – és egyben a Naprendszer – legnagyobb holdjának a neve is.

Gérasz az Öregség

Nyx-nek, az Éjszaka istennőjének egyik lánya.

Az ő nevéből származik a gerontológia, az öregedéssel foglalkozó orvostudományi terület.

Apja **Erebosz**, az Örök Sötétséget megszemélyesítő alvilági istenség, a Négy Első Létező (**Gaia**, **Nyx**, **Tartarosz**, Erebosz) egyike.

Gérasz jelzői: „gyűlöletes, utálatos, vészes, terhes, rémületes.” Általában vénasszonyként, banyaként képzelték el, mint ezen a szobron is látszik. Testvérei – egy-két kivételtől eltekintve – mind negatív dolgokat személyesítenek meg. Mikor az Alkonyat istennők, a **Heszperiszek**, vörösre festik a nyugati eget, az alvilágból felszáll **Nyx**, az Éjszaka, és ráborítja sötét fátylát a világra. Ahogy Shakespeare írja a *Macbeth*-ben: „A világosság sűrűsödik, a varjú ködös erdejébe száll, melyre éjszínű fátylát borítja Hekaté (*Light thickens and the crow makes wing to the rooky wood black Hecat hath rung night's yawning peal.*) Shakespeare itt még **Hekatét**, a boszorkányt említi az Éj istennőjeként. Szász Károlyénál kicsit árnyaltabb műfordítást ad Szabó Lőrinc az éjszaka teremtményeit is emlegetve: *A fény tompul; a varjú visszaszáll ködös erdejébe: a nap jó népe álomba merül, s az éj sötét hada prédára gyül.*

Valóban, ekkor jönnek elő, és vegyülnek az emberek gondolatai közé Gérasz testvérei, az Éjszaka teremtményei és gyermekei. **Hypnosz** az Álom. **Thanatosz** a Halál. Philotész a Szeretkezés – nem tévesztendő össze a nem ebbe a társaságba tartozó **Erosszal** a Szerelmmel, melyek között már az ősi görögök is különbséget tettek. **Erisz** a Viszály. Momosz a Butaság és Gúnyolódás. Mammon a Pénz és Kapzsiság. Kér a Gyilkosság. **Nemeszisz** az Ítéletvégrehajtás és Kivégzés. Apaté a Hízelkedés és Ámítás. Pauertasz /Mizéria/ a Nyomor. Mánia a Düh és Örület. Pénia, a Szegénység és Kíváncsiság. Battusz a Gyűlölet és Irigység. Malevolentia a Rosszindulat és Káröröm. Kredulitosz a Hiszékenységre és Hitel. Error a Véték és Hiba. Ananké a Szükségszerűség – a **Moirák** a Sors istennők anyja! Limosz az Éhezés. Empusza a Gyermekekrablás és Betolakodás. **Kharón** a lélekszállító alvilági révész. Lamia a Kéjsóvárság.

Gigász

a Föld szülötte óriás

A gigászok az ókori szerzők szerint tizenöten vannak, ők a „Föld szülöttei” **Gaia** Földanya gyermekei, akiket akkor hozott létre, amikor **Uranosz**, **Kronosz** férfiuralma uralma után már **Zeusz** férfiuralmát is megelégette. A jelenleg ismert görög mitológia akkor keletkezett, amikor a matriarchátus, a nők által szerveződő társadalom hosszú, újkőkorszaki, rézkori és bronzkori évezredek után, a vaskorszak kezdetén, újra visszatért a patriarchátus, a férfiak társadalmatszervező uralma, amely az őskorban, az őskőkorszakban és a kőkorszakban jellemezte a nemzeti szintű, helyi közösségeket szintén évezredek át. **Gaia** a Földanya nehezen törődött bele az abszolút nőuralom elvesztésébe. **Uranoszt**, a világ első urát ő maga hozta létre, majd meggyilkoltatta saját fiúkkal, **Kronosszal**, aki a világ második ura lett. Majd, mikor unokája, **Zeusz** szerezte meg az abszolút főhatalmat, **Gaia** háromszor is megkísérelte visszaszerezni azt: fellázította a titánokat **Zeusz** istenei ellen, rájuk szabadította Typhónt, a Tájfunt, a valaha létezett legnagyobb óriást, végül létrehozta a gigászokat, kifejezetten azzal a céllal, hogy az isteneket elpusztítsák. Nevükből származik a gigászi, gigantikus kifejezés.

A gigászokat az istenek – bár legyőzhették – elpusztítani nem tudták, mert, ahogy egy gigász a földre került, **Gaia** – a szülőföldje – erőt adott neki, új életre keltette. Ez az alapja a szabadságharcosok legyőzhetetlenségének, hiszen a szülőföld védelme, a szülőföldön való harc a betolakodókkal szemben mindig új és új erőt ad a hazafiaknak. A gigászok megölését az istenek **Héraklész**re, az emberre bízta; s ő is csak úgy tudott végezni velük, hogy a levegőbe emelte őket, hogy a testük, vagy a lábuk ne érintkezessen szülőanyjukkal, a Földdel.

A gigász óriások vezére Alkióneusz volt. Ő személyesíti meg az Agresszivitást és a Kéjvágyat. Jelzője: „erős számár.” Őt csak **Héraklész** tudta legyőzni. A gigászok, mivel a Föld szülöttei voltak, kígyótestű óriások voltak, ez a szobor viszont a kígyó-szerű mozgékonyaságukra utal, ahogy a földből, a földről felemelkednek. Egy másik gigász, Mimasz, az Utánzás megszemélyesítője, nevéből ered a mimika kifejezés. Ő **Héphaisztosz**, a Kovács ellenfele volt; a Szaturnusz (**Kronosz**) bolygó egyik nagy holdja viseli a nevét, rajta egy olyan hatalmas kráterrel, ami csak egy isteni pörölycsapás nyoma lehet ☺. Enkeládusz a ragyogó **Athéné** ellenfele volt, aki két gigással is küzdött; ezért az ő nevét viselő Szaturnusz hold 100 %-ban visszaveri a rá eső fényt. Hýppolitosz, a Lódobogás megszemélyesítője **Hermész** ellenfele volt. A többiek: Porphyrión (**Zeusz**), Ephialtész (**Héraklész**), Otosz (**Apollón**), Eurymedón (**Arész**), Polybotész (**Poszeidón**), Klytiosz (**Hekaté**), Gratió (**Artemisz**), Eurütosz (**Dionüszosz**), a dárдавető Pallasz, akivel **Athéné** küzdött; Agriosz, aki a **Moirákra**, és végül Thoász, aki a múzsákra támadt.

Glaukosz

a Hajózás és Halászat

Glaukosz a tengeri Hajózás és a Halászat istene, akit szülei „örökbefogadtak”. Mosthaanya **Amphitrité**, az egyik legszebb habléány a Tengerzúgás istennője, néreisz (**Dorisz** ókeánisz és **Néreusz** tengeri bölcs lánya, **Poszeidón** felesége), mosthaapja pedig maga **Poszeidón**/Neptunusz, a tenger istene.

Jelzői: „tengerzöld, kék.”

Testvére **Triton**, a tengeri Vihar istene.

Glaukosz érdekes módon halandónak született és halász volt. Egyszer **Héliosz** titán (a Nap) lánya, a varázserejű **Kirké** beleszeretett és egy bizonyos tengeri fű főzetet adott neki, hogy jobban tudjon halászni, mire ő maga változott át: félig ember, félig haltestű tengerlakóként „istennült meg” és foglalta el helyét a tenger istenei között, mint a halászokat segítő, és a tengeri hajózást, **Triton** (a Vihar) ellenében segítő tengerlakó.

Ovidius az *Átváltozások* (Metamorfózis) című híres művében ír Glaukosz szerelméről, Szküláról. Phorküsznek (**Gaia** Földanya és **Pontosz** Mélytenger fiának) a tengeri szörnyek istenének, valamint **Krataisz** (**Néreusz** és **Dorisz** lánya) habléánynak volt egy Szkülilla nevű leánya, aki nagyon szép volt, és Glaukosz beleszeretett. Azonban Szkülilla nem akart egy haltestű férfival kezdeni, és menekült előle. Glaukosz megkérte a Krk szigetén élő varázslónőt, **Kirkét**, aki a Nap (**Héliosz**) és Perszéisz ókeánisz lánya volt, és **Odüsszeusz**nak is volt vele dolga később, hogy varázslattal bírja rá Szkülillát, hogy szeresse őt. **Kirké** azonban magának akarta Glaukoszt és a vonakodó lányt változtatta inkább egy 12 fejű, rettenetes vízi kutyává, aki megtámadja a hajósokat a Földközi-tenger hajózási szempontból az áramlatok miatt legveszélyesebb részén, a Szicília és Itália közötti Messinai-szorosban.

Gorgophóné

az első özvegy

Gorgophóné *Perszeusz* és *Androméda* lánya. Nevének jelentése a „gorgó hangja”. Azért, mert *Perszeusz* volt *Medúza*, a gorgó legyőzője. *Perszeusz* alapított a trójai háború idejére a legerősebb görög városállammá, királysággá vált Mükénéét.

Gorgophóné testvérei Élektrión a második mükénéi király, és Alkaiosz. Élektrión Alkménének (*Héraklész* anyjának) az apja, Alkaiosz pedig Amhitriónnak (*Héraklész* apjának) az apja. Tehát *Androméda* leszármazottai között számos görög hős volt.

Gorgophóné első férje Periérész spártai király volt, s annak halála után Gorgophóné volt az első nő, aki férje halála után nem követte azt a halálba önként. Ez jelzi a női nem „magára találását” erejének visszanyerését, a halandók közötti női egyenjogúság első felvillanását a *Zeusz* uralmával – és a vaskorszakkal – beköszöntő új, máig tartó patriarchátusban.

Gorgophóné – az „első özvegy” – második férje Oibalosz spártai király volt. Tőle született a Tündareosz, az a spártai uralkodó, aki azt a *Lédát* vette nőül, akit *Zeusz* is elcsábított – hattyú képében.

Így Gorgophóné lett a nagyanyja az erős jellemű, harcos mükénéi királynőnek, Klütaimnéztrának; a világszép spártai királynénak, a „trójai” *Helénének*, és az isteni Ikreknak, Kasztórnak és Polüdeukésznek.

Ez a szobor afrikai vonásokkal ábrázolja a szépséges Gorgophónét; nem véletlenül, hiszen anyja – *Androméda* – etióp, tehát afrikai királylány volt.

Harmónia az Összhang

Aphrodité (Vénusz) és *Arész* (Mars) leánya.

Ő volt az egyik leghíresebb görög város, Théba első királynéja.

Testvérei: *Erosz* (Ámor) a Szerelem, *Himeriosz* (Cupido) a Vágy, *Aidosz*, a Szégyenlősség, *Deimosz*, a Rémület és *Phoibosz*, az Iszonyat.

Férje, a Thébát alapító, föníciai *Kadmosz*.

Gyermekei: *Aktaión*, *Ínó* (a későbbi *Leukothea*) és *Szemelé*.

Harmónia szerencsétlen sorsú istennő, annak ellenére, hogy *Zeusz* unokája. Szülei törvénytelen kapcsolatából származott, hiszen *Aphrodité* „törvényes” férje az Olümposzon *Héphaisztosz* kovácsisten volt.

Amikor *Zeusz* elcsábította a föníciai királynőt, *Európét*, és Krétára vitte, *Európé* anyja és bátyja a lány keresésére indult. Miután az egész görög földön nem találták a lányt, *Zeusz* kárpótlásul hőssé, héraosszá tette *Kadmoszt*, *Európé* bátyját, aki megalapíthatta Thesszáliában Thébát. Hogy a thébai uralkodók isteni származásúak is legyenek, *Zeusz* úgy rendelkezett, hogy Harmóniát adja *Kadmosz*nak nőül és az istenek nagy lakodalmat csaptak. *Héphaisztosz* – az *Aphrodité* által negligált, megcsalt férj, aki a hiúságában sértett anyja, *Héra* kedvét is kereste –, remek ezüst- és aranyműves is volt és egy csodálatos szépségű, arany és gyémánt nyakláncot készített nászajándékba mostohalányának. A lánc két egymásba maró kígyót ábrázolt. Ez lett a hírhedt „Harmónia nyakéke” amelyet minden thébai királynő örökölt, de amely szerencsétlenséget, véres családi viszályt okozott nemzedékeken át.

A sötét és véres thébai tragédiák állítanak emléket ennek az irodalomban: *Szemelé* és *Ínó* sorsán és a „heten Théba ellen” testvérháborún, át a vérfertőző *Oidipusz*, *Iokaszté* és *Antigoné* tragédiáig.

Hádész / Plútó az Alvilág ura, Kerberossal

Az Alvilág ura és főistene. Magát az Alvilágot gyakran Hádész névvel is helyettesítik.

Apja **Kronosz**, az Idő titánja; anyja **Rhea**, a Tölgyfa titanisza.

Testvérei: **Zeusz**, **Poszeidón**, **Démétér**, **Héra** és **Hesztia**.

Szent növénye a temetéskor az enyészet szagát elnyomni hivatott menta;
szent állata a fekete kos.

Jelzői: „éjfürtű, gyűlöletes, kérlelhetetlen, mindenkit befogadó, sok-nevű, sokak öre.”

Miután **Zeusz**, a legfiatalabb fiú, kiszabadította testvéreit az Idő fogságából, s felosztotta a három fiú között a világot, Hádésznek, a legidősebbnek, az Alvilág jutott. Keveset szerepel a mitológiában, temploma, kultusza nem maradt fenn, mert nem érdemes hozzá könyörögni – hiszen úgyis meghal mindenki. Ha valaki mégis Hádészhoz akar imádkozni, azt úgy kell, hogy öklével a földet döngeti. Feltűnik a gigászok és a titánok elleni harcban **Zeuszt** segítve, és mikor unokahúgát, **Perszephónét**, **Zeusz** lányát elrabolja magának feleségül, vagy amikor az Alvilágba érkezőkkel (**Thészeusz** és **Héraklész**) tárgyal. Az „érchangú” **Kerberosz** Hádész 3 fejű kutyája (a szobron ő is látható) az Alvilág őre. Kerberosz Typhón (a Tájfun) és Ekhidna (egy tengeri kígyónő) utódja (a lernai Hidrával és a thébai Szfinxszel együtt).

Hádész latin nevét (Plútó) adták a naprendszerünk kilencedik, a Naptól legtávolabb eső kis bolygójának, ahonnan már a Nap csak egy fényes csillag, nappal is, így a Plútón alvilági sötétség uralkodik. 2006-ban a Plútót a csillagászok kisbolygónak minősítették.

Hárpia az elrablás

A hárpia egy emberfejú, madártestű asszony-szörnyeteg.

Apja Thaumasz a tengeri csodák és a természeti jelenségek ősi istene, *Néreusz* és *Kétó* testvére. Anyja egy Élektra nevű ókeánisz, a „szivárványos”, tudni illik Élektra a Szivárvány (*Írisz*) anyja is egyben, tehát a rémséges Hárpia és a szépséges *Írisz* testvérek.

A Hárpia apja, Thaumasz, magának *Gaiának*, a Földanya istennőnek és Pontosznak, a Mélytenger istenének a fia. Az ókeániszok, így Élektra is, pedig *Ókeánisz* titán és *Tethysz* titánisz leányai, külső tengeri istennők.

A háрпиák tulajdonképpen négyen vannak. Podargé a „gyorslábú”, Aellopusz „széllábú, vagy háborgó”, Okypetge a „gyorsröptű” és Kelainó a „sötét”.

Lakhelyük Kréta szigete. Ezek a madár-szörnyetek embereket rabolnak el, üldöznek, vagy ijesztgetnek. A mitológiában az *Iászón* által vezetett argonauta expedíció és *Aineiász* került velük összetűzésbe. A Háрпиák a Földközi-tenger keleti medencéjének a vihardémonjai. Mitológiai ábrázolásuk változó: hol szörnyűséges arcuk van – mint ezen a szobron is – hol kifejezetten szép női arcuk, mint a *Szi-réneknek*.

Ezzel magyarázható, hogy egyikük – Podargé – a Nyugati szél istenétől, *Zephirosztól* egy ikerpárt hozott világra: két lovat, a szőke Xanthoszt (a „Fakót”) és Balioszt (a „Tarkát”). Ők voltak a trójai háborúban *Akhilleusz* halhatatlan, isteni származású lovai.

Aellopusz a viharfecske istennője és megszemélyesítője is, ezzel bizonyítva a Háрпиák és a félelmetes tengeri viharok közötti kapcsolatot.

A biológiában a világ második legnagyobb termetű sas-faját nevezik háрпиának – Dél-Amerika trópusi őserdeiben honos.

Az európai kultúrákban pedig a veszekedős, házsártos asszonyok megnevezése a hárpia.

Hébe / Juventus az Ifjúság istennője

Apja **Zeusz**, anyja **Héra**, az istenek királynéja, a Család istennője.

Szent növénye a zöldsaláta.

Jelzői: „tündérbokájú, ifjú virágzó.”

Ő az istenek pohárnoka, ő szolgálja fel az olimposzi palotában az istenek italát, a nektárt.

Amikor **Héraklész** – halála után – felkerült a „sokszakadékú” Olimposzra,
Hébét adták hozzá nőül.

Héraklész illetően megdicsőülése tükröződik a keresztény vallásban Szent Péter – mint a Mennyország kapusa = **Héraklész**, mint az Olimposz kapusa. A szobor Hébet **Zeusz** sas-madarával ábrázolja, egyik kezében nektárt tartva.

Hébe testvérei, **Zeusztól** és **Hérától**: **Árész**, a Háború istene; **Héphaisztosz**, a Kovácsisten; valamint a „megsegítő” **Eleithya** (Lucina), a Szülés istennője, aki nem az Olimposzon, hanem Kréta szigetén lakik az Amniszoszi-barlangban.

Hédoné a Gyönyör

Hédoné nagyon fiatal istennő, gyakorlatilag *Zeusz* dédunokája.
Ezen a szinten a mitológiában inkább csak halandó személyek szerepelnek.

Anyja *Pszyché*, a Lélek megszemélyesítője,
apja maga *Erósz* (Ámor) a Szerelem szárnyas, fiatal istene.

A Szerelem és a Lélek egyesülése hozhatta létre a morálisan értékes Gyönyört.

Hédoné nevéből származik a hedonizmus, illetve a hedonista filozófia, amely nem annyira a görögöknél, mint a császárkori rómaiaknál vált népszerűvé a császárság korában. A hedonisták az élvezeteknek; a szerelemből, az étkezésből és a művészetek élvezetéből származó gyönyörnek éltek, azt tartották az élet értelmének.

Nem minden gyönyör fogadható el azonban filozófiai szempontból a társadalomban, gondoljunk az aljas ösztönök kielégítésére, mint pl. a szadizmus. Ezért a hedonizmus kritikusai új filozófiákat fogalmaztak meg, mint pl. az epikureizmus, ami inkább a félelem nélküli életet tekinti örömmel, vagy az ösztönöktől mentes platonizmus, illetve a minden élvezettől mentes aszkétizmus.

Mindez arra utal, hogy a görög mitológia az európai kultúrákban római közvetítéssel megjelenve a társadalmi együttélés minden területén meghatározóan jelen volt, s a kereszténységgel ötvöződve jelenti azt a kulturális alapot, amire Európa felépült – egészen a XXI. századig. Amikor mindez veszélybe kerül.

Hekaté

a Bűbáj és a Boszorkányság istennője

A Bűbájosság, Boszorkányság és (Prothyraia néven) a Vajúdás alvilági istennője, a halottak sírkamrába tett kincseinek őrzője. Neve jelentése: „száz.”

Szent állatai: a menyét és a fekete kutya; szent növénye a fekete nyárfa. Lakhelye az Alvilág. Apja: Perszész titán a titánok 2. nemzedékéből; anyja a „jónevű” Asztéria (a Fűrj), aki a „szelíd” *Létónak* (*Apollón* és *Artemisz* anyjának) a nővére, így Hekaté az ő unokatestvérük. Éjfélkor, keresztútnál fekete kutyát áldoztak neki. Jelzői: „bűbajos, ragyogó fátylas, alvilági úrnő, szuka, háromtestű (szuka, kanca, oroszlán).”

Az itt látható egyik Hekaté szobor éppen ezt az istennői hármast ábrázolja: a szuka a lány, a kanca az asszony, míg az oroszlán – a legerősebb varázshatalommal bíró – vénasszony, vagy banya. A másik szobor egyértelműen Hekaté nőiesen vonzó boszorkány mivoltát hangsúlyozza az alvilági kapcsolatot jelző kígyóval és a (fekete) kutyákkal.

Alakját gyakran keverik *Nyx*, az Éjszaka istennőjének az alakjával (pl. Shakespeare mindig). Az olyan halottak kriptájába, akikkel értékes tárgyakat, ékszert, pénzt is eltemettek, egy oszlopot állítottak, Hekatét – a halottak kincseinek őrzőjét – megidézve ezzel (nem sok sikerrel).

Hekaté az európai boszorkánykép, boszorkány-hagyomány prototípusa, a nők a női bűbáj férfiak felett gyakorolt erejére utal az alakja, amennyiben a mediterrán hármast istennő három alakját képes felölteni, mindháromban varázserővel bírva (a férfiak felett): vonzó, fiatal leány, szintén vonzó, érett asszony és a félelmetes hatalmú, ember-állat megrontására képes vénasszony a banya, vagy boszorka.

Hekaté

a Bűbáj és a Boszorkányság istennője

A Bűbájosság, Boszorkányság és (Prothyraia néven) a Vajúdás alvilági istennője, a halottak sírkamrába tett kincseinek őrzője. Neve jelentése: „száz.”

Szent állatai: a menyét és a fekete kutya; szent növénye a fekete nyárfa. Lakhelye az Alvilág. Apja: Perszész titán a titánok 2. nemzedékéből; anyja a „jőnevű” Asztéria (a Fűrj), aki a „szelíd” *Létónak* (*Apolón* és *Artemisz* anyjának) a nővére, így Hekaté az ő unokatestvérük. Éjfélkor, keresztútnál fekete kutyát áldoztak neki. Jelzői: „bűbajos, ragyogó fátylas, alvilági úrnő, szuka, háromtestű (szuka, kanca, oroszlán).”

Az itt látható egyik Hekaté szobor éppen ezt az istennői hármast ábrázolja: a szuka a lány, a kanca az asszony, míg az oroszlán – a legerősebb varázshatalommal bíró – vénasszony, vagy banya. A másik szobor egyértelműen Hekaté nőiesen vonzó boszorkány mivoltát hangsúlyozza az alvilági kapcsolatot jelző kígyóval és a (fekete) kutyákkal.

Alakját gyakran keverik *Nyx*, az Éjszaka istennőjének az alakjával (pl. Shakespeare mindig). Az olyan halottak kriptájába, akikkel értékes tárgyakat, ékszert, pénzt is eltemettek, egy oszlopot állítottak, Hekatét – a halottak kincseinek őrzőjét – megidézve ezzel (nem sok sikerrel).

Hekaté az európai boszorkánykép, boszorkány-hagyomány prototípusa, a nők a női bűbáj férfiak felett gyakorolt erejére utal az alakja, amennyiben a mediterrán hármast három alakját képes felölteni, mindháromban varázserővel bírva (a férfiak felett): vonzó, fiatal leány, szintén vonzó, érett asszony és a félelmetes hatalmú, ember-állat megrontására képes vénasszony a banya, vagy boszorka.

Hektór

Hector, a trójai

Trója hercege és főparancsnoka az Iliász idején.
Neve az erővel és a nemes ellenféllel asszociálódott az európai kultúrában.

Apja Priamosz (Trója utolsó királya); anyja **Hekabé**, Trója királynéja.
Legismertebb testvérei közül öccse: **Parisz**; nővérei: **Kasszandra**, a jósnő
és **Polyxené**, **Akhilleusz** jegyese.

Hektór Homéroszi jelzője: „lófékező.” Hektór az Iliász egyik legrokonszenvesebb figurája. Az eposz egyik lírai része, amikor Hektór a csatába indulván, fegyveresen, harci sisakban elbúcsúzik feleségétől, Andromakhétól és a kisfiától, aki megijed, és sír, „mert fél a harci sisak lószőr tarajától, mely fenn lobog, iszonyú lobbogással.” Ekkor Hektór elmosolyodik, leteszi a sisakot a földre, s úgy veszi ölbe gyermekét ☺.

A legnagyobb görög hős, a „gyorslábú” **Akhilleusz** végül megöli Hektort, így állván bosszút barátjáért, Patrokoszért. Hektór holttestét a harci kocsija után kötve, maga után húzva nyargalja körbe a százkapujú, széljárta Tróját. Ez az Iliász központi jelenete, sok európai művészi alkotás témája.

A Trójai háborúból Wolfgang Petersen készített filmet 2004-ben Troy címmel. Ezt mindenkinek ajánlani lehet, aki úgy érzi, hogy érdekli a mitológia. Annak ellenére, hogy a film cselekménye nem teljesen igazodik Homérosz Iliászához, sőt, annak ellenére, hogy az „ég üres” vagyis az istenek egyáltalán nem szerepelnek benne, mégis, a kor és a mítosz érzését mesteri módon adja vissza.

Héliosz

titán, a Napisten

Apja **Hyperión**, a Magasság titánja; anyja az „isteni, messzire világító” **Theia** titanisz.

Nővérei: a Hold, a Hajnal és a Felhő istennők (**Szeléné**, **Éósz** és **Nephelé**).

Hélioszt, miután titánok leszármazottja, magát is titánnak tartják.

Jelzői: „ragyogó, messzire látszó, fáradhatatlan, sokat látó.”

Szent állata a hajnali kukorékolással őt is ébresztő kakas.

Az ókori világ hét csodája között volt Héliosz hatalmas (36 m magas) szobra a rodoszi kikötőben, a „rodoszi kolosszus” (ezt ábrázolja a szobor). Ez Kr. előtt 308 és 225 között állt.

Amikor **Zeusz** elosztotta az istenek között a földeket és szigeteket, Héliosz éppen járta égi útját, s ezért kimaradt az osztzkodásból. Héliosz kiemelt magának a tengerből egy szigetet. Ciprust leszámítva ez a legkeletibb görög sziget, értelemszerűen onnan kel fel a Nap, ez Héliosz otthona: ez Rodosz, a „rózsák” szigete, ahogy a neve is elárulja. Tüzes szekerével végig hajt az égen, s este az **Ókeanosz**, az Atlanti-óceán habjaiba merül, s a **Hadészon**, az Alvilágon át tér vissza Rodoszra. Héliosz felesége: Perzéisz, ókeánisz. Fia Phaeton (a Foton), aki kölcsönkérte apjától a Nap tüzes szekerét, de hol magasan, hol alacsonyan szállt vele, nem tudta a Nap lovait irányítani, ezért **Zeusz** villáma agyon sújtotta. Próté (a Borostyánkő) a húga könnyeiből keletkezett a borostyánkő. A Nap lánya az Odüsszeiából ismert **Kirké** is, az Adriai-tenger Krk nevű szigetén.

A csillagászok a Mars és a Jupiter bolygó közötti aszteroida övezetet egy valamikor szétrobbant bolygó – a Phaeton – maradványainak tartják, nyilván mitológiai tájékozottságuk okán ☺.

★12 Héphaisztosz / Vulkanosz a Kovácsisten

Apja **Zeusz**, anyja **Héra** az istenek királya és királynéja.

Nevének jelentése: a „nappal is ragyogó.”

Jelzői: „nagynevű sánta, híres, ügyes.”

Testvérei: **Arész** hadisten; valamint **Hébe**, az Ifjúság, és **Eleithya** a Szülés istennője.
Lakhelye az Olimposz-hegy; kovácsműhelye a Lipari-szigetek tűzhányói alatt van.

Segédei Kratosz (a Erő), Bié (az Erőszak) és az egyszemű kyklópszok: Argész, Szteropész és Brontész, a Kegyetlenség, a Villámlás és a Mennydörgés. (Azért voltak „egyszeműek,” mert az ókorban a kovácsok egy kerek rézlappal takarták egyik szemüket, a szikrák ellen védekezve).

A torzonborz újszülött Héphaisztoszt **Héra** csalódottan ledobta az Olimposzról, s Lémnosznál esett a tengerbe, ahol a habléányok, a néreiszek nevelték, elsősorban **Thetisz**. Héphaisztosz sánta maradt az esés után (az ókorban ugyanis a kovácsnak szánt erős fiúknak – hogy ne álljanak katonának – eltörték a lábát). Amikor kiderült, milyen szép ékszereket is tud készíteni, **Héra** visszafogadta az Olimposzra, s kárpótlásul hozzáadta feleségül **Aphrodité**, a Szépség istennőjét, aki azonban gyakorlatilag sosem lett az asszonya és **Arésszel**, a délceg hadistennel csalta. A féltékeny kovács egy nyakéket készített **Aphrodité** és **Arész** lányának, Harmóniának az esküvőjére, amely minden őt követő thébai királynőre balszerencsét, sorscsapást hozott.

Héphaisztosz nem csak kovács, igazi ezermester is, például ő készítette **Pandórá**t is, meg az Olimposzon az istenek palotáit. Ő a vulkánok istene is, ahogy római neve – Vulkanosz – is jelzi.

★12 Héra / Júnó a Család és Házasság istennője

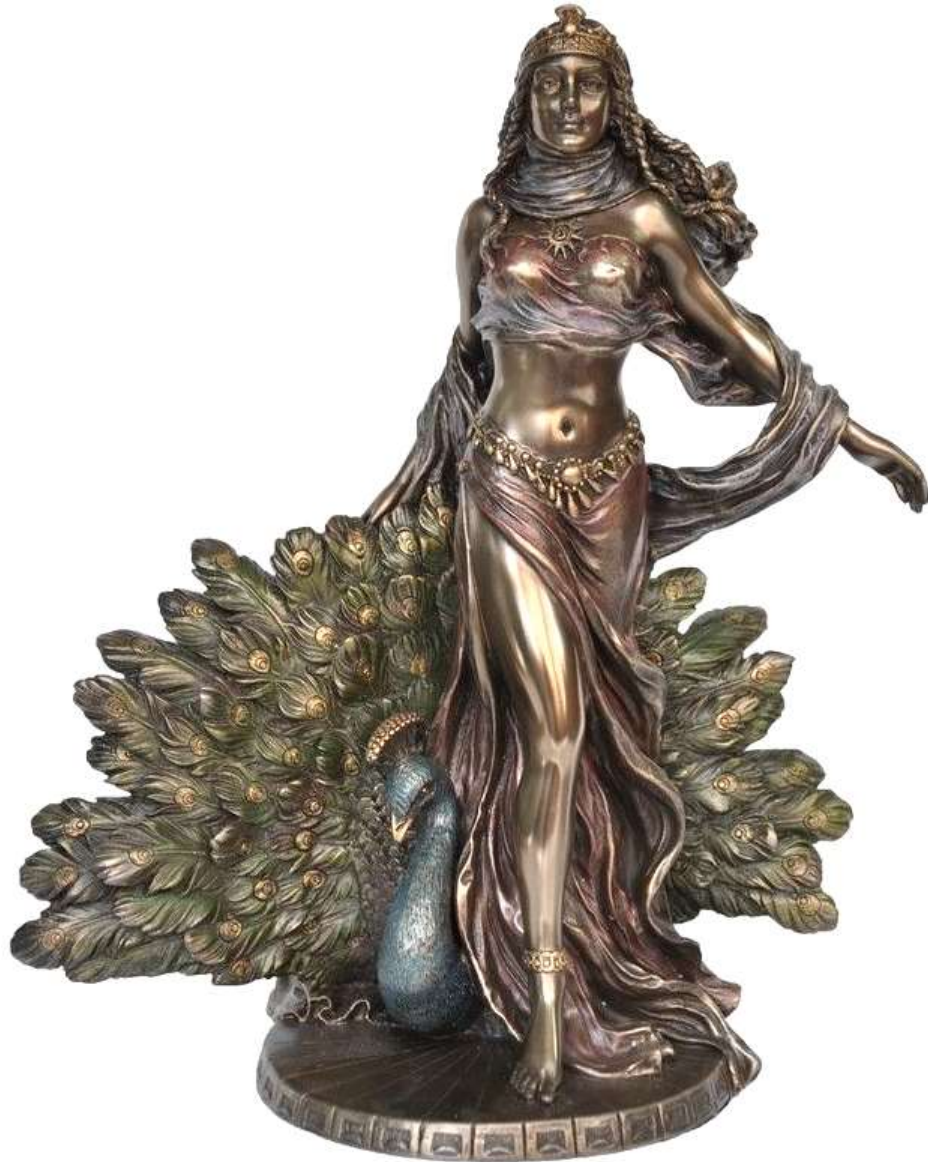
Zeusz felesége, az istenek nagyhatalmú királynéja.

Apja *Kronosz*, az Idő titánja, anyja *Rhea*, a Tölgyfa titanisz.
Jelzői: „tehén szemű, fehérkarú, hókarú, aranytrónusú, úrnő, oltalmazó.”

Gyermekei: *Árész* Hadisten; *Héphaisztosz* Kovácsisten, valamint *Hébe* az Ifjúság, és *Eleithya* a Szülés istennője.

Lakhelye az Olimposz-hegy; kultuszának központja: Szamosz-sziget.
Születési helye: Argosz, ez a kedves városa. Héra testvérei: *Hesztia*, *Démétér*, *Hádész* és *Poszeidón*, és maga *Zeusz*.

Szent növényei: a körte, a galagonya és a fehér liliom.
Szent állatai: a kakukk (mert *Zeusz* kakukk képében udvarolt neki – mintegy 200 évig ☺) és a páva (ez a szobor is pávával ábrázolja). Argosz, a 100 szemű óriás segítette Hérának szemmel tartani *Iót*, akivel sejtése szerint *Zeusz*, hűtlenkedett. Hogy *Ió* megszabaduljon Argosztól, és visszaváltozhasson nővé, hogy megszüljön *Zeusz* gyermekét, *Hermész* megölte Argoszt. Héra az óriás 100 szemét – hálából – szent állata, a páva farktollaira illesztette.

Sok mitológiai konfliktus származik Héra féltékenységéből és *Zeusz* hűtlenkedéséből. Héra általában üldözi a *Zeusz* által elcsábított lányokat, asszonyokat, illetve – ha teheti – ezek utódjait is, legjobb példa erre a *Héraklész* elleni cselszövései és viselkedése.

Héraklész / Herkules

az Erő

A legnagyobb görög hős, a legyőzhetetlen emberi Erő megszemélyesítője.

Apja **Zeusz**, anyja az „igen haragos” **Alkméné**, **Zeusz** utolsó halandó kedvese, aki **Perszeusz** és **Androméda** unokája, Amphytriton műkénéi király felesége volt. Héraklész nevének jelentése: „**Héra** dicsősége,” de ennek ellenére, életében **Héra** állandóan akadályozta. Egész monda kör alakult ki körülötte, gyermekei csak fiúk. Ő rendezte az első Olimpiai játékokat, amikor az Argonauták az Aranygyapjúért indultak.

Halála után ő az Olimposz (a Mennysors) kapusa, ami később, a kereszténységben Szent Péter feladata lett. Héraklész híres 12 munkáját minden, magát műveltnek tartó európai embernek ismernie kell! ☺ Legyőzte a nemeai oroszlánt, amely emlékét az „Oroszlán” csillagkép őrzi (1) – s ennek sebezhetetlenné tévő bőrét viselte – ahogy ezen a szobron is. Legyőzte a lernai mocsárban élő, 100 fejű Hidrát, és az azt segítő, Héra által teremtett óriási Rákot, melyek emlékét a „Hidra” és a „Rák” csillagképek őrzik. (2) A hidra az európai népmesék hétfejű sárkányának az eredeti formája. Elfogta a bronzpatájú kerüenei szarvast (3); és az erümanthoszi vadkant (4). Kitisztította Augeiasz király mocskos istállóit (5) ami európai szállóige a rendetlenségre. Elűzte a sztümphaloszi mocsár rézcsőrű madarait (6); elfogta a krétai fehér bikát (7); megfékezte Diomédész emberevő lovait (8). Elhozta Hippolitét amazonkirálynő övét (9); továbbá Gérüón óriás gulyáját (10); és a **Heszperiszek** aranyalmait a világvégéről – Gibraltárból (11). Végül felhozta a háromfejű **Kerberosz** kutyát az Alvilágból (12).

Az istenekre támadó Föld szülötteit, a **gigászokat** csak az ember Héraklész segítségével tudták az istenek elpusztítani.

★12 Hermész / Merkúr a Kereskedelem és Utazás istene

A Kereskedelem, a Tolvajlás, az Utazás istene.

Apja **Zeusz**, anyja **Maia** (a május hónap névadó pleiasza,
Atlasz titán és **Pléioné** ókeánisz lánya).

Születési helye: Árkádiában, a Kyllené-hegy barlangja.

Jelképe: a szárnyas saru, szárnyas sisak, hírnökbot. Szent állata a darumadár.

Homéroszi jelzői: „háromszor nagy (*triszmagisztosz*), lélekki-sérő, tarka eszű, nyájas szavú, találó szavú, álmok terelője, éji fürkésző, Argosz-ölő.” Ő ölte meg ugyanis a százszemű Argosz óriást (az egyik szobron annak levágott fején áll). A másik szobor az „éji fürkésző” tulajdonságát emeli ki.

Ő kíséri a holt lelkeket az Alvilág kapujához, az Atlanti-óceán partjára, s ott egy fekete nyárfaligetben a mélybe szállva a **Styx** folyóhoz, ami az Alvilág határa. Ő a hírvivő, Zeusz hírvivője (görögül: *angelosz*), s innen ered az európai nyelvekben az „angyal” szó. Ő találta fel a beszédet, s innen ered az az európai szokás, hogy ha egy társalgás során hirtelen csend áll be így szólnak: „angyal száll el felettük” – az ő tiszteletére áll be a váratlan csend. Lakhelye az Olimposz-hegy, ő az istenek – de elsősorban **Zeusz** – követe, hírvivője. Általában ő segíti **Zeuszt** szerelmi kalandjaiban is. **Zeusz** mellett mintegy „titkári” szerepet tölt be. Szárnyas hírnökbotja a két kígyóval valóban az ókori királyi követek és hírnökök diplomáciai mentességére utaló jelvény volt. Ő találta fel a lantot – ezzel békítve meg nagybátyját, **Apollónt**, amikor születése után szinte azonnal ellopta, elhajtotta annak marhacsordáját.

★12 Hermész / Merkúr a Kereskedés és Utazás istene

A Kereskedelem, a Tolvajlás, az Utazás istene.

Apja **Zeusz**, anyja **Maia** (a május hónap névadó pleiasza, **Atlasz** titán **Pléióné** ókeánisz lánya).

Születési helye: Árkádiában, a Kyllené-hegy barlangja.

Jelképe: a szárnyas saru, szárnyas sisak, hírnökbot. Szent állata a darumadár.

Homéroszi jelzői: „háromszor nagy (*triszmagisztosz*), lélekkísérő, tarka eszű, nyájas szavú, találó szavú, álmok terelője, éji fürkésző, Argosz-ölő.” Ő ölte meg ugyanis a százszemű Argosz óriást (az egyik szobron annak levágott fején áll). A másik szobor az „éji fürkésző” tulajdonságát emeli ki.

Ő kíséri a holt lelkeket az Alvilág kapujához, az Atlanti-óceán partjára, s ott egy fekete nyárfaligetben a mélybe szállva a **Styx** folyóhoz, ami az Alvilág határa. Ő a hírvívő, Zeusz hírvívője (görögül: *angelosz*), s innen ered az európai nyelvekben az „angyal” szó. Ő találta fel a beszédet, s innen ered az az európai szokás, hogy ha egy társaság során hirtelen csend áll be így szólnak: „angyal száll el felettük” – az ő tiszteletére áll be a váratlan csend. Lakhelye az Olimposz-hegy, ő az istenek – de elsősorban **Zeusz** – követe, hírvívője. Általában ő segíti **Zeuszt** szerelmi kalandjaiban is. **Zeusz** mellett mintegy „titkári” szerepet tölt be. Szárnyas hírnökötja a két kígyóval valóban az ókori királyi követek és hírnökök diplomáciai mentességére utaló jelvény volt. Ő találta fel a lantot – ezzel békítve meg nagybátyját, **Apollónt**, amikor születése után szinte azonnal ellopta, elhajtotta annak marhacsordáját.

Heszperisz az Alkonyat istennő

Az „esti” Heszperiszek, az Alkonyat istennői tulajdonképpen hárman vannak: 1. Aiglé, a Világos fény, vagy más néven Aszteropé, a Felvillanó fény. 2. Erytheia a Vöröslő fény, vagy más néven Lipari, a Tompa fény. És 3. Heszperia, az Esti – őt ábrázolja ez a szobor, kezében lámpással és az ég, meg a felhők megfestésére szolgáló, hosszú varázsbottal.

A Heszperiszek az ókori görögök által ismert mediterrán világ nyugati peremén laknak, a Gibraltári-szorosban, a gibraltári sziklákon.

Nagyon ősi istennők, anyjuk maga **Gaia** a Földanya istennő, a Négy Első Létező egyike. Apjuk az égboltot a vállán tartó **Atlasz** titán, a titánok 2. nemzedékéből, aki maga is ott él: ő maga az Atlasz-hegység Észak-Afrikában, Gibraltárral szemben.

Minden nap, amikor **Héliosz**, a Napisten lemerül nyugaton az **Ókeanosz** vizébe, s mielőtt **Nyx**, az Éjszaka istennője – **Gaia** nővére – felszáll az Alvilágból, hogy éjszínű fátylát ráterítse a világra, a Heszperiszek a Föld nyugati peremén elkezdik festeni az eget sárga, narancs, rózsaszín, piros, vörös, lila színekkel – az alkonyatot és az éjszaka közeledtét jelezve. Gibraltár volt a mediterrán európai világ vége, és a Heszperiszek gibraltári sziklái jelezték ezt, melyeket „**Héraklész** oszlopainak” nevezték azokon túl már nem volt semmi, csak az óceán végtelen vize.

★12 Hesztia / Veszta Otthon és Házitűzhely istennője

A Házi Tűzhely, a Biztonság és az Oltalom szűz istennője.

Hesztia nemcsak az otthon és a lakóház védelmezője, hanem a városházáé, sőt az államé is.

Apja **Kronosz**, az Idő titánja, anyja **Rhea**, a Tölgyfa tianisz.

Lakhelye az Olimposz-hegy.

Jelzői: „tisztos, legidősebb és legfiatalabb.”

Legidősebb azért, mert ő született elsőnek, őt követték testvérei: **Déméter**, **Héra**, **Hádész** és **Poszeidón**, majd **Zeusz**. Viszont legfiatalabb is, mert amikor **Zeusz** kiszabadította őket **Kronosz**, az Idő gyomrából, ő született újjá utoljára a leghatalmasabb istenségek között.

Ezért a görögök nem úgy mondják valaminek a legelőjén való kezdést, hogy „Ádámtól és Évától,” hanem így: „kezdjük Hesztiaival,”

A szobor lángocskával a kezében ábrázolja; a rómaiaknál a Veszta szűzek templomában – amely bárki, még az oda bemenekülő bűnösök számára is, oltalomhelyként szolgált – mindig égett egy örökmécses a mindenkit oltalmazó ház (lakóház, templom, város) családi tűzhelyét szimbolizálva. Ez a szobor is egy biztosságot, tisztaságot jelképező lángocskát tart a kezében.

Higiénia az Egészség

Az Egészség istennője.

Apja *Apollón*, a Kultúra és a Fény istene.

Anyja a „tündér” *Korónisz*, a Varjú nimfa (*Pléioné* ókeánisz és *Atlasz* titán lánya, egyike az esőt hozó hyasz csillagoknak).

Testvére *Aszklépiosz*, az Orvostudomány istene.

Nevéből származik a higiénia = egészségtan;
és a „higiénikus” = egészséges, tiszta kifejezés

Az Egészség azért a Varjú lánya, mert megfigyelték, hogy a varjú – ha le nem lövik – igen hosszú életű madár, *ergo* bizonyára nagyon egészséges.

Az „egészségtan,” az egészség megőrzése érdekében követendő, a testi tisztálkodás, tisztaság általános érvényű, követendő szabályainak összessége. Míg *Aszklépiosz* a betegség gyógyításával, Hygienia a megelőzésével foglalkozott. Gyógynövénnyel a kezében, kígyóval szokták ábrázolni (mint ezen a szobron is) a gyógyhatású készítmények eredetére utalva.

Apja, Phoibosz *Apollón* szintén értett a gyógyításhoz, bár ő dögvést is tudott kelteni egy-egy városban, amelyre kilötte nyilát.

Hippolyté amazonkirálynő

Arész Hadisten és Otréra amazonkirálynő lánya. Húga *Pentheszileia* királynő.
Hippolyté maga is az amazonok királynője volt, egy generációval a trójai háború előtt.

Héraklész korában a mitológia egyik legnagyobb hacosának tekintették Hippolytét, ezért Eury-szteusz kilencedik feladatként azt adta *Héraklész*nek (a 12 „munkája” során), hogy hozza el neki Hippolyté királynő bűvös hatalmú aranyövét. *Héraklész* ezt meg is szerezte tőle. Hippolyté később *Thészeusz* (első) felesége lett, majd egy görög-amazón összecsapás során elesett.

Az amazonok – a harcos nők népének legendája – az európai mediterrán régió matriarchális, anyajogú társadalmának az emlékét képviselték az ókorban. Az amazon szó jelentése: mell nélküli, merthogy ugyancsak a legenda szerint jobb mellüket kislány korukban leégették, hogy ne akadályozza a vállon átvett kardszíjat (a kardot az ókorban a hátukon hordták, nem az oldalukon) és a nyílzást. Az amazonok nagyszerű lovasok voltak – ahogy ez a szobor is mutatja.

Hippolyté nevét az európai irodalomban Hippolyta amazonkirálynő és *Thészeusz* athéni király néven William Shakespeare a Szentivánéji álom (*A Midsummer Night's Dream*) című darabjában tette széles körben ismertté.

Orellana, spanyol felfedező Peruból indulva végighajózott Dél-Amerika legnagyobb, a világ második legnagyobb folyóján (1540-41) és a hosszú hajú, a partról rájuk nyilazó bennszülötteket nőknek gondolva terjesztette el az Amazonas megnevezést a folyóra és a régióra.

Hyperión

titán, a Magasság

Hyperión titán *Gaia* Földanya istennőnek és *Uranosznak*, az Égbolt istenének egyik fia. Ő a Magasság istene, a Nap és minden más égi fény (a Hajnal és a Hold) atyja. Nevének jelentése a „magasban lakozó”. Felesége a testvére, *Theia* titanisz. Gyermekük a Nap (*Héliosz*), a Hold (*Szelené*), a Hajnal (*Éósz*) és a Felhő (*Nephelé*).
Hyperión jelzői: „felső, odafenti, fényes”.

Theiának és Hyperiónnak születtek még a kerkópszok nevű ikrei. Ők kobold-szerű majom-istenek, emberi és cercóf majom tulajdonságokkal rendelkeznek. Bajkeverők, tolvajok és útonállók. Eredeti lakhelyük a Thermopülai-szoros szikláin van. Ketten vannak: Eurybatész (a csaló) és Passzilosz (a hazug).

Theia (a Fény) és Hyperión (a Magasság) bátyjai: *Ókeanosz* (az Óceán), *Kronosz* (az Idő), Iapetosz (az ősi Ember), *Koiosz* (az Éggömb), *Kriosz* (a Fagy). Nővérei és húgaik a titaniszok: *Rhea* (az istenek anyja, a Tölgyfa), *Dioné* (az Eső), *Mnémoszüné* (az Emlékezet), *Phoibe* (a Ragyogás) és *Tethysz* (a Földközi-tenger).

Testvéreik közé tartoznak még a *küklópszok* és a százkarú óriások, a hekatonkheirek is.

Hyperión a titánok *Zeusz* elleni lázadásában nem vett részt, miként bátyja, a bölcs *Ókeánisz*, ő is semlegességet tanúsított.

Hyperión eredetileg napisten lehetett – úgy, ahogy ez a szobor is igyekszik ábrázolni.

Jelenleg a Naprendszerben a Hyperión a Szaturnusz (*Kronosz*) óriásbolygó egyik holdja – a Naprendszer legnagyobb – szabálytalan alakú – holdja.

Hypnosz az Álom

Az Alvás és az Álom szárnyas istene, a Halál – *Thanatosz* – testvére.
Nevéből származik a hipnózis kifejezés.

Anyja *Nyx*, az Éjszaka istennője, a négy Első Létező egyike. Apja szintén a négy Első Létező közül való: *Erebosz*, az Örök Sötétség megszemélyesítője az Alvilág mélyén, egyben az Alvilágnak az a tartománya, ahol *Hádész* palotája áll és az alvilági istenek laknak.

Az emberiség régen a halált és az alvást összetartozónak vélte, innen Hypnosz a rokonsága *Thanatosz*szal, a Halállal. Homéroszi jelzői: „szárnyas, munkát és fáradságot feledtető.”

Szent növénye az ópium tartalma miatt bódító hatású mák, szent állata az égen hangtalanul suhanó fecskemadár. *Zeusz* – szolgálataiért – hozzáadta az egyik *khariszt* (gráciát) a báj istennői közül (akik eredetileg négyen voltak): Paszitheát. Tőle való gyermekei: Phantaszosz, a Képzelet (innen a fantázia szavunk); az alakváltató *Morpheus* az Álomkép pillangó-szerű szárnyas istennője, és Prophetor, a Látomás (tőle ered a prófécia, próféta kifejezés).

Iapetosz

titán, az ősi Ember

Kriosz titán *Gaia* Földanya istennőnek és *Uranosznak*, az Égbolt istenének egyik fia. Ő *Prométheusz*nak, az emberek pártfogójának és ősének az atyja, ezért ő az ősi Ember megszemélyesítője. Felesége egy ókeánisz, egy óceáni istennő (*Ókeánosz* és *Tethysz* lánya) *Ázsia*.

Iapetosznak és *Ázsiának* a fiai jelentik a titánok második nemzedékét. *Prométheusz*, az „előre gondolkodó”. Epimétheusz „az utólag gondolkodó”. Ők ketten az emberiség ősei. A harmadik testvér a „gőgös” Menoitiosz a megsemmisített erő. A negyedik a „hőslelkű” Atlasz, az égboltot a véállán tartó titán.

Iapetosz bátyjai és öccsei a titánok: *Ókeánosz* (az Óceán), *Kronosz* (az Idő), *Koiosz* (az Éggömb), *Kriosz* (a Fagy) és *Hyperión* (a Magasság). Nővérei és húgai a titaniszok: *Theia* (a Fény), *Rhea* (az istenek anyja, a Tölgyfa), *Dioné* (az Eső), *Mnémoszüné* (az Emlékezet), *Phoibe* (a Ragyogás) és *Tethysz* (a Földközi-tenger) és *Themisz* (a Törvény).

Testvéreik közé tartoznak még a *küklópszok* és a százkarú óriások, a hekatonkheirek is.

Iapetosz a titánok *Zeusz* elleni lázadásában részt vett, két fiával, Menoitiosszal és *Atlasszal*, ezért *Kronosszal* együtt ő is időlegesen a Tartaroszba került. *Atlasz* az észak-afrikai Atlasz-hegységet tartja a vállán büntetésül. *Prométheusz* és Epimétheusz nem vettek részt a titánok lázadásában.

Iászón

az argonauta

Görög hős, az első európai katonai expedíció, az Argonautika vezetője. Az argonauták az Aranygyapjút hozták vissza Görögországba a Fekete-tenger kaukázusi partvidékéről, Kolkhiszból.

Apja Aiszón, anyja Eteoklüméné. Az emberiség legősibb ágából származnak: **Iapetosz** titántól és **Ázsia** ókeánisztól a **Prométheusz** – Deukalión – Hellén – Aiolosz - Krétheusz vonalon.

Nagybátyja Péliász bitorolta Iolkosz trónját, aki a trón várományosát, Iászónt – aki a kentaurok között nevelkedett – lehetetlen feladattal bízta meg, hogy elveszejtse: az Aranygyapjú visszaszerzésével.

Iászón Görögország 30 legnagyobb hősét, királyát szervezte össze az útra, mely során – hazafelé – akárcsak később Odüsszeusz, hosszú utat tettek meg. **Héraklész** csak az induláskor volt velük, Kis-Ázsia partjainál elváltak útjaik. Iászón – aki szép férfi volt, hosszú aranyszőke hajjal – a kolkhiszi király **Médeia** nevű lányát elcsábította. **Médeia Hekaté** istennő papnője volt és varázserővel bírt. Bár az argonautákat **Pallasz Athéné** istennő is segítette, **Médeia** önfeláldozó varázslatai tették sikeressé az expedíciót. Iászón hazatérve, elhagyta **Médeiát**, aki megölte közös gyermekeiket és a hős is tragikus véget ért: az Argó nevű hajójuk roncsa omlott rá. Magát az expedíciót is erről a hajóról, illetve készítőjéről nevezték Argonautikának. Az „Aranygyapjas” európai lovagrend is ennek a hősi kalandnak az emlékét őrzi.

Az Aranygyapjú annak a repülni is tudó, aranyszőrű kosból maradt fenn, aki **Nephelé** istennő gyermekeit, Phiroxot és Hellét menekítette (ez utóbbi, a hét éves kislány nem élte túl a menekülést, a tengerbe zuhant, s a Márvány-tengert róla nevezték el Hellészpontosznak, Hellén-tengernek) mostohaapjuk, Athamasz dühe elől, akire **Héra** örületet bocsájtott. Azért, mert anyjuk, **Ínó** (**Szemelé** nővére) segített **Dionüszosz** istent megmenteni születése után.

Mozifilmen Iászónról ajánlható Nick Willings: *Jason and the Argonauts* c. filmje (2000). Ennek a szobornak az eredetije egy dán szobrász, Thorvaldsen alkotása, jelenleg a róla elnevezett múzeumban látható Koppenhágában.

Ikarusz

a repülő ember

Apja Daidalosz a híres építőmester, anyja Naukraté.

Apjával együtt ő volt az első ember, aki képes volt repülni.

A mitológiában ő a kudarcra ítélt fiatalkori dac, lázadás és kíváncsiság megszemélyesítője.

Daidalosz fiával érkezett Kréta szigetére, és ott, az első nagy európai civilizáció megalkotásában vett részt, mint építész-mester.

A mitológia szerint, **Zeusz** fiának, **Minósz**nak dolgozott, aki megalapította a később Atlantisszal azonosított minózi birodalmat Krétán.

Ismeretes, hogy **Minósz**nak volt egy szörnyeteg fia, a bikatestű, emberevő **Minótauros**. Daidalosz-nak egy labirintust kellett építeni a knosszoszi királyi palota alatt. Ebbe a labirintusba zárták be az athéni emberadó keretében Krétára érkező fiatalokat, akikkel a **Minótauros** végzett, egészen **Thészeusz** színre lépéséig. (Valójában a bikaugrásra képezték ki őket; a fiatal lányoknak a feléjük rohanó megvadított bika szarvát el kellett kapniuk és egy szaltóval átugrani az állat felett.) Daidaloszt nem akarta elengedni Krétáról **Minósz**, ezért hogy meg tudjanak szökni Krétáról, szárnyakat szerkesztett magának és a fiának, meghagyva neki, hogy se túl magasan, közel a Naphoz, se túl alacsonyan ne repüljön. Ikarosz azonban nem hallgatott rá, egészen **Héliosz**-hoz, a Naphoz akart felrepülni; de szárnyán megolvadt a viasz, s ő lesett a tengerbe és szörnyet halt Dolikhé szigeténél, amit azóta Ikariának neveznek.

Inó - Leukothea az Életmentés istennője

Inó a görög Boióta szerencsétlen sorsú királynéja, Athamasz király felesége. Halála után a „fehérfátylas” Leukothea néven, tengeri istennőként a hajótörötteket a víz felszínén tartó és a partra segítő mitológiai alak. Két fia Learkhosz és Melikertész – ez utóbbi **Palaimón** néven szintén tengeri istenné változott halála után. Húga **Szemelé**, **Zeusz** kedvese és **Dionüszosz** isten anyja.

Inó szülei: **Kadmosz** és **Harmónia** a Thébát alapító pár. **Kadmosz** a föníciai Agénór király fia, **Poszeidón** unokája; és az Európának nevet adó **Európé** bátyja. Harmónia az Összhang istennője pedig **Aphrodité** és **Arész** hadisten lánya. Athamasz pedig Aiolosz, a görögöknek nevet adó Hellén, Deukalión és az emberiséget segítő **Prométheusz** titán leszármazottja.

Inó Athamasz második felesége volt. Athamasznak már volt egy fia (Phirox) és egy leánya (Hellé) **Nephelé** a Felhő istennőtől, akiknek Inó eléggé el nem ítéhető módon a vesztükre tört. **Nephelé** ezért egy aranykost készített felhőkből, amely elrepült a két gyerekkel Kolkhiszba, a Fekete-tenger kaukázusi partvidékére. (Ennek a kosnak az arany-gyapja után indult az első európai katonai expedíció, az Argonauták vállalkozása.) Igen ám, de közben a kislány, Hellé, lezuhant az Égei- és a Fekete-tengert elválasztó Márvány-tengerbe, amely az ő nevét kapta: Hellészpontosz. Amikor **Szemelé**, **Zeusz** kedvese, Inó húga, elégett a főisten villámjától, a még meg sem született **Dionüszosz** istent **Zeusz** életben tartotta, majd **Szemelé** nővérére bízta. Inó gondozta saját kisebbik fiával, Melikertésszel együtt. Ebben a szerepben ábrázolja a szobor Inót: a karon ülő Melikertésszel és a vele egyidős **Dionüszosz** istennel, akik így tejtestvérekké váltak. **Zeusz** felesége, a mindig féltékeny **Héra** örületet bocsájtott Athamaszra, aki fiait szarvasnak nézte, és Learkhoszt, az idősebb fiút le is nyilazta. Inó rémülten menekült a két kisebb fiúval; **Hermész** átvette tőle a gyermek **Dionüszoszt** és a Hyasz nimfák – **Atlasz** titán leányainak – őrizetére bízta a Nüsza-hegy egyik barlangjában. Hálából kerültek az égre később a Hyasz csillagok. Inó azonban levetette magát saját fiával, a kis Melikertésszel egy sziklászirtó a tengerbe. **Zeusz** mindkettőjüket istenségekkel változtatta: Inó Leukothea néven a hajótörötteket fehér fátylával a víz felszínén tartó, életmentő istennő lett, míg Melikertész **Palaimón** néven delfinistenné vált, aki delfin formában, vagy delfinháton lovagló kisfiú képében tereli a hajótörötteket a part felé. A rómaiak **Palaimónt** Fortunus néven tisztelték, aki a hajókat is a biztonságos kikötőkbe irányítja.

Ió

a tehénnel, a fáraók ősanyja

Ió az Argosz és Mükéné környéki patakok vizét összegyűjtő Inakhosz folyó leánya, **Ókeanosz** és **Téthysz** leszármazottja.

Zeustól született fia – Béliosz – az egyiptomi fáraók és a líbiai királyok őse, vagyis a mitológiai görögök még az egyiptomiakat is maguktól származtatták. Ezért mutat ez a szobor egyiptomi vonásokat és jeleket.

Amikor **Zeusz** éppen Ióval enyelgett **Héra** rajtakapta őket, s **Zeus**nak csak egy pillanat állt a rendelkezésére, hogy Iót egy gyönyörű, aranyos tehénné változtassa. Azzal védekezett **Héra** előtt, hogy ő csak ezt a nagyon különleges tehenet nézegette. **Héra** persze nem hitt neki, s megbízta hűséges szolgáját, Argoszt, a 100 szemű óriást, hogy tartsa szemmel a tehenet. Mivel Argosz sosem aludt, Ió képtelen volt visszaváltozni, hogy megszülhessen gyermekét, sőt egy hatalmas bögöly, szintén **Héra** utasítására, folytonos csipkedésekkel még üldözte is, el, minél távolabb a görög földtől. Ió tehen képében átúszott Kisázsiaiba, ott, ahol ma Isztambul áll, s a tengerszorost azóta Boszporusznak („ökör gázlónak”) nevezik. Egészen Egyiptomig bolyongott. Ott **Hermész**nek – **Zeus** utasítására – édes furulyaszóval végre sikerült elaltatnia Argoszt.

Így Ió megszabadult, s fia, Béliosz, feleségül vette a Nílus istennőjét. Két gyermekük született: Aigyp-tosz (Egyiptom névadója) és Danaosz (Líbia alapítója).

Isztrosz / Danuvius a Duna istene

Apja az Atlanti-óceánt megszemélyesítői *Ókeanosz* titán, anyja a Földközi-tengert megszemélyesítő *Tethysz* titanisz, minden vizek és folyók anyja.

A görög mitológiában minden nagyobb folyónak, tónak, forrásnak volt istensége – a kisebbeknek nimfája. Az ókori görög-római világ legnagyobb, északi folyója (a görögöknél Isztrosz néven, a rómaiaknál Danuvius néven) a Duna volt.

Mivel az Isztrosz minden vizet összegyűjtött, minden folyók uralkodójának, minden folyók királyának tartották. Ez a szobor egy hatalmas vizes amforával ábrázolja a folyamistent, lábánál egy báránnyal, amely a folyó által biztosított gazdag legelőkre utal.

A mitológiában az *Iászón* által vezetett argonauták legendájában szerepel a görög világtól egyébként távol eső nagy folyó. Az argonauták, miután megszerezték az aranygyapjút a Kaukázus Fekete-tengeri partvidékén, úgy hajóztak vissza Fekete-tengeren keresztül, hogy feleveztek a Dunán, majd a Száván (amelyről azt gondolták, az a Duna), és onnan átjutottak az Adriai-tengerre az Isztiriai-félszigeten át. Vagyis úgy tartották, hogy a Duna összeköti a Fekete- és az Adriai-tengert.

Az Isztrosz kelta eredetű szó, jelentése: erős – gyors. A Fekete-tenger a *Pontos Euxeinosz* (jelentése „jó” /eu/ „ellenséges” /axei-nosz/ vagyis a kettő együtt egy eufemizmus: „barátságos” tenger.)

A 2850 km hosszú, a németországi Fekete-erdőben eredő, és a Fekete-tengerbe ömlő folyó nevei ma: Donau (német), Dunaj (szlovák), Duna (magyar), Dunav (bulgár) és Dunarea (román),

Írisz

Szivárvány istennő

Írisz a Szivárvány istennője.

Apja a „természet csodája”, a tengeri természeti jelenségek istene, Thaumasz (*Gaia* és *Pontosz*, a Mélytenger egyik fia, *Néreusz* és *Kétó* testvére).

Írisz anyja egy Élektra nevű ókeánisz (*Ókeanosz* titán és *Tethysz* titanisz leánya).

Írisz az istenek követe, az égilakók vele üzennek egymásnak.

Jelzői: „széllábú, aranyszárnyú”.

Amilyen szép és vonzó Írisz, a Szivárvány (róla nevezték el az emberi szem szivárványhártyáját is), olyan taszító külsejű nővérei vannak. Ők a *hárpiák*, akik Kréta szigetén laknak, s szintén szárnyas nők. Négyen vannak: Podargé, a „gyorslábú,” Aellopus a „háborgó”, Oküpete a „gyorsröptű” és Kleinaó a „sötét.” A kalózkodó hárpiák rovására írhatók a tengeren, szélcsendes időben eltűnt hajók és utasok, tudni illik, ők az „elrablók”.

Az európai nyelvekben a hárpia – mivel nőnemű – a zsémbes, veszekedős, kiálhatatlan asszonyok jelzője.

A XX. század óta a szivárvány színeit a homoszexuálisok kezdték használni zászlók és ruhadarabok megkülönböztető színeként.

Kadmosz a thébai

Kadmosz a görög Théba megalapítója. Apja Agénór föníciai király (*Poszeidón* és Líbia nimfa fia); anyja Teléphassza. Testvére *Európé* föníciai királylány, Európa névadója.

Miután *Zeusz* elrabolta *Európét*, és Krétára vitte, Kadmosz anyjával, Teléphasszával elindult, hogy megkeresse testvérét. Mivel Krétán nem találták, átkeltek Görögországba. Itt *Zeusz* – mintegy kárpótlásként – megalapította Kadmoszsal Théba gazdag városát. Annyira jót akart, hogy még egyik unokáját, *Aphrodité* és *Árész* gyönyörű leányát, *Harmóniát*, az Összhang istennőjét is nőül adta Kadmosznak.

Azonban, amiképpen „a pokolba vezető út is jószándékkal van kikövezve”, úgy történt Kadmosz és *Harmónia* házasságával is; az összes isten jelen volt a násznépben. Még *Héphaisztosz*, *Aphrodité* sorozatosan megcsalt férje is adott egy „nászajándékot” *Aphrodité* kedvenc lányának: egy gyémántból szerkesztett mesteri nyakéket, „*Harmónia nyakékét*” két egymásba harapó kígyóval. Ez azután minden thébai királynőre és családjára balsorsot hozott. Ez a témája a „sötét és véres” thébai tragédiáknak. Kadmosz és *Harmónia* gyermekei, unokái, dédunokái, ükunokái és szépunokái mind tragikus véget értek. *Szemelé* elégett, *Ínó* öngyilkos lett; Labdakoszt széttépték a mai-naszok; Laioszt a fia ölte meg tévedésből; Iokaszté öngyilkos lett, miután tévedésből a fia felesége lett; Oidipusz tragédiája ismert; két fia egymásra támadt (a Heten Théba ellen konfliktusban), Antigonét meg élve eltemették.

Théba egyébként a *Dionüszosz* kultusz egyik fő központja volt, *Szemelé* és *Ínó* miatt.

Kalliopé

múzsá, az Eposz

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, **Zeusz** és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellászban, a Helikon- és a Parnasszosz-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező **Pegazus**, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor az „széphangú” Kalliopét, a hősköltemény – az Eposz – múzsáját ábrázolja, kezében karddal, utalva a hősköltemények témájára.

A többi múzsá: a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” **Euterpé**, a Zene; az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia; az „táncos” **Terpszikhoré**, a Táncművészet; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhymnusú” **Polyhymnia**, a Hymnus és az „égi” **Uránia**, a Csillagászat és a Matematika.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: Kalliopénak Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nászdal és a Nászéjszaka istene (névéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Kallisztó

vadásznimfa, Ursa Major

Aszóposz folyamisten, Pelaszgosz, az első árkádiai király leszármazottja, Lükaión, a „farkaskirály” leánya, *Arkasz* anyja.

Vadásznimfa, *Artemisz* legkedvesebb és legszebb barátnője – ahogy ezen a szobron is látszik.

Ő lett a Nagy Medve csillagkép (*Ursa Major* magyarul Göncölszekér, ill. a Nagy-Göncöl). Nevének jelentése: a legszebb.

Kallisztó *Artemisz* vadásznimfája volt. *Zeusz* természetesen szemet vetett rá, s magának *Artemisz*nek az alakját felöltve tudott hozzá közel férközni. Mikor *Artemisz* észrevette, hogy Kallisztó terhes, elűzte magától, kiteve így a lányt a féltékeny *Héra* bosszújának, aki medvévé változtatta. A megszületett gyermeket, Kallisztó és *Zeusz* fiát – *Arkaszt* – *Hermész* isten saját édesanyja, *Maia* gondjaira bízta, aki vadászt és árkádiai királyt nevelt belőle; róla kapta a Peloponnészosz-félsziget középső része az Árkádia elnevezést. Ő tanította meg Árkádia lakóit a pásztorkodásra és a földművelésre. Egyszer vadászat közben a medvévé varázsolt Kallisztóval találkozott, aki mindenről megfelejtkezve szaladt a fia felé. De mielőtt *Arkasz* megölhette volna Kallisztót, *Zeusz* mindkettőjüket az égre emelte a Nagy és a Kis Medve

(*Ursa Minor*) csillagképpé. A Kis Medve legfényesebb csillaga maga *Arkasz*, azaz a Sarkcsillag és az Északi-sarkvidék, az Arktisz névadója is egyben. A Déli-sarkvidék és kontinens neve is – értelemszerűen – az Arktisszal *ellentétes* Antarktisz is róla kapta nevét.

Kallisztó nevét kapta egyébként a Naprendszerünkben a Titán és a Ganymedes után a harmadik legnagyobb hold – a Jupiter (*Zeusz*) holdja.

Kalüpszó

hyasz, a Szépek Szépe

Az Odüsszeiából ismert tengeri nimfa; hyasz.

A hyaszok esőt hozó csillagok, a „fénylő” *Aithra* (lásd *Pléióné* és *Aithra*) ókeánisz, és a „hőslelkű” *Atlasz* titán lányai.

Heten vannak, ők a „hét nővér” s közülük a legismertebb Kalypszo és *Korónisz*, a Varjú nimfa (*Aszklépiosz* és *Hygienia* anyja). Kalypszo nevének jelentése az „Elrejtő,” és Homéroszi jelzője „a Szépek Szépe.”

A szoborra nézve megállapítható: nem csoda, hogy *Odüsszeusz* hét évig maradt a vendége ☺. A szerelemért felelős enzimek lebomlási ideje az európai hagyományban szintén 7 év.

Kalüpszó szigete Homérosz szerint messze nyugaton található az ibolyaszínű tengeren, s a neve Oügié, amelyet utóbb Lastovóval tudtak azonosítani, az Adriai-tengerben a dalmát partoktól az egyik legmesszebb eső sziget, ahol a pálmafák már vadon is nőnek.

Hatalmas barlangját égerfák, feketenyárfák és ciprusok sűrűje takarja el. Lombjaik közt széles szárnyú bagoly, sólyom és tengeri varjú fészkel. A barlang előtti réten négy kristályvizű forrás fakad, s vizével öntözi a rétet, amelyen sűrűn nő a petrezselyem, virágozik a zeller és az ibolya. A barlang bejáratát szőlőindák függönye fedi. A széphajú Kalüpszó bent ül a barlangban, szövőszéke mellett, aranyvetélővel szövöget, s énekel szép hangon. A tűzhelyen ég a tűz és a cédrus égő hasábjainak jó illata betölti a szigetet.

Kalüpszónak nevezték a híres francia tengerkutató, Jacques Cousteau kapitány kutatóhajóját is.

Kasszandra

a jósnő

Anyja **Hekabé**, az utolsó trójai királynő, apja Priamosz, az utolsó trójai király. Testvérei közül a legismertebbek: **Hektór**, Trója főparancsnoka és védelmezője, **Párisz**, a legszebb halandó férfi és **Polyxené** trójai királylány – **Akhilleusz** utolsó szerelme (!)

Kasszandra Priamosz kedvenc kislánya volt, és olyan szép, hogy miközben – **Apollón** isten papnőjeként – a jóslás tudományával ismerkedett, magának **Apollón**nak a szeme is megakadt rajta.

Kasszandra azonban ellenállt **Apollón** csábításának – aki a kultúra mellett a jóslás istene is volt. Ezért az isten a szájába köpött, aminek következtében Kasszandra minden esetben biztosan és tévedhetetlenül látta a jövőt, azonban soha senki nem hitt neki.

Az európai kultúrában a „kasszandra” jelző ezért – a még kulturált emberek között legalábbis ☺ – olyan esetekre használatos, amikor a jóvendülés, amelynek senki nem hitt, valóra válik. A magyar történelemben „Kasszandra levélnek” nevezik Kossuth Lajos levelét Deák Ferenchez 1867-ben, amelyben az emigrációban élő Kossuth a kiegyezés következményeit próbálta megjósolni.

Kasszandra sorsa tragikusra fordult a Trójai háború utolsó évében, miután hiába figyelmeztette népét a **Heléné** elrablásával, sőt a **Párisz** születésével járó veszedelemre, vagy a trójai falónak a várba való felvonszolásának tragédiájára. Az egyik görög vezér (az ún. „kis Aiász”) Trója kifosztásakor megerőszakolta – éppen **Athéné** istennő szobra előtt –, amiért **Athéné** el is fordult a görög sereg további segítségétől. Majd Kasszandra zsákmányként **Agamemnón** görög fővezérhez került rabszolgaként, aki haza is vitte magával Mükénébe. Ott azonban Klütaimnéztra királynő **Agamemnón**nal együtt könyörtelenül legyilkolta őt, és a fogsága alatt **Agamemnóntól**, de vélhetően inkább a kis Aiásztól született ikreivel együtt.

Kentauros

kentaur

Kentauros volt az első kentaur, anyja *Nephelé*, a felhő istennője, apja egy Ixióon nevű óriás. *Nephelé* testvérei: *Héliosz*, a Nap, *Szeléné* a Hold, *Éósz* (Auróra), a Hajnal – ők *Theia* titánisz, a Fény és *Hyperión* titán, a Magasság leszármazottai.

Ixióon egy erőszakos, óriástermetű lapitha király volt, aki felesége – Dia – apját, Déioneuszt, a saját apósát is megölte. *Zeusz* mégis, furcsa módon kedvelte Ixióont, és megbocsájtott neki, sőt meghívta vendégségbe az Olimposzra.

Ixióonnak azonban fejébe szállt a dicsőség, s az istenek között lakomázva, a nektártól megrészegülve *Zeusz* feleségét, az istenek királynéját, magát *Hérát* próbálta elcsábítani. *Zeusz* egy pillanat alatt a felhő istenasszonyát varázsolta *Héra* képében Ixióon elé, majd a vakmerőt az alvilági büntetőhelyre, a Tartaroszba, vagyis a pokolba küldte. Ott, egy tüzes kerékhez kötözve forog a *Styx* folyó partján.

Nephelé gyermeke a vad és zabolázatlan Ixióontól pedig Kentauros lett, az első kentaur. A kentaurok ezért a „felhő népének” is nevezték magukat. A félig ember, félig lótestű vad férfiak gyakori szereplői a mitológiának, általában asszonyokat próbálnak rabolni a görögöktől a legendákban, s ebből támadnak a konfliktusok. A kentaurok népe Thesszália északi részén élt. A va-

lóságban természetesen a kentaurok olyan törzset képviseltek, melynek ló volt a totemállata. Kentaurosz féltestvére – Ixióon és Dia fia – volt Peirithoosz lapitha király, *Thészeusz* fegyvertársa és barátja. Peirithoosz – folytatva apja, Ixióon szélsőséges vakmerőségét – egyszer az Alvilágba szállt le, és magától *Hadésztől*, az alvilág fejedelmétől próbálta erőszakkal elvenni feleségét, *Perszephonét*, *Zeusz* lányát. Természetesen, az apjához hasonlóan, ő sem úszta meg a kalandot, még ma is ott ül kővé válva *Hadész* alvilági palotája előtt.

Kétó

a tenger borzalma

Apja **Pontosz** (a Tengermélység és a Mélytenger istene, **Gaia** egyik teremtménye); anyja pedig maga **Gaia**, a Földanya istennő.

Kétó a tengeri borzalmak istennője, s hogy a tengerészek a kedvében járjanak, a rettenetes, tengeri kígyót formázó szörnyet úgy nevezték: a „Széparcú.” Leányai a gorgók (az „erős” Sthenó, a „széles tengeren messzire kóborló” Euryalé és a „érzékeny” **Medúza**) Líbia tengerpartjain élnek. Kétó és testvére, Phorküsz lánya még Thoóza tengeri nimfa, aki a viharos tenger megszemélyesítője.

Kétó nagyon ősi istenség, a mediterrán népek a Földközi-tenger sok szigete, félszigete, öble között rá voltak kényszerítve a hajózásra, amely az ókorban, de még inkább a történelem előtti időkben és a mitológia korában veszélyes vállalkozás volt. Amikor **Gaia**, a Földanya – a Föld –, az Első Létező, létrehozta magának az Égboltot, **Uranoszt**, nem felejtkezett meg a tenger mélységéről sem **Pontosz** (jelentése görögül „tenger”) személyében.

Kétó testvérei: a „nagy” Thaumasz, a tengeri csodák és természeti jelenségek istene, a háрпиák és **Írisz** apja. Az „erős” Phorküsz, a tengeri szörnyek felügyelője, a rettenetes gorgók, köztük pedig a legszebb, a **Medúza** apja – felesége maga Kétó, lakhelye Ithaka-szigeténél van, ahol **Odüsszeusz** élt. Kétó bátyja az „öreg” **Néreusz** a habléányok, a néreiszek apja az Adriai-tengerben. S végül az ő húga az „acélszívű és széleserejű” Eurybia, aki **Kriosz** (a Fagy) titán felesége lett, s három fiúk született: 1. a „csillagos” Asztraiosz (a szelek, úgymint **Boreász**, **Notosz**, **Eurosz**, **Zephyrosz** és a csillagok atyja – **Nephele** férje). 2. a „dárdavető” Pallasz (figyeljük a gyermekei által megszemélyesített kapcsolatokat: az Erő /Kratosz/, az Erőszak /Bié/ a Becsvágy, Féltékenység és Versengés /Zélosz/ valamint ezek következményeként a Győzelem /Niké/ apja – s az anya az „alvilági” **Styx** a Gyűlölet.) 3. Perszész (az alvilági **Hekaté** istennő apja, s a „jónevű”, Délosz-szigetét megszemélyesítő Asztéria istennő férje).

Khariszok / Gráciák

Kedvesség, Adakozás, Hála: Hegemóné, Thália, Eufrozina

A Báj és Kedvesség, az Ajándékozó Kedv és a Hála istennői.

Apjuk **Zeusz**, anyjuk a tengeren „messzire vándorló” **Eurynomé** nevű ókeánisz (**Ókeánosz** titán és **Tethysz** titanisz lánya).

Jelzőjük: „szépfonatúak.”

Eredetileg négyen voltak, de egyiküket, Paszitheát, férjhez adták az Álom istenéhez, **Hypnosz**hoz. Így maradt a „három grácia” amit az európai kultúrában mindig az együtt megjelenő három (szép) nőre mondanak.

A három grácia (kharisz), a három óra (**Eiréné**, **Diké**, Eunomia) és **Niké** (a Győzelem) általában **Zeusz** kísérei. A gráciák nevéből ered a köszönet és a kegy, valamint az adomány (grácia, grátisz) kifejezésünk.

Ők a Virulás = Auxó; a Tündöklés = Hegemóné (innen a hegemonia, mint uralom kifejezésünk); valamint a Boldogság, vagy Jókedv = Eufrozina (innen származik az Eufrozina, ill. Fruzsina női név).

Tehát **Zeusz**, egy sikeres uralkodó lépéseit mik kell, hogy kísérjék? A órák (Béke /**Eiriné**/, Igazság /**Diké**/, Rend); a Győzelem (**Niké**); és a gráciák (Virulás, Tündöklés, Jókedv).

Ennek a szoborkompozíciónak az eredetijét Antonio Canova olasz szobrász készítette a XVIII. században. Az első változata jelenleg Szent Péterváron az Ermitázs múzeumban látható márvány szobor.

Kharón

az alvilági Révész

Két első létező, *Nyx* (az Éjszaka istennője) és *Erebosz* (az Örök Sötétség istene) egyik fia, aki az alvilági *Styx* folyón, az Alvilág határfolyóján, teljesít révészi szolgálatot.

Kharón testvérei az Éjszaka gyermekei, többek között *Thanatosz*, maga a Halál is.

Alakja a kereszténységben is a pokollal, illetve az ördöggel fonódott össze, ahogy Michelangelo híres oltárkép festményén, az Utolsó Ítéleten is látható a Sixtus-kápolna freskóján, mint a halottakat csónakon szállító révész. A mitológiában ő kalauzolja át a túlvilágra, a *Hadész*ba a holt lelkeket – fizetség ellenében.

A holt lelkek megérkeznek Hermész isten, a lélekvezető kalauzolásával a *Styx* folyó partjára, ami valahol a mai Portugália alatt húzódik. Itt a holt lelkek csónakba szállnak, és a temetésükkor a szájukba, vagy a szemükre helyezett rézpénzzel, az obulussal fizetik ki Kharónt, aki átszállítja őket a *Styx* mozdulatlan, jéghideg és mérgező vizén az Alvilágba, ahonnan már nincs visszatérés.

A szobor arctalan, részvét- és érzelemmentes figura, aki a csónakon utazó holt lelkek kérdésére, nevezetesen, hogy hová megyünk és meddig – mindig így válaszol: „az út hosszú és a célnak nincs neve.” Ez a halál állapota.

Az ókori népek nem is nevezték nevén, egyszerűen csak így: a Révész.

A Naprendszerben a Kharón egy nagyméretű hold, mégpedig – stílszerűen a 9. bolygó, illetve kisbolygó – a Plútó (*Hadész*) kísérője.

Kheirón

a kentaur

Kheirón a legnagyobb tekintélyű, isteni származású kentaur.

Apja maga **Kronosz**, anyja egy Philyré nevű hársfa-nimfa. A kentaurok a mitológiában lótestű férfiak. Valójában olyan északi törzsek, amelyeknek régen ló volt a totemállata.

Kheirón a legbölcsebb kentaur **Akhilleusz**nak, a trójai háború hősének, és **Héraklész**nek, valamint az Argonauták expedíciója vezetőjének, **Iászón**nak is barátja volt, az ő barlangjában tartották – a Pélion-hegyen, Thesszáliában – Péleusz és **Thetisz** esküvőjét az istenek. Itt történt az eset a „legszebbnek” címzett aranyalmával, amit az esküvőre meg nem hívott Erisz, a Viszály gurított az asztalra. Ez vezetett végső soron a trójai háborúhoz. Kheirón emlékére ragyog az égbolton a „Nyilas” csillagkép is.

A kentaurok a Felhő népének tartották magukat. Az első kentaur – **Kentauros** – ugyanis **Nephelé** Felhőistennő fia volt. Úgy született, hogy **Gaia** egyik, istenekre támadó óriás fia, Ixión, az istenek királynéját, **Hérát** szemelte ki magának áldozatul. De **Zeusz**, mielőtt az Alvilágba, a Tartaroszba, taszította volna, felhőből hirtelen egy ál-**Hérát** alkotott (**Nephelé** istennő hathatós segítségével), s így a születendő gyermek – **Kentauros** – anyja maga **Nephelé**, a Felhő lett. **Nephelé** Hyperión titán és Theia titanisz egyik lánya.

Az északi görög régiók vad, civilizálatlan lakói, a ló totemeket imádó kentaurok többször is összetűzésbe kerültek a görögökkel – különösen olyan alkalmakkor, amikor a görögök által készített bort a barbár kentaurok hígíthatlanul itták. Harcolt ellenük **Thészeusz**, **Héraklész**, **Meleagrosz** – általában nőrablások miatt ☺.

Kirké

a Nap lánya, Vadak úrnője

Anyja Perszéisz ókeánisz (*Tethysz* és *Ókeánosz* lánya),
apja maga *Héliosz* titán (*Theia* és *Hyperión* fia), a Napisten.
Testvérei: Aiétész (a kolkhiszi királyság, a mai Grúzia alapítója), Pasziphaé (a krétai birodalmat megalapító *Mínosz* felesége), Phaeton (a „foton”) és Próté (a „borostyán”). *Héliosz* „törvényes” azaz feleségétől született gyermekei csak Kirké és Aiétész.

Kirké a mitológia leghíresebb varázslója volt. Lakhelye a mai Krk-sziget volt az Adriai-tengeren. Szelíd farkasok és oroszlánok szolgálták. Annak ellenére, hogy a Nap lánya volt, erre a görög világtól távoli szigetre örök száműzetés miatt került, mert varázserejével visszaélve átváltoztatta *Glaukoszt* (istenné) és Szkülát (szörnyeteggé). *Iaszón*, az „aranygyapjas” Argonauta expedícióval az Isztroszon (a Dunán) és a Száván tért vissza a Fekete-tengerről az Adriára, ahol – Krk-szigetén – Kirké segítette, mert vele volt Aiétész kolkhiszi király szintén varázsló leánya, *Médea* is, aki Kirké unokahúga volt.

Az itt (is) partraszálló *Odüsszeusz* embereit például disznókká változtatta, miként a varázsszigetre érkező többi tengerészt is, akik látván az egyedülálló

nőt, erőszakoskodni próbáltak vele. Az őt legyőző *Odüsszeusztól* viszont fia is született; Télegonosz, aki később tévedésből Ithakán megölte apját, *Odüsszeuszt*. Télegonosz Itáliába ment, ahol a Trójából elmenekült *Aeneásszal* együtt létrehozta a későbbi Római birodalom alapjait. *Athéné* istennő (*Odüsszeusz* pártfogója) előre ismerve a végzetet, el akarta pusztítani a gyermek Télegonoszt, akit Kirké a sziget fölé kiterjesztett varázslattal védett, dacolva *Athéné* istennővel. *Odüsszeusz* halála után Télemakhosz, *Odüsszeusz* fia vette feleségül Kirkét, aki előbb kővé változtatta a Messinai-szorosban garázdálkodó és sok tengerész halálát okozó Szkülát, a szörnyet, akit ő kreált, majd feladta halhatatlanságát Télemakhosz mellett. Ez a szobor disznóvá varázsoltsággal és szelíd oroszlánnal ábrázolja Kirkét.

Kleió

múzsza, a Történelemírás

A szobor a múzsák egyikét, a Történetírást ábrázolja;
jelzője: „dicsőítő.”

A múzsák a művészeteknek az istennői. Apjuk maga **Zeusz**, anyjuk az „Emlékezet” titanisza: **Mnémoszyné**. (A művészet tehát = a társadalom emlékezete.)

9 múzsza van, ők a Helikon-hegyen, illetve a Parnasszosz – hegyen laktak, ezért e két hely a művészetek otthona. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca. Jelzőjük: „ibolyakoszorúsok.”

Vezetőjük **Apollón** isten, a művészetek patrónusa, kedvencük **Pegazus**, a szárnyas ló. A többi 8 múzsza (illik tudni egy európainak, hogy ki minnek a múzsája): a „széphangú” **Kalliopé** az Eposz. A „megörvendezettető” **Euterpé**, a Zene; a „vágykeltő” **Erató**, a szerelmi Líra. Az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „énekló” **Melpomené**, a Tragédia; a „táncoló” **Terpsikhoré**, a Tánc, a „sokhymnusú” **Polyhymnia**, a Himnusz; s végül az „égi” **Uránia**, a Csillagászat és a Matematika múzsája (a görögök a történelemtudományt, a csillagászatot, sőt a matematikát is inkább művészetnek, mint tudománynak tartották).

Apollón nem télenkedett ☺ 3 múzsától is volt utóda: **Kalliopétól Orpheusz** (a híres dalnok) és Hymenaiszosz (a Nászéjszaka és a Nászdal); **Urániától** Linosz, a lantos (később a „Lant” csillagkép); **Tháliától** a korybaszok (Kybelé, a kis-ázsiai párducistennő táncos kísérője).

Koiosz az Éggömb tengelyének titánja

Anyja *Gaia* a Földanya istennő, apja *Uranosz*, az Ég istene.
Nővérei a titaniszok (*Rhea*, a Tölgyfa, *Mnémoszüné* az Emlékezet, *Theia* a Fény, *Dióne* az Eső, *Themisz* a Törvény és *Tethysz* a Földközi-tenger).

Bátyjai a titánok (*Kronosz*, az Idő, *Iapetosz* az Ember, *Kriosz*, a Fagy, *Hyperión* a Magasság és *Ókeánosz* az Atlanti-óceán).

Phoibének, testvérétől, Koiosztól két leánya született: a „szelíd” *Létó* és a „jőnevű” *Aszteria*. Mindkét lány hatalmas istenségek anyja lett. *Létónak* magától *Zeusztól* született ikrei: *Apolón*, a Kultúra istene és *Artemisz* a Természet istennője. *Aszteriának* pedig *Perszész* titántól született leánya *Hekaté* az alvilági boszorkányistennő.

Ez a szobor nem tévesztendő össze *Iapetosz* titán fiával, *Atlasszal*, aki a titánok második nemzedékéből való titán, és az éggömböt a vállán tartja – büntetésből. Koiosz, mint a természet hatalmas erőinek egyik megszemélyesítője, időről-időre a magasba emeli az égboltot (nem a vállán tartja büntetésből – mint *Atlasz*).

Koré a Leányistennő

Apja **Zeusz**, anyja **Démétér** a Gabona és a Termékenység istennője.
Ő egyszerre **Zeusz** lánya és unokahúga, tekintve, hogy **Démétér** istennő **Zeusz** testvére.
Szent növénye és jelképe a vörös bélű, tehát a halál színével rendelkező gránátalma, mivel **Hádész** felesége lett **Perszephoné** néven; aminek a jelentése: „pusztulást hozó.”

Zeusz lányai közül **Athéné** volt az „apja lánya”, **Perszephoné** pedig az „anyja lánya.” Koré /Lány/ néven ő az átmeneti női állapot, a „lányság” istennője és képviselője is.

Koré/**Perszephoné** elrablása sok európai művészeti alkotás témája. **Hádész** – öccse, **Zeusz** engedélyével – éjfélete lovak vontatta harci szekeren feldübörgött az Alvilágból, és elrabolta Korét, hogy a feleségévé tegye. **Démétér** hiába kereste a lányát; bánatában nem adott termést a földnek; míg végül **Héliosz**, a Napisten elárulta neki, hogy hol találja meg. **Démétér** leszállt az Alvilágba, s mivel a görög szokásjogban a házasság akkor emelkedett „törvényi” erőre, amikor az új asszony először fogadott el ételt a férj kezéből, abban reménykedett, hogy Koré még semmit sem evett **Hádész** házában. (Innen az európai etikett, hogy ételt, vacsorameghívást egy nő idegen férfitől nem fogadhat el – ellenkező esetben hajlandóságot árul el.)

Nem így volt; a lány már elfogadott **Hádész**től egy szem gránátalma magot, amit Aszkalaposz, **Hádész** kertésze árult el. **Déméter**, lévén hatalmas istennő, azonnal egy sziklát gördített a kertészre, ami alól **Héraklész** szabadította meg később, s Aszkalaposz, a felvilágra emelkedve bagollyá változott. Ő lett a rossz hírt „huhogó, halálmadár!” Végül abban egyeztek meg, hogy **Perszephoné** a tavaszt és a nyarat anyjával tölti, akkor virul a világ, a telet az Alvilágban – s olyankor **Démétér** szomorú, nem ad termést a földnek.

Korónisz

hyasz esőcsillag, Varjúnimfa

A hyaszok esőt hozó csillagok, a „fénylő” *Aithra* (lásd *Pléioné és Aithra*) ókeánisz, és a „hőselkű” *Atlasz* titán lányai.

Heten vannak, ők a „hét nővér” s közülük a legismertebb *Kalypsó* és Korónisz, a Varjú nimfa (*Aszklépiosz* és *Hygienia* anyja) *Apollón* istentől.

A többi öt hyasz: Hyasz, az „esőt hozó”, Eudóra a „bőkezű”, Ambrózia, az „isteni eledel”, Paió és Polyxó.

Korónisz egy thesszáliai holló-, vagy varjúnimfa volt, akit Apollón isten a kedvesévé tett. Hogy, hogy nem, megcsalta *Apollónt* egy halandó férfival. Az isten erre feldühödött és megkérte nővérét *Artemiszt*, hogy nyilazza le a nimfát, amit az meg is tett. Csakhogy *Apollón* megtudta, hogy Korónisz már tőle volt terhes. Még a halotti máglyáról elhozta, s bár eredeti alakjában feltámasztani nem tudta, megmentette a két gyermekét: *Aszklépioszt*, aki az Orvostudomány istene lett, és *Higiéniát*, aki az Egészség istennője lett. Magát Koróniszt pedig az égre emelte, nővérei, az esőt hozó hyasz csillagok közé, mint a Holló csillagképet.

Ez a szobor egy madárral a kezében – reményeink szerint egy varjúval, vagy hollóval – ábrázolja Koróniszt. Már az ókoriak is észrevették, hogy a varjú és a holló nagyon hosszú életű madár, ergo: egészséges. Ezért lehetett az, hogy egy varjúnak/hollónak tulajdonították a hosszú életet biztosító egészség, tisztaság (higiénia) és az orvoslás mitológiai alakjait.

Krataisz

néreisz a hullámok ereje

Anyja *Dorisz* ókeánisz, az Ajándékozás istennője, apja *Néreusz* tengeri bölcs. A néreiszek a habléányok, vagy más néven a sellők, a félig haltestű tengeri nimfák. A tengerrel, tengerparttal kapcsolatos jelenségeket személyesítik meg. Homéroszi jelzőik: „nedvesek.” Az Adriai-tengerben, amikor a kristálytisza vízben letekintve eltűnnek a szemünk elől a sziklazátonyok és a tengeri növények, élőlények, s már csak a víz zöld mélységét látjuk, ott van valahol *Néreusz* kristálypalotája. Ott lakik *Néreusz* a tengerek nagy varázslója feleségével, aki *Dorisz* ókeánisz, s aki egyben az ajándékozás istennője. Ott lakik az ötven habléány, a félig leány, félig hal teremtmény. Ők *Néreusz* és *Dorisz* lányai: a néreiszek. Leghíresebbek *Amphitrité* (a Tengermorajlás) *Poszeidón* felesége és *Thetisz* (a tengeri Egyensúly, amely megőrzésére a hajósoknak nagy szükségük van) *Akhilleusz* anyja.

Külön-külön néreisz „felelőse” van a tengeri barlangnak (*Szpeió* – az ő nevéből származik a barlangkutató tudományos megnevezése: *szpeleológia*), a tengerparti fövénynek (*Éióné*) és a tengerparti homoknak (*Pszamathé*). A kikötésre alkalmas öbölnek (*Eulimené*), a zátonynak (*Nészó*), a tengeri hullámnak (*Kymó*), a hullám erejének (ő hullámokon „szörföz” Krataisz), és még a hullám habjának is van képviselője, ő a „tejfehér” *Galatea*. Külön habléánya van továbbá például a zöldes színű mélyvíznek (*Glaukonomé*), a szélcsendes tengervíznek (*Kymatolége*), a szigetnek (*Nészaia*), a partnak (*Aktaia*), a hullámtörőnek (*Kymodoké*) és a sós tengervíznek (*Halia* – az ő nevéből származik a sótüdő növények tudományos jelzője: *halofita*).

Európában Andersennek a Kis habléány című meséje tette széles körben ismertté őket még a modern világban is. Legismertebb néreisz szobor Koppenhágában látható a tengerparton: a kis habléány szobra – ez a világon a leggyakrabban fényképezett nőt ábrázoló szobor. Krataisz az anyja a legfélelmetesebb tengeri szörnynek, a Messinai-szorosban lakó kutyafejű, „repszto” hangú Szküllának. Az apa az „erős” Phorkysz – *Néreusz* testvére – a tengeri szörnyek istene.

Kriosz

titán, a Fagy

Kriosz titán *Gaia* Földanya istennőnek és *Uranosznak*, az Égbolt istenének egyik fia. Ő Fagy megszemélyesítője. Felesége egy ősi tengeri istennő, *Pontosz* (a Mélytenger) és *Gaia* (a Földanya) lánya, a „széleserejű és acélszívű” Eurybia.

Kriosznak és Eurybiának három titán fia van, a titánok második nemzedékének képviselői. Első a „csillagos” Asztraiosz, a Hajnali szél megszemélyesítője, feleségével *Éossal* (a Hajnallal) ő a szelek (*Notosz*, *Euros*, *Zephyrosz*, *Boreász*) és a Hajnalcsillag (*Phoszphorosz*) atyja. Kriosz második fia a „hatalmas, dárdaforogató” Pallas, a dardahajítás megszemélyesítője, egyben feleségével *Styx*-szel (a Gyűlölettel) ő *Niké* (a Győzelem), *Kratosz* (az Erő), *Bié* (az Erőszak) és *Zélosz* (a Féltekenység és a Versengés) atyja. Harmadik fia Perszész titán, aki feleségével a „jónévű” Asztériával (*Létó* nővérével) a hatalmas boszorkányistennő, *Hekaté* atyja.

Kriosz bátyjai és öccsei a titánok: *Ókeanosz* (az Óceán), *Kronosz* (az Idő), *Koiosz* (az Éggömb), *Hyperión* (a Magasság) és *Iapetosz* (az ősi Ember). Nővérei és húgai a titaniszok: *Theia* (a Fény), *Rhea* (az istenek anyja, a Tölgyfa), *Dioné* (az Eső), *Mnémoszüné* (az Emlékezet), *Phoibe* (a Ragyogás) és *Tethysz* (a Földközi-tenger) és *Themisz* (a Törvény).

Testvéreik közé tartoznak még a *küklópszok* és a százkarú óriások, a hekatonkheirek is. Kriosz a titánok *Zeusz* elleni lázadásában részt vett, ezért *Kronosszal* együtt ő is időlegesen a Tartaroszba került.

Ez a szobor a jégesőt is kísérelhető vilámmal, valamint az erőt és a hatalmat jelképező kerékkel ábrázolja, utalva leszármazottainak erejére, illetve a mitológiai világ emberét megelőző jégkorszak erejére. Kriosz a Fagy megszemélyesítője, ezért az ő nevéből erednek a faggyal, fagyasztással kapcsolatos tudományos megnevezések, pl. kriobiológia.

Kronosz / Szaturnusz az Idő titánja, a világ bukott ura

Nevéből eredt a „kronológia és a kronométer” (időrendiség, időmérő).

Anyja **Gaia**, a Földanya istennő, apja **Uranosz** az Ég istene, a világ első ura.

Jelképe a (terményt, ill. az „életet” levágó) sarló, később a kasza (a halál jelképe), és a homokóra. Szent állata a hosszú életű varjú; szent növénye az időnek Európában leginkább elterjedt, legkeményebb fa: a somfa.

Jelzői: „álnokszívű, horgaseszű, nagy, rettenetes.” Az első (gyémánt) sarlót **Gaia** Földanya istennő adta Kronosznak, hogy ölje meg vele apját, **Uranoszt**, az Égboltot, amiért az bebörtönözte az Alvilágban a többi gyermekét: a küklópszokat és a százkarú hekatonkeireket.

Miután így Kronosz uralkodott a világ felett, ő – hogy ne apja sorsára jusson valamely utóda által – sorra felfalta testvérétől, **Rheától** születő gyermekeit, a halhatatlan isteneket: **Hádészt**, **Poszeidont**, **Hérát**, **Démétért** és **Hesziát**. Azonban a legfiatalabb, legkisebb fiúgyermek, **Zeusz** helyett **Rhea** egy követ adott neki oda a pólýában, s a csecsemőt Kréta szigetén rejtette el. Miután Kronosz rájött az átverésre, „égen-földön” keresni kezdte **Zeuszt**, de annak bölcsőjét **Rhea** Krétán egy tölgyfa ágára akasztotta, így azt „sem az égen, sem a földön” nem találta Kronosz – innen ered ez az európai szólás. **Zeusz** felnőve, legyőzte Kronoszt, az Időt, és kiszabadította testvéreit. Kronosz **Gaia** biztatására még egy lázadást vezetett ellene, a titánok lázadását, de **Zeusz** ezt is leverte és a lázadó titánokat – a lázadástól távol maradó **Ókeanosz**, **Prométheusz** és Epimétheusz kivételével – az Alvilágba száműzte.

Küklopsz

az egyszemű óriás

A küklopszok *Uranosznak* a Földgömb istenének, a világ első urának, és *Gaia* Földanya istennőnek a gyermekei. Eredetileg hárman vannak: Brontész, a Mennydörgés, Sziperész, a Villámlás és Argész, a Kegyetlenség.

Amikor világra jöttek, *Uranosz* olyan rútaknak találta az egyszemű óriásokat, hogy az Alvilágba, a Tartaroszba száműzte őket. Ez is oka volt annak, hogy *Gaia* rávegye egyik fiát, a legidősebb titánt, *Kronoszt* (Szaturnuszt) az Idő istenét, hogy végezzen *Uranossal* és szabadítsa ki testvéreit.

A küklopszok a Földközi-tenger vulkanikus szigetei – a Lipari-szigetek – alatt laknak a vulkánok mélyén, ők a legősibb férfi mesterséget folytatják: kovácsok. Ők voltak az első kovácsok, *Zeusznak* a villámjait is ők kovácsolják. Mikor *Héphaisztosz* kovácsisten megszületett, a küklopszok az ő irányítása alatt dolgoztak tovább. A küklopsz név jelentése „kerek szemű.” Ez azért van, mert az ókorban a kovácsok, hogy a fel pattanó szikráktól védjék munka közben a szemüket, a szemük elé egy kerek rézlemez erősítettek védő „szemüvegként.” Ez a fényes rézlapocska olyan benyomást keltett, mintha a kovácsoknak csak egy, kerek szemük lett volna. Ezért ábrázolták a kovács óriásokat egyszeműekként.

Odüsszeusz is konfrontálódott küklopszokkal tengeri vándorútja során. Ezek a küklopszok *Poszeidón* tengeristen és Thoosza nimfa emberevő fiai voltak, vezetőjüket, Polümphémoszt a csapdába esett *Odüsszeusz* leitatta, majd megvakította. De mivel előzőleg „Senki” néven mutatkozott be neki, amikor az óriás segítségért kiáltozott, és társai a barlangja előtt állva kérdezték, hogy ki bántja, ő azt válaszolta: Senki. Így, *Odüsszeusz* és emberei megmenekültek. A „nevem senki” olyan szállóigévé vált, amikor az inkognitó félelmetes erőt vagy furfangot takar.

Léda

a hattyúval

Léda Thesziosz király lánya volt, és Tündareosz spártai királyhoz ment feleségül. Tündareosz igen előkelő családfával büszkélkedhetett, Periorosz és **Gorgophóné** voltak a szülei (**Gorgophóné** magának **Perszeusz**nak – **Medúza**, a gorgó legyőzőjének – a lánya volt), továbbá Aiolosz, Hellén, Deukalión, **Prométheusz** és Iapetosz titán voltak az ősei.

Léda megtetszett **Zeus**nak, de olyan erényes volt, hogy a főisten csak hattyú képében tudott közel férkőzni hozzá (ezt ábrázolja a szobor egy kis **Erósszal** /szerelemmel/). Négy gyermeke, két fiú és két lány született, de úgy hogy kettő **Zeus**tól, kettő a férjétől Tündareosztól. A két lány: Klütaimnézta (aki **Agamemnón** felesége és a hatalmas Mükéné királynője lett) Tündareosztól; valamint Szép **Heléné** – a legszebb halandó lány és asszony – **Zeus**tól. A fiúk: Kasztor Tündareosztól és Polüdeukész **Zeus**tól. Ebben az esetben Polüdeukész halhatatlanságot is nyert, de nem akart vele élni, vállalta Kasztorral együtt a halált. Ezért **Zeus** haláluk után istenséggé tette őket: egyrészt az égre kerültek, mint az Iker-csillagkép, másrészt a tengeri viharokat lecsendesítő erejük lett.

Kasztor és Polüdeukész ismert mitológiai hős volt, **Hé-
raklész** harcostársai voltak, s mivel mindig együtt voltak, **dioszkurosoknak** nevezték

őket. Részt vettek a kalüdóniai vadkanvadászaton, az amazonok elleni harcokban, az argonauták expedíciójában. Polüdeukész híres ökölvívó, Kasztor kocsihajtó bajnok volt – többek között a világ legelső olimpiáján is részt vettek Olimpia városában, amit akkor rendezett Hé-
raklész, amikor az Argó hajó az argonautákkal útra kelt a távoli aranygyapjúért. Kasztor nyerte a kocsihajtást és Polüdeukész nyerte az ökölvívást, mert **Hé-
raklész**, aki a halálosnál kisebbet egyszerűen képtelen volt ütni, barátaira tekintettel nem indult az ökölvívó versenyben.

Létó

a Szelídség és Szerénység

A „szelíd” Létó az „érinhetetlen, aranykoszorús, tiszta” **Phoibé** titanisznak a Ragyogás meg-személyesítőjének, és **Koiosz** titánnak, az Éggömbnek volt a lánya. Nővére a „jónevű” Asztéria, a Fürj istennő volt, **Hekaté** alvilági istennő anyja. **Zeusz** elcsábította Létót, aki a két legnagyobb isteni ikerpárral lett terhes: **Artemisszel** és **Apollónnal**.

A féltékeny **Héra** megnehezítette az ikrek világrajöttét. Egy óriáskígyót – a Pythont – szabadított Létóra, aki a kígyó elől menekülve keresett egy biztonságos helyet, ahol megszüülhetné az ikreket. De **Héra** kimondta, hogy „szilárd föld” nem tűrheti a hátán Létót, s így egyik sziget sem merte befogadni a szelíd istennőt. Végül nővére, Asztéria a tengerbe vetette magát, s szigetté változott. Ez egy úszó sziget volt – tehát nem szilárd föld –, s a neve Délosz lett. Így Létó ott adott életet **Artemisznak**, aki azon nyomban segédkezett öccse, **Apollón** megszületésénél.

Apollón roppant erejű istenné vált. Óriási vasláncokkal a tengerfenékhez láncolta Déloszt, amely a Fény szigete lett, és ahol senki nem halhatott meg azon túl (az öregeket és betegeket idejében elszállították a szigetről). **Apollón** megölte az anyját üldöző Pythón sárkánykígyót is, és a delp-hoi jósdájában a kétértelmű jóslatokat osztogató papnője neve a kígyó után a pythia.

Artemisz és **Apollón** nagyon szerették az anyjukat, minden sérelmet azonnal megtoroltak, ami Létót érthette. S mivel az ikrek a leghatalmasabb istenek közé tartoztak, az anyák, különösen azok, akiknek ikreik, illetve fiú és lány gyermekeik voltak, rendszeresen imádkoztak Létóhoz, a „boldog anyához,” áldozatokat mutattak be neki, oltárt emeltek neki, hogy elnyerjék **Apollón** és **Artemisz** jóindulatát. **Apollón** felvette nagyanyja nevét: **Phoibosz** (a Ragyogó) **Apollón**.

Maia

plejád, a Május

Atlasz titán és *Pléióné* ókeánisz lánya
Hermész édesanyja, a május hónap névadója.

Atlasz szülei: Iapetosz az ősi ember erejét képviselő titán, anyja *Ázsia* ókeánisz, az emberek ősanyja. *Pléióné* szülei: *Ókeánosz* titán, az Atlanti-óceán, és *Téthysz* titanisz, a Földközi-tenger.

Maia pleiasz (magyarul plejád), a hét esőt hozó csillag – a Plejádok, vagyis a Fiastyúk csillagkép – legfényesebbike.
Jelzői: „szép sarujú, széphajú”

Maia Árkádiában, a Küllené-hegy egyik barlangjában lakott. Itt csábította el *Zeusz*, és itt született *Hermész* isten, aki már csecsemő korában ellopta egyik nagybátyja, *Apollón* isten marhacsordáját.

Maia nevének jelentése: anyácska. A rómaiak közvetítésével az ő nevéből származik a tavaszi május hónap elnevezése: *Maia Maiestas*. A Plejádok (Fiastyúk) hét csillaga a májust reprezentáló Bika csillagkép mellett található. Maia hat nővére: Alkyóné, Kelainó, Szteropé, valamint Taygeta (a hírhedt spártai Taigetosz-szikla névadója, ahonnan az életképtelennek minősített csecsemőket ledobták), Meropé (a Szégyenkezés istennője, aki *Sziszifusz* felesége; emiatt szégyenkezik) és a „sötétfátylas” Elektra (aki Tróját gyászolja, mert ő az anyja Dardanosznak, a trójai királyok ősének).

Matriárka

a pre-olimposzi hármas istennő: leány/tavaszi, anya/nyári, banya/téli

Az anyajogú társadalmak az újkőkortól a vaskorig voltak jelen a Földközi-tenger medencéjében, Kis-Ázsiában és Európában. A görög mitológiában az anyajogú, matriarchális társadalmak anyaistennőinek az emléke mindenütt jelen van.

Jelképük a Hold fázisainak változása: a növekvő, a „D” betűt formázó „dagadó” hold = a fiatal szűzlány. A telihold az asszony, az anya. A „C” betűt formázó „csökkenő” hold pedig a vénasszony.

Ez a hármas anyaistennő kultusz, amely évezredekig tartott még a kereszténység megjelenése után is megőrizte emlékét. A magyar hagyományban a fiatal lány a Kisasszony; az érett nő a Boldogasszony; az öregasszony, a varázserővel bíró banya, akinek a nevét sem volt szabad kimondani: a sötét asszony. A sötét, régi magyar nyelven „kara”, vagyis kara-asszony = karácsony. Mert a fiatal lány a tavaszt, az asszony a nyárt, a kara-asszony pedig a tél megszemélyesítője.

Ez a szobor tehát a görög mitológiát átíró, sok ezer éven át tartó matriarchális, anyajogú újkőkori, rézkori, bronzkori kultúrák istennőinek állít emléket.

Medúza

gorgó, az Uralkodás

tengeri boszorkány.

Jelzője: „részkező, kígyóhajú.”

Apja az „erős” Phorkysz, a tengeri Szörnyek istene (*Pontosz* a Mélytenger és *Gaia* Földanya fia); anyja a „széparcú” *Kétó*, a tengeri Borzalmak istennője (szintén *Pontosz* és *Gaia* lánya).

Nővérei: az „erős” Szthenó és a „széles tengeren messzire kóborló” Eurüalé.

A gorgók lakhelye Líbia tengerpartja volt.

Medúza eredetileg az egyik legszebb, legvonzóbb tengeri boszorkány-istennő volt, de két nővérétől eltérően: halandó. Annyira szép volt, hogy *Poszeidón* tengeristen vetett rá szemet, s hogy egy kis bosszúságot okozzon unokahúgának, *Athéné* istennőnek, akivel több nézeteltérése is volt; éppen egy *Athéné* templomban enyelgett Medúzával. *Athéné* ezért szörnyű bosszút állt a lányon: kígyóhajúvá változtatta, olyan ijesztővé, hogy menten kővé vált rémületében, aki ránézett. *Athéné* segítségével *Perszeusz* ölte meg a Medúzát, aki csak halálakor adott életet *Poszeidón*tól való utódjának, *Pegazusznak*, a szárnyas lónak. A rémisztő gorgó fejet később *Athéné* a pajzsára tűzte.

Az ókorban gorgó fejeket raktak a kapukra – a hívatlan vendégek távortartása végett. Innen van az európai szokás, amikor a családi házak őrzését már nem kígyóhajú női fejekre, vagy éppen oroszlánfejre bízzák, hanem egy kutyafejet tesznek ki azzal, hogy „harapós kutya” – ugyancsak a hívatlan vendégek távortartására. Ahogy eredetileg *Athéné* tartotta távol magától ellenségeit a pajzsára tűzött gorgó-fej felmutatásával.

Meleagrosz a kalüdóniai

Görög hős, a kalüdóniai Oineusz király, és felesége, Althaia, a „gyógyító” fia. Amikor született, a **Moirá** sorsistennők megjelentek Althaia szobájában azzal, hogy a gyermek addig él, amíg egy bizonyos fahasáb el nem ég a kandallóban. Althaia azonnal kiragadta a tűzből pusztá kézzel az izzó fahasábot, és elzárta.

Meleagrosz az ún. *Kalüdóniai vadászat* és az *Argonautika* hőse.

Történt, hogy Oineusz egyszer kifelejtette az **Artemisz** istennőnek bemutatandó áldozatot, ezért az egy pusztító vadkant bocsájtott Kalüdóniára. (Ez az áldozat valójában a matriarchátusból a patriarchátusba átmeneti időszakban eredetileg a király feláldozását jelentette volna, amit Oineusz már el akart kerülni.) A vadkan vadászatra Meleagrosz Görögország legnagyobb hőseit hívta össze. A vadászat során beleszeretett egy vadásznimfába, egy amazonba, **Atalanté**be, s neki ítélte a díjat. Az ezt követő vitában két nagybátyját is megölte. Ez után részt vett a kentaurok elleni harcokban, és az **Iászón** által szervezett Argonauta expedícióban az Aranygyapjú visszaszerzéséért **Atalanté**vel együtt. Később két életben maradt nagybátyja rátámadt Kalüdóniára, de őket is megölte; mire anyja a fahasábot tűzre vetette – így halt meg Meleagrosz.

Amikor **Héraklész** a 12. munkája során az Alvilágban járt, s rengett az aszphodéloszi hamu-
mező a hős döngő lépteitől, minden holt lélek rémülten ellebegett az útjából, csak a **Medúza**
árnya és Meleagrosz szelleme várta be **Héraklész**t. Meleagrosz megkérte egykori harcos társát,
hogy vigyázzon a hűgára, Déianeirára. **Héraklész** megígérte, s később feleségül is vette a lányt,
aki féltékenységből akaratlanul is a hős halálát okozta „Nesszosz” hidraméreggel átítatott,
„égető vérevel”. (Tessék utánanézni, minden európainak illik tudnia mi ez; ezt már Arany János
sem magyarázta meg versében, annyira evidens volt: *pályám bére égető, mint Nesszosz vére.*)

Melpomené múzsá, a Tragédia

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, **Zeusz** és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában, Hellászban, a Helikon- és a Parnasszusergelyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező **Pegazus**, vagyis az Ihet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor az „éneklő” Melpomenét, a színművészetben a Tragédia múzsáját ábrázolja, a színművészet álarcaival.

A többi múzsá: a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi Költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” **Euterpé**, a Zene; a „táncos” **Terpsikhoré**, a Tánc, az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „égi” **Uránia**, a Csillagászat; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhimmuszú” **Polyhymnia**, a Himnusz és a „széphangú” **Kalliopé**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: **Kalliopé**nak Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nászadal és a Nászéjszaka istene (nevéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Memnón az etióp

Anyja **Éósz** (Auróra) a Hajnal istennője. Apja Tithónusz, a halhatatlanná tett „Tücsök”, aki eredetileg a trójai Priamosz király egyik bátyja volt.

A Memnón a Trójai háború egyik hőse, aki **Hektór** halála után átvette Trója parancsnoki tisztségét. Afrikából, Etiópiából érkezett Trója és apai nagybátyja, Priamosz trójai király megsegítésére. Ezért mutat ez a szobor róla afrikai jegyeket.

Az ókori görögök szerint a Napot – aki a legkeletibb görög szigeten, Rodoszon lakik – megelőzve, **Éósz** a Hajnal istennője festi pirosra a hajnali eget, aki dél-nyugati irányból, nagyjából Etiópia irányából érkezik. Így érthető, hogy a halandó Tithónusztól való fia, Memnón, etióp király lett. (Tithónusznak **Éósz** istennő halhatatlanságot kért **Zeus**tól, de elfelejtett örök ifjúságot is kérni, ezért Memnón apja elöregedett, összeaszott, és csak a hangja maradt, mint a tücsök ciripelése, ezért nevezik Tücsöknek. **Éósz**, aki magát **Aphrodité**hez hasonló szépségnek tartotta, ezért **Aphrodité** akaratóból halandó férfiakba szeretett bele.)

Lényeg, hogy amikor **Hektór** halála után Memnón Trójába érkezett seregével, nem talált legyőzöre, kivéve **Akhilleusz**t. Amikor szembekerültek egymással csataterén, **Zeus**nak mind **Éósz**, mind **Thetisz** (**Akhilleusz** anyja) könyörgött a saját halandó fia életéért. **Zeus** azonban a Sors istennők, a **Moirák** akarata szerint először Memnón halála mellett döntött.

Éósz sírva vitte halandó fia holttestét és Egyiptomban, a Nílus mellett, Karnak városánál temette el. Időszámítás előtt a 14. században már álltak Karnakban a hatalmas – 18 méter magas – Memnón szobrok, a kolosszusok. Ezek maradványai még a történelmi időkben is hangot adtak ki magukból, ahogy a kő részecskéi a felkelő nap hatására kitéptek. Úgy mondták az emberek – már akik ismerték az európai kultúrát – hogy Memnón, pontosabban a hatalmas szobra, dalolva köszönti anyját, a Hajnalt.

Médeia

a varázslónő

Aiétész kolchiszi király és felesége, Perszéisz – ókeánisz – lánya. Aiétész **Héliosz** napisten fia volt, **Kirké** bátyja; Kolchisz pedig a Fekete-tenger gyönyörű, kaukázusi partvidékén terült el, nagyjából a mai Szocsi környékén. A görög földhöz képest tehát a messzi keleten. Médeia **Hekaté** boszorkányistennő papnője volt és félelmetes varázsló hírében állt.

Nephelé felhőistennő két gyermekét Phiroxot és Hellét egy repülő aranykosz menekítette, repítette el Kolchiszba, s ennek a gyapját, az aranygyapjút ott őriztette Aiétész király **Arész** szent ligetében egy sárkánykígyóval.

Amikor sor került az első európai katonai expedícióra – a mítoszok korában – éppen az aranygyapjú megszerzése volt a célja. **Iászón** 50 királlyal és hőssel, az *argonautákkal* átkelt a Fekete-tengeren az aranygyapjúért.

A lehetetlen feladat úgy sikerült, hogy **Athéné**, aki segítette **Iászónt**, megkérte **Erósz**t, a Szerelmek istenét, hogy keltsen vágyat Médeiában **Iászón** iránt. Ez meg is történt, és Médeia segítségével az argonauták kalandos úton visszahozták az aranygyapjút görög földre. (Ennek – is – állít emléket az Aranygyapjas rend, az *Ordre de la toison d'or* amit 1429-ben Jó Fülöp burgundi herceg alapított.)

Később **Iászón**, nagyravágyása miatt el akarta hagyni Médeiát, aki pedig a kedvéért gyilkosságok sorozatát követte el. Iolkosban **Iászón** hitvesítő nagybátyjának lányait vette rá, hogy végezzenek apjukkal, majd amikor Korinthosba menekültek és **Iászón** feleségül akarta venni az ottani királylányt, azt is, és annak az apját is megölte. **Iászónt** élve hagyta ugyan, de megölte az **Iászóntól** való két gyermekét is, akiket **Iászón** nagyon szeretett. Majd Médeia sárkányfogaton menekült el Athénba, s onnan vissza Kolchiszba, s tovább Mezopotámiába a Tigris folyóhoz, ahol később róla nevezték el a médek birodalmát.

Médeia alakja a modern – a saját sorsát kézbe venni akaró, a szerelméért mindenre képes és a bosszútól sem visszariadó – nő prototípusa a mítoszok világából, számos modern műalkotás tárgya.

Métisz

ókeánisz, az Értelem

Anyja *Tethysz* titanisz, a Földközi-tenger istennője, apja *Ókeánosz* titán, az Atlanti-óceán.

Métisz az anyja a leghatalmasabb, legragyogóbb női istenségnek, Pallasz *Athénének*, a bölcsesség, a tudomány, a hadtudomány, a városvédelem és az összes mesterségek pártfogójának. Métisz a fiatal *Zeusz* második szeretője volt, s miután kiderült, hogy Métisz gyermeke az apjánál különb lesz, *Zeusz* egyszerűen lenyelte Métiszt. 9 hónap múlva fejfájás gyötörte, s *Héphaisztosz* a kováccsal, a fejére csapatott. *Héphaisztosz* akkorát ütött a főisten fejére, hogy annak szikrát hányt a szeme. Innen az európai kultúrában a „kipattan a fejéből a szikra” egy-egy bölcs ötletre.

Amikor *Zeusz* fejéből kipattant az „Értelem szikrája”, egy ragyogó szépségű, aranyos fegyverzetű leány pattant elő. Amikor földre dobant, az egész Föld beleremegett és a tengerek megáradtak. *Athéné* lett *Zeusz* legkedvesebb lánya és segítője, a görög főváros, Athén névadója.

Az ókeániszok között egyaránt akadnak ember alakú, és félig hal alakú istenségek. A habléányok, vagy sellők (néreiszek) viszont mindannyian félig haltestű istennők. Ez utóbbiak *Néreusz* és *Dorisz* lányai, az Adriai-tengerben élnek. Az ókeániszok közül a női istenségek a külső tengereken, vagyis az Atlanti-óceán távoli részein élnek. Az ókeániszok testvérei a folyók istenei, vagy istennői is, mint például a Duna istene (*Isztrosz*/Danubiusz), a Pó-folyó istene (Eridanusz), vagy az alvilági folyók istenei, mint például *Styx*, a Gyűlölet istennője, Akherón, a Fájdalom, Léthe, a Feledés.

Métisz leghíresebb testvérei: *Tykhé*/Fortuna, a Véletlen és a Szerencse; *Eurünomé*, a *Khariszok* (Gráciák) anyja; Kallirhoé, az óceáni áramlat; Petraia, a sziklás Zátony; Élektra, a Szivárvány (*Írisz*) és a *hárpiák* anyja; *Ázsia* az emberiség ősanyja (*Prométheusz*, Epi-métheusz és *Atlasz* anyja); *Pléióné*, a Plejádok anyja (a leghíresebb plejád *Maia*, azaz Május, *Hermész* anyja). *Aithra*, a Hyaszok anyja (a leghíresebb hyasz *Kalüpszó*, az Elrejtő, és *Korónisz*, a Varjú). *Dorisz*, a habléányok (néreiszek) anyja, Perszéisz, a Nap (*Héliosz*) felesége; Kybelé, az ázsiai párdúc istennő; a „nagyon gazdag” Polydóra, aki Agénór föníciai király anyja. (Agénór gyermekei: *Kadmosz*, Théba alapítója és *Európé*, a kontinens névadója).

Minósz a krétai

A krétai vagy más néven a minószbirodalom megalapítója, amely az első európai civilizáció volt a történelem során Kréta szigetén.

Minósz király (aki az európai Vaskor hajnalán megalapította a Minószbirodalmat Krétán) **Európé** föníciai királynak – kontinensünk névadójának –, és **Zeus**nak volt a fia. Halála után a holt lelkeket elbíráló Alvilági bíróság főbírója lett a **Hádészban**.

Minósz felesége Pasziphaé, krétai királyné volt, aki **Poszeidón** tengeristen Minósz elleni bűntetésekként szülte a félig bika, félig ember bikaembert, a **Minótauroszt**, aki a krétai Labirintus lakója volt.

Miután **Zeus** Krétán nevelkedett, szent állata, a görög föld legerősebb állata, a bika ősi krétai totem volt. A **Zeuszt** képviselő erős bika, az erős Krétai birodalom jelképe lett. **Zeus** ugyanis bika képében vitte **Európét** Krétára. Daidalosz építőmester egy labirintus útvesztőt épített a **Minótaurosznak** a krétai Knószszoszi-palota alatt, ahol kezdetben emberáldozatokat mutattak be a bikának, később, az európai bikaviadalok őseként olyan játékokat rendeztek, ahol fiatal lányok a feljűk rohanó, megvadított bikák szarvát megragadva lendültek át szaltóval az állatok felett. A **Minótauroszt** (és ezzel Minószbirodalmat) egy athéni hős (t.i. Athén) győzte le úgy, hogy a Krétára érkező athéni **Thészeusznak** a bikaember húga, Ariadné, egy gombolyag fonalat adott, aminek révén az athéni **Minótauroszt** legyőzése után kitalálta a Labirintus útvesztőjéből (lásd „Ariadné fonala” = a megoldás kulcsa).

Minósz király, **Zeus** fia – akit bikafejjel és hatalmas, kétélű, ún. krétai bárdal ábrázol ez a szobor – halála után alvilági főbíró lett.

Mnémoszüné

titanisz, az Emlékezet

Ő az emlékezet istennője, egy titanisz.
Apja *Uranosz*, az Égbolt istene, anyja *Gaia*, a Földanya istennő.
Hat leánytestvére, azaz titanisz van,
és hat férfi testvére, azaz titán – a titánok első nemzedékéből.

Mnémoszüné *Zeus*nak – az unokaöccsének – szülte a múzsákat, a művészetek istennőit.
Elmondható tehát, hogy a művészetek anyja nem más, mint a társadalom emlékezte.

A titaniszok és titánok az istenek születését megelőző nemzedék, a Föld és az Ég egyesüléséből születtek. Félistenek, nevük jelentése: nagyratörő.

Nővérei, a titaniszok: *Rhea*, az istenek anyja a Tölgyfaistennő; *Dioné*, az Esőistennő; *Phoibe*, a Ragyogás; *Theia*, a Fény; *Themisz*, a Törvény istennője és *Tethysz*, a Földközi-tenger.

Bátyjai, a titánok első nemzedéke: *Kronosz*, az Idő; *Hyperión*, a Magasság; *Kriosz*, a Fagy; *Iapetosz*, az ősi Ember; *Koiosz*, az Égbolt és *Ókeánosz*, az Atlanti-óceán.

Mnémoszüné az Alvilágban, s ott az Elíziumban lakik; ő az Emlékezés tavának megszemélyesítője: hozzá járnak inni azok a holt lelkek, akik olyan szerencsések voltak, hogy az elíziumi almaföldekre kerültek, mert hozzátartozóik sokat gondolnak rájuk (áldozatokat mutatnak be értük) a felvilágon, s így nem merülnek feledésbe – emlékeznek rájuk az élők.

Moirák / Párkák a Sors istennők

A Sors istennői hárman vannak:

Klothó – aki az emberi Sors fonalát a születéskor megfonja (ő a Fonó);

Lakreszisz – aki a Sors fonál hosszát a születéskor kiméri (ő a Kimérő);

Atroposz – aki az emberi Sors fonalát a halálkor elvágja (ő az Elháríthatatlan).

A moirák határozzák meg tehát az ember sorsát, s ezt senki, az istenek sem, sőt még maga **Zeusz** sem tudja megváltoztatni. Nagyon ősi, mindenkitől távol lévő istennők. Anyjuk az Éjszaka (**Nyx** istennő) egyik teremtménye, Ananké, a Szükségszerűség istennője, apjuk pedig **Erebosz**, az Örök Sötétség alvilági istene. **Nyx** és **Erebosz** a Négy Első Létezők közül valók.

A moirák találták fel az ABC-t, szent növényük a len – amelyből a fonál készül, jelképük a „könyörtelen” mozsártörő – amivel egyébként harcoltak is a gigászok ellen, az istenek oldalán. Jelzőjük: „osztályrészt adó.”

Morpheus az Álomkép

Az Álom alakváltó istensége.

Anyja a bájós Paszitheia, a „negyedik” grácia (*kharisz*, a kedvesség és a báj megszemélyesítője), *Zeusz* lánya.

Apja a „szárnyas, bajt feledtető” *Hypnosz*, az Alvás istene, *Thanatosz*, a Halál testvére, az Éjszaka (*Nyx*) egyik teremtménye.

Morpheus szent növénye a nyugtató és fájdalomcsillapító hatású mák, innen a mákból előállított morfium elnevezése is.

Morpheus, az Álomkép, bármilyen alakot fel tud venni, általában az emberek szemére álmot hozó szárnyas istenségként, tündérként, pillangóként ábrázolják – ahogy ezen a szobron is. Az európai kultúrában az ő – szárnyas – alakjából származnak a kelta-germán manókkal keveredve a tündérek.

Két testvére van: Phantaszosz, a Képzelet istene – az ő nevéből származik a „fantázia” szavunk; és Phopetora a Látomás – akinek a nevéből a látnok, vagyis a „próféta” szavunk származik.

Apjának, *Hypnosznak*, az Alvás és az Álom istenének a nevéből származik a „hipnotizálni” (elaltatni) kifejezésünk.

Narkisszosz / Nárccisz az Önimádat és a forrásnimfák

Anyja a kékliliom nimfája, egy vízi nimfa, vagyis najád; a neve Leiropé (jelentése: liliom arcú). Apja a Képhiszosz folyó istene. Jelképe: a sárga nárcisz.

Narkisszosz születésekor anyja azt a jóslatot kapta, hogy addig nem hal meg, amíg nem ismeri meg önmagát. Rendkívül szép ifjú vadász vált belőle és sok nimfa üldözte szerelmével, neki azonban egyik sem kellett. A legszebb nimfa Ekhó volt, a Visszhang nimfája, aki

Zeusz kérésére érdekes történetekkel szórakoztatta **Hérát**, **Zeusz** feleségét, hogy **Zeusz** nyugodtan tudjon hűtlenkedni. Erre **Héra** rájött, s úgy büntette Ekhót, hogy ezentúl csak mások szavait ismételheti – így ő lett maga a visszhang. Mivel Ekhó nem tudott kommunikálni a szép fiatalemberrel, bánatában elsorvadt, csak a hangja maradt, ahogy továbbra is visszhangozza mások hangját. Narkisszosz pedig egyszer, amikor a forrásnimfákkal incselkedett, megpillantotta magát a forrástó tükrében. Annyira megtetszett magának, hogy ezentúl már mindig csak a tavaknál, folyóknál, forrásoknál tanyázott, s minduntalan magát nézte a víztükörben. Ezért a vízínimfák, a najádok, kérték **Nemesziszt**, az Igazságszolgáltatás istennőjét, büntesse meg, mert az önhittség régen bűnnek számított. Így Narkisszosz átalakult egy sárga virággá, belőle lett a nárcisz. A nárcizmus az önimádat, önhittség, a narcisztikus személy hiú, önző és beképzelt. Az európai kultúrában ezért nem illik – az egyébként gyönyörű – nárcisz virágot ajándékba adni, vagy vendégségbe vinni. Festményeken egy másik hasonló jelenet is látható; mikor egy fiatal fiút a forrásnimfák lehúznak magukkal a mélybe. Az a fiú Hülasz, **Héraklész** fogadott fia volt. Amikor az argonauták görög földről elindultak a Fekete-tenger kaukázusi partjára, hogy elhozzák az aranygyapjút, **Héraklész** is velük tartott. De olyan evezési tempót diktált, hogy az argonauták, mintegy 30 görög király és hős, nem bírták az iramot, s amikor **Héraklész** evezője eltört, és ő partra szállt, hogy kicsavarjon egy szálfát evezőnek, otthagyták Kis-Ázsia északi partvidékén. Történetesen **Héraklész**szel volt Hülasz is, aki szintén szeretett volna megszabadulni nevelő apjától, aki nem engedte, hogy Lémnosz-szigetén maradjon újdonsült szerelmével, ahol az argonauták előzőleg kikötöttek. Ezért Hülasz elszökött **Héraklész**től, de az argonauták – akik elősegítették a szökését, éppen abban reménykedve, hogy akkor az erőszakos hős nem tart velük tovább –, azt állították, hogy egy forráshoz ment vízért, és a forrásnimfák lehúzták a mélybe. **Héraklész** így – Hülaszt keresve – elkóborolt Trója felé. Lásd a podcastok között: Visszhang és nárcizmus.

Nemeszisz

az Igazságszolgáltatás

A Bosszú, illetve az Igazságos Végrehajtás,
vagyis az állami Igazságszolgáltatás istennője – ezért van kard a kezében.

Anyja **Nyx** az Éjszaka istennője, apja **Erebosz**, Sötétség megszemélyesítője,
mindketten a 4 Első Létező közül.

Szent állata a hattyú – amely az állami ítéletvégrehajtás jelképe, s Angliában például minden hattyú máig is az állam (a király, vagy a királynő) tulajdona. Szimbóluma az almafa-ág és az uralkodók, illetve általuk az államhatalom egyik jelképe, a sólyom.

Székhelye és kultuszának központja: Rhamnusz.

Nyxnek **Erebosz**tól született gyermekei az „éjszaka teremtményei,” mind olyan, aki akkor jelenik meg, amikor estefelé **Nyx** ráborítja éjszínű fátylát a világra. A „szárnyas, feledtető” **Hypnosz** (az Alvás) jelképe a fecske; a „vasszívú, könyörtelen” **Thanatosz** (a Halál) jelképe a lefelé fordított fáklya; maga Nemeszisz (mint az „állami” Bosszú); **Philotész** (a Szeretkezés); **Khárón** (az Alvilág révésze); **Kér** (a Gyilkosság); **Momos** (a Butaság és a Gúny); **Mam-mon** (a Kapzsiság és a Pénz); **Apaté** (a Csalás és Ámítás); **Battusz** (az Irigység, jelképe a vipera); **Erisz** (a Viszály, jelképe a kökény); a „gyűlöletes, utált” **Gérasz** (az Öregség); **Pénia** (a Szegénység és Kíváncsiság); **Error** (a Hiba és Vétek); **Malevolentia** (a Rosszindulat); **Credulitosz** (a Hiszékenység); a „bronzlábú” **Empúsza** (a Vámpír); **Lamnia** (a Kéj) stb.

Neoptolemosz, Polyxené és a trójai Hekabé

Ez a gyönyörűen kidolgozott szoborcsoport a görög mitológia egyik sötét mozzanatát örökíti meg, amikor a görög Neoptolemosz, Trója feldúlásakor elragadja Polyxené trójai királynőt anyjától, Hekabétól, testvére, Troilosz trójai királyfi holtteste felett – hogy feláldozza apja, *Akhilleusz* sírján.

A szobor eredetije Firenzében látható a Piazza della Signorián; Pio Fredi alkotása (1865).

Ismeretes, hogy a trójai háború vége felé *Akhilleusz*, aki haragban volt *Agamemnon*nal a görög nagykirállyal, úgy akart véget vetni a háborúnak, hogy feleségül kérte Polyxenét, a trójai Priamosz király és Hekabé királynő legfiatalabb lányát. Azonban, amikor titokban találkoztak, a görög vezérek, Diomédész és *Odüsszeusz* követték *Akhilleuszt*, nem tudván mire vélni miért megyegyedül fegyvertelenül egy közeli szentélybe. *Párisz*, trójai királyfi, aki elkísérte Polyxenét a randevúra, csejtett, ezért lenyilazta *Akhilleuszt*, a legnagyobb görög hőst, egyetlen sebezhető pontján, a sarkán találva el. *Akhilleusz* halála után a görögök az addig távol lévő, 15 éves fiát, Neoptolemoszt hívták el a hadseregbe, aki – apja nemeslelkűségét nélkülözve – Trója feldúlásakor kegyetlenkedett, többek között *Hektór* kisfiát lehajította a bástyáról, megölte Priamosz királyt és Troiloszt, Priamosz és Hekabé fiát, majd, az anyjától elragadta Polyxenét, és elhurcolta, hogy feláldozza apja sírján, őt okolva *Akhilleusz* haláláért. Neoptolemosz anyja Déiameia, szkúroszi királynő volt. .

Nephelé

Felhőistennő az aranykossal

Anyja *Theia* titanisz, a „széltében ragyogó és messzevilágító,”
apja a „fényes” *Hyperión* titán, a „magasság fia.”

Testvérei: *Héliosz*, a Napisten, *Éósz*, a Hajnalistennő, és *Szeléné* a Holdistennő.

Egy lapitha király, Ixión *Zeusz* barátságát élvezte, mígnem az szemet vetett *Hérára*, *Zeusz* feleségére és meg akarta erőszakolni. *Zeusz* ekkor a Felhő istennőjét utasította egy „ál” *Héra* formázására, s így született *Kentauros*, a félig ember félig ló kentaurok ősapja. Ezért nevezik a kentaurokat a „felhő” népének – eredetileg olyan hellén törzs volt, melynek ló volt a totemállata. Ixión később az Alvilágba, a Tartaroszba került, ahol egy tüzes kerékhez láncolva forog.

Nephelé férje egy halandó király volt, Athamasz, aki (Aiolosz, Hellén, Deukalión, *Prométheusz*, Iapetosz révén) az ősi ember titántól származott. Volt egy kisfiúk, Phirox, és egy kislányuk, Hellé. Athamasz azonban eléggé el nem ítélt módon elhagyta Felhő feleségét *Ínó* kedvéért.

(*Ínó Szemelének*, *Zeusz* egyik kedvesének volt a nővére, s amikor segített neki a gyermeke, *Dionüszosz* megmentésében, *Héra* Athamaszra örületet bocsájtott, hogy megölje saját kisfiát, Melikertészt. *Ínó* Melikertésszel – aki utóbb a delfin fiúisten, *Palaimón* lett – öngyilkosságba menekült Athamasz dühe elől. Mi több, Athamasz még Nephelétől való gyermekeit sem kímélte. Ezért Nephelé egy repülni tudó aranygyapjas kost küldött a gyerekekért. A kos a hátára vette őket és a Fekete-tenger kaukázusi partjára repült velük. Igaz, hogy a kislány a Márvány-tenger felett már nem bírt kapaszkodni, lezuhant, s róla nevezték el az Európát és Ázsiát elválasztó tengert Hellészpontosznak, azaz Hellé-tengernek. Az aranykos gyapjának visszaszerzéséért kelt útra az első európai katonai expedíció, az argonauták-alkotta argonautika *Iászón* vezetésével. S ennek az ereklénynek késői tisztelete az „aranygyapjas” lovagrend.

Néreusz

a tengeri bölcsesség

Tengeri bölcs, a nagy „Öreg.” Ő a habléányok apja.

Anyja **Gaia** a Földanya istennő, aki saját teremtményével Pontosszal, a mélytengerek istenével egyesülve hozta létre Néreuszt és testvéreit:

a „nagy” Thaumaszt a tengeri csodák és természeti jelenségek istenét, **Írisz** a szivárvány és a háрпиák apja. Az „erős” Phorkysz a tengeri szörnyek istene, a gorgók és köztük a **Medúza** apja. Az „acélszívű” Eurybia, aki a titánok második nemzedékének anyja, leszármazottai között van **Hekaté** és **Niké** a Győzelem is. Valamint a „széparcú”, de kígyótestű **Kétó**, a tengeri borzalmak istennője, Phorkysz felesége.

Az Adriai-tengerben, amikor a kristálytisza vízben letekintve eltűnnek a szemünk előtt a sziklazátonyok és a tengeri növények, élőlények, s már csak a víz zöld mélységét látjuk, ott van valahol Néreusz kristálypalotája. Ott lakik Néreusz a tengerek nagy varázslója feleségével, aki **Dorisz** ókeánisz, s aki egyben az ajándékozás istennője. Ott lakik az ötven habléány, a félig leány, félig hal teremtmény. Ők Néreusz és **Dorisz** lányai: a néreiszek. Leghíresebbek **Amphitrité** (a tengermorajlás) **Poszeidón** felesége és **Thetisz** (a tengeri egyensúly, amely megőrzésére a hajósoknak nagy szükségük van) **Akhilleusz** anyja.

Külön-külön néreisz „felelőse” van a tengeri barlangnak (**Szpeió** – az ő nevéből származik a barlangkutatás tudományos megnevezése: **szpeleológia**), a tengerparti fővénynek (**Eióné**) és a tengerparti homoknak (**Pszamathé**). A kikötésre alkalmas öbölnek (**Eulimené**), a zátonynak (**Nészó**), a tengeri hullámnak (**Kymó**), a hullám erejének (ő hullámokon „szörföző” **Krataisz**), és még a hullám habjának is van képviselője, ő a „tejfehér” **Galatea**. Külön habléánya van továbbá például a zöldes színű mélyvíznek (**Glaukonomé**), a szélcsendes tengervíznek (**Kymatolége**), a szigetnek (**Nészaia**), a partnak (**Aktaia**), a hullámtörőnek (**Kymodoké**) és a sós tengervíznek (**Halia** – az ő nevéből származik a sótűrő növények tudományos jelzője: **halofita**).

Niké / Viktória

a Győzelem istennője

Anyja az Alvilág jéghideg vizű határfolyója, a *Styx* (a Gyűlölet megszemélyesítője), aki egyben ókeánisz (*Ókeánosz* titán és *Tethysz* titanisz lánya).

Apja a „hatalmas, lobogó” Pallasz titán (a Dárda megszemélyesítője) a titánok 2. nemzedékéből. (Pallasz apja Kriosz, a Fagy titánja; anyja az „acélszívű” Eurybia, aki Pontosz, a Mélytenger és *Gaia*, a Földanya lánya.)

Niké jelképe a győztesnek járó babérkoszorú, melyet a kezében tart.

A Győzelem, Niké, testvérei jól szemléltetik azokat a tulajdonságokat, amik a versenyhelyzetben a győzelemhez már az ókorban is elengedhetetlenek voltak. Két testvére: Kratosz (az Erő) és Bié (az Erőszak) *Héphaisztosz* kovácsműhelyének a segédjei voltak, a kyklópszok mellett. Harmadik testvére *Zélosz* (a Versengés, a Becsvágy és a Féltékenység) zöld szemű istene volt, képletesen szólva ő a féltékenységet is reprezentáló „zöld szemű szörnyeteg”.

Az itt látható szobor a párizsi Louvre-ban kiállított, fej nélküli, szárnyas ókori görög, a lelőhelyéről elnevezett: „*Szamothrakéi Niké*” szobor rekonstrukciója.

Nimfa

drüasz, az erdei

A nimfák nőnemű szellemlények, az európai kultúrában a tündérek prototípusai. A nimfa megnevezés jelentése: menyasszony. A görög mitológiában a minden barlangnak, forrásnak, hegynek és ligetnek megvolt a saját nimfája.

Alapvetően három nimfaféleség van: a vízi nimfák, az erdei nimfák és a hegyi nimfák.

A vízi nimfák a néreiszek (tengeri habléányok, *Né-reusz* és *Dorisz* lányai); az ókeániszok (óceáni és folyami istennők, *Tethysz* és *Ókeánosz* lányai); a najádok (forrásnimfák, *Gaia* és *Uranosz* lányai).

Az oreaszok, a hegyek és a barlangok nimfái (*Gaia* és *Uranosz* lányai).

Végül a ligetek és az erdők nimfái a drüaszok (*Gaia* és *Uranosz* lányai) – egy ilyet ábrázol a szobor.

A nimfák, mint a természet egyes elemeinek védőszellemei, tündérei az anyajogú újkőkorszaki és bronzkori matriarchális társadalmak emlékei a mitológiában. Erre utal, hogy a legtöbb nimfa nagyon ősi, anyjuk maga a Földanya, *Gaia*.

Notosz a Déli szél istene

A titánok első nemzedékének tagja a „fent lakozó” *Hyperión* a Magasság titánja; a titaniszok közül a „messzire világító, széltében ragyogó” *Theia* a Fény titanisza. Az ő gyermekeik: *Héliosz*, a Napisten, *Szeléné* a Holdistennő, *Nephelé*, a Felhőistennő és *Éósz* (Auróra) a Hajnal istennője.

Pontosznak, a Mélytengernek *Gaia* Földanya istennőtől született gyermekei között van az „acélszívű, széles erejű” Eurybia. Ő szülte Kriosznak, a Fagy titánjának a „csillagos” Asztraioszt, a csillagok atyját.

Éósz és Asztraiosz gyermekei a csillagok, és a szelek.

A szelek istenei négyen vannak: a „fényt hozó” *Eurosz*, a Keleti Szél istene. A „vad trák” *Boreasz*, az Északi Szél istene (mivel görög földtől északra terült el Trákia, vad, a görögökhöz képest civilizálatlan lakóival). A „fürgé” Notosz, a Déli Szél istene, és a „nedves, esőt hozó” *Zephirosz*, a nyugati Szél istene.

Szobraikat – ebben a gyűjteményben – együtt kell bemutatni; jelen esetben négyük közül *Zephirosz* száll fel a szárnyas szélgépre, tekintve, hogy egyszerre csak egy irányból fúj a szél, s a többiek mellette üldögélnek Aiolosz (Eoli, vagyis a Szelek) szigetén, egy lyukas, huzatos rézpalotában. Onnan egyenként röpteti ki őket a sziget mindenkori királya *Zeusz* megbízásából. Az Eoli-szigeteket ma Lipari-szigetként ismerjük, Szicíliától északra a Tirrén-tengeren. A szigetek görög nevéből van az *eolikus* tudományos elnevezés a szél-formálta kőzetekre.

A szelek híres testvére *Phoszphorosz*, az Esthajnal csillag – amiről utóbb kiderült, hogy nem is csillag, hanem az égen a Nap és a Hold után a legfényesebb égitest, a Vénusz bolygó. Minden este az ő nevéből származik a hunyorgó fény ígéje, a „foszforeszkál”. Latin nevét a kereszténység kisajátította Isten legkedvesebb, de utóbb a lázadás bűnébe esett és a pokol fejedelmévé vált arkangyalának nevére: *Lucifer*, ami mind görögül (Phoszphorosz), mind latinul (Lucifer) azt jelenti: „fényt hozó”.

Nyx

az Éjszaka istennője

Gaia a Földanya istennő nővére.

Testvéreik: Erebosz, az Örök Sötétség, és Tartarosz, az Alvilág Mélye. Ők négyen voltak az első létezők, akik a kavargó ősanyagból, a mindent megelőző Kháoszából (a „Tátongásból”) kiemelkedtek. Jelzői: „sötét, isteni.”

Nyxnek Erebosztól született gyermekei az „éjszaka teremtményei,” mind olyan, aki akkor jelenik meg, amikor estefelé Nyx ráborítja éjszínű fátylát a világra. A „szárnyas, feledtető” *Hypnosz* (az Alvás) jelképe a fecske; a „vasszívú, könnyörtelen” *Thanatosz* (a Halál) jelképe a lefelé fordított fáklya. *Nemeszisz* (az állami Bosszú); *Philotész* (a Szeretkezés); *Khárón* (az Alvilág révésze). *Kér* (a Gyilkosság); *Momos* (a Butaság és Gúny); *Mammon* (a Kapzsiság és Pénz). Apaté (a Csalás); *Battusz* (az Irigység, jelképe a vipera). *Erisz* (a Viszály, jelképe a kökény) neki van egy *Zeusztól* született lánya is, a földig érő, hosszú aranyhajú és az áldozatait észrevétlenül behálózó, „bársonytalpú” *Áté* a Hízelkedés és a Megrontás istennője; valamint két fia, akik *Arész* kísérői az öldöklésben: *Enuyo* a Mészárlás és *Litai* a Könyörgés. Az Éjszaka gyermeke még továbbá a „gyűlöletes és utált” *Gérasz* (az Öregség); *Pénia* (a Szegénység és Kíváncsiság); *Error* (a Hiba és Vétek); *Malevolentia* (a Rosszindulat); *Credulitosz* (a Hiszékenység); a „bronzlábú” *Empúsza* (a Vámpír); valamint *Lamnia* (a Kéj) és *Mizéria* (a Nyomor).

Érdekes, hogy került pl. *Áté* az emberek közé, holott ő nem az Alvilágban lakott eredetileg, hanem az Olimposzon, mert a kissé hiú *Zeusz* egyik kedvence volt a Hízelkedés. Amikor *Héraklész* megszületett és *Héra* ezt késleltette, *Áté*t vette rá, hogy hízelkedő mesékkal terelje el *Zeusz* figyelmét. Mikor ez kiderült, *Zeusz* megforgatta hosszú aranyhajánál fogva *Áté*t és ledobta az emberek közé.

Odüsszeusz

Ulixes, az ithakai

Legendás görög hős és utazó. A 10 éven át tartó trójai háborúban ő volt a görög sereg esze, a trójai falovat is ő találta ki. Majd 10 éven át bolyongott, bejárta az egész Földközi-tengert. Homérosz Odüsszeia című eposza a XX. századig kötelező tananyaga volt az európai iskoláknak és a klasszikus műveltség (ha létezik még ilyen) egyik alapja volt együtt az Aineásszal és az Iliásszal.

Jelzője: „leleményes.”

Apja: Láertész, Ithaka királya, anyja Antikleia (aki az első tolvajnak, **Hermész** fiának, Autolükosznak volt a lánya). **Hermész** t.i. a Tolvajok istene is volt; s Odüsszeusz az ő unokája.

Odüsszeusz nagy pártfogója **Pallasz Athéné** istennő volt. Az Iliászhoz, a trójai háborút leíró hőskölteményhez hasonlóan, az Odüsszeia Odüsszeusz utazásainak leírásával az egész európai, ókori tudásanyagot, a társadalmi tudatot, mint extenzív totalitást – tükrözi. A trójai háború alakjai, történései, Odüsszeusz bolyongásainak állomásai, alakjai mind az európai kultúra elengedhetetlen ismeretanyaga – kellene, hogy legyen. Mert ettől vagyunk európaiak, ettől van európai identitásunk – többek között.

Homérosz Odüsszeiája – *in medias res* – a történet közepén kezdődik, amikor Odüsszeusz ithakai király Trójából hazafelé tartva az összes hajóját és emberét már elveszítve, partra vetődik Ithaka közelében a phaiákok földjén, és ott elbeszéli addigi kalandjait. A lótuszevőkkel, a **küklopszokkal**, a varázsló **Kirkével**, messzi nyugati utazását és az alvilági útját, találkozását a Szküllával és Kharübdisszel, az Örvénnyel és a szelek királyával, a **Kalüpszó** szigeten töltött 7 évvel bezárólag. Ez után következik hazatérése és leszámolása a rá 20 éve várakozó feleségét, Pénelopét ostromló kérőkkel.

Odüsszeusz látványos, ajánlható mozifilmje: Andrei Konchalovsky-től a *The Odyssey* (1997).

Ókeanosz

titán, az Atlanti-óceán

A világoceán – a görögök szerint az Atlanti-óceán – titánja.
Anyja **Gaia**, a Földanya istennő, apja **Uranosz** az Égbolt istene.

Jelzői: „a világot körbefolyó, mindenkitől távol lévő, mélyörvényű.”

Felesége **Téthysz**, a Földközi-tenger titanisza. Az ő leányaik a tengeri istennők, az ókeániszok, valamint az összes folyónak az istene, istennője, nimfája.

A Föld (**Gaia**) és az Ég (**Uranosz**) gyermekei voltak a „nagyratörők,” a természet vad erőit megtestesítő titánok. Az Idő **Kronosz**/, a Magasság **Hyperión**/, a Fagy **Kriosz**/, az Égbolt **Koiosz**/, az Ember **Iapetosz**/ és az Óceán **Ókeanosz**/). A szelídebb, nőnemű társaik a titaniszok voltak. A Tölgyfa **Rhea**/, az Eső **Dioné**/; az Emlékezet **Mnémoszüné**/, a Törvény **Themisz**/, a Világító **Theia**/, a Ragyogás **Phoibe**/ és a Földközi-tenger **Téthysz**/). Az európai és afrikai kontinensek között zsugorodó, földtörténeti világtenger tudományos, geológiai neve ma is: **Téthysz**.

Orion

a vadász

Euryalé („a széles tengeren messzire kóborló”) gorgónak, a *Medúza* egyik nővérének és *Poszeidón* tengeristennek a fia, a leghíresebb halandó vadász.

Halála után az égre került; csillagképként.

Nevének jelentése: „hegyi ember.”

Mivel Orion daliás, szép férfi volt, sok nőt és nimfát elcsábított. Az egyik lány apja ezért megvakította. Orion *Héliosz*, a Nap segítségét kérte látása visszanyerésében. Ebben segítségére volt *Éósz*, a Hajnalistennő, aki beleszertetett. Ezt látva *Artemisz*, a vadászat istennője is pajtáskodni kezdett Orionnal; együtt vadásztak. Az istenek tartottak tőle, hogy *Artemisz* beleszeret Orionba, és feláldozza örök szüzi hírnevét. De *Artemiszt* semelyik isten, még *Zeusz* sem akarta megbántani, így ikertestvére, *Apollón*, cselhez folyamodott. Történt ugyanis közben, hogy Orion annyi vadállatot levadászott, hogy *Gaia*, a Földanya istennő ezt megelégedte. Egy elpusztíthatatlan, hatalmas skorpiót küldött Orion ellen, aki, mivel nem bírt vele, a tengerbe ugrott és úszva menekült előle. *Apollón* ekkor így szólt húgának, *Artemisz*nek: „ott úszik Kandión, aki megerőszkolta az egyik nimfádat.” Ez tényyszerűen igaz is volt, csak hogy *Artemisz* nem tudta, hogy Oriont Trákiában Kandiónnak is nevezték. Ezért távolról lenyilazta a tengerben úszó Oriont, akibe pedig már beleszeretett. Amikor rájött a tévedésre, magához *Aszklépiosz*hoz, az Orvostudomány istenéhez ment, és megkérte, támassza fel Oriont. *Aszklépiosz* nem akart ellenkezni *Zeusz* lányával, és feltámasztotta. Ezzel megszegte az istenek törvényét; *Zeusz* villáma lesújtotta őt is – azóta az orvosok senkit sem tudnak feltámasztani, s maguk is halandók – meg Oriont is. Oriont és az őt üldöző Skorpiót *Artemisz* bánatában az égre emelte csillagképpé.

Orpheusz és Euridiké

Orpheusz magáénak *Apollón*nak, a Kultúra és a Fény istenének a fia.
Anyja az egyik múzsa, *Kalliopé*, az Eposz „széphangú” múzsája.
Ő volt a legszebben éneklő és a lanton a legszebben játszó művész a mitológiában.
Dalával mindenkit elbűvölt.

Orpheuszt az Alvilággal asszociálják, mert azon kevesek (*Héraklész*, *Thészeusz*, *Psziché*, *Odüsszeusz* és *Aineiász*) közé tartozik, akik leszálltak az Alvilágba és élve feljutottak onnan. Történt, hogy nagy szerelmét, Euridikét kígyó marta meg, s meghalt. Orpheusz nem tudott belenyugodni, és elhatározta, hogy visszahozza halálból – *Omnia vincit amor*, ugye, mi európaiak tudjuk, mit jelent ez az európai szállóige Vergiliustól? A szerelem mindent legyőz. Még talán a halált is, ahogy Orpheusz és Alkésztisz története sugallja. Leszállt tehát az Alvilágba, el is jutott *Hadész* és *Perszephoné* elé, akiknek olyan szépen énekelt, hogy hozzájárultak, hogy kedvesének árnya követhesse őt a felvilágra. Igen ám, de Orpheusz nem bírta megállni, egyszer hátranézett, s mögötte felfelé kapaszkodó Euridiké árnya szertefoszlott.

Később Orpheusz Görögország legnagyobb hőseivel egy sorban részt vett az argonauták expedíciójában az aranygyapjú visszaszerzéséért. Halála úgy esett, hogy Trákiában, északon *Dionüszosz* imádói, a megvadult bacchánsnők ölték meg, tépték széjjel a legnagyobb görög dalnokot.

Palaimon

a Hajótörött-mentés

Delfinisten, aki delfin, vagy delfinen lovagló kisfiú képében segít a hajótörötteknek partot érni.

Anyja **Inó**, thébai királynő, **Szemelének** (**Dionüszosz** anyjának) a nővére, aki Harmónia és **Kadmosz**, Théba megalapítóinak a lánya. Apja: Athamasz (aki **Prométheusz**, Deukalión és Hellén leszármazottja).

Miután **Zeusz** elcsábította **Szemelét** (a későbbi **Dionüszosz** isten anyját), **Szemelé** kitartó kérésére **Zeusz** megmutatkozott a terhes nőnek eredeti, isteni alakjában (az olimposzi istenek mind 2,5 méter magasak, vakítóan fényesek voltak – eredeti alakjukban). Mivel **Szemelé** ennek következtében egyszerűen elégett, a kis **Dionüszoszt** **Zeusz** megmentette és kérésére **Inó**, **Szemelé** nővére kezdte nevelni. A féltékeny **Héra** azonban örületet bocsájtott **Inó** férjére, Athamaszra, aki sorra megölte közös gyermekeiket. **Inó**, menekülés közben, végső kétségbeesésében, a legkisebb kisfiával, Melikertésszel együtt, egy sziklaszirtról a tengerbe vetette magát és öngyilkos lett.

Ott **Zeusz** megszánta és átváltoztatta őket: **Inó**ból lett Leukothea, a „fehér fátylas” istennő, aki a hajótörötteket a víz felszínén tarja fátylával; Melikertészből pedig lett Palaimón, a delfinen lovagló, vagy delfin képében megjelenő tengeri fiúisten, aki szintén a hajótöröttek mentésében segít: a part felé tolja, lökdösi őket delfin képében. A delfinek egyébként is ösztönös szimpátiát éreznek az emberek iránt, ezt már az ókorban is észrevették, innen ez a legenda.

Pandóra

a mindennel megajándékozott

Zeusz parancsára, **Héphaisztosz** kovácsisten és ezermester által készített nőalak, akibe **Zeusz** életet lehelt. Az emberiséget kipusztító, nagy özönvíz után Iapetosz (az ősi embert megszemélyesítő) titán és **Ázsia** ókeánisz utódaira, **Prométheusz** (az előre gondolkodó) titán és Epimétheusz (a későn gondolkodó, vagy utólag okos) titán gyermekeire várt a feladat, hogy újra benépesítsék a földet (a mitológia korában Hellászt, a görög földet).

Prométheusz titánnak és Hészióné ókeánisznak volt is egy fia, Deukalión. Úgy rendeltetett, hogy ő legyen az emberiség őse. Igen ám, de **Prométheusz** testvéreinek, Epimétheusznak nem volt még felesége. Ezért készítettett egy nőt számára **Zeusz**. Az életre kelt nőt minden isten megajándékozta valamivel. Erről kapta a nevét is: *Pan* (= mind) *dóra* (= ajándék). Nem csak jó tulajdonságokkal, hanem az istenek természeténél fogva, rossz dolgokkal is. A jóság, szerelem, jókedv, egészség, gazdagság stb. mellett, irigységgel, gonoszsággal, betegséggel, gyilkossággal, hazugsággal stb. is. Ezeket a jó és rossz dolgokat egy dobozba zárták, odaadták Pandórának nászajándékkul, magát Pandórát pedig, aki egy gyönyörűre sikeredett nő volt, Epimétheusznak adta **Zeusz** feleségül. Epimétheusz nagyon megörült szépséges feleségének, hiába figyelmeztette **Prométheusz**, hogy ne fogadja el, keressen más feleséget, mert az istenek ajándéka kétes értékű, bajt is hozhat az emberekre.

Pandóra és Epimétheusz lánya Pürrha; aki Deukalión felesége lett, s az ő fiúk volt Hellén, az emberek (ti. a görögök) névadója (a dór, jón és akháj törzsek ősapja). Pandórán pedig erőt vett a női kíváncsiság, s kinyitotta a ládikót. Abból szétröppentek az emberek közé az istenek adományai, a jó és a rossz tulajdonságok. Amikor Pandóra látta, hogy milyen gonosz dolgok is szétrepülnek, ijedten lecsapta a szelence fedelét, de már későn: csak egy tulajdonság maradt a ládikóban; a Remény. Innen származnak az európai kultúrában ismert mondások: „a remény hal meg utoljára,” merthogy a remény életük végéig az emberekkel marad; illetve az ismeretlen és veszélyes dolgok feltárására: „Pandóra szelencéje.”

Parisz és Szép Heléna a trójai és a spártai

Az európai szépirodalom híres szerelmes párjainak egyike
a görög mitológia trójai háborújából ismert pár.

Parisz trójai királyfi (Priamosz trójai király és **Hekabé** királyné fia), ő volt a legszebb halandó férfi. Szép Heléné pedig Tündareosz, spártai király és **Léda** királyné leánya, de valódi apja maga **Zeusz** volt, s ezért ő volt a legszebb halandó asszony.

Ez a mindent elsöprő szerelem akkor kezdődött, amikor Parisz – mint döntőbíró – három istennő közül **Aphrodité**nek ítélte a legszebb istennőnek járó aranyalmát. **Héra** hatalmat, **Athéné** bölcsességet ígért neki, **Aphrodité** pedig a legszebb földi asszony szerelmét. Mivel Parisz férfi volt – nem is akármilyen, hiszen eredeti neve **Alexandrosz** (a „férfiak megmentője”) volt, aki rablóktól, farkasoktól védte a pásztorkokat a trójai Ida-hegyen; mert oda tették ki csecsemőként egy tarisznyában (tarisznya = parisz) – **Aphrodité** ajánlatát fogadta el. Hogy adta meg a jutalmat az istennő? Parisz egészen közel jöhetett hozzá, a szemébe nézhetett és megláthatta benne a távoli, görögországi Spártában Helénét, **Zeusz** gyönyörűséges, halandó lányát, a legszebb, földi asszonyt, aki valaha létezett, de aki akkor már Menealosz, spártai királynak volt a felesége.

Heléné már kislány korában a legszebb volt, **Thészeusz** már hétévesen elrabolta; majd minden görög király versengett apjánál, Tündareosznál a kislány kezéért. **Odüsszeusz** tanácsa szerint Tündareosz először minden királynak titokban elmondta, hogy szeretné, ha ő lenne a kiválasztott, majd megeskette őket, hogy akárkit is választ Heléné, ha bajba kerül, egy emberként segítik meg. Így nem szerzett magának haragost. Amikor Parisz megjelent Spártában, **Erósz** anyja kérésére, nyilával szerelmet gyújtott Heléné lelkében is, aki megszökött vele. Az összes görög király Menelaosz és bátyja, a mükénéi nagykirály, **Agamemnón** oldalán elindult Trója ellen. Így a jóslat beteljesedett: Parisz okozta Trója vesztét, ahogy születésekor anyja megálmodta. Heléné pedig Parisz halála után sértetlenül visszahajózhatott Menelaossal Spártába.

Pán / Faun és a nimfák

Az erdők-mezők kecskepatájú, kecskeszarvú pásztor-istene.
Ő a legfiatalabb isten, **Dionüszosz** mellett, az istenek 4. nemzedékének képviselőjében.

Apja **Hermész**, anyja egy nimfa, Dryopé (a Harkály).
Amikor megszületett, külseje miatt anyja „páni” rémületbe esett,
de **Hermész**nek tetszett, felvitte az Olimposzra bemutatni.
Mivel minden istennek tetszett, a „mind” (pán) nevet kapta.

Az erdőket, mezőket védi,
a nimfáknak teszi a szépet (ahogy ez a szobor is mutatja
– de az istenek nem veszik komolyan).

Nem nagy hatalmú isten; pl. amikor **Gaia** és **Tartarosz** fia, a Typhón (a Tájfun) rátört a világra, s az istenek szerteszét menekültek, elbújtak, álcázták magukat. Még maga **Zeusz** is így tett. De amikor észrevette, hogy kislánya, Pallasz **Athéné** istennő, egyedül az istenek közül szembe mer szállni a toronymagas szörnyeteggel, **Zeusz** elszégyellte magát, és véres harcra bocsátkozott Typhónnal. Repültek a hegyek és a szigetek, míg nagy nehezen **Zeusz** legyőzte Typhónt – Szicília szigetét dobva rá. Ma is ott füstölög a szörnyeteg az Etna alatt. Amikor az istenek elrejtőztek, **Aphrodité** magát összekötve **Erosszal**, a kisfiával, hallá változtatta magát és a tengerbe ugrottak. Ennek a menekülésnek az emléke a „Halak” csillagkép (amelynek jelképe a két összekötött hal – na, vajon ezt sokan tudták? ☺). Pán ezt látta, jó ötletnek tartotta, és utánozni akarta, de neki – lévén csak kis istenecske – csak félig sikerült hallá változnia, felül kecske maradt. Ezen a komikus közjátékon az istenek még szorult helyzetükben is jót derültek, s ennek emléke az égen a „Bak” csillagkép (amely félig kecske, félig hal; afféle „vízikecske” ☺).

Pán / Szilvánusz az Erdő és a Mező istene

Pán *Hermész* isten és Dryopé (a Harkály) nimfa fia.
Amikor megszületett, külseje (kecskepatája, kecskelába és kecske szarva)
miatt anyja „páni” rémületbe esett,
de *Hermész*nek tetszett, felvitte az Olimposzra bemutatni.
Mivel minden istennek tetszett, a „mind” (pán) nevet kapta.
Az erdőket, mezőket védi, ha valaki szemetel, rongálja a környezetét, a háta mögé
lopózik és úgy ráüvölt, hogy az illető „páni rémületbe” esve menekül a mezőről.

A szobor Pánt a híres „pánsíppal” ábrázolja, amint a nimfáknak teszi vele a szépet. Ezt a hangszeret róla nevezték el ugyan, mert szépen játszik rajta, noha nem ő, hanem *Athéné* istennő találta fel. *Athéné* tartott is egy bemutatót az Olimposzon a síppal, s játéka mindenkinek nagyon tetszett, az istenek megtapsolták. Ám *Athéné* észrevette, hogy a múzsák titokban nevetgéltek az előadása alatt. Elment egyedül egy forráshoz, ott fújta a sípot, és megdöbbenve vette észre a víz tükreben, hogy arca furcsán felfúvódik, mikor fújja a sípot. Női hiúságában sértve, haragjában messzire dobta magától a hangszer, amit Pán talált meg később, s mivel hatalmas istennő ajka érintette előzőleg a sípot, Pán is gyönyörű dallamokat tudott kicsalni belőle.

Régen a falvak szélén kis Pán szobrok álltak, mintegy „mezőörként” intve az embereket, ne károsítsák az erdőt-mezőt. Amikor a halászok hazafelé jöttek, és rossz volt a fogás, szertartásosan tengeri hagymával, fűgével dobálták meg ezeket a kis Pán szobrokat ☺.

Pegazus a művészi Ihlet

A művészeknek az ihletet szállító szárnyas ló, az Ihlet megszemélyesítője.

Apja **Poszeidón** tengeristen (lévén, hogy az ő szent állata a ló),
anyja **Medúza**, a kígyóhajú gorgó.

Pegazus a művészetek istennőinek, a múzsáknak a közelében tartózkodik; lakhelye Árkádiában a Parnasszosz és a Helikon hegyek, melyeket a művészetek otthonának tekintenek.

Poszeidón, hogy unokahúgát, **Athéné** istennőt bosszantsa, az egyik legszebb tengeri istennővel, a **Medúza** gorgóval enyelgett egy **Athéné** szentélyben. **Athéné** természetesen bosszút állt – na nem a nagybátyján, hanem a szerencsétlen **Medúzán**, akinek minden hajszála helyére kígyókat varázsolt, így bárki, aki ránézett, kővé vált rémületében.

Pegazus akkor született meg, amikor anyját, a **Medúzát Perszeusz**, **Athéné** segítségével megölte. Később **Athéné** istennő aranyos lószerszámokkal látta el, és az egyik görög hős, Bellephontész ezt a szárnyas lovat meglövegolva pusztította el a Khimaira nevű szörnyeteget (aki oroszlán, kecske és kígyófejű és az alvilági kutya, a **Kerberosz** testvére); és rajta lovagolva győzte le a görögökre támadó amazonokat is.

A Helikon-hegyen Pegazus patájának a nyomán fakadt a **Hippokréné** nevű forrás (aminek jelentése lóforrás). Ennek a vize is alkalmas arra, hogy művészi képességeket adjon annak, aki iszik belőle.

Pegazus az európai népmesék táltos lovának a sztereotípiája.

Pelopsz

a mükénéi kocsihajtó

Apja Tantalosz, *Zeusz* fia, anyja Euryanassza. Ő az „aranyló” Mükéné, a leghatalmasabb görög városállam megalapítója, a Peloponnészosz-félsziget névadója. Az első és legnagyobb görög kocsihajtó – ahogy ez a szobor is ábrázolja. Nevének jelentése: „iszapos arc”. Az ő emlékére rendezték az első olimpiai játékokat a mitológiai időkben.

Az alvilági büntetéséről közismert Tantalosz *Zeusz* kedvenc halandó fia volt, aki az istenek eledelet, a nektárt és az ambróziát megosztotta az emberekkel. Ezen kívül, s ez volt az, amit *Zeusz* nem bocsátott meg; kannibalizmusra is rá akarta venni az isteneket, amikor egy közös lakomán saját fiát, Pelopszot tálalta fel nekik. Pelopszot, az istenek újra összerakták, kivéve a bal lapockacsontját, azt elefántcsontból pótolták, mert azt *Démétér* istennő, aki éppen elveszett lánya, *Kóré* miatt bánkódott, véletlenül megette. A mükénéi királyok bal vállpáncélja ezért mindig elefántcsontból készült. *Poszeidón* tengeristen még egy csodás kocsival is megajándékozta. Pelopsz ezután szülőhazájából, Kis-Ázsiából Görögországba, Olimpia városába száguldott, ahol kocsiversenyben legyőzte Oinomaosz királyt. Ebben Mürtilosz, a király kocsihajtója segített neki; meglazította a király szekérének csapszegét, s az szörnyet halt a verseny során bekövetkező bukásban. A verseny tétje a király lányának, Hippodamiának a keze volt. Persze a lány szerelmére Mürtilosz is igényt tartott, ezért a hálátlan Pelopsz egy szikláról a tengerbe lökte a kocsihajtót, aki viszont megátkozta Pelopsz utódait, a majdani mükénéi királyokat. Az átok megfogant – gondoljunk Átreusz, Thüesztész, *Agamemnóm*, Oresztész gyilkosságokkal terhelt, szerencsétlen sorsára, amelyet a görög tragédiákból – remélhetőleg – ismerünk. Pelopsz egyik leszármazottja, *Héraklész* – ötödik munkája, az Augeász király istállóinak megtisztítása után – a nagy kocsihajtó sírjánál tette le *Zeusz* templomának alapjait, amelyben később az ókori világ hét csodáinak egyike, a hatalmas elefántcsont és arany olimpiai *Zeusz*-szobor állt. *Héraklész* rendezte a mitológiai időkben az első olimpiai játékokat, mielőtt az argonauták elindultak Európa első katonai expedíciója keretében visszahozni az aranygyapjút a Kaukázusból. *Héraklész* ültette Olimpiában azt az olajfát is, amelynek leveléből a győztesek már a történelmi időkben rendezett olimpiai játékokon, Krisztus előtt 776-tól, koszorút kaptak – egyetlen jutalomként.

Pentheszileia amazonkirálynő

Arész Hadisten és Otréra amazonkirálynő lánya. Nővére *Hippolyté* királynő volt. Maga is az amazonok királynője volt, amikor azok a trójai háború 9. évében a Fekete-tenger kaukázusi partvidékéről eljöttek segíteni Tróját.

Pentheszileia Trója alatt bátran összecsapott a legyőzhetetlen *Akhilleusszal*, aki távolról, dárdával leterítette őt. Amikor *Akhilleusz* közel jött hozzá, levette a sisakját és meglátta az arcát, azonnal szerelemre gyulladt iránta. (Ez is bizonyítja, hogy ellentétben a XXI. századi divatos állítással, *Akhilleusz* nem volt, homoszexuális; hiszen volt felesége is /Déiámenia/, fia is /*Neoptolemosz*/, szeretője is /*Briszéisz*/, és ez után még *Polyxéné* trójai királylányba is beleszeretett.) Bánatában, hogy megölte ezt a szépséget, még a könnye is kicsordult. Ekkor ért oda a második legnagyobb görög hős, *Aiasz* (Ajax) féltestvére, Teukrosz, egy nagyszájú, rút görög vezér; aki kinevette, csúfolta az érzékenyült *Akhilleuszt* majd lándzsájával hirtelen kiszúrta a haldokló amazon szemét. Erre *Akhilleusz* felpattant és ököllel úgy vágta szájba Teukroszt, hogy annak „minden foga kihullt, lelke pedig azonnal az Alvilágba szállt.”

Az amazonok – a harcos nők népének legendája – az európai mediterrán régió matriarchális, anyajogú társadalmának az emlékét képviselték az ókorban. Az amazon szó jelentése: mell nélküli, mert hogy ugyancsak a legenda szerint jobb mellüket kislány korukban leégették, hogy ne akadályozza a vállon átvett kardszíjat (a kardot az ókorban a hátukon hordták, nem az oldalukon) és a nyílzást.

Orellana, spanyol felfedező Peruból indulva végighajózott Dél-Amerika legnagyobb, a világ második legnagyobb folyóján (1540-41) és a hosszú hajú, a parttól rájuk nyilazó bennszülötteket nőknek gondolva terjesztette el az Amazonas megnevezést a folyóra és a régióra.

Perszephoné az Alvilág úrnője

Hádész felesége; nevének jelentése: „pusztulást hozó.”

Apja *Zeusz*, anyja *Démétér* a Gabona és a Termékenység istennője.

Szent növénye és jelképe a vörös bélű, tehát a halál színével rendelkező gránátalma.

Zeusz lányai közül *Athéné* volt az „apja lánya”, Perszephoné pedig az „anyja lánya.” *Kóré* /Lány/ néven ő az átmeneti női állapot, a „lányság” istennője is.

Perszephoné elrablása sok művészeti alkotás témája. *Hádész* – öccse, *Zeusz* engedélyével – éjfekete lovak vontatta harci szekeren feldübörgött az Alvilágból, és Perszephonét elrabolta, hogy a feleségévé tegye. *Démétér* hiába kereste a lányát; bánatában nem adott termést a földnek; míg végül *Héliosz*, a Napisten elárulta neki, hogy hol találja meg. *Démétér* leszállt az Alvilágba, s mivel a görögöknél a házasság akkor emelkedett törvényi erőre, amikor az új asszony először fogadott el ételt a férj kezéből, abban reménykedett, hogy Perszephoné még semmit sem evett *Hádész* házában. (Innen az európai etikett, hogy ételt, vacsorameghívást egy nő idegen férfitől nem fogadhat el – ellenkező esetben hajlandóságot árul el.) Nem így volt; a lány már elfogadott *Hádész*től egy szem gránátalma magot, amit Aszkalaposz, *Hádész* kertésze árult el. *Démétér* ezért egy sziklát gördített rá, ami alól *Héraklész* szabadította meg később, s Aszkalaposz madárrá válva a felvilágra repült; ő lett a rossz hírt „huhogó, halálmadár,” a bagoly! Végül abban egyeztek meg, hogy Perszephoné a tavaszt és a nyarat anyjával tölti, akkor virul a világ, a telet az Alvilágban.

Ez a szobor Perszephonét gabonával és kezében egy gránátalmával – a halál gyümölcsével – ábrázolja.

Perszeusz és Androméda

Görög hős, az első jelentős görög királyság,
Mükéné megalapítója. Nevének jelentése „pusztító”.

Apja maga **Zeusz**, anyja **Danaé**, akit apja egy toronyba zárt, mert a jóslat szerint unokája elpusztította volna. **Zeusz** aranyeső formájában szivárgott be a toronyba, s lett Perszeusz apja.

Androméda etióp királylány volt, anyja: Kassziopeia, apja: Képheus. Haláluk után ők is, Androméda, Perszeusz és az Andromédára támadó Cet is csillagképek lettek. Androméda és **Perszeusz** dédunokája volt a legnagyobb görög hős, **Héraklész**.

Az „aranyesős” **Danaét** apja egy ládába szegeztetve tette a tengerre az újszülött Perszeusszal. **Athéné** istennő vette pártfogásába a kisfiút, akivel később megölette **Medúzát**, a gorgót. Kassziopeia etióp királynő azt állította, hogy a lánya, Androméda szebb a néreiszeknél, a habléányoknál. **Poszeidón**, tengeristen, akinek a felesége maga is néreisz volt, megharagudott, és egy cet formájú szörnyet küldött az ország elpusztítására, ezért Andromédát fel kellett áldozni. Perszeusz legyőzte a Cetet, a tengeri szörnyet is, s ezután megszabadította az annak áldozatul egy sziklához láncolt királylányt, **Andromédát** (ezt híres mitológiai jelenetet ábrázolja a szobor).

Phoibe

titanisz, a Ragyogás

Anyja **Gaia** a Földanya istennő, apja **Uranosz**, az Ég istene. Nővérei a titaniszok (**Rhea**, a Tölgyfa, **Mnémoszüné** az Emlékezet, **Theia** a Fény, **Dióne** az Eső, **Themisz** a Törvény és **Tethysz** a Földközi-tenger).

Bátyjai a titánok (**Kronosz**, az Idő, **Iapetosz** az Ember, **Kriosz**, a Fagy, **Koiosz** az Ég-gömb, **Hyperión** a Magasság és **Ókeánosz** az Atlanti-óceán).

Jelzői: „tisztá, érinthetetlen, tisztító, aranykoszorús, ragyogó.”

Phoibének, testvérétől, **Koiosztól** két leánya született: a „szelíd” **Létó** és a „jónevű” Aszteria. Mindkét lány hatalmas istenségek anyja lett. **Létónak** magától **Zeusztól** született ikrei: **Apollón**, a Kultúra istene és **Artemisz** a Természet istennője. Aszteriának pedig Perszész titántól született leánya **Hekaté** az alvilági istennő. **Létót Héra** megátkozta, hogy ne legyen szilárd föld, amely megtűri a hátán, hogy életet adjon gyermekeinek. Aszteria ezért kiemelt egy lebegő, úszó szigetet a tengerből nővére számára, Déloszt, a Fény szigetét. Az aranyíjas **Artemisz** és az ezüstíjas **Apollón** itt született.

Apollón annyira tisztelte a világnak a tudás és a kultúra ragyogását adó Phoibét, hogy még a nevét is felvette: **Phoibosz Apollón**, a Ragyogó.

Ez a szobor Phoibe titaniszt a Földgömbön állva ábrázolja, ahogy a kezében tartott csillogó gömbbel, magával a ragyogással megvilágítja a világot. Kezében íjat tart – hiszen mindkét unokájának, akik olimposzi istenek lettek – **Apollónnak** és **Artemisznek** – íj az attribútuma

Phosphoros / Lucifer a fényhozó Esthajnalcsillag

A titánok első nemzedékének tagja a „fent lakozó” *Hyperión* a Magasság titánja; a titaniszok közül a „messzire világító, széltében ragyogó” *Theia* a Fény titanisza. Az ő gyermekeik: *Héliosz*, a Napisten, *Szeléné* a Holdistennő, *Nephelé*, a Felhőistennő és *Éósz* (Auróra) a Hajnal „ködből kélt, rózsaujjú” istennője.

Pontosznak, a Mélytengernek *Gaia* Földanya istennőtől született gyermekei (*Néreusz*, Thau-masz és *Kétó*) között van az „acélszívű, széles erejű” Eurybia. Ő szülte *Kriosznak*, a Fagy titánjának a „csillagos” Asztraioszt, a csillagok atyját. *Éósz* és Asztraiosz gyermekei a csillagok, és a szelek.

A szelek (*Boreász*, az Északi szél, *Notosz*, a Déli szél, *Eurosz*, a Keleti szél és *Zephirosz*, a Nyugati szél) híres testvére a legismertebb, legnagyobb csillag istene. Ő *Phoszphorosz*, az Esthajnal csillag.

Erről a „csillagról” utóbb kiderült, hogy nem is csillag, hanem az égen a Nap és a Hold után a legfényesebb égitest, a Vénusz bolygó.

Minden esetre az ő nevéből származik a hunyorgó fény igéje, a „foszforeszkál”.

Latin nevét a kereszténység kisajátította Isten legkedvesebb, de utóbb a lázadás bűnébe esett és a pokol fejedelmévé vált arkangyalának nevére: *Lucifer*, ami mind görögül (Phoszphorosz), mind latinul (Lucifer) azt jelenti, hogy „fényt hozó”.

Pléióné és Aithra ókeánisz viharnimfák

Tethysz titanisznak, a Földközi-tengert megszemélyesítő istennőnek és *Ókeánosz* titánnak, az Atlanti-óceánt megszemélyesítő istennek számtalan utóda született, az összes vizek és folyók istenségei. Leányaikat ókeániszoknak, „külső” tengeri, azaz óceáni nimfáknak, vagy istennőknek nevezik. Legismertebbek közülük *Tykhé/Fortuna* a Véletlen és Szerencse istennője. *Métisz* az Értelme, *Athéné* istennő anyja. *Eurynomé*, a *Khariszok/Grúciák*, vagyis a Kedvesség és Bájosság istennőinek az anyja – *Zeusz* unokatestvére és első szeretője. Az alvilági *Styx*, a Gyűlölet. *Ázsia*, a kontinens névadója, Iapetosz, az Ember-titán felesége, *Prométheusz* titán anyja, s így az emberiség ősanyja is.

A rettentés erejű óceáni nagy viharoknak is van két ókeánisza, ők a látszólag szemrevaló, szépséges viharnimfák. Az égboltot a vállán tartó *Atlasz* titán – *Prométheusz* testvére – mindkettőt elcsábította. Mindkét nimfa olyan csillagistennőknek adott életet, amelyeket az ókori népek és hajósok vihart, vagy esőt hozó csillagoknak neveztek. Pléióné lánya a hét plejád/pleiasz – magyarul a Fiastyúk csillagkép. Aithra lánya a hét esőt hozó hyasz csillag. Ők eredetileg a viharos körülmények között született *Dionüszosz* istent istápolták kisgyermek korában Naxosz szigetén, s *Zeusz* ezért hálából az égre emelte őket: belőlük formázta a Bika csillagképet – amely az *Európe*-vel folytatott krétai szerelmi kalandjának állít emléket.

A legismertebb plejádok/pleiaszok (Pléióné lányai): *Maia*, *Hermész* isten anyja, a Május. A sötétfátylas Elektra, *Zeusz* egyik kedvese, a Tróját alapító Dardanosz anyja. Taygeta, a hírhedt spártai Tajgetosz szikla nimfája, és az első spártai király, Tajgetosz anyja. Meropé, a Szégyenkezés nimfája, *Sziszfusz* felesége.

A legismertebb hyaszok (Aithra leányai): maga Hyasz aki a gyermek *Dionüszoszt* dajkálta, Ambrózia, az isteni eledel megszemélyesítője. Korónisz, a Varjúlány, *Apollón* kedvese és az Orvostudomány /*Aszklépiosz*/ és az Egészség /*Hygiénia*/ anyja. És az elrejtő *Kalipszó*, a „szépek szépe” a Rejtőzködést megszemélyesítő nimfa, *Odüsszeusz* kedvese.

Polyhymnia

múzsza, a Himnusz

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, **Zeusz** és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellászban, a Helikon- és a Parnassosz-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező **Pegazus**, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatok a méh és a kabóca.

Ez a szobor az „sokhymnusú” Polyhymniát, a Himnusz múzsáját ábrázolja.

A többi múzsza: a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi Költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” **Euterpe**, a Zene; az „ünnepi” **Thália**, a Vígjáték; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia; az „táncos” **Terpsikhoré**, a Táncművészet; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; az „égi” **Uránia**, a Csillagászat és a Matematika, valamint a „széphangú” **Kalliope**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: **Kalliopénak** Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nászdal és a Nászéjszaka istene (nevéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Pontosz a Mélytenger

Pontosz a legősibb tengeristen, a Tengermélység megszemélyesítője. *Gaia* Földanya istennő teremtette. Pontosz és *Gaia* gyermekei mind a tengerrel kapcsolatos istenségek.

Az első fiúk a „nagy” Thaumasz a Tengercsoda, a tengeri természeti jelenségek istene, a *hárpiák* és a Szivárvány (*Írisz*) atyja. A második fiúk az „öreg” *Néreusz* tengeri bölcs, a néreiszek, vagyis a hableányok atyja. A harmadik fiúk az „erős” Phorkysz, a tengeri szörnyek istene, a gorgók (egyikük *Medúza*) és a grátiák, vagyis a tengeri boszorkányok atyja. Az első lányuk az „acélszívű és széleserejű” Eurybia, a titánok második nemzedékének anyja. A második lányuk a „széparcú” *Kétó* a tengeri borzalmak istennője Phorkysz felesége, a gorgók és grátiák anyja.

Pontosz ikertestvére maga *Uranosz* (az Égbolt istene és a világ első ura).

Testvérei közé tartoznak még az óriási méretű *gigászok*, a Föld szülöttjei is.

Ez a szobor haltesttel, kezében kagylóval ábrázolja a tengerek mélyének legősibb istenét.

Névéből származnak a tengerekkel kapcsolatos görög földrajzi megnevezések, így pl. az Európát Ázsiától elválasztó Márvány-tenger (melyet a görögök az abba zuhant Helléről neveztek el) eredeti neve: Hellészpontosz, illetve a Fekete-tenger neve is Pontosz.

Poszeidón / Neptunusz a Tenger ura és istene

A Tenger istene, és uralkodója, a Földrengés istene.
Öccse **Zeusz**, bátyja **Hádész**. Testvérei: **Héra**, **Démétér** és **Hesztia** istennők.

Anyja **Rhea**, a Tölgyfa titanisz, apja **Kronosz**, az Idő titánja.
Jelképe a háromágú szigony, szent állata a ló.

Jelzői: „földrázó, földtartó, sötéthajú, kékhajú, messze morajló.”

Lakhelye egy tenger alatti palota Euboia (mai nevén Evia) partjai mentén, Onkhesztosznál. Az Olimpuszon **Hádész**hez hasonlóan szinte soha nem jelenik meg, öccsének, **Zeus**nak a palotájában. Ezért is sajnálatos, hogy némely 21. századi ábrázolásokon rendre Poszeidónt jelenítik meg a 12 olimposzi isten között, Dionüszosz helyett.

Poszeidón legismertebb utódai: a feleségétől, **Amphitritétől**: a Vihar kagylótrombitás istene, az „erős” **Triton**; a „tengerzöld” **Glaukosz** a Hajózás és Halászat istene. Naida nimfától Próteusz a tengeri bölcs, a Halak és a Fókák istene, aki a Nílus deltában él. **Gaia** Földanya istennőtől a mindent elnyelő tengeri Örvény istennője a Kharübdisz, aki a Szicília és Itália közötti Messinai-szorosban él. Eurüalé nimfától a „hegyekben lakozó” híres vadász – halála után csillagkép – **Orion**. Melanippé amazóntól Aiolosz, a Szelek ura, aki a Lipari-szigeteken él. **Medúza** gorgótól pedig **Pegazus**, a szárnyas ló, a művészi ihlet megszemélyesítője. Aithra athéni királynőtől pedig **Thészeusz**.

Mivel Poszeidón nem csak a veszélyes tenger, hanem a földrengés istene is, ezért kiszámíthatatlan, szeszélyes, hirtelen haragú volt; az emberekre nézve az egyik legfélelmetesebb hatalom.

Prométheusz

titán és az emberek

Az emberiség nagy tanítómestere, titán, a titánok 3. nemzedékéből. Nevének jelentése: az „előre gondolkozó.”

Anyja *Ázsia* ókeánisz (tengeri istennő, *Ókeánosz* és *Tethysz* egyik lánya), apja *Iapetosz* titán (a titánok első nemzedékéből, az ősi Ember, *Kronosz* és *Rhea* fia).

Testvérei: az égboltot a vállán tartó *Atlasz*, Epimétheusz (az „utólag gondolkozó”) és Menoitiosz, a Gög megszemélyesítője, aki *Atlasszal* részt vett a titánok lázadásában.

Prométheusz lopta el *Zeusztól* az emberek számára a tüzet, ezért a Kaukázus csúcsára láncolták, ahol egy vissza-visszatérő saskeselyű tépte a máját folyamatosan. Őt, és az őt megmenteni akaró, vele pusztuló embereket ábrázolja a szobor. Innen *Héraklész* szabadította meg: lelőtte a saskeselyűt – a gyűjteményben a *Héraklész* szobor éppen ezt a mozzanatot örökíti meg. Az emberek Európában a köves gyűrűt – ha valaki nem tudná – Prométheusz tiszteletére viselik: a gyűrű a titán láncának egy szemére, a kő a Kaukázus egy kövére emlékezteti az európaiakat! Prométheusz tanította meg az embereket a legtöbb mesterségre. *Zeusz* utasítására *Héphaisztosz* egy asszonyt készített Epimétheusz-nak feleségül, akit minden isten megajándékozott valami jó tulajdonsággal, valami jó dologgal, mint okosság, ügyesség, egészség, boldogság, gazdagság, erő stb. (ő Pandóra, nevének jelentése: a „mindennel megajándékozott”). Ezeket egy dobozban, „Pandóra szelencéjébe” zárva adták át neki; azzal, hogy tartsa magánál, sose nyissa ki. Ő azonban asszonyi kíváncsiságból kinyitotta, és minden elillant, csak a Remény maradt benne – mert az „hal meg utoljára” az európai szólás szerint – mikor lecsapta a ládikó fedelét. Prométheusz fia, Deukalión, és Epimétheusz lánya, Pürrha voltak a dór, jón, akháj (hellén) törzsek őseinek – Hellénnek – a szülei.

Rhea

titanisz, Tölgyfa, az istenek anyja

Rhea az „istenek anyja”, a Tölgyfa – az Európában legértékesebb fafajta – istennője.
Ő a legszebb titanisz, akit a maga **Kronosz**, az Idő titánja,
a világ kormányzója vett feleségül.

Jelzői: „széphajú, dűsfürtű”, ahogy ezen a szobron is látszik. Kezében tükör, hogy szépségében gyönyörködhessen, vállán a hosszúéletű varjú – **Kronosz** szent madara.

Rhea apja **Uranosz**, az Ég istene; anyja **Gaia**, a Földanya. Nőtestvérei a titaniszok (**Mnémoszüné** /Emlékezet/, **Tethysz** /Földközi-tenger/, **Themisz** /Törvény/, **Theia** /Fény/, **Dióné** /Eső/, **Phoibé** /Ragyogás/); férfi testvérei a titánok (**Kronosz** /Idő/, **Ókeanosz** /Atlanti-óceán/, **Kriosz** /Fagy/, **Koiosz** /Égbolt/, **Hypérión** /Magasság/ és **Iapetosz** /Ember/).

Kronosz, aki apját, **Uranoszt** megölve került hatalomra a világon, felfalta halhatatlan gyermekeit, az isteneket (**Hesztiát**, **Démétért**, **Hérát**, **Hadészt**, **Poszeidónt**), nehogy ő is hasonló sorsra jusson.

Rhea ezt megelőzte, s a legfiatalabbat, **Zeuszt** már titokban és csendben hozta világra Arkádiában a Lyakón-hegy barlangjában – ma is mutogatják ezt a helyet a turistáknak. Szüléskor szájába egy tölgyfa ágat tett, ráharapott, és fájdalmában a barlang vörös agyagjába vájta ujjait. A kikapart földből, mert Rhea hatalmas istennő volt, azonnal kis istenségek születtek: a Vas, az Acél, az Üllő, a Kalapács és a Kés. Ők voltak a *daktyloszok* /az „ujjak”/ s ők öten jelképezték, hogy **Zeusszal** együtt megszületett Európában a Vaskor – és a férfiuralom.

Zeuszt Rhea Kréta szigetén rejtette el a Dikté-hegy barlangjában. Ott nevelkedett, míg apját, **Kronoszt** – az Időt – végül legyőzte és testvéreit kiszabadította.

Szatírosz

a Részegség és Gátlástalanság

Szatírosz az első szatír *Dionüszosz* isten és Kybelé ázsiai párducistennő fia volt.

A szatírok a szilénoszok és a pánok rokonok; az erdők, mezők, hegyek, ligetek szemtelen, részeges, kéjsóvár, élvhajhász hímnemű démonjai, manói.

A bor, a nők és az ezekhez kapcsolódó élvezetek, illetve a zene (pánsíp, fuvola), a tánc és a féktelen mulatság érdekli őket. Legtöbbször *Dionüszoszt*, a Bor és a Mámor istenét tartják apjuknak, de vannak, akik *Hermészt* és/vagy *Pánt*. Anyjuknak különböző *nimfákat* tartanak.

Ez a szobor az ún. „pompeji táncoló szatír” időszakunk idején készült, eredeti példánya a Nápolyi Nemzeti Múzeumban található.

Eredetileg a szatíroknak bakkecskelábuk, szakálluk, borzas hajuk és kecskeszarvuk volt – mint Pán istennek. Későbbi ábrázolásaikon – mint ezen is – már teljesen emberinek tűnnek, csak a kecskeszarvuk maradt meg.

Az európai kultúrában a „szatír” kifejezést a magamutogató beteges hajlamú férfiakra alkalmazzák manapság.

Szeléné / Luna a Holdistennő

Anyja *Theia* titanisz, a „széltében ragyogó és messzevilágító,”
apja a „fényes” *Hyperión* titán, a „magasság fia.”

Testvérei: *Héliosz*, a Napisten, *Éosz*, a Hajnalistennő, és *Nephelé* a Felhő istenasszonya.

Jelzői: „szélesszárnyú, égi, szépfürtű.”

A görög mitológiában Szeléné nem játszik jelentős szerepet. Alakja gyakran összeolvad a bronzkori anyajogú társadalom Földközi-tengeri anya istennőjével, illetve később *Artemisszel*, vagy akár *Hekatével*. Halandó férfiakba szerelmes, így például Endymiónba, egy pásztorba, akinek úgy kért halhatatlanságot *Zeus*tól, hogy az a Latmosz-hegy barlangjában örök álmra szenderült, s Szeléné éjjelente látogatja őt.

Európát – egyik magyarázat szerint – a teliholdról nevezték el: *eur* = széles, *ópé* = arc. Ilyen értelemben lehet, hogy Szeléné Európa névadója. Kétségtelen, hogy a görög mitológiát és az európai civilizációt megalapozó, első újkőkori, rézkori, bronzkori társadalmakban az anyajogú, matriarchális rend uralkodott. Ebben pedig az anyaistennők jelképe, szimbóluma mindig a Hold volt.

A Hold 30 napos ciklusa megegyezett a női termékenység ciklussal, ezért magától értetődő volt a Hold feminin jellege. Ráadásul a Hold alakváltozásai (újhold, növekvő hold, telihold, fogyó hold) az első időszámításnak is kiváló alapot nyújtottak: holdhónap, holdév. Ez a szobor a kecses Szelénét úgy ábrázolja, ahogy a Holdat ráhelyezi *Nyx* istennő csillagos, sötét fátylára, mielőtt az ráborul a világra minden este.

Szemelé

maniasz, a Tombolás

Szemelé apja **Kadmosz**, a görögországi Théba városát megalapító király, **Európe** bátyja. Anyja **Harmónia**, az Összhang szerencsétlen sorsú istennője, **Aphrodité** istennő és **Arész** hadisten lánya. Szemelé – **Aphrodité** unokája – olyan szép volt, hogy **Zeusz** megkörnyékezte, aminek eredményeként Szemelé gyermeket várt tőle, mégpedig **Dionüszoszt**, aki a Bor és a Mámor hatalmas istenévé vált. Szemelé jelzői: „tomboló, viharzó, dicső, szép arcú”.

Héra földi asszony képében rávette Szemelét, hogy úgy bizonyosodjon meg **Zeusz** iránta való szerelméről, hogy ráveszi a főistent – aki halandó ember képében járt hozzá – hogy mutassa meg magát neki isteni mi-voltában. Szemelé erre hajlandó volt, s **Zeusz** végül engedett, és megjelent Szemelé előtt. A mitológiai istenek átlagos magassága 2,5 m volt, és vakítóan fénylettek, azonban **Zeusz** jelenléte, aki a Villám istene volt, felért a villámcsapással, így Szemelé is azonnal halálra égett.

Zeusz a magzatot, kettőjük gyermekét – azonban megmentette – saját combjába varrta – a születés idejéig, ezért mondják **Dionüszoszra**, hogy „kétszer született.” **Zeusz** először **Inóra**, Szemelé nővérére bízta, de **Héra** örületet bocsájtott **Inó** férjére, Athamaszra, s a kis **Dionüszoszt** végül a Hiasz nimfák és Szilénosz, a részeges, vén szatír nevelte fel Naxos-szigetén – ami nem mellesleg a szőlő mediterrán géocentruma, mint utóbb kiderült.

Dionüszosz felnőve, hatalmas Olimposzi isten lett, felhozta anyjának szellemét az Alvilágból, és újjáélesztette, s Thyóné (Vihar) néven ő lett a mainaszok (a rómaiaknál a bacchánsnők) – **Dionüszosz** (Bacchus) női követőinek – vezetője. Ez a szobor **Zeusz** villámával ábrázolja.

Szirén

a halál énekesmadara

A szirének szárnyas, szép leányok, akik az Égei-tenger zátonyszigetein élnek.
Anyjuk egy kalydóniai kiráyleány, Deinanesire,
apjuk a görögországi viszonylatban jelentős, Akheolosz folyó istene.

A szirének tulajdonképpen négyen vannak: Aglaiophoné, a „ragyogó hangú”; Molpé, a „daloskedvű”; Peissioné, a „behízlgó és ámitó” és Thelxiepeia, az „elbűvölő” – őt ábrázolja ez a szobor. A szirének elbűvölő hangjukkal a halál énekesmadarai, a hajótörötteket a halálba ringató hallucinációk, képzelgések megszemélyesítői. Aki meghallja a szirének énekét, az nem hajlandó tovább hajózni, megbűvölten hallgatja és nézi őket, majd – hajótörötként – ott pusztul el a közelükben, a zátonyokon, őket hallgatva. Így a szirének zátonyait embercsontvázak borítják.

A mitológiában legismertebb **Odüsszeusz** kalandja a szirénekkal, amikor a hajóján az evezősök fülébe viaszt csepegtetett, hogy ne hallják a szirének csábító énekét, magát meg az árbochoz kötöztette, embereinek meghagyva, hogy ne hagyják el, ha látják, hogy szabadulni szeretne. Így is történt, így aztán ő volt az egyetlen halandó, aki ellent tudott állni a szirének csábításának. Akik – ahogy ezen a szobron is látszik – nem csak a hangjukkal, de a megjelenésükkel is vonzalmat keltettek, legalábbis a férfiemberben.

Európai szólás a „szirénhang” ami olyan csábító ajánlatot jelent, amely nagy veszélybe sodorja azt, aki elfogadja.

Sziszifusz

a hiábavaló munka

Sziszifusz, a görögországi Korinthosz város királya, előkelő nemzetségből származik. Apja Aiolosz volt, az egyik görög törzs (az ajolok) alapítója, anyja Enaraté. Nagyapja Hellén, az összes görögök őse és névadója. Dédapja Deukalión, a görög mitológia szerint az első ember, magának *Prométheusz* titánnak, az emberiség nagy pártfogójának a fia.

A „sziszifuszi” az európai kultúrában a hiábavaló, mindig újrakezdést igénylő, haszontalan munka jelzője. Ismeretes, hogy Sziszifusz az Alvilágban, egy hegyoldalon egy nagy követ görget felfelé, s amikor a hegy tetejére ér, a kő legördül, és ő kezdheti a munkáját újra, vég nélkül. Ez a büntetése. De vajon mivel érdemelte ezt ki?

Sziszifusz, hogy megszerezze a korinthoszi trónt, hamis váddal elűzette testvérét a trónról, majd, hogy egy forrást szerezzen Korinthosz fellegvárába, magát *Zeuszt* hozta kényelmetlen helyzetbe. *Zeusz* éppen az Aiszóposz folyó istenének a lányával Aiginával enyelgett, s Sziszifusz a forrásért cserébe elárulta, hol van *Zeusz* és Aigina. Aiszóposz úgy megszorongatta *Zeuszt*, hogy a főisten alig tudott elmenekülni. *Zeusz* *Hadész*hoz, fordult, hogy vitesse Sziszifuszt az alvilágba. Amikor *Thanatosz*, a halál istene eljött Sziszifuszért, hogy megbilincselje, Sziszifusz eljátszotta, hogy nem tudja, hogyan kell a bilincset feltenni a kezére. Amikor *Thanatosz* megmutatta saját kezén, Sziszifusz a megbilincselte halált bezárta egy rézhordóba, s vígan élt tovább. Nem mellesleg, senki sem tudott meghalni. Akkor *Zeusz* *Arészt*, a hadistent küldte Sziszifuszért. *Arész* kiszabadította *Thanatoszt*, és lekísérték Sziszifuszt az alvilágba. A ravasz Sziszifusz előzőleg meghagyta feleségének, Meropének – aki tulajdonképpen a Szégyenkezés istennője volt –, hogy ha meghalna, ne temettesse el. Így is történt. Az alvilágban Sziszifusz szóvá tette, hogy ő nem a *Styx* vizén keresztül érkezett a lélekvezető *Hermész* által, s nincs is tisztességesen eltemetve. Erre *Hádész* felengedte Sziszifuszt, hogy intézkedjék saját temetéséről. Persze esze ágában sem volt vissz térni az alvilágba. Végül *Zeusz* utasította *Hermészt*, a lélekkísérőt, hogy szabályosan vigye le Sziszifuszt az alvilágba, s kérte *Hadészt*, hogy büntesse meg érdeme szerint. Mondják, hogy a leleményes *Odüsszeusz*nak is Sziszifusz volt az apja, ugyanis *Hermész* isten fia, Autolükosz, a hírhedt tolvaj, szomszédja volt, lopott tőle, ezért Sziszifusz megerőszakolta Autolükosz lányát, Antikleíát, akit nem sokkal később az argoszi Láertész – *Odüsszeusz* apja – vett feleségül.

Az a kő, amelyet Sziszifusz az alvilágban görget felfelé, majd legurul, tulajdonképpen a felkelő és lenyugvó Nap szimbóluma, mert a korinthosziak régen napimádók voltak.

Styx

ókeánisz, a Gyűlölet

Minden folyó – így az Alvilág folyói is (Aornis – a madár nélküli, Léthe – a Felejtés, Akherón – a Fájdalom, Kókytosz a Jajveszékelés, Pyriphlegthon a Lángolás) mind **Ókeanosz** titán a „vizek atyja” az Atlanti-óceán, és **Tethysz** titanisz, a „vizek anyja” a Földközi-tenger gyermekei. Az Alvilág (a **Hadész**) határfolyója, a Styx (a Gyűlölet) is. Szent folyó, vize mérgező és jéghideg. A Styx nimfájának jelzői: „gyűlölt, hideg, el nem múló”.

A Styx már csak azért is félelmetes, mert rajta kelnek át **Kharón** ladikján a holt lelkék, mielőtt belépnek az Alvilágba, a **Hadész**ba. A Styx vizére mondott eskü a legerősebb; aki nem tartja be, halála után szellemalakja nem is mehet tovább az alvilági bíróság és **Minosz** elé, a Styx partján marad, ahol a Styx nimfája örökdik felette, számon kérve hamis esküjét a végtelenségig – mint ezen a szobron is látszik. Ő az anyja Pallasz titántól **Zélosz**nak (a Becsvágnak, Kratosznak, az Erőnek, Biének az Erőszaknak és **Niké**nek (Viktóriának) a Győzelemnek.

Ki a ludas ebben? Ez a szólás, miszerint ki a vétkes, arra az európai középkori – enyhe – büntetésre utal, hogy a hazugságon, hamis tanúzásban vétkest szurokkal kenték be, libatollat szórtak rá, egy döglött ludat akasztottak a nyakába, úgy zavarták ki a városból, faluból, hogy megszégyenítsék. De miért a libával asszociálták a hamis embert? Miért volt ludas? Régen, mikor **Zeuszra** esküdtek, azt kellett mondani: **Zeuszra** esküszöm = *ton Zéna*. Aki azonban hamisan szándékozott esküdni, az kissé hadarva azt mondta *ton khéna* = a lúdra. Így lelkiismerete nyugodt maradt, hiszen ő a „lúdra” esküdött. Ha viszont később kiderült a hitszegés, őt is a lúddal hozták kapcsolatba, ő lett tehát a ludas = hamis tanú, csaló, hazug ☺.

Magyarországon a Styx folyó az Aggteleki Baradla-barlangban, a főágban folyik, az aggteleki Hangversenyteremtől a jósavfői Óriások terméig, ahol egy víznyelön tűnik el a még mélyebb „alvilágba”, a még mindig feltáratlan Alsó-barlangba. Az aggteleki Akherón barlangi patak pedig a jelenleg már Szlovákiához tartozó Domica-ágból folyik a Styxbe, éppen a Hangversenyteremben találkoznak.

Tartarosz a Pokol

A 4 első létező egyike. Testvérei, az első létezők: **Gaia**, a Földanya istennő, **Erebosz**, az alvilági örök Sötétség és **Nyx**, az Éjszaka istennője. Tartarossal együtt ők négyen voltak az első létezők, akik a kavargó ősananyagból, a mindent megelőző Kháoszából (a „Tátongásból”) kiemelkedtek.

A Tartarosz az Alvilág Mélye – vagyis a Pokol – és annak megszemélyesítője. A mitológiában az Alvilág a **Hádész**. Ennek négy része van: a középső, a legnagyobb, az Aszfodéloszi hamumezők, ahol a holt lelkek szellemalakjai lebegnek. Itt található a legtöbb halandó ember szellemalakja. Ha Európa térképe alá helyezzük, akkor ez Nyugat- és Közép-Európa. Az északi rész az Elíziumi almaföldek, ahol a jó emberek és a királyok, uralkodók szellemalakjai bolyonganak. Ők az Emlékezés (**Mnémoszyné**) taból isznak, ezért rájuk emlékeznek a halandó emberek, ellentétben az aszfodélosziakkal, akik a felejtés (Léthe) vizét isszák. Az Elízium nagyjából Észa-Európa alatt helyezkedik el. A rossz emberek holt szellemalakjai a büntetőmezőre, a Tartaroszba kerülnek, ahol tűzokádó fekete sziklák között jajgatva szenvednek. Ez maga a Pokol, ahogy a keresztény vallás is átvette. Térképileg Dél-Európa alatt található. A **Hádész** negyedik része **Erebosz**, az örök Sötétség régiója, az alvilági istenek lakhelye Kelet-Európa alatt.

Tartarosznak nem volt felesége, de egy ízben **Gaia**, a Földanya egyesült vele, így jött létre Typhón, a tűzokádó óriás. A titánok és a gigászok lázadása mellett vele is **Zeusz** és az istenek uralmát akarta megtörni a Földanya. Amikor Typhón (a Tájfun) az istenekre tört, minden isten – még maga **Zeusz** is – elbűjt, elrejtőzött, vagy valamilyen állattá változott. Egyedül **Athéné** istennő mert szembeszállni az óriással. Amikor **Zeusz** megpillantotta bátor kislányát, elszégyellte magát, és villámait használva, hosszú harcba bocsájtkozott Tartarosz fiával. Végül úgy győzte le, hogy Szicília szigetét dobta rá. Typhón azóta is a sziget alatt füstölög – az Etna tűzhányó képében.

Az európai történelemben a XIII. században megjelenő, Dzsingisz kán által kialakított hódító mongol hadseregeket a népiertással kísért hadjárataik miatt „pokolfajzatoknak” azaz tatároknak nevezték el Tartarosz neve után.

Ez a Tartarosz szobor – mint a későbbi keresztény Pokol megszemélyesítője is – az európai kultúra „klasszikus” ördög alakját miuntázza.

(Elnézve a két hímneműt az első létezők között, **Ereboszt** és Tartaroszt – nem csoda, hogy **Gaia**, a szépséges Földanyaistennő, aki a földi életet volt hivatott megteremteni, inkább „alkotott” magának ☺ egy földi és egy tengeri szeretőt, férjet, úgymint **Uranoszt** és **Pontoszt**.)

Terpszikhoré

múza, a Tánc

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, **Zeusz** és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellászban, a Helikon- és a Parnassosz-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező **Pegasus**, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor a „táncos” Terpszikhorét, a Táncművészet múzsáját ábrázolja.

A többi múza: a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi Költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” **Euterpé**, a Zene; az „ünnepi” **Thália**, a Vigjáték; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia; az „égi” **Uránia**, a Csillagászat; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhymnusú” **Polyhymnia**, a Himnusz és a „széphanú” **Kalliopé**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: **Kalliopé**nak Hymenaiszosz, a Menyező, a Nászdal és a Nászéjszaka istene (nevéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsiai párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Tethysz

titanisz, a Földközi-tenger

Tethysz titanisz *Gaia* Földanya istennőnek és *Uranosznak*, az Égbolt istenének egyik lánya. Ő a Földközi-tenger megszemélyesítése. Férje *Ókeanosz* titán, az Atlanti-óceán képviselője. Bátyjai és öccsei a nagyratörő titánok: *Kronosz* (az Idő), *Ókeánosz* (az Óceán), Iapetosz (az ősi Ember), *Koiosz* (az Éggömb), *Hyperión* (a Magasság) és Kriosz (a Fagy). Nővérei és húgái a titaniszok: *Rhea* (az istenek anyja, a Tölgyfa), *Dioné* (az Eső), *Mnémoszüné* (az Emlékezet), *Theia* (a Fény), *Phoibe* (a Ragyogás) és *Themisz* (a Törvény).

Jelzői: „aranykoszorús, anya, néne”. Mégpedig azért „néne” mert miután a fiatal *Zeusz* megölte apját, *Kronoszt*, az Időt, és kiszabadította testvéreit az „idő fogságából” egyik unokahúgát, *Rhea* lányát, *Hérát*, aki később *Zeusz* felesége és az istenek királynője lett, nagynénje Tethysz különösen kedvelte, dajkálta, pártfogolta.

Tethysz és *Ókeanosz* gyermeke az összes folyó, tó istene; a források nimfái. Lányaik a „külső tengeri” (óceáni) istennők, az ókeaniszkok. A legismertebb ókeaniszkok: *Tykhé* (Fortuna) a Szerencse, Kallirhoé (a Tengeráramlás), *Métisz* (az Értelme, *Athéné* istennő anyja), *Dorisz* (az Ajándék, a habléányok anyja), Perzéisz (a Nap, *Héliosz* felesége), Philyré (a Hársfa, *Kheirón* kentaur anyja), *Eurynomé* (a Báj és Kedvesség istennő, a *khariszok* anyja), *Ázsia* (az emberek ősanja), *Pléióné* (a pleiaszkok, vagy plejádok anyja), *Aithra* (a hyaszok anyja) és így tovább.

Geológiai értelemben az egykori, ma már Európa és Afrika között egyre inkább összezsugorodó világtenger, a földtörténeti *Tethys-óceán* maradványa a Földközi-tenger.

Thanatosz a Halál istene

A Halál szárnyas istene, az Alvás és az Álom (*Hypnosz*) testvére, akinek a nevéből származik a hipnózis kifejezés.

Anyja *Nyx* az Éjszaka istennője, a négy első létező egyike. Apja szintén a négy első létező közül való: Erebosz az örök Sötétség megszemélyesítője az Alvilág mélyén, egyben az Alvilágnak az a tartománya, ahol *Hádész* palotája áll és az alvilági istenek laknak.

Az emberiség régen a halált és az alvást összetartozónak vélte, innen *Hypnosz* rokonsága Thanatossal, a Halállal. Homéroszi jelzői: „vasszívű, könyörtelen.”

Szent növénye az ópium tartalma miatt bódító hatású mák, szent állata az égen hangtalanul suhanó fecskemadár. Jelképe a lefelé fordított fáklya.

Thanatosz nevéből származik az eu-tanázia (= jó-halál) orvosi kifejezésünk. A halál istene a görög mitológiában nem túl gyakori szereplő: a „lélekkísérő” *Hermész* vezeti a holt lelkeket az Alvilág, a *Hádész* bejáratához, nem Thanatosz. Szerepe a test és a lélek szétválasztása; a sors istennők, a *Moirák* utasításának végrehajtója.

Legismertebb mitológiai szerepe, amikor az Admétosz helyett a halált önként vállaló feleségét, Alkésztiszt *Héraklész* visszahozta az élők közé úgy, hogy birokra kelt Thanatossal. Ez a szobor – az arctalan, személytelen, könyörtelen Halállal – nem annyira a görög, mint inkább a kelta-germán mitológiai alakot tükrözi.

Thália

múzsza, a Vigjáték

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, **Zeusz** és **Mnémoszyné** titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellaszban, a Helikon- és a Parnasz-szoros-hegyen laktak **Apollón** isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező **Pegazus**, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor az „ünnepi” Tháliát, a Vigjáték múzsáját ábrázolja.

A többi múzsza: a „vágykeltő” **Erató**, a Szerelmi Költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” **Euterpe**, a Zene; a „táncos” **Terpsikhoré**, a Táncművészet az; az „éneklő” **Melpomené**, a Tragédia; az „égi” **Uránia**, a Csillagászat; a „dicsőítő” **Kleió**, a Történelemírás; a „sokhimmuszú” **Polyhymnia**, a Himnusz és a „széphangú” **Kalliopé**, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: **Kalliopénak** Hymenaiszosz, a Menyegző, a Nász-dal és a Nászéjszaka istene (névéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és **Orpheusz**. **Tháliától** a Korybaszok, Kybelé kisázsia párducistennő táncos démon kísérői. És **Urániától** Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Theia

titanisz, a Fényistennő

Theia titanisz **Gaia** Földanya istennőnek és **Uranosznak**, az Égbolt istenének egyik lánya. Ő a Fény istennője, a Nap (**Héliosz**) anyja. A „magasban lakozó” **Hyperión** titántól születtek a gyermekei, úgy, mint a Nap, a Hold (**Szelené**), a Hajnal (**Éósz**) és a Felhő (**Nephelé**). Theia jelzői: „isten, széltében ragyogó, tehén szemű, messzevilágító, híres”.

Theiának és **Hyperiónnak** születtek még a kerkópszok nevű ikrei. Ők kobold-szerű majom-istenek, emberi és cercóf majom tulajdonságokkal rendelkeznek. Bajkeverők, tolvajok és útonálló. Eredeti lakhelyük a Thermopülai-szoros szikláján van. Ketten vannak: Eurybatész (a csaló) és Passzilosz (a hazug).

Theia és **Hyperión** (a Magasság) bátyjai: **Ókeanosz** (az Oceán), **Kronosz** (az Idő), **Iapetosz** (az ősi Ember), **Koiosz** (az Éggömb), **Kriosz** (a Fagy). Nővérei és húgaik a titaniszok: **Rhea** (az istenek anyja, a Tölgyfa), **Dioné** (az Eső), **Mnémoszüné** (az Emlékezet), **Phoibe** (a Ragyogás) és **Tethysz** (a Földközi-tenger).

Testvéreik közé tartoznak még a **küklópszok** és a százkarú óriások, a hekatonkheirek is.

Theia nagyon ősi istenség, a természeti vallások napimádóihoz kötődik eredete.

Az ő nevéből származik a az „Isten” megnevezés ógörögül: „Theo”. Az istenek származástana: theogónia. Ezen a szobron, egy trónuson ül, mint fegyveres – nagy hatalmú – uralkodónő.

Nevét egy feltételezett kisbolygó viseli a Naprendszerben. A Theia a Földdel azonos pályán haladt, és egy részben bizonyított elmélet szerint a Földdel ütközött. Az így, a Föld körül kialakult törmelékgyűrűből állt össze a Föld holdja, a Hold, mintegy 4 milliárd évvel ezelőtt. A Theia darabjai beolvadtak a Földköpenybe, és neki köszönhető a Föld méretéhez képest „túlméretezett” Hold kialakulása is. (Tehát Theia valóban a Hold „anyja” a mitológia ráérzése szerint. Is.)

Themisz

titanisz, a Törvény istennője

Themisz titanisz *Gaia* Földanya istennőnek és *Uranosznak*, az Égbolt istenének egyik lánya. Ő a Törvény istennője is (eredetileg a természet törvénye később jogi értelemben is). *Zeus*tól születtek lányai, ők a hórák, eredetileg az évszakok istennői. A hórák jelzői: „vidámszívűek, aranyszalagosak, szépfejúek”.

Themisz bátyjai és öccsei a „nagyra-törő” titánok: *Kronosz* (az Idő), *Ókeános* (az Óceán), *Iapetosz* (az ősi Ember), *Koiosz* (az Éggömb), *Hyperión* (a Magasság) és *Kriosz* (a Fagy). Nővérei és húgai a titaniszok: *Rhea* (az istenek anyja, a Tölgyfa), *Dioné* (az Eső), *Mnémoszüné* (az Emlékezet), *Theia* (a Fény), *Phoibe* (a Ragyogás) és *Tethysz* (a Földközi-tenger).

A mediterrán régió három évszaka a tavasz, nyár és a tél. Ennek megfelelően Themisz és *Zeus* lányai, a hórák – mint évszakok – Anatólé, Thalló és Karpó. A hóráknál is megvan a mediterrán anyaistennő hármasságának emléke, de ők mindhárman szépek és fiatalok, még a tél is. Az évszakok az alábbi tulajdonságokat képviselik: Anatólé (tavasz) Eunomia néven a Rendet. Thalló (nyár) *Eireiné* (a rómaiaknál Pax) néven a Békét. Karpó (tél) *Diké* (vagy ismertebb latin nevén Justicia) néven az Igazságot. Ez a hármasság a társadalmi rend záloga, nem véletlen, hogy a hórák, *Zeus* kísérői: A Törvény biztosítja lányai révén a társadalmi Rendet, a Békét és az Igazságot. Nélkülük elképzelhetetlen az emberi társadalom fennmaradása.

Ez a szobor a Törvényt bekötött szemmel (részrehajlás nélkül), karddal a kezében (szigorúan), törvénykönyvön ülve (igazságosan) és mérleggel (ítélkezve), a gonoszt (a kígyót) eltaposva ábrázolja, uralkodónőként. Erotikus érdekesség, hogy Themisz *Zeus* második szeretője volt, de állva szeretkeztek, mert a Törvény senkinek, semmilyen körülmények között nem fekszik le – mondta Themisz, a fiatal *Zeus*nak.

Thetisz

néreis, a tengeri egyensúly

A tengeri hajózáshoz szükséges fedélzeti Egyensúly hableánya.

Anyja **Dorisz** (az Ajándék) nevű ókeánisz (tengeri istennő),
apja **Néreusz** (Pontosz, a Mélytenger és **Gaia** Földanya fia).

Néreusznak és **Dorisz**nak ötven lánya van.

Ők a tenger természeti jelenségeit megszemélyesítő hableányok (néreiszek).

A néreiszek, a félig leány, félig haltestű hableányok az Adriai-tenger mélyén élnek egy zöld kristálypalotában. Az ötven hableány közül a legszebb Thetisz volt, olyannyira, hogy **Zeusz** szemet is vetett rá. **Prométheusz** jóslatának köszönhetően, miszerint Thetisz fia híresebb lesz az apjánál, az istenek úgy határoztak, hogy egy halandó férfival kényszerítik házasságra. A kiválasztott férfi **Zeusz** egyik halandó fiának, Aiakosznak a fia volt, Telamón testvére: Péleusz. Mindketten **Héraklész** fegyvertársai és barátai voltak. A megszületett fiú, **Akhilleusz** lett **Héraklész** után a második legnagyobb görög hős. Míg **Héraklész** valódi alakja a mítoszok homályába vész, Homérosznak és a trójai régészeti ásatásoknak hála, **Akhilleusz** már szinte valóságos történelmi hősnek látszik.

Thetisz és Péleusz lakodalmára hivatalos volt az összes isten, csak **Eriszt**, a viszály istennőjét nem hívták meg, aki bosszúból egy aranyalmát gurított a násznép közé a „legszebbnek” felírat-tal. Az ebből támadt, istennők közötti viszály volt a trójai háború kiváltó oka.

Az „ezüstlábú” Thetisz, aki bejáratos volt az Olimposzra, mindig kedves maradt **Zeusz**nak, mert figyelmeztette az ellene szőtt intrikákra, s jó viszonyban volt **Héphaisztossal** is, aki fiának az akkoriban ritka vas fegyvereket kovácsolta, legyőzhetetlenné téve őt ezzel a bronzfegyveres trójaiak ellen.

Thészeusz és a Minótaurosz

Thészeusz Athén leghíresebb mitológiai királya.

Anyja Aithra athéni királynő, apja maga **Poszeidón** a Tenger és a Földrengések istene. Mostoha apja Aigeusz athéni király, akiről halála után elnevezték az Égei-tengert.

Thészeusz uralkodása idején Athén legyőzte a krétai, minószai birodalmat, melynek addig adófizetője volt.

Thészeusz legendái az anyajogú (matriarchális) és az apajogú (patriarchális) társadalmak, illetve a bronzkori és a vaskori átmenetet képviselik. Thészeusz **Héraklész** harcostársa, megtisztítja Hellászt a rablóktól, legyőzi a krétai labirintus bikafejű szörnyét, a **Minotauruszt** (a szobor ezt ábrázolja) – mégpedig a krétai királyleány, Ariadné segítségével, aki egy gombolyag fonalat ad neki, hogy annak mentén kitáljon a labirintusból (ez az Európa-szerte ismert „Ariadné fonala” mint lényeges vezérelv, útmutató). De emberi gyengeségei is vannak: otffejti Naxosz szigetén az őt segítő, szerelmes Ariadnét; elfelejti kicserélni hajója fekete vitorláit, mire a mostoha apja öngyilkos lesz, azt gondolván, hogy nem sikerült a krétai vállalkozás; elrabolja a hétéves Szép **Helénét**; elkíséri egyik barátját az Alvilágba, hogy elrabolják **Perszephónét**, az Alvilág királynőjét – s innen már csak **Héraklész** menti ki később. A Minótaurosz **Minósz** krétai király bikafejű fia, egy szörnyeteg. Neki építette Daidalosz a híres krétai labirintust, ahová a Minótaurosz áldozatait – elsősorban athéni foglyokat – zárták be. A Minótaurosz anyja **Minósz** felesége, Pasziphaé, aki elzárkózott egy szép bika feláldozásától **Poszeidónnak**, ezért sújtotta őt egy bikatestű fiúval.

Thészeusz és a Minótaurosz harca Athén és Kréta harcát szimbolizálja a tengeri kereskedelem ellenőrzéséért.

Tritón

a Vihar istene

Apja a „kékfejű” **Poszeidón** (Neptunusz) a tenger főistene, anyja **Amphitrité** habléány, a Tenger zúgása, **Poszeidón** „törvényes” felesége.

Tritón, a tengeri vihart feltámasztó, félelmetes isten, haltestű férfi.

Kezében háromágú szigonnyal és kagylótrombitával, melyekkel a hullámokat kavarja fel és a szeleket hívja, hogy még jobban felkorbácsolják a hullámokat. Akárcsak apjának, **Poszeidón**nak, neki is hatalmában áll vihart támasztani és lecsillapítani.

Jelzői: „kagylótrombitás, roppantul erős, háromalakú”.

Azért háromalakú, mert ő képviseli **Szeléné**, a Holdistennő három változó alakját a tengeren. Ő maga az újhold és a növekvő hold, Bentheszikümé néven a fogyó hold, és Rhodé néven a telihold.

Az európai szobrászatban kis kagylótrombitás haltestű kisfiúkként ábrázolják legtöbbször szökőkutakban **Poszeidón** (Neptunusz) mellett, mint „tritonokat”. Sokszor delfinen lovagolnak a „tritonok” kezükben kagylótrombitával; s nem tévesztendő össze **Palaimón**nal, a hajótörötteket mentő kis delfin istennel.

Triton még a görögök viszonylatban is az európai kultúra egyik legősibb istene. Míg **Poszeidónt** viszonylag kevés alkalommal, inkább csak az újkorban ábrázolják haltestű férfiként – mint ebben a gyűjteményben is – Triton már első megjelenési alakjában az emberiség legősibb, mezopotámiai kultúrájában is mindig félig hal, félig ember testű vízi istenség volt.

Tritónnak van egy testvére is, a „tengerzöld” **Glaukosz**, aki a Halászat és a Hajózás istene.

Tykhé / Fortuna

ókeánisz, a Szerencse istennője

A Véletlen és a Szerencse istennője. Bekötött szemmel ábrázolják (hogy a szerencse véletlenszerűségét hangsúlyozzák), valamint a Bőségszaruuval, amely pénzzel van teli.

Anyja *Tethysz* (a Földközi-tenger tita-nisza), apja *Ókeánosz* (a világtenger, ill. az Atlanti-óceán titánja).

Jelképe: a kerék és a gömb (mert a Szerencse forgandó).

A Szerencse forgandó = népszerű szállóige az európai kultúrákban; latinul: *Bona Rotae*.

Tethysz és *Ókeánosz* leányai – így Fortuna is – tengeri istennők, vagy folyók istennői. Megnevezésük: ókeanoszok. Jelképe a bőségszaru (*Cornu-copiae*), ami nem más, mint annak az Amalthea nevű kecskenimfának a szarva (a szobron is látható), amelyik a csecsemő *Zeuszt* szoptatta Krétán. Tykhé/Fortuna jelzője: „szeszélyes.”

Egyes ókori ábrázolásokon csak elől van haja, ami arra utal, hogy a jó alkalmat, a szerencsés véletlent azonnal ki kell használni, aki későn kapcsol, késve kap a szerencse után, az már nem tudja megragadni.

A gazdagságot jelképező bőségszaru mellett Tykhé másik attribútuma a bekötött szem – ahogy ezen a szobron is látható. Ez arra utal, hogy a szerencse véletlen, akár egy lottótalálat.

A latin Fortuna (jelentése: hozam, hozadék, nyereség) ismertebb név szerte az európai kultúrában. Az etruszk *Vortuma* szóból származik, ami évente „forgó” lányt jelent. A rómaiak annyira megbecsülték, hogy a római mitológiában egyenesen Jupiter (*Zeusz*) első leányának tartották. Kétségtelenül nagy szükség van rá; *Zeuszt*, az uralkodót, általában három nőalak kíséretében ábrázolták: Tykhé (Fortuna) mellett *Diké* (Justicia az Igazság) és *Niké* (Viktória, a Győzelem).

Uránia

múzsza, a Csillagászat és a Matematika

Az „ibolyakoszorús” múzsák a művészetek istennői, *Zeusz* és *Mnémoszyné* titanisz, az Emlékezet istennőjének a lányai. Vagyis a művészetek a társadalom kollektív emlékezetének termékei. A múzsák kilencen vannak. Nevükből származik a „múzeum”, mint a múzsák, vagyis a művészetek lakhelye.

A mítoszok korában Hellaszban, a Helikon- és a Parnassosz-hegyen laktak *Apollón* isten, a kultúra védelmezőjének oltalma alatt; a művészi tehetséget jelképező *Pegazus*, vagyis az Ihlet szárnyas lovának társaságában. Szent növényük az ibolya és a babér; szent állatuk a méh és a kabóca.

Ez a szobor az „égi” Urániát, a Csillagászat és a Matematika tudományok múzsáját ábrázolja.

A többi múzsza: a „vágykeltő” *Erató*, a Szerelmi Költészet – az ő nevéből származik az erotika szó az európai nyelvekben. A „megörvendezettő” *Euterpé*, a Zene; az „ünnepi” *Thália*, a Vígjáték; az „éneklő” *Melpomené*, a Tragédia; az „táncos” *Terpsikhoré*, a Táncművészet; a „dicsőítő” *Kleió*, a Történelemírás; a „sokhymnusú” *Polyhymnia*, a Himnusz és a „széphanjú” *Kalliopé*, az Eposz.

Apollóntól 3 múzsának született gyermeke: *Kalliopénak* Hymena-iszosz, a Menyegző, a Nászdal és a Nászéjszaka istene (névéből ered a szűzhártya tudományos megnevezése) és *Orpheusz*. *Tháliától* a Korybaszok, Kybelé kísérsia párducistennő táncos démon kísérsői. És Urániától Línosz, a lantos, aki halála után a Lant csillagképben él tovább.

Uranosz

az Égbolt istene, a világ bukott ura

A világ első ura, az Ég istene. *Gaia* a Földanya istennő teremtette, s tette meg férjévé.

Gyermekei: a titánok, titaniszok, a százkarú óriások és a küklópszok

Uranosz félt, hogy gyermekei ellene törnek, ezért az Alvilág mélyébe, a Tartaroszba vetette őket. *Gaia* bosszúból rávette a legidősebb titánt, az Időt, *Kronoszt*, hogy egy sarlóval végezzen apjával

Uranosz tengerbe csepegő véréből születtek az *Erynniszek* /a Fúriák/ a Vérbosszú és a Lelkiismeret-furdalás istennői: a Harag, a Megtorlás és a Szüntelenség. A Föld (*Gaia*) és az Ég (Uranosz) gyermekei voltak a „nagyratörők,” a természet vad erőit megtestesítő titánok (az Idő /*Kronosz*/, a Magasság /*Hyperión*/, a Fagy /*Kriosz*/, az Égbolt /*Koiosz*/, az ősi Ember /*Iapetosz*/ és az Óceán /*Ókeánosz*/); valamint a szelídebb, nőnemű titaniszok (a Tölgyfa /*Rhea*/, az Eső /*Dióné*/; az Emlékezet /*Mnémoszyné*/, a Törvény /*Themisz*/, a Fény /*Theia*/, a Ragyogás /*Phoibe*/ és a Földközi-tenger /*Tethysz*/). Az „egyszemű” *Küklópszok* (a kerek szeműek) az ősi

kovács mesterség jelképei, t.i. az egyik szemüket a szikrák elleni védekezésül kerek rézlappal fedték le. Ők készítik a villámokat, lakhelyük a Lipari-szigetek tűzhányói alatt van; ők a Villám /*Szteropész*/, a Mennydörgés /*Brontész*/ és a Kegyetlenség /*Argész*/. Uranosz, az Ég egykori ura a „bukott angyal,” úgy, mint a kereszténységben Lucifer európai sztereotípiája is.

Zephirosz

a Nyugati szél istene

A titánok első nemzedékének tagja a „fent lakozó” *Hyperión* a Magasság titánja; a titaniszok közül a „messzire világító, széltében ragyogó” *Theia* a Fény titanisza. Az ő gyermekeik: *Héliosz*, a Napisten, *Szeléné* a Holdistennő, *Nephelé*, a Felhőistennő és *Éósz* (Auróra) a Hajnal istennője.

Pontosznak, a Mélytengernek *Gaia* Földanya istennőtől született gyermekei között van az „acélszívű, széles erejű” Eurybia. Ő szülte *Kriosznak*, a Fagy titánjának a „csillagos” Asztraioszt, a csillagok atyját. *Éósz* és Asztraiosz gyermekei a csillagok, és a szelek.

A szelek istenei négyen vannak: a „fényt hozó” *Eurosz*, a Keleti Szél istene. A „vad trák” *Boreasz*, az Északi Szél istene (mivel görög földtől északra terült el Thrákia, vad, a görögökhöz képest civilizálatlan lakóival). A „fürgé” *Notosz*, a Déli Szél istene, és a „nedves, esőt hozó” Zephirosz, a nyugati Szél istene.

Szobraikat – ebben a gyűjteményben – együtt kell bemutatni; jelen esetben négyük közül Zephirosz száll fel a szárnyas szélgépre, tekintve, hogy egyszerre csak egy irányból fúj a szél, s a többiek mellette üldögélnek Aiolosz (Eoli, vagyis a Szelek) szigetén, egy lyukas, huzatos rézpalotában. Onnan egyenként röpteti ki őket a sziget mindenkor királya *Zeusz* megbízásából. Zephirosz (a „Zefír”) a kellemes nyugati szél gyakran szerepel az európai irodalmi alkotásokban is. Az

Eoli-szigeteket ma Lipari-szigetekként ismerjük, Szicíliától északra a Tirrén-tengeren. A szigetek görög nevéből van az *eolikus* tudományos elnevezés a szél-formálta kőzetekre.

A szelek híres testvére *Phoszphorosz*, az Esthajnal csillag – amiről utóbb kiderült, hogy nem is csillag, hanem az égen a Nap és a Hold után a legfényesebb égitest, a Vénusz bolygó. Minden esetre az ő nevéből származik a hunyorgó fény igéje, a „foszforeszkál”. Latin nevét a kereszténység kisajátította Isten legkedvesebb, de utóbb a lázadás bűnébe esett és a pokol fejedelmévé vált arkangyalának nevére: *Lucifer*, ami görögül (*Phoszphorosz* = hunyorgó. foszforeszkáló), latinul (*Lucifer* = „fényt hozó”).

Zélosz

a Verseny, a Becsvágy és a Féltékenység istennője

Anyja az Alvilág jéghideg vizű határfolyója, a *Styx* (a Gyűlölet megszemélyesítője), aki egyben ókeánisz (*Ókeánosz* titán és *Tethysz* titanisz lánya).

Apja a „hatalmas, lobogó” Pallasz titán (a Dárda megszemélyesítője) a titánok 2. nemzedékéből. (Pallasz apja Kriosz, a Fagy titánja; anyja az „acélszívű” Eurybia, aki Pontosz, a Mélytenger, és *Gaia*, a Földanya lánya.)

A „zöld szemű” Zélosz a Versenyszellem mellett a Féltékenység megszemélyesítése, így ő nem csak sportoló, hanem a „zöld szemű szörnyeteg” is.

Zélosz testvérei jól szemléltetik azokat a tulajdonságokat, amik a versenyhelyzetben a győzelemhez már az ókorban is elengedhetetlenek voltak. Nővére maga *Niké* (Viktória) a Győzelem istennője, *Zeusz* állandó, szárnyas kísérője. Két öccse: Kratosz (az Erő) és Bié (az Erőszak) *Héphaisztosz* kovácműhelyének a segédjei voltak, a kyklópszok mellett. Ezek a kovácműhelyek a Lipari-szigetek tűzhányói alatt helyezkedtek el; Kratosz, Bié és a kyklópszok (nevük jelentése kerek szemű) kovácsolták *Zeusz* villámjait. Ők hárman voltak: Brontész, a Mennydörgés, Szipteropész, maga a Villám, és Argész a Kegyetlenség megszemélyesítése. Azért nevezték őket egyszeműeknek, illetve azért volt a nevük „kerek szemű”, mert az ókorban a kovácsok egyik szemüket a felpattanó szikrák elleni védekezésül fényes, kerek rézlappal takarták el, s így kerek-, illetve „egyszeműeknek” tűntek.

★12 Zeus / Jupiter a világ ura, a Villám istene

Az istenek királya, a Villám istene, az ég és a föld korlátlan ura.
Egyedül erősebb és hatalmasabb, mint az összes többi isten együttvéve,
Jelképe a villám, szent állatai az ég és a föld legerősebb állatai: a sas és a bika.

Anyja **Rhea** (a Tölgyfa titanisz), apja **Kronosz** (az Idő titán).
Lakhelye: a 2917 m magas Olimposz-hegy.

Az arkádiai Lüakón-hegyen szülte meg az anyja titokban, s **Rheának** a barlang földjébe vájt körmei nyomán az agyagból kis istenségek (a daktyluszok = ujjak) keletkeztek: a Vas, az Acél, az Üllő, a Kalapács és a Kés. Ez jelképezte az európai Vaskor (és a Zeusz kultusz) kezdetét. Hogy a gyermekeit felfaló **Kronosztól** el legyen rejtve, Kréta szigetén a Dikté-hegy barlangjában nevelkedett, egy tölgyfa ágára akasztott bölcsőben, kecske- és méznimfák felügyelete mellett, s így **Kronosz** „sem égen, sem földön” nem találhatta meg. Felnőve, végzett apjával – az Idővel –, kiszabadította testvéreit az Idő fogóságából, és megkezdte jelenkorig tartó uralkodását a világ felett. Jósdája: a görögországi Dodonában van, Zeusz szent tölgyfája alatt. Innen az európai szólás a kétértelmű, homályos célzásokra, kijelentésekre: „dodonai”. Homéroszi jelzői: „fellegtorlaszoló, villámszóró, messziredörgő, pajzstartó, atya, oltalmazó, eskü őre, vendég őre.” Istennőktől, titaniszoktól, nimfáktól és halandó asszonyoktól számtalan utóda született.

Ez a szobor az ókori világ hét csodájának egyikét, az Olimpiai Zeusz szobrot mintázza, amely 12 m magas volt, Pheidiasz készítette Krisztus előtt 430-ban, arany-elefántcsontborítással – természetes, hogy eltűnt a századok alatt.

Zeusz / Jupiter

rokonsági kapcsolatai – ebben a szoborgyűjteményben

		Dédanyja:	Gaia (Földanya)		
Nagyanyja (is):		Gaia	Nagyapja:	Uranosz	
Anyja:		Apja:	Nagynénjei:	Nagybátyjai:	
Rhea (titanisz)		Kronosz /Szaturnusz (titán)	Dióne (Sz) (titanisz) Drüasz (lásd: nimfa) Heszperisz Kétó Mnémoszüné (Sz) (titanisz) Nemeszisz Phoibe (titanisz) Theia (titanisz) Themisz (Sz) (titanisz) Tethysz (titanisz)	Gigász Hyperión (titán) Hypnosz Iapetosz (titán) Kharón Koiosz (titán) Kriosz (titán) Küklopsz Néreusz Ókeanosz (titán) Pontosz Thanatosz	
Szeretői	Felesége:	Zeusz 	Testvérei:	Féltestvére:	Unokatestvérei:
Alkméné (Sz) Danaé (Sz) Erisz (Sz) Európé (Sz) Ió (Sz) Kallisztó (Sz) Maia (Sz)	Héra /Júnó (nővére is)		Hádész /Plútó (bátyja) Poszeidón /Neptunusz (bátyja) Démétér /Ceres/ (nővére / Sz) Hesztia /Vesta nővére	Kheirón (kentaur)	Amphitríté (néreisz) Atlasz (titán) Ázsia (ókeánisz) Dorisz (ókeánisz) Éósz /Auróra (titanisz) Eurünomé (Sz) Galateia (néreisz) Héliosz (titán) Hekaté Írisz Krataisz (néreisz) Létó (Sz) Métisz (Sz) Morpheus Nephelé Niké /Viktória Prométheusz (titán) Styx (ókeánisz) Szelené (titanisz) Tykhé /Fortuna (ókeánisz) Thetisz (néreisz)
Leányai:	Fiai:	Unokahúgai:	Unokaöccsei:		
Aphrodité /Vénusz Artemisz /Diána Athéné /Minerva Diké /Justicia Eiriné /Pax Eleithya (T) Erató (múzsza) Euterpé (múzsza) Hébe /Juventus (T) Heléné (Szép H.) Kalliopé (múzsza) Khariszok (3) /Gráciák/ Kleió (múzsza) Koré /Perszephoné Melpomené m Polyhymnia Terpszikhore Thália (múzsza) Uránia (múzsza)	Apollón /Apolló Arész /Mars (T) Dionüszosz /Bacchus Héphaisztosz (T) Héraklész /Herkules Hermész /Merkúr Minósz Perszeusz	Koré / Per- szephoné (lánya is) Medúza	Glaukosz Orion Pegazus Szatirosz Thészeusz Triton		
			Unokái:	Dédunokái:	Távoli leszármazott:
			Aineiász Aszklépiosz Erósz /Ámor Gorgophóné Harmónia Higiénia Hippolyté Inó /Leukothea Korónisz Minótauros Orpheusz Pán /Silvanus/Faun Pelopsz Pentheszileia Szemelé (Sz)	Aiasz /Ajax Akhilleusz Hédoné Heléné Palaimon /Melikertész/	Ganymédesz Hektór Parisz

Magyarázat:

(T) = „törvényes” (Hérától való) gyermek

(Sz) = szeretői kapcsolat. Megjegyzés: **Heléné**t lásd **Parisz**nál, a **Minótauroszt** lásd **Thészeusz**nál.

A görög mitológia csodálatos, istenekkel teli, de mégis száz százalékban emberi világa az európai kultúra és civilizáció bölcsője

Aphrodité és Pán
a tökéletes és a groteszk ábrázolása

Ahogy a kis kecskelábú istenecske meglesi egy erdei forrásnál a Szépség fürdőző istennőjét, és udvarolni próbál neki, erre utal köztük a kis szárnyas Erósz, miközben az játékosan, a papucsával hessegeti el.

Állatövi csillagképek (I.- VII.)

A Nap útja az égbolton, amit egy év alatt bejár, az ekliptika, amely az év folyamán mindig más és más csillagképeket érint. A csillagképek csillagjainak semmi köze egymáshoz, nem szomszédosok egymással csak a Földről látszanak úgy, mintha egy-egy alakzatot alkotnának. S mert részben állatokat formáznak, ezért állatövi csillagképeknek is nevezik az ekliptika pályáján látható csillag-formációkat. Tekintsük át most röviden a 12 állatövi csillagkép mitológiai eredetét.

Január 21 – február 19 között a Nap a **Vízöntő** (latinul **Aquarius**) csillagképben tartózkodik. Ez Ganymedes, trójai királyfi jelképezi, akit Zeusz sasmadara ragadott az égbe, s az Olimposz hegyen ő lett Zeusz pohárnoka. Ganymedes a valóságban a Jupiter (Zeusz) bolygó legnagyobb holdjának a neve is.

Február 20 – március 20: a **Halak** (**Pisces**) csillagkép Aphrodité és kisleánya Erósz megmenekülésének emlékére került az égre, amikor egy dühöngő óriás elől halakká változva a kavargó tengerbe vetették magukat, egymást egy kötéllel összekötve: innen a csillagkép formája: két egymáshoz kötött hal.

Március 21 – április 20: a **Kos** (**Aries**) csillagkép. Ez annak az aranygyapjas repülő kosnak állít emléket, amit Nephelé a felhő istennője alkotott felhőből, hogy két gyermekét azon menekítse apjuk, a görög Athamasz király elől a Fekete-tenger túlsó partjára.

Április 21 – május 20: a **Bika** (**Taurus**) csillagkép. Ez annak a bikának állít emléket, akinek a képében Zeusz elcsábította Európé föníciai hercegnőt, és Krétára vitte.

Május 21 – június 21: az **Ikrek** (**Gemini**) csillagkép. Ők Zeusz gyermekei Lédától, akit hattyú képében csábított el. Kasztór és Pollux – neves görög hősök, de csak egyikük volt halhatatlan, a másik halandó. Amikor a halandó fivér meghalt, a halhatatlan is kérte Zeustól, hogy vele tarthasson, így váltak csillagokká.

Június 22 – július 22: a **Rák** (**Cancer**) csillagkép. Héraklész a második munkája során egy szörnyeteggel, a hétfejű sárkányhoz hasonlatos hidrával küzdött a lernai mocsárban. Héra, aki mindig féltékeny volt férjére, Zeusz kedvenc fiára, egy óriási rákot teremtett, amelyik megtámadta Héraklészt a küzdelem során, de Héraklész ellenében rajtavesztett. Héra hálából a rákot az égre emelte.

Állatövi csillagképek (VIII. – XII.)

Július 23 – augusztus 22: az **Oroszlán (Leo)**. Héraklész első munkája éppen az volt, hogy a Nemea vidékén élő sebezhetetlen, szent oroszlánt, a lernai hidra, a thébai Szhphinx és az alvilági Kerberosz kutya egyik testvérét legyőzze. A megfojtott oroszlán bőrét viselő Héraklész azon túl maga is sebezhetetlenné vált, a nemeai oroszlán pedig csillagképpé változott.

Augusztus 23 – szeptember 22: a **Szűz (Virgo)**. A krétai labirintust építő Daidalosz ezermester mű-szárnyakat készített, amivel ő és fia, Ikarosz el tudott repülni Krétáról, ahol veszélybe került az életük. A repülés megmámorosította Ikaroszt, túl közel repült a Naphoz, megolvadt a viasz a szárnyán és lezuhant. Volt egy húga, Eriponé, aki megpróbálta felkutatni bátyja holttestét. Közben annyira sírt, hogy még az istenek is megsajnálták és az égre emelték: ő lett a Szűz csillagkép.

Szeptember 23 – október 22: a **Mérleg (Libra)**. Justicia, az igazság istennője bekötött szemmel, egyik kezében karddal, másikban mérleggel részrehajlás nélkül mérlegelte az emberek bűnét. A sok bűn és igazságtalanság láttán végül felhagyott tevékenységével, s mérlegét az égre akasztotta – csillagképként. Az óta nincs igazság a földön.

Október 23 – november 21: **Skorpió (Scorpius)** csillagkép. Orion, a híres vadász tevékenységével felbőszítette Gaia földanya istennőt, aki egy óriás skorpiót küldött ellene, aki elől Orion úszva menekült, s eközben Artemisz, aki titokban szerelmes volt bele, tévedésből megölte, majd bánatában mindkettőjüket az égre emelte csillagképnek.

November 22 – december 21: **Nyilas (Sagittarius)**. Ez nem más, mint Kheirón, a legbölcsebb Kentaur, aki maga kérte a halált, hogy cserébe a Kaukázus csúcsán leláncolt Prométheusz titán, az emberiség nagy segítője megszabadulhasson – ő pedig csillagképpé vált.

Végül december 22 – január 20: a **Bak (Capricornus)** csillagkép, amely alul hal, felül kecskebak; annak a mulatságos közzjátéknak az emlékére, amikor egy, az istenekre támadó szörnyeteg elől menekülve, Pánnak, a kecskelábú, kecskeszarvú kis pásztoristennek, aki Aphrodité istennőt akarta átváltozásával utánozni, csak félig sikerült hallá változnia.

Képek ★12

A „tizenkét olimposzi” isten

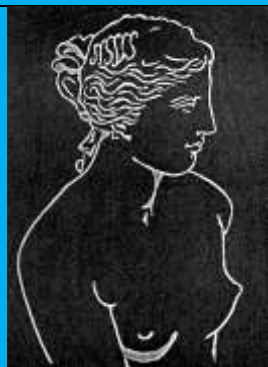
Héra (Júnó)

Zeusz (Jupiter)

Pallasz Athéné (Minerva)

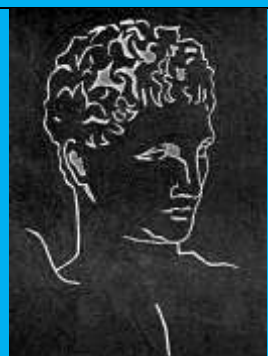
Aphrodité (Vénusz)

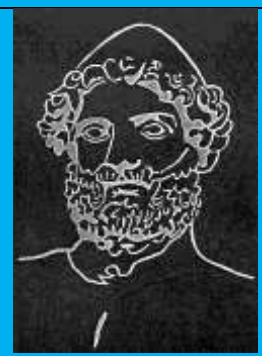
Démétér (Ceres)

Arész (Mars)

Hermész (Merkúr)

Héphaisztosz (Vulkanosz)

Dionüszosz (Bacchus)

Phoibosz Apollón (Apolló)

Artemisz (Diána)

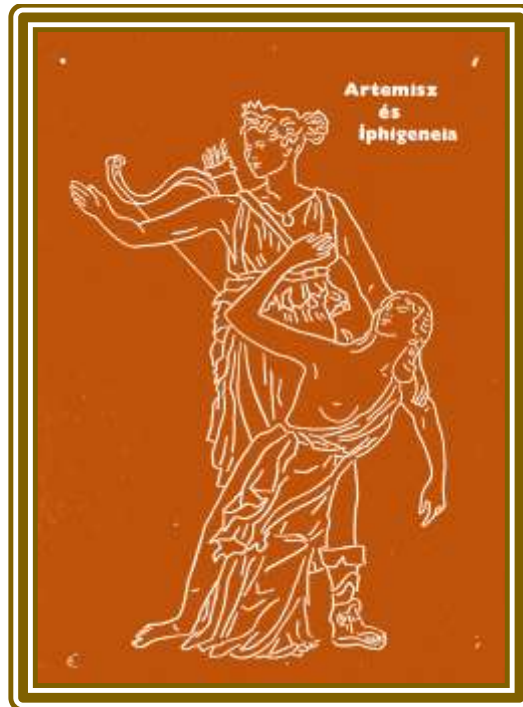

Hesztia (Vesztá)

(saját rajzok)

Kép: Artemisz és Iphigeneia

Saját rajzok

A Trója ellen induló százezres görög hajóhad Aulisz kikötőjében gyülekezett. A főparancsnok Agamemnón volt, Mükéné királya. A várakozás ideje alatt **Agamemnón** véletlenül lelőtte **Artemisz** istennő egyik kedvenc szarvasát. Ez után olyan viharossá vált a tenger, hogy a hajóhad hetekig nem tudott elindulni. Egy jóslat szerint **Agamemnón**nak emberáldozattal, mégpedig saját lánya – Iphigeneia – feláldozásával kellett megengesztelni a haragvó **Artemisz**t. A király, hogy tekintélyét mentse, elhozatta Mükénéből Iphigeneát. Anyja, Klütaimnésztra (aki egyébként a spártai **Szép Heléna** nővére volt) abban a hiszemben engedte el lányát a hajóhadhoz, hogy **Akhilleusz**hoz akarják férjhez adni indulás előtt. Visszaéltek a hős nevével, aki ez után okkal gyűlölte **Agamemnónt**.

A leányt a sereg előtt áldozták fel, de az utolsó pillanatban a füst elborította az oltárt, ahol az áldozati kés alá egy szarvas került, maga **Artemisz** pedig magával ragadta Iphigeneát. Ezt a mozzanatot ábrázolja a rajz (Boromisza Zsolt könyvillusztrációja nyomán).

Iphigeneát **Artemisz** a Fekete-tenger északi partjára, Krím-félszigetre röpítette, ahol az ottani nép, a tauroszok papnője lett. A valóságban Iphigeneát (nevének jelentése: „erős fajt nemző”) valóban feláldozták; az anyja, Klütaimnésztra bosszút esküdött, s amikor **Agamemnón** győztesen hazatért Trójából tíz év elteltével, bosszút állt rajta: a saját fürdőjében verte agyon baltával a nagykirályt. Klütaimnésztrát viszont a saját fiúk, Oresztész ölte meg.

Az anyagyilkosság a matriarchátusban az elképzelhető legnagyobb bűn volt, s amikor Oresztész esetében felmerült a kérdés, hogy az anya-, vagy az apagyilkosság-e a nagyobb bűn, már a patriarchátus, a férfiuralom vette kezdetét. Ennek megfelelően **Athéné** istennő elérte, hogy Oresztészt felmentette a törvényszék az anyagyilkosság bűne alól, így megszabadult az őt üldöző **Erinnüszöktől** (fúriáktól) is.

Kép: Eurütiön és Hippodameia

Peirithosz (Ixión és Dia fia), a Magnésziában élő lapithák királya feleségül vette Adrasztoosz leányát, Hippodameiát. Mivel több vendég érkezett, mint ahány Peirithosz palotájában elfért, unokatestvéreinek, a thesszáliai kentauroknak egy közeli, árnyas barlangjában terítettett asztalt. (A kentaurok Ixiónnak *Nephelé* felhőistennőtől született gyermekei voltak a kentaurok.)

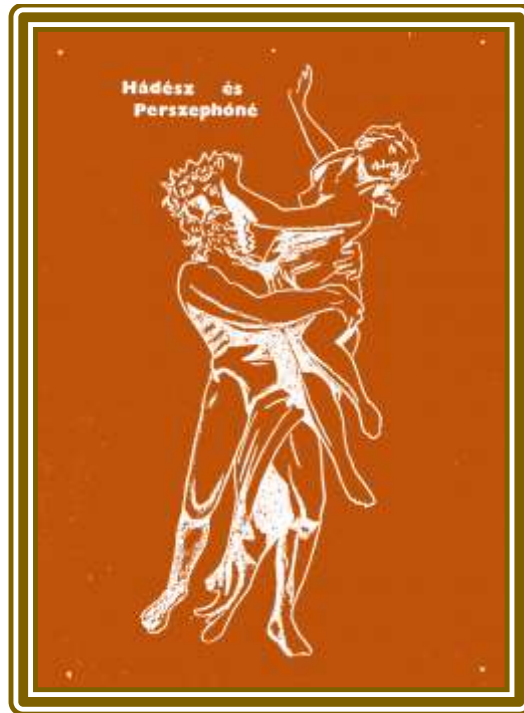
A kentaurok nem ismerték a bort, víz nélkül itták és hamarosan lerészegedtek. Így történhetett, hogy amikor a menyasszonyt bevezették a barlangba, hogy köszöntse őket, Eurütiön kentaurok hirtelen letépte Hippodameia ruháját, felkapta a menyasszonyt, és magával vonszolta.

Ezt a pillanatot ábrázolja a kép. (J. Kachel: Deianeira és Nesszusz fametszete 1879 nyomán)

A továbbiakban az athéni *Thészeusz* – a vőfély – üldözőbe vette Eurütiónt és kiszabadította Hippodameiát. A lapitha vendégek a többi, Eurütiön példáját követő, görög asszonyokat elragadó kentaurokkal szálltak harcba. Ezzel kezdődött a lapithák és a kentaurok között dúló, hosszú ideig tartó ellenségeskedés, amely végül is a kentaurok vereségével ért véget. A kentaurok szó jelentése, ill. értelmezése: „aki lándzsával bikát döf át”. Ixión egyszer *Hérát* akarta megerősíteni – tettéért az Alvilágban egy forgó tüzes kerékhez láncolva bűnhődik –, de *Zeusz Nephelét*, a felhő istennőjét varázsolta *Héra* képmásává, így született *Kentauros*, a kentaurok ősapja. A kentaurok anyjai magnésziai kancák voltak, maguk a kentaurok ezért félig ló, félig ember testű teremtmények a mitológiában. A valóságban olyan északi görög törzs tagjai lehettek, akiknek ló volt a totemállatuk még a *Zeusz* kultusz előtt.

Hippodameia halála után Peirithosz és barátja, *Thészeusz* először elrabolták *Thészeusz* számára az akkor még csak 7 éves spártai *Szép Helénát*, majd Peirithosz számára magát *Perszephónét*, az Alvilág úrbőjét akarták megszerezni, olyan rettenthetetlen harcosok voltak. Arcátlanságukért *Hádész* megbüntette őket: látszólag szívélyesen helyet kínált a palotája előtti kőpadon, a Feledés Székében, melyből nem tudtak többé felkelni. *Thészeuszt Héraklész* kiszabadította ugyan, mikor később a 12. munkája során az Alvilágban járt, de amikor Peirithoszt próbálta, megrengett a föld figyelmeztetőleg, így ő még a mai napig is ott ül – kővé válva.

Kép: Hadész és Perszephoné

Hadész (latinul Plutó) **Kronosznak** (latinul Szaturnusznak), az Idő istenének és **Rhea** titanisznak, a tölgyfaistennőnek a fia, **Zeusz** testvére, az Alvilág fejedelme. Szent növénye a mirtusz, szent állata a fekete kos. Az éjfürtű **Hadész** öccse – **Zeusz** főisten – beleegyezésével **Korét**, a szépséges lány-istent szemelte ki magának feleségül. **Koré**, a lányság istennője **Démétér** istennőnek és **Zeusznak** volt a lánya. **Koré** egyszer a boiótiai Núsza mellett virágot szedett egy réten, amikor megnyílt a föld, és éjfekete lovak vontatta harci szekeren a felszínre dübörgött maga **Hadész**.

Leugrott a szekérről, felnyalábolta **Korét**, és magával ragadta, le az Alvilág mélyére.
Ezt a pillanatot ábrázolja a rajz, melynek alapja Lorenzo Bernini szobra Rómában,
a Borghese Galériában

Hadész az Alvilág úrnőjévé tette **Korét**, akinek a neve ez után **Perszephonéra** (a „pusztulást hozóra”) változott. **Démétér** a gabona istennője mindent elkövetett, hogy megtalálja és visszahozza a lányát, de, mivel **Perszephoné** már megevett egy szem gránátalmamagot **Hadész** érküszöbű házában, „hivatalosan” is **Hadész** felesége lett. Az ókori görögöknél ugyanis akkor emelkedett „törvényerőre” egy házasság, amikor az új asszony először elfogadott ételt a férje kezéből. Így maradt meg az európai kultúrában az a szokás, illetve etikett, hogy ha egy nő egy vacsorameghívást elfogad egy férfitől, azzal egyben hajlandóságot is kifejez a férfi irányában.

Perszephoné az Alvilágban leginkább **Hekatével** a bűbájosság és a boszorkányság istennőjével barátkozik. A tavaszt és a nyarat fent tölti anyjával, **Démétérrel**, aki ilyenkor bőkezű az emberekhez, termést ad nekik, míg télen, amikor **Perszephoné** nincs fent, **Démétér** szomorú: nincs termés.

Kép: Hektór és Andromakhé

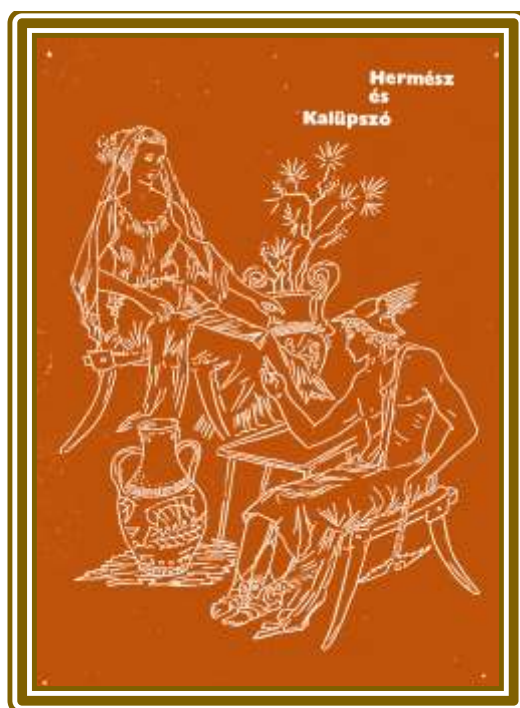
Hektór (Priamosz trójai király és **Hekabé** királynő elsőszülött fia) Trója várának főparancsnoka volt a görög-trójai háború idején. Harc közben egyszer Hektór – a város védője – feljött a várba, hogy testvérét, **Pariszt** (a spártai **Szép Heléna** megszőktetőjét és ezzel a háború okozóját) harcba hívja, és édesanyját arra kéri, hogy a trójai nőkkel együtt mutasson be áldozatot az isteneknek.

Visszafelé találkozott a feleségével, Andromakhéval, aki sírva kérte, hogy kímélje magát a harcban. **Hektór** a gyermekét – Asztüanaxot – át akarta venni az Andromakhét kísérő dajka kezéből. „De egyszerre sírva fakadt a gyermek is, megrémült a fegyveres apától, félt a sisak löszőr tarajától, látva, hogyan leng az föntől, iszonyú lobogással.”

Elmosolyodott erre **Hektór** és vele együtt a könnyező Andromakhé.
Lecsatolta hamar a sisakját, letette a földre, úgy vette át a szolgától a gyermeket,
szelíden ringatta a karján.
Ezt a jelenetet ábrázolja a kép.
(Boromisza Zsolt könyvillusztrációja nyomán).

A szereplők további sorsa szomorú. **Hektórt** rövidesen **Akhilleusz** ölte meg párharcban. Holttestét – Patrokolosz megöléséért bosszúból – harci szekere után kötve végig vonszolta a vár körül. Andromakhé Trója eleste és feldúlása után **Akhilleusz** fiának, a tizenéves **Neoptolemosz**-nak a rabszolganője lett. A fiatal és vad **Neoptolemoszt** **Akhilleusz** halála után hívták a görögök Trója alá, hogy átvegye apja helyét. **Neoptolemosz** a vár feldúlásakor a kis Asztüanaxot az anyja kezéből kitepte, fél lábánál fogva megforgatta a kisfiút a feje felett és lehajította az egyik bástyáról.

Kép: Hermész és Kalüpszó

Kalüpszó (az „Elrejtő”) egyike volt az esőt hozó hüasz csillag-nimfáknak. Anyja egy ókeánisz (egy Aithra nevű óceáni habléány) volt, apja pedig az égboltot a vállán tartó hatalmas titán, az észak-afrikai **Atlasz**-hegység megszemélyesítője. **Kalüpszó**, a „szépek szépe” a távoli Ogygie szigeten élt. A sziget mai neve Lastovo, az Adriai-tengerben és Horvátországhoz tartozik

Odüsszeusz, miután társai mind elpusztultak már a tengeren, **Kalüpszó** szigetére vetődött, ahol 8 esztendő telt el. Végre **Athéné** istennő kérésére **Zeusz** úgy döntött, hogy **Odüsszeusz** hazatérhet Ithakára. **Zeusz** üzenetét **Hermész** isten vitte el **Kalüpszónak**, miszerint útjára kell engednie **Odüsszeuszt**.

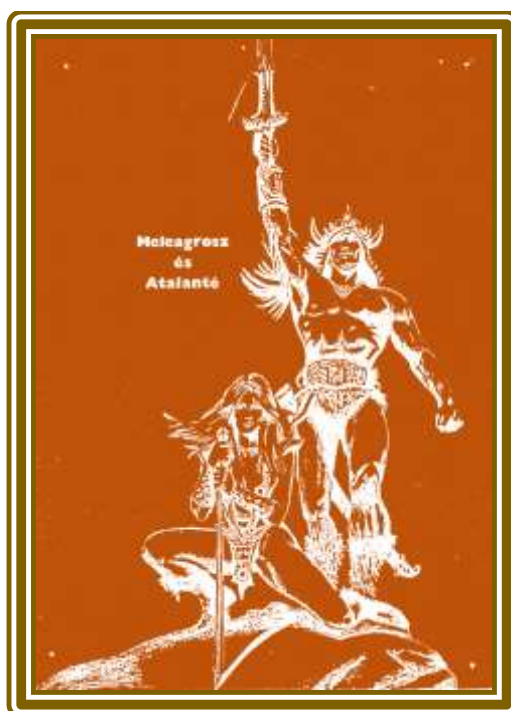
Kalüpszó vendégül látta a követségbe érkezett **Hermészt**.

Ezt a jelenetet ábrázolja a rajz.

(Boromisza Zsolt – Szabó Árpád: A Trójai háború c. – 1957 könyvillusztrációja nyomán.)

Hermész az Olümposz tetejéről sirályként repült az ibolyaszín tenger felett, míg partot nem ért **Kalüpszó** szigetén, melyet nyárfa, égerfa, és jóillatú ciprus borított. Rajtuk ölyvek, baglyok, és tengeri varjak fészkeltek. Egy nagy barlang volt a sziget közepén, bejáratát szőlőindák borították két oldalról. Előtte a réten virágzott a viola és a zeller, s négy kristály vizű forrás fakadt a közelben. Bent, a barlangban ropogott a tűzhely lángja, s a cédrus illata betöltötte a szigetet. **Kalüpszó** aranyos szövőszékén ült odabent, s zengő hangon énekelt, míg szőtte a vásznat.

Kép: Meleagrosz és Atalanté

Meleagrosz (Oineusz az aitoliai Kalüdon királyának és Althaiának a fia) születésekor a **Moir** sorsistennők beállítottak Althai hálósobájába és közölték vele, hogy fia csak addig fog élni, amíg a tűzhelyben egy bizonyos fahasáb el nem hamvad. Althaiia azonnal, pusztá kézzel kiragadta az égő hasábot a tűzből, eloltotta és elzárta egy ládába. **Meleagrosz** a görög föld egyik legjobb, sebezhetetlen harcosa lett. Oineusz egyszer véletlenül nem mutatott be áldozatot **Artemisz**nek, mire az istennő egy félelmetes, emberpusztító vadkant szabadított Kalüdóniára. A vadkan elejtésére **Meleagrosz** a görög föld legbátrabb harcosait hívta össze, többek között **Atalantét** (Iászosz és Klümené leányát), akit – mert nem fiúnak született – apja kitett a Parthenois hegyére Kalüdóniában. A csecsemő **Atalantét** egy medve szoptatta, majd egy vadászokból álló törzsben amazonként híres vadásszá nevelkedett. **Meleagrosz** beleszeretett **Atalanté**be. A vadkanvadászat kezdete előtt a vadászokhoz csatlakozott Hüliaiosz és Rhaikosz nevű kentaur meg akarta erőszakolni **Atalantét**, de a lány és **Meleagrosz** megölte őket.

A győzelem pillanatát ábrázolja a kép
(Conan filmplakát alapján).

A későbbiekben **Meleagrosz** négy nagybátyját is megölte a vadászat után, mivel azok el akarták vitatni **Atalantét**től a vadkan elejtésének dicsőségét. Együtt vettek részt az első európai katonai expedícióban, az Aranygyapjú visszaszerzéséért 30 görög király és hős társaságában. Amikor Althai hása leégett egy háborúban, elhamvad a fahasáb, és **Meleagrosz** az Alvilágba került. Amikor **Héraklész** a 12. munkája során lent járt, egyedül **Meleagrosz** és a **Medúza** szelleme nem szaladt el a hős messze-döngő léptei hallatán. **Meleagrosz** akkor kérte meg **Héraklész**t, hogy vegye feleségül hűgát, Deianeirát, amit **Héraklész** meg is tett, s ami a vesztét okozta végül. **Atalanté** **Meleagrosz** halála után nem ment férjhez, bár sok kérője volt. Ő azonban – lévén jó futó – kikötötte, hogy csak ahhoz megy hozzá, aki futásban legyőzi. A veszteseket viszont megölte. Végül **Aphrodité** segítségével Melanión győzte le futásban úgy, hogy egy aranyalmát dobott el, amiért **Atalanté** megállt, hogy felvegye. **Atalanté**nek ez után egy fia született, akit ő is kitett a Parthenoin-hegyre, s ezért Parthenopaiszosznak nevezték. Ő egyike lett később a Théba ellen induló 7 görög törzsfőnöknek (lásd: Heten Théba ellen). **Atalantét** és Melaniónt Kübelié ázsiai párdúcistennő oroslánokká változtatta életük végén.

Kép: Menelaosz és Patrokolosz

Menelaosz (Átreusz és Aeropé fia, Agamemnón műkénéi király testvére) spártai király volt. Ő volt **Szép Heléné** férje, és a Tróját ostromló Agamemnón által vezetett görög sereg alvezére.

Az ostrom során **Akhilleusz**, a legnagyobb görög hős megsértődött, mert egyik zsákmányát, Briszeiszt Agamemnón, a fővezér elvitatta tőle. **Akhilleusz** ezért visszavonult a harctól. Ez Homérosz *Íliász*ának a központi témája: **Akhilleusz** haragja.

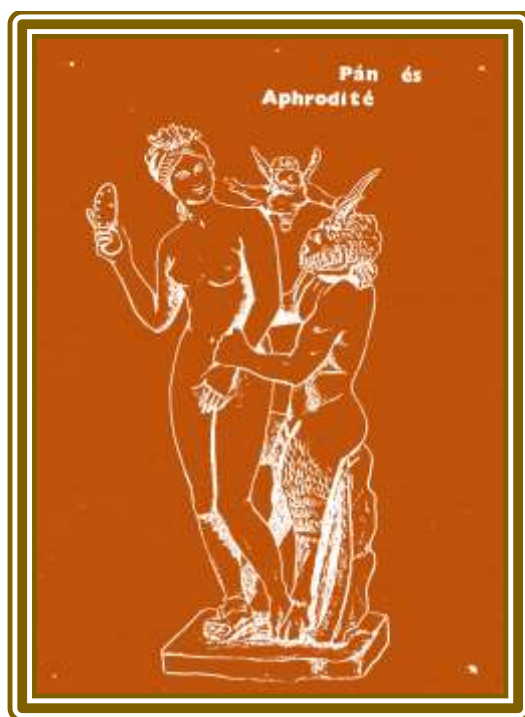
Akhilleusz többek között azért is volt legyőzhetetlen, mert anyja, **Thetisz** istennő **Héphaisztosz** kovácsistennel különleges isteni fegyvereket kovácsoltatott neki – bár a valóságban neki, ellentétben a legtöbb göröggel és trójaival, már nem bronz, hanem acélfegyverei voltak! **Akhilleusz** harcból való visszavonulása miatt a **Hektór** vezette trójai sereg előre nyomult és már-már a tengerbe szorította a görögöket, akik védekezésre kényszerültek.

Ekkor Patrokolosz, **Akhilleusz** unokatestvére és legjobb barátja, **Akhilleusz** engedélyével – aki még mindig nem akart megbocsájtani Agamemnónnak –, harcba indult helyette, s **Akhilleusz** fegyvereit öltötte magára. **Akhilleusz** népe a mürmidón volt, azokat vezette harcba Patrokolosz, de túlzásba vitte a menekülő trójaiak üldözését, már a várat akarta elfoglalni, amikor **Hektór** megölte. A holttestért – főleg a kincset érő fegyverzet miatt – hatalmas csata alakult ki a görögök és a trójaiak között. Végül a fegyverek a trójai **Hektór** kezébe kerültek és az öldöklő küzdelemből Menelaosz már csak a fegyvereitől megfosztott Patrokolosz holttestét tudta kiragadni és visszavinni a görög táborba, hogy eltemethessék.

Ezt a pillanatot ábrázolja a rajz,
amely egy ókori, időszámítás előtt a 4. századból való szoborról készült római másolat és
Firenzében a Loggia dei Lanzi palota mellett áll.

Ez az esemény pecsételte meg Trója sorsát, mivel **Akhilleusz** ez után már nem ismert kegyelmet.

Kép: Pán és Aphrodité

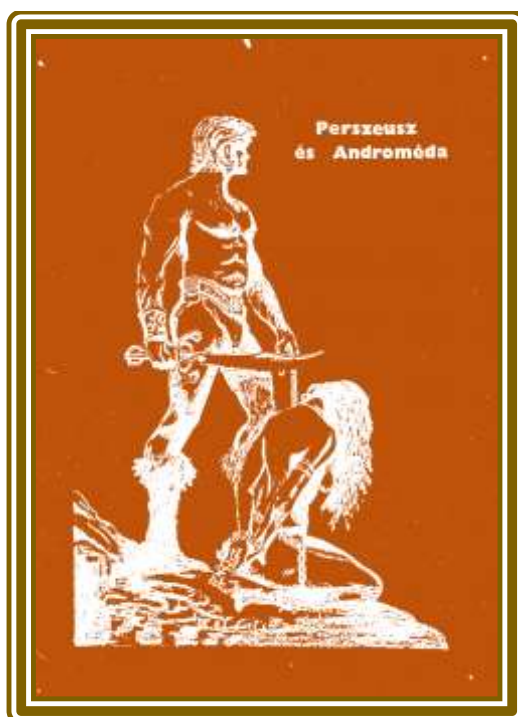

Pán (latinul Faun) a pásztorok, az erdők és a mezők kecskelábú, zajszerető istene. Apja **Hermész** isten, anyja Drüopé nimfa, a Harkály volt. Mikor megszületett – kecskelábakkal és kecske szarvval, anyját „páni” rémület fogta el és eltaszította magától. **Hermész**nek azonban tetszett a fia, fel is vitte az Olümposzra és bemutatta az isteneknek. Mivel mindannyijuknak tetszett, el is nevezték **Pánnak**, ami azt jelenti, hogy „mind”. **Pán** találta fel a pásztorsípot, tudniillik egyszer egy Szürinx (nád) nevű nimfát kergetett a Lükaión hegytől a Ládon folyóig, ahol a leány rémületében nádszállá változott. **Pán** ezért a nádszállból készített pásztorsípot. A **Pán**-sípot viszont valójában nem ő találta fel, hanem **Athéné** istennő, aki játszott is az olimposzi isteneknek a sípon, s nagy tetszést aratott előadásával. Igen ám, de **Athéné** észrevette, hogy a **múzsák** titokban nevetgéltek rajta, míg játszott. Ezért egy forrás vizénél is játszott, s megdöbbenve vette észre, hogy az arca kicsit eltorzul, miközben a sípot fújja. Dühében messze eldobta a sípot, melyet **Pán** talált meg, s mivel azt előzőleg hatalmas istennő ajka érintette, ő is csodálatosan tudott rajta játszani. **Pán** egy Pitüsz (fenyő) nevű nimfát kergetett, s az fenyővé változott ijedtében. Ezért **Pán** fenyőkoszorút is hord a fején. **Pán** Arkádiában, az erdőkben, ligetekben kóborolt, tette a szépet a nimfáknak – nem sok sikerrel – őrizte a nyájakat, segített a vadászoknak. Délutánonként lustálkodott. Az olimposzi istenek lenézték **Pánt** egyszerűsége és a lármás szórakozások kedvelése miatt.

Ezen a képen **Pán**, a groteszk, kecskeszerű istenecke éppen **Aphrodité**nak, a Szépség hatalmas olimposzi istennőjének teszi a szépet, akit fürdés közben egy forrásnál lepett meg. Az istennő bosszankodva, tessék-lássék módon a szandáljával hessegeti el magától **Pánt**. Köztük egy kis szárnyas **Erósz** (Ámor), a szerelem istene repked, és a kecskeistent a szarvánál fogva próbálja odébb tolni az istennőtől. Közben **Aphrodité** és **Erósz** is mosolyog. Ez a rajz arról az ókori szoborról készült, melyet Délosz szigetén találtak, s jelenleg az Athéni Régészeti Múzeumban található.

Aphroditénál hiába próbálkozott **Pán**, szerelmi téren legnagyobb sikere **Szeléné**nek, a hold istennőjének az elcsábítása volt. Ekhótól a Visszhang nimfájától született gyermeke lünx, a nyaktekeres madár.

Képek: Perszeusz és Androméda

Akrisziosz argoszi királynak és feleségének Aganippének egy lánya, **Danaé** született. Egy jóslat szerint Akriszioszt unokája fogja megölni, ezért a király a lányát egy bronztoronyba záratta, hogy senki hozzá ne férhessen. **Zeusz** azonban, akinek megtetszett **Danaé**, aranyeső formájában bejutott hozzá, s **Danaé**nek egy fia született, akit **Perszeusznak** (pusztítónak) neveztek. A király nem mert megölni őket, ezért egy ládába zárva a tengerre vetette anyát és fiát. Szeriphosz szigetére vetődtek, ahol Polüdektész király feleségül kérte **Danaét**. Mivel ezt a házasságot **Perszeusz** nem nézte jó szemmel, Polüdektész lehetetlen feladattal bízta meg: menjen el és ölje meg a líbiai tengerparton élő szörnyűséges kígyóhajú **Medúzát**, akitől mindenki kővé változott, ha csak ránézett. **Perszeusz** azonban **Athéné** istennő segítségével – aki már régen szeretett volna leszámolni **Medúzával** – végzett **Medúzával** és magával hozta annak levágott fejét, a félelmetes gorgó-főt. Amikor visszafelé repült – a **Hermésztől** kapott szárnyas sarujával – az etióp tengerparton megpillantott egy meztelen leányt, aki arany ékszerekkel és láncokkal volt egy sziklához kötözve. **Perszeusz** természetesen azonnal leszállt. Ez a lány **Androméda** volt, Képheusz etióp király és Kassziopéia királyné lánya, akit egy tengeri szörnynek tettek ki áldozatul, mivel Képheusz megsértette **Poszeidón** tengeristen, aki egy tengeri szörnyet szabadított Etiópiára. Ennek a szörnynek ajánlották fel a király lányát. **Perszeusz** megegyezett a szülőkkel, hogy ha megszabadítja **Andromédát**, feleségül veheti.

A rajz (ami egy Boris Valejo festmény alapján készült) azt a pillanatot mutatja, amikor **Perszeusz** a leláncolt, sorsába beletörődött térdelő **Androméda** mellett állva fürkészi a tengert, várja a lányért jövő, Cet nevű tengeri szörnyet.

Perszeusz aztán megölte a Cetet, a gorgó-fejjel kővé változtatta Képheuszt és Kassziopéiát, amiért azok nem akarták tartani a szavukat, majd hazament Görögországba, ahol megölte az anyját kerülgető Polüdektészt. Egy sportversenyen – véletlenül – megölte nagyapját, Akriszioszt is, így beteljesült a jóslat. **Andromédának** egy lánya született **Perszeusztól**: **Gorgophóné**. Ő volt az első özvegy, aki férje halála után nem követett el öngyilkosságot, hanem másodszor is férjhez ment. **Gorgophóné** volt a spártai **Szép Heléna** nagyanyja. **Perszeusz**, **Androméda**, Kassziopéia és a Cet csillagképek neveiben is szerepelnek.

Angyal szállt el felettünk

Társalgunk egy asztal körül, ki-ki a szomszédjával, kellemes zsongás van. Egyszer csak pár másodpercig tartó néma csend áll be, amikor – valamiért – éppen senki sem beszélt. Az ilyen váratlan, rövid ideig beálló hirtelen csend után általában a társaság valamelyik tagja megjegyzi: „angyal szállt el felettünk.” Ezt jelenti tehát a beszélgetésben beálló hirtelen csend. De ki ez az angyal, és miért kíséri elnémulás?

Ez az angyal a görög mitológiából jön, neve **Hermész** isten (a rómaiaknál Merkúr), aki a kereskedelem, az utazás, a hírvitel, a gondolkodás, a pásztorkodás és a tolvajok istene. És? És a beszéd feltalálója. Lábán szárnyas sarut hord, kezében hírnök botot tart és általában az égen szállva közlekedik – legtöbbször **Zeusz** üzenetét hozza-viszi. Amikor tehát egy beszélgető társaság felett éppen elsuhan a „hírnök” **Hermész**, a beszéd feltalálója, a társaság tagjai tudat alatti tiszteletük jeléül egy pillanatra, mint egy varázsütésre elnémulnak. Igen ám, de miért mondjuk, hogy angyal? Miért nem azt, hogy **Hermész** szállt el felettünk?

Hermész fiatal isten, az istenek negyedik nemzedékének tagja, ha az anyai leszármazást tekintjük. A nagy Olimposzi istenek közül nála már csak **Dionüszosz**, a bor és a mámor istene fiatalabb, az ötödik isteni nemzedékből. **Hermész** Homéroszi jelzői ilyenek: „nyájas szavú, tarka eszű, cselszövő, tolvaj, éji fürkésző, háromszor nagy és lélekkísérő” – mert a holtak lelkeit is ő kalauzolja utolsó útjukon az alvilág, a **Hádész** bejáratához, a **Styx** folyóhoz, ami messze nyugaton, az Atlanti-óceán partja alatt található. **Hermész** leggyakoribb Homéroszi jelzője azonban az, hogy a „hírvivő,” amely ó-görögül úgy hangzik, hogy „angelosz” ez az angyal szó eredete az európai nyelvekben. De nem csak az angyal, hanem az evangélium (jelentése: jó hír hozatala) is az ő nevéből származik: az eu annyit tesz, hogy jó, csak az u betűt v-nek értelmezzük ebben az esetben, az angelikum jelenti a hír közlését, ami **Hermész** feladata volt angyali mivoltában. **Hermész** szent állata a szintén vándorló darumadár.

Zeusz az égboltot a vállán tartó **Atlasz** titán egyik lányával, az esőt ígérő Fiastyúk csillagkép egyik istennőjével, a Május hónapnak nevet adó **Maiával** enyelgett Arkádiában, a Kyllené-hegy egyik barlangjában. Itt született **Hermész**, aki már egy napos korában ellopott egyik mostoha bátyjától, **Apollóntól**, a kultúra istentől egy egész gulyát. A teheneket a ravasz csecsemő arra kényszerítette, hogy hátrafelé lépdeljenek, így **Apollónnak**, nem kis nehézséget okozott a tolvaj megtalálása. Bár **Apollón** meg volt róla győződve, hogy **Hermész** volt a tolvaj, a kis kópé meggyőzően bizonygatta a bölcsöből, hogy ő még csak aznap született, járnai sem tud. Majd elővett egy teknősbéka páncélból készített lantot, amit szintén ő talált fel még a születése napján, és ravaszul megpendítette. **Apollónnak** annyira megtetszett a hangszer, hogy **Hermész** neki ajánlódkozta, s attól kezdve **Apollón** lett a lantművészet mestere is az Olimposzon.

Hermész a görög mitológia egyik legaktívabb isteneként, mindenben – még szerelmi kalandokban is – **Zeusz** segítője, bizalmasa lett. Ezt bizonyítja egy másik állandó jelzője: „Argosz-ölő.” Argosz egy százszemű óriás volt, **Zeusz** felesége, a féltékeny **Héra** kedves városából, Argoszból. Amikor **Héra** egyszer rajtakapta férjét **Ióval**, a Nílus lányával enyelegni, **Zeusz**nak csak egy másodperce volt, hogy **Iót** fehér tehénre változtassa. **Héra** élt a gyanúperrel, hogy a tehén valójában egy hölgy, ezért a soha nem alvó Argoszt rendelte a tehén őrzésére, hogy annak ne legyen módja visszaváltozni és megszülni **Zeusz** utódját. **Hermész** altatta el az óriást furulyaszóval, majd vágta le a fejét; amin állva ábrázolja **Hermészt** egyik közismert szobra. **Héra** Argosz szemeivel kegyeletből szent állatának, a pávának a tollát ékesítette. S innen az a szólás is, hogy valaki árgus (argoszi) szemekkel figyel.

Aphrodité – Vénusz

Mint az Botticelli híres festménye is mutatja, *Aphrodité*, latinul Vénusz, a tengerből felmerülő kagyló héjában született, s szőke volt. Mivel a görög többnyire fekete hajúak voltak, a szőkét tartották a legszebbnek. Nevének jelentése is: „habszülte.” Van olyan elgondolás, hogy a fia által meggyilkolt *Uranosznak* (*Zeusz* nagyapjának), az Égbolt istenének a véréből született, de ez nem illeszthető a mitológia családfájába, mert ugyan akkor ki az anyja és ki az apja? *Homérosz* szerint maga *Zeusz*, latinul Jupiter főisten lánya volt, különben hogyan lenne elképzelhető, hogy a „nőfaló” *Zeusz* pont a legszebb istennőt nem hódította meg? Leggyakoribb Homéroszi jelzője szerint: a „felmerülő” Anadyomené vagy a „habszülte.” *Aphrodité* édesanyja, ahogy a jelzőjében az ana-dyomené is utal rá, nem volt más, mint *Dioné* az eső istennője. Ő egy női titán, egy titanisz, tulajdonképpen *Zeusz* egyik nagynénje. *Aphrodité* tehát *Zeusz* lánya, és a tengervízbe hulló, mindent megtermékenyítő eső nyomán született, mégpedig úgy, hogy egy osztriga kagyló héjában emelkedett a felszínre. Egészen pontosan Kythéra szigete mellett, ez a görög szigetvilág nyugati részén van, a Jón-tenger és az Adriai-tenger között. A vízből kiemelkedő Szépség megrázta a haját, melyből szerteszét repültek a gyöngyök. Át az Itáliai-félszigeten, a mai Tirrén-tengerben csobbantak a vízbe, s belőlük keletkeztek a Földközi-tenger legszebb szigetei, a Tosz-kán-szigetek: Capraia, Elba, Giglio, Giannutri, Gorgona, Montecristo, és Pianosa.

Az istennő végig látogatta a szigeteket kedvenc állatai, a galambok és a verebek kíséretében. Mivel egyik görög sziget sem tetszett neki igazán, elment egészen Ciprusig, ami már Kis-Ázsiához tartozik. Na, az megtetszett neki, ott telepedett le. Ezért Ciprust a mai napig a szerelem szigeteként emlegetik. Az Iliásban sem véletlen, hogy *Aphrodité* a trójaiakat segíti a görögök ellenében, hiszen a trójai háború éppen annak a szépségversenynek a következtében tört ki, melyben *Aphrodité* legyőzte *Athénét*, a bölcsesség ragyogó szűz istennőjét, és *Hérát* az istenek királynéját, *Zeusz* feleségét. Amikor *Aphrodité* a harcokban megsebesült, halandó fiát, *Aeneast*, a rómaiak őst igyekezett megmenteni a csata forgatagában. *Athéné* istennő, bosszúból felnyitotta az egyik görög vezér, Diomédész szemét, hogy az láthatta az istennőt, ahogy az a sebesült fiát vonszolja, a halandó emberek számára láthatatlanul. Diomédész dárdája átütötte a fiát védő *Aphrodité* tenyerét, aki jajgatva repült fel az Olimposzra az édesanyjához, *Dionéhez*, hogy bekötözze – ebből is látszik, hogy igenis volt anyja, és nem *Uranosz* egy levágott testrészéből született.

Héra, születése után ledobta az Olimposzról fiát, *Héphaisztoszt*, a sánta és torzonborz, csúnya kovácsistent. Hogy kárpótolja, később a legszebb istennőt, *Aphrodité*t adatta hozzá feleségül. De *Aphrodité*nek persze nem kellett *Héphaisztosz*, egyszer sem feküdt le vele. Ki tetszett neki? Az igen macsós és vad *Arész*, latinul Mars, a háború és a harc daliás istene. *Arész* és *Aphrodité* legismertebb gyermeke *Erósz*, latinul Amor, s az ő nevéből származik az erotika szavunk. *Erósz* a Szerelem istene; tehát nem *Aphrodité!* *Erósz*t mindig egy szárnyas, fiatal fiúnak, vagy éppen egy angyalka-szerű kisfiúnak ábrázolják, kis íjjal és nyíllal a kezében. Megjegyzendő, ha már szerelemről van szó, hogy a szex, vagyis a szeretkezés megint csak nem *Aphrodité*, vagy *Erósz* „védnöksége” alatt áll, ahogy a gyakorlat is igazolja. A szeretkezés istene egyike az éjszaka teremtményeinek; vagyis a Káoszól kiemelkedő első létezőknek, *Nyx* istennőnek, az Éjszakának, és *Erebosznak*, az örök Sötétségnek a gyermeke: *Philotész*. *Arész* és *Aphrodité* lánya *Harmónia*, az Összhang istennője, akit egy halandóhoz, a híres görög várost, Thébát megalapító *Kadmosz*hoz adtak feleségül. Ez is kárpótlás volt, mert előzőleg *Zeusz* éppen *Kadmosz* hűgát *Európát* csábította el. Volt még két fia *Aphrodité*nek, akikre nem volt büszke, ellentétben *Erósszal*: *Phoibosz* és *Deimosz*: a Rémület és az Iszonyat, a horror és a terror – ezek mindig apjukkal, *Arésszal* együtt csatáztak, őt kísérték az öldöklésekben. A valóságban a Mars bolygó két kicsi holdját *Phoibosznak* és a *Deimosznak* nevezik.

Aphrodité a 12 olimposzi isten egyike. Szent növénye a legszebb virág, a rózsza. A görög istenek eredeti és valódi méretükben 250 cm magasak voltak, és annyira ragyogtak, hogy elvakították, sőt akár el is égették azt, aki rájuk nézett. *Aphrodité*nek sok szerelmi kalandja volt halandó férfiakkal is, például a vérfertőző viszonyból született gyönyörű kisfiúval, *Adonisszal*, vagy *Ankhiszésszal*, a Trójával szövetséges dardanai birodalom uralkodójával, akit *Aphrodité* emberi alakban csábított el és szült neki egy nagyon szép fiút, *Aeneast*. Aki később a trójai menekültek vezére lett és eljutott Itáliába, mint a rómaiak őse.

Az értelem szikrája

Miért szikra az értelem? Miért van az, hogy ha valami jelentős dolog jut eszünkbe, vagy valamit hirtelen megértünk, akkor azt mondjuk, hogy kipattant az értelem szikrája a fejünkéből? Ennek ismeretéhez is a görög mitológiához kell visszanyúlnunk.

Zeusz, aki nagy nöcsábász hírében állt, szemet vetett többek között **Métiszre** is. **Métisz**, az értelem istennője, egy ókeánisz volt. Az ókeánisz habléányok apja maga **Ókeanosz**, az Atlanti-óceán titánja, anyjuk pedig **Tethys**, a Földközi-tenger titanisza. Igen ám, de amikor **Métisz** terhes lett, **Prométheusz** titán kárörvendezve elárulta **Zeusznak**, hogy **Métisz** születendő gyermeke különb lesz az apjánál. **Zeusz** zavarba jött, és hirtelenjében lenyelte **Métiszt**, aztán el is felejtkezett a dologról. Kilenc hónap múlva Észak-Afrikában, Líbiában, a Tritónisz-tó mellett sétálgatott, mikor iszonyú fejfájás kezdte gyötörni. Hívatta híres, sánta fiát, a „nappal is ragyogó” **Héphaisztoszt**, a kovács istent. Az kezelésbe is vette az apját. Kalapácsával egy nagyot ütött a fejére, de úgy, hogy a főistennek szikrát hányt a szeme, s így, a fejéből kipattant az értelem – **Métisz** – szikrája. Mégpedig egy ragyogó fegyverzetű, szépséges fiatal lány képében. Ez volt Pallasz **Athéné**, a bölcsesség istennője. Amikor a lány a földre dobbant, beleremegett az egész Föld és a tengerek megáradtak.

Pallasz **Athéné**, az örök szűz istennő lett **Zeusz** kedvenc lánya. Nem csak a bölcsesség védnöke volt, hanem az összes tudomány istennője, beleértve a hadtudományt és a városok védelmét is – ezért ábrázolják mindig sisakban, pajzzsal, dárdával felfegyverkezve. Ő az összes mesterség feltalálója és tanítója is. Szent állata az állatok közt bölcsnek tartott bagoly, ezért Homéroszi jelzői között megtaláljuk a „bagolyszeműt” is. Állandó jelzői még: atya lánya, meggondolt, szűz, városvédő, legyőzhetetlen, ragyogószemű. **Athéné** számtalan mitológiai történetben megjelenik, ő az egyik legtökéletesebb személyiség az Olimposzi istenek között, aki egy kevéske, de érthető női hiúságot leszámítva teljesen hiba nélkül való.

Kedves városa és székhelye Athén, melynek ő a névadója is. Athén városát, amikor annak még nem volt neve, **Poszeidón** – **Athéné** nagybátyja – is meg akarta szerezni. A későbbi athéni polgárok azt mondták, adjon **Athéné** és **Poszeidón** is valami ajándékot a városnak, s amelyik értékesebbnek bizonyul, annak az istennek szentelik városukat. **Poszeidón** nagyot kacagott és retentetes háromágú tengeri szigonyát beledöfte az Akropolisz sziklahegyébe. Ott nyomban egy háromágú, bővizű forrás fakadt. Az athéniak megörültek, mert az édesvíz nagy kincs volt Görögországban. Igen ám, de kiderült, hogy **Poszeidón** nem adhatott mást, mint ami a lényege: a víz sós tengervíz volt. Pallasz **Athéné** istennő mosolyogva egy olajfa palántát helyezett az Akropoliszra. Őt választották; az olajfa ezer évig él és terem, természetes ellensége nincs, madarak állatok nem fogyasztják a tüskéi miatt, nem kell nyesni, kapálni, gondozni. permetezni; még a szüretelése sem jelent semmi munkát. Egy hálót terítenek alá, arra potyognak az érett olajbogyók. **Athéné** szent növénye, az olíva, igazi, mediterrán népnek való ajándék volt.

Amikor egy konferencián voltam Korfu-szigetén Görögországban, úgy láttam, Isten jókedvében a turizmusnak teremtette ezt a gyönyörű szigetet, az évi egymillió turista gyönyörűségére. Panorámás étteremben ülve, Paleokasztrica festői öble felett, meg is kérdeztem a pincért: ugye jól meg lehet itt Korfun élni a turizmusból? Mire a pincér: „turizmusból? Igaz, hogy májustól szeptemberig ebben az étteremben dolgozok, de nem a turizmusból élek.” „Nem? Hát miből?” „Mint mindenki: az olívából.” **Athéné** ajándékából.

Égen-földön keresi

Hányszor mondjuk, hogy égen-földön keresem, de sehol sem találok! Vajon honnan ered ez a mondás? Csak nem a görög mitológiából terjedt el Európa-szerte? De bizony. Ott kell kezdeni, hogy amikor még **Uranosz** fia, **Kronosz**, az idő titánja uralta a világot, ő, az Idő, minden gyermekét felfalta. Az ő nevéből származik az időrend, a kronológia, vagy az időmérő, a kronométer is; a rómaiaknál Szaturnusz a neve. Jelképe az érett kalászt és az élet fonálát egyaránt átvágó sarló, s innen ered az európai népeknél a kaszásnak a halállal való azonosítása. Kronosz szent fája a somfa, ami Európában a legkeményebb, az időnek leginkább ellenálló fafajta; szent állata az igen hosszú életűnek tartott varjú. **Kronosz** azért falta fel – egyébként halhatatlan gyermekeit –, hogy nehogy úgy járjon, mint az apja, **Uranosz**, akit éppen ő ölt meg az anyjától, **Gaia** földanya istennőtől kapott sarlóval. Nem véletlenül van a Szaturnusz bolygó körül gyűrű; ez a törmeléke az ő gravitációjával szétropanantott, saját holdjainak.

Kronosz titán felesége egyik testvére volt, **Rhea** titanisz, aki a tölgyfa, a legértékesebb európai fafajta istennője volt. A férfi titánok és a női titaniszok nevének jelentése: „nagytratorók,” akik **Uranosznak**, az ég istenének, s **Gaiának**, a föld istenasszonyának, vagyis a föld és az ég egyesüléséből jöttek a világra. **Rhea** már belefáradt, hogy újszülött gyermekeit: **Hesztiát** (a házi tűzhelyek és a városok védő istennőjét), **Démétért** (a gabona és a termékenység istennőjét), **Hérát** (a család istennőjét), **Hadészt** (az alvilág istenét) és **Poszeidónt** (a tenger istenét) már felfalta az Idő, ezért a hatodikát, a legfiatalabb kisfiút – **Zeuszt** (a villámok istenét) – minden áron meg akarta menteni. Titokban szülte meg Árkádiában, a Lyakón-hegy barlangjában – ezt a helyet ma is mutogatják a turistáknak. Csendben kellett maradnia, ezért egy tölgyfa darabra harapott, s a szülés fájdalmában ujjait mélyen belevájta a barlang földjébe. Mivel **Rhea** hatalmas istenasszony volt, az így kivájt földből azonnal kis istenségek keletkeztek. Figyeljünk csak, kik: a vas, az acél, az üllő, a kalapács és a kés. Vagyis **Zeusz** születése a Vaskor születését is jelképezte. Európában a vaskori fegyveres csoportok megjelenésével tért vissza a férfiuralom, az apajogú társadalom, a patriarchátus. A vas fegyveres rablóbandák ugyanis könnyen legyőzték az anyajogú, a nők által vezetett matriarchális társadalmak bronzfegyveres katonáit. A **Rhea** ujjai által kivájt öt karcolat ma is látható a barlangban.

Rhea a csecsemő **Zeusz** helyett egy követ adott át **Kronosznak** a pólyában. Az lenyelte, de rögtön rájött, hogy átvették, s kérdőre vonta feleségét a gyermek hollétét illetően. „Sem égen, sem földön nem tudod elrejteni előlem” – ordította. Pedig **Rhea** elrejtette a csecsemő **Zeuszt**. Kréta-szigetére vitte (oda, ahonnan az első vaskori kultúra szétterjedt egész Európára), ott is a Dikté-hegy egyik barlangjába, s hogy **Zeusz** ne legyen megtalálható „sem földön, sem égen,” bölcsőjét a barlang előtt egy tölgyfa ágára akasztotta. Két fegyveres nimfa őrizte, akik, ha **Zeusz** sírt, bronzfegyvereikkel a pajzsukat döngették, nehogy **Kronosz**, aki égre-földre kereste **Zeuszt**, meghallja a sírást. A méz nimfa, Melissa táplálta, és a kecske nimfa, Amaltheia szoptatta a csecsemőt – **Rhea** helyett. A Naprendszer legnagyobb bolygójához, a Jupiterhez (ez **Zeusz** római neve) egyik legközelebb eső kis hold neve Amaltheia. **Zeusz** később, hálája és megbecsülése jeléül Amaltheia szarvát Fortuna (görögül **Tykhé**) istennőnek ajándékozta, s ez kecske szarv lett Fortuna „bőségszaruként” ismert jelképe.

Zeusz, aki az európai Vaskorral együtt Kréta-szigetén nevelkedett titokban; felnöve, a villámok uraként legyőzte apját, az időt, így biztosítva halhatatlanságot az olimposzi isteneknek. Egyben kiszabadította testvéreit is az „idő fogságából.” **Hadész** (Plútó) az alvilágot, **Poszeidón** (Neptunusz) a tengert kapta, **Zeusz** (Jupiter) pedig az égen és a földön uralkodott a sokszakadékú Olimposz-hegyről.

Egy hajszálon függ az életünk

Hogy-hogy? Azért, mert fenyegető, bármikor bekövetkezhető nagy veszedelem fenyeget minket. Úgy is mondták a régi, művelt európai emberek, ha egy bármikor bekövetkezhető nagy veszélyre utaltak, hogy az a valami Damoklész kardjaként függ a fejük felett. Mert min is függ Damoklész kardja? Hát egy hajszálon – merthogy ez a két szőlés egy töről fakad. Honnan ered? Az ókori Szicília fővárosa Szirakuza volt, s teljhatalmú uralkodóját türannisznek, vagyis zsarnoknak nevezték. Az egyik ilyen türannisz Dionüsziosz volt, s az ő barátja volt Damoklész, aki egyszer azt mondta neki, mennyire irigyeli gazdagsága és jóléte miatt, milyen boldog lehet. Az uralkodó megkérdezte, ki akarja-e próbálni ezt a boldogságot? Damoklész ráállt, az uralkodó minden szolgálat mellé rendelt, jó ételeket, italokat, lesték minden kívánságát a pamlogon heverő Damoklésznek, aki egyszer csak észrevette, hogy egy éles kard lóg egyetlen lószőrszállra felfüggesztve a feje felett. Ettől kezdve csak a kardra tudott figyelni, s maga kérte, hogy így nem akar többé boldog lenni. Ciceró, a híres római államférfi mondta erre utalva, hogy semmi-
ben nem lehet boldog az, aki úgy érzi, hogy mindig valami félelem fenyegeti.

Unum, sed leonem – ez egy ősrégi európai állatmesének a csattanója. Az ókori Aszópusz az első és az egyik legnagyobb európai mesemondó. A 240. meséjében találkozunk a macska-mama, meg az oroszlán mama „Neked hány kicsinyed született?” Kérdezi a macska. „Egy? Nahát, tudod, én egyszerre kilenc kölyköt szültem, te meg csak egyet?” Erre válaszol az oroszlán, az-
zal, ami azóta is az európai minőség szállóigéje: „egyet, de oroszlánt.”

Néhány ókori legenda még ma is tovább él szállóigéinkben. Ha valahol egy lakásban, vagy egy íróasztalon nagy a rendetlenség, némely régi vágású, művelt európai azt mondhatja rá, hogy ez olyan, mint „Augeiász istállója.” Ennek eredete, hogy **Héraklész** egyik munkája – a híres 12 munka során – az volt, hogy Augeiász király rettenetesen mocskos kitakaríthatatlan istállóit kellett egy nap alatt kitakarítani, amire értelemszerűen senki nem vállalkozott; lehetetlenségnek tűnt. **Héraklész** egy folyót térített el és vezetett át az istállókon, így végezte el a feladatot.

Ha teljesen hiábavaló, véget nem érő munkát végez valaki, a munka tárgyára azt mondták: ez a Danaidák hordója. Tudni illik, az egy lyukas hordó volt, melybe vizet kellett hordania 49 férjgyilkos mitológiai lánynak. Ez volt az alvilágban, a **Hadész**ban a Danaidák büntetése. Az történt ugyanis, hogy az 50 Danaida, Danaosz líbiai király leányai a nászéjszakán – egyikük kivételével – megölték férjeiket, az Egyiptomnak nevet adó Aegyptosz király 50 fiát – értelemszerűen egyikük kivételével. Ennek a megmenekült párnak lett a leánya az a **Danaé**, akit **Zeusz** aranyeső formájában csábított el, s az ő fia lett **Perszész**, a leghatalmasabb görög királyság, Mükéné alapítója a görög mitológia szerint. Hogy a Danaidák hordója még ma is élő európai fogalom, arról személyesen is meggyőződhettem. Egyszer Brighton-ban, Dél-Angliában az Atlanti-óceán kavicsal borított partján üldögéltem egy kisebb társasággal. Fürdeni nem nagyon lehetett, mert hideg volt a víz, s mivel a tétlenséget soha nem tudtam elviselni, a kavicsokat kezdtem színük szerint válogatni és rakosgatni magam mellett egy-egy halomba. Volt fekete, sárga, fehér és vörös kavics. Szórakozottan és elmélyülten válogattam a kavicsokat a halmokba a sok-sokmilliónyi kavics-sivatagban, ami a partot borította. Talán egy félóra múltán az egyik, tőlünk nem messze, a parton sütkérező angol társaság szedelőzködni kezdett, indultak tovább, de két férfi közülük odajött hozzánk, odaöntött a színes kavicsalmaimra egy-egy marék, szétválogatott sárga, fekete vörös és fehér kavicsot, s egyikük udvarias mosollyal így szólt: *to Danaid's barrel* vagyis a „Danaidák hordójába.”

Európa

Európe egy föníciai királynő volt. A mai Közel-Keleten, a Földközi-tenger partján alakult ki a mediterrán vidéket hajóikkal elsőként bejáró föníciaiak birodalma. Alapítója a monda szerint Agenor király volt, aki *Poszeidón* tengeristen és Líbia, az Észak-Afrikát megszemélyesítő tengeri istennő fia volt. Történt egyszer, hogy *Zeusz* főistennek, a villámok urának megtetszett *Európe*. Aranyszarvú, gyönyörű, szelíd, fehér bika képében lépett a tengerparton sétáló királynőhöz. Addig hízelkedett neki, míg rávette, hogy üljön fel a hátára. Akkor aztán hopp, beugrott vele a tengerbe és úszott, úszott nyugati irányban, míg a leghatalmasabb görög szigeten, Krétán, *Zeusz* gyermekkorának helyszínén partot nem ért. Ott *Európe* gyermeket fogant tőle, *Minoszt*, aki később megalapította az első európai birodalmat a Vaskor hajnalán, a minózi civilizációt. Innen terjedt a vaskori civilizáció fokról fokra a mai Görögország területén át az egész kontinensen. *Minosz* király palotájának romjai ma is láthatók Kréta északi partján; ez a Knósszoszi palota, amit a tőle 150 km-re-északra található Szantorini vulkán robbanás-szerű kitörése nyomán keletkező szökőár pusztított el még az ókorban. Ezt a világraszóló katasztrófát örökíti meg Platón, amikor az elsüllyedt világról, Atlantiszról beszél.

De vajon mit jelent az a név, hogy Európé? Régi görög nyelven ennek két értelmezése is lehet. Vagy olyan szóösszetételben kell értelmeznünk, hogy „eur és ópé,” ami annyit tesz, hogy széles arc. A széles arc nem más, mint a telihold, a mediterrán vidéken a Vaskor előtt uralkodó anyajogú, matriarchális helyi társadalmak fő-fő isten anyjára utalva, hiszen a Hold a harminc napos alakváltozási ciklusa miatt mindig is nőnemű jelkép volt. Az Európé elnevezés másik értelmezése pedig nem más, mint „eu rópé,” ami annyit tesz, hogy jó (görögül eu) a fűzfának (rópé). Mi jó a fűzfának? A víz. A vizekben bővelkedő föld. Márpedig Európa nem csak a legkisebb kontinens, de a legtagoltabb is: partvonala tele van öblökkel, szigetekkel; földjét rengeteg folyó és tó teszi változatosná. Mindent összevetve elmondhatjuk, hogy vizekben – méretéhez képest arányosan tekintve – a leggazdagabb földrész. Ami, ugye, jó a fűzfának.

Az európai kultúra három pilléren nyugszik. A Római birodalom bukása után a tűzben és vérben álló Nyugat-Európában rohamosan pusztultak a rómaiak által felhalmozott művészeti és irodalmi értékek. 530-ban a későbbi Szent Benedek megalapította a bencés rendet a Monte Cassino-hegyen, és tudatosan elkezdte összegyűjteni, rendszerezni – megmenteni – az ókori kéziratokat. Ezzel alapozta meg az úgynevezett európai kultúrát, vagyis a nyugati-civilizációt, melynek három alappillére van: első az antikvitás szellemisége, ami nem más, mint a görög mitológia és a görög-római civilizáció emlékeinek tovább élése. Második a zsidó-keresztény vallásokból és erkölcsből kimagasló Jézus Krisztus kultusza. Végül ez kiegészül a harmadik pillérrel, a Nyugat- és Észak-Európában elterjedt népcsoportok hagyományaival, a kelta-germán örökséggel.

Ami markáns összetartó erő ebben a három civilizációs pillérben – méltó módon az Európa név feminin, nőnemű eredetéhez –, az a teljes nemi egyenjogúság. Gondoljunk csak a görög-római mitológiában az istennők szerepére: a legokosabb (*Athéné*/Minerva), a legszebb (*Aphrodité*/Vénusz) és a legerősebb (*Gaia*/Földanya) személyek nők voltak. Gondoljunk a keresztény Jézus kultuszban a Szűzanya, Mária alakjára. Gondoljunk a kelta-germán mondavilágban a – majdnem – legyőzhetetlen Brünhilda alakjára, vagy az észak-amerikai kontinenst először gyarmatosító vikingek között Freida Eriksdottirra, az első – Kolumbusz idejében már elfeledett – észak-amerikai európai gyarmat, a Vinland női alapítójára.

Foglyul ejtett halál

Létó, a szelídség istennője **Koios**nak, az éggömb titánjának, és **Phoibé**nek, a ragyogás titaniszá-
nak volt a lánya. **Zeus**tól teherbe esett és ikreket várt. Igen ám, de **Zeusz** féltékeny felesége,
Héra, megátkozta, hogy ne legyen szilárd föld a talpa alatt, ahol megszüülhetné a gyermekeit.
Létó ide-oda bolyongott, sem város, sem sziget, hegy, vagy barlang nem akadt, aki kihívta volna
maga ellen a hatalmas **Héra** istennő haragját. Ráadásul egy óriási kígyó, a Python is üldözte.
Végül **Létó** Délosz szigetéhez ért, amely úszó sziget volt, s felajánlotta a szelíd **Létónak**, hogy
rajta – mivel ő nem szilárd föld – megszüülheti gyermekeit. Így is történt; elsőként **Artemisz**
(latinul Diana) született meg, aki a természet és a vadászat hatalmas erejű, ezüst íjas, szűz is-
tennője lett, egyike a 12 olimposzi istenségnek. Azonnal segédkezett is öccse megszüülésénél,
aki szintén olimposzi isten lett, a kultúra és a fény roppant erejű istene, az aranyíjas **Apollón**.
Apollón első tette az volt, hogy hálából egy hatalmas vaslánccal a tenger fenekéhez rögzítette
Déloszt, így az valódi szigetté vált, a fény szigetévé. Itt állt **Apollón** szentélye, aki nagyanyja
után felvette a Phoibosz, a „ragyogó” nevet is. Délosz nem ismerte a halált, s az ókorban nem
is volt szabad itt meghalni senkinek, a betegeket és öregeket át is szállították a görög száraz-
földre. **Apollón** Delphoiben, ahol a híres jósdája épült, megölte Pythont, s ennek emlékére a
delphoi jósda látnokát, aki mindig kétértelmű válaszokat adott Pythiának nevezték. Csakhogy
a Python isteni eredetű lény volt, s **Apollón**nak – az ókori szokás szerint – egy ideig rabszolga-
ként kellett dolgoznia egy halandó király udvarában. Ha király ölt meg egy előkelőséget, álta-
lában ez volt a büntetése, illetve megtisztulása.

A kérlelhetetlen Admétoszra, egy thesszáliai görög királyra esett a választás. Azonban Ad-
métosz tudta, hogy ki az ő új rabszolgája, ezért igencsak nagy tisztelettel bánt vele. Hálából
Phoibosz **Apollón**, aki nem csak a kultúrának, hanem a jóstudománynak is a fő védnöke, és
akinek szent állata a jóstehetségűnek tartott egér, elárulta neki, hogy ő – Admétosz – amikor
majd meghal, és eljön érte **Thanatosz**, a halál, mégsem fog meghalni, ha akad bárki, aki magát
helyette felajánlja a halálnak.

Admétosz rengeteg koldussal, szegény emberrel beszélt, vagyont ígért nekik és családjuknak,
de senki sem vállalta a cserét. Még a saját szüleit is felkereste, akik idős és beteg emberek
voltak, s már csak szenvedés volt az életük, de még ők sem vállalták, hogy helyette bármelyikük
is meghaljon! Ilyen mértékben ragaszkodik mindenki az élethez, még ha az nyomorúságos és
gyötrelmes is. Idővel megjelent Admétosz házában a Halál, a „vas-szívű” **Thanatosz**, aki iker-
testvérével **Hypnosz**sal, az álom istenével együtt az éjszaka istennőjének, **Nyx**nek és a sötét-
ségnek, **Erebosz**nak a gyermeke. A testvérpár szent növénye az ópium tartalmú mák, szent ál-
lata a fecskemadár. Épp ekkor érkezett Admétosz házába régi cimborája, **Héraklész**, a legna-
gyobb görög hős, **Zeusz** legkedvesebb halandó fia. Ahogy a vendéget fogadta Admétosz, hírül
adták neki, hogy a felesége, Alkésztisz meghalt. Annyira szerette a feleségét, hogy éppen őt
egyedül nem kérte meg, hogy haljon meg helyette, de az asszony – mivel a szerelem erősebb
halálnál – úgy szerette, hogy önként felajánlotta magát **Thanatosz**nak, s az el is vitte a lelkét.
Admétosz a megrendítő hír ellenére ellátta **Héraklész**t mindennel, majd visszavonult gyászolni
hitvesét. **Héraklész** – aki egy rendkívül erőszakos, féktelen személyiség volt – egyedül mulatott
és szórakozott a szolgáló lányokkal, akiktől megtudta, hogy Admétosz gyászban van. Ekkor
azonnal **Thanatosz** után sietett, és visszakövetelte tőle Alkésztiszt. A vas szívű **Thanatosz** hal-
lani sem akart róla, ezért birokra keltek. **Héraklész**t sem ember, sem isten soha nem tudta le-
győzni. Földhöz is teremtette a Halált, és visszahozta Alkésztisz lelkét tőle, amitől Alkésztiszt
életre kelt. **Thanatosz** annyira szégyellte magát, hogy elbújt, és napokig senki sem halt meg.
Zeusnak kellett közbe avatkoznia, hogy újra tegye a dolgát, és ne boruljon fel a világ rendje.
Azóta számos európai népmesében megjelenik, hogy valaki foglyul ejti, vagy legyőzi a halált.

Halak és Bak csillagképek

Február 20 és március 20 között a Nap égi pályáján a Halak csillagképben delel. A február hónapot azonosítják a Halakkal. Február jelentése „megtisztító” a böjtre utalva, s ez a latin szó Júnónak (görögül *Hérának*), a családot védő istenasszonynak, Jupiter (görögül *Zeusz*) főisten feleségének a jelzője a római mitológiában. A megtisztító Február isteni védnöke pedig *Héliosz*, a napisten, aki maga is hal alakjában úszik vissza az Atlanti-óceánból – ahová lenyugszik – lakhelyére, a legkeletibb görög szigetre, a felkelő Nap szigetére: Rodoszra.

De vajon hogy került az égre a *Pisces*, vagyis a Halak csillagkép, és miért van az, hogy a csillagok konstellációját értelmezve, a Halak csillagkép két egymással összekötött halat formáz? Művelt ember legyen a talpán, aki erre mobileszközös segítség nélkül is válaszolni tud. Úgy történt a dolog, hogy *Gaia*, a Földanya istennő, a világ egykori matriarchális uralkodónője már sokadszorra elégelte meg dédunokájának, a világot uraló *Zeusznak* és népes isteni családjának viselt dolgait. Ezért testvérével, *Tartarossal*, a pokol mélyével egyesülve a titánoknál és a gigaszoknál is szörnyűbb veszedelmet zúdított az istenekre: egy tűzokádó óriást, a Tájfunt – Typhónt. Az égig érő szörnyeteg hegyeket dobált és olyan pusztítást vitt végbe, hogy minden isten – még maga *Zeusz* is – elbűjt, vagy álcázta magát. *Aphrodité* a szépség gyönyörű istennője gondolt egyet és hallá változva bevetette magát a tengerbe. Nem feledkezett meg fiacskájáról, a szerelem szárnyas kis istenéről, *Erószról* sem, őt is hallá változtatta. De hogy a szörnyen örvénylő vízben ne sodródjanak el egymás mellől, egy kötéllal magához kötötte *Erósz*t. Közben egyedül a ragyogó Pallasz *Athéné* a tudomány és a hadtudomány szépséges istennője mert szembeszállni Typhónnal. Zeus, látva bátor kislányát, annyira elszégyellte magát, hogy ő is harcba bocsátkozott a szörnyel, s véres csatában végül Szicília szigetét dobta rá. Typhón ma is ott füstöl az Etna tűzhányó alatt. A vész elmúltával pedig *Aphrodité* csodás megmenekülésük emlékére az égre akasztotta a két egymással összekötött halat csillagok formájában.

Amikor a Földanya szülötte, Typhón lángba borította a világot, *Pán*, a kecskelábú, kecskeszarvú kis pásztoristen, az árkádiai erdők, ligetek lakója, *Hermész* isten és a Harkály nimfa fia is megpróbált elrejtőzni. Véletlenül látta *Aphrodité* és *Erósz* átváltozását hallá, amit olyan jó ötletnek tartott, hogy ő is menten hallá változva ugrott be a tengerbe. Igen ám, de míg *Aphrodité* hatalmas Olimposzi istennő volt, *Pán* csak egy kis vidéki istenecske, ezért nem is sikerült neki teljesen a varázslat. Alul hallá változott ugyan, de felül megmaradt kecskeszarvú baknak. Egy „vízikecske” lett. Ezen a többi istenek – még szorult helyzetükben is – jót kacagtak. A vész elmúltával, ennek a komikus közjátéknak az emlékére akasztották az istenek a csillagokból megformált Bakot az égre – amit félig hálnak, félig kecskének mutat a csillagkép.

A Bak csillagképben, a „tengeri kecskében,” latinul a *Capricornus*-ban, egyébként december 20-tól január 20-ig delel a Nap, és a december hónapot szokták azonosítani vele. A december név a márciussal kezdődő régi római naptár szerint a „tizedik” hónapot jelenti. A hónapnak két szűz istennő a patrónusa: Pallasz *Athéné* (latinul Minerva) és *Hesztia* istenasszony (latinul Vesta), aki a családi tűzhely és az örök láng őrzője, amire a hűvös decemberben igencsak szükség van.

Ahogy Juhász Gyula írja A pannóniai légió dala című versében: „Pannónia vidékén hűvös az ősz dere, s idegenül ragyog ránk a Göncöl szekere.”

Halálmadár

Hadész, a görög mitológiában az alvilág ura, kiszemelte magának feleségül egyik nővérének, **Démétér**nek, a gabona istennőjének a lányát, **Kórét** a múlandó lányság istenét, akinek maga **Zeusz** volt az apja. **Hadész** megkereste **Zeuszt** a kéréssel, aki beleegyezését adta bátyjának, de mivel mindketten sejtették, hogy nővérük nem engedné szeretett lányát az alvilágba távozni, abban maradtak, hogy a házasság leányrablásként, titokban történjen. **Kóré** társnőivel Nüsza mellett éppen virágot szedett egy réten, amikor megnyílt a föld és éjfekete lovak vontatta harci szekéren az alvilág uralkodója dübörgött a felszínre. Felnyalábolta **Kórét**, és eltűnt vele – mintha „a föld nyelte volna el.” **Hadész** alvilági palotájában étellel-itallal kínálta **Kórét**, akit ettől kezdve az alvilág úrnőjének, **Perszephóné**nek (pusztulást hozónak) neveztek. A lány tudta a szokást: az ókorban a házasság akkor vált „törvényessé,” amikor az új asszony először fogadott el a férje kezéből ételt. Innen az európai szokás, miszerint egy nő egy férfitől édességet, virágot és parfümöt elfogadhat, anélkül, hogy kimutatná, hajlandóságát a férfi iránt. Viszont ételt – vacsora vagy ebéd meghívást – ha elfogad, azzal kifejezi, hogy hajlandó akár házastárs-ként is elfogadni az udvarlót. Ezért hát **Perszephóné** nem evett semmit **Hadész** házában.

Démétér hosszú keresésbe kezdett a lánya után és végül **Héliosz** napisten mondta el neki, hová tűnt **Kóré**. **Démétér** azzal állt bosszút **Zeuszon**, hogy nem adott gabonatermést az embereknek, nem tette a dolgát, s elmaradtak a **Zeusznak** szánt hálaáldozatok is. Erre **Zeusz** beleegyezett, hogy **Démétér** kössön egyezséget **Hadésszal**, hogy csak az év egy bizonyos részét kelljen **Perszephóné**nek az alvilágban töltenie – ez stílusosan a tél lett, amikor a gabonaszóró **Démétér** istennő bánkodik a lánya után. Amikor **Démétér** leszállt az alvilágba, és **Hadész** házában találkozott **Kóréval**, első kérdése az volt: ettél-e valamit, lányom, **Hadésznál**? Nem – felelte a lány, de Aszkalaposz, **Hadész** kertésze, közbeszólt: ő bizony látta, hogy **Perszephóné** elfogadott egy szem gránátalma magot **Hadész** kezéből, s ezzel „hivatalosan” is az asszonya lett. Azóta a gránátalma – aminek vörös a belseje, azaz a halállal rokon növény – **Perszephóné** szent növénye. **Démétér** gyűlölettel pillantott Aszkalaposzra, a rossz hír mondójára; s a hatalmas erejű Olimposzi istennő gondolatban kiadott parancsára azonnal egy nagy szikla gördült **Hadész** kertészére. Ez után **Démétér** kézen fogta a lányát, immáron **Perszephónét**, a pusztulást hozót, s magával vitte a felszínre –, igaz, csak őszig, hiszen ezután minden telet lent kellett töltenie.

Héraklész, a valaha élt legnagyobb mitológiai hős, híres tizenkét munkájában az utolsó annak a – szintén lehetetlen – kívánságnak a teljesítése volt, hogy hozza fel az alvilágból a rettenetes **Kerberosz** kutyát, az alvilág bejáratának háromfejű őrét. **Héraklész** azonban nem ismert lehetlent. Leszállt az alvilágba. A félhomályos aszphodéloszi mezőkön bandukolt az **Ereboz** felé, ahol **Hadész** palotája volt, s lépteitől messze rengett a hamumező; a holtak szellemei szertesét libbentek ijedtükben. **Héraklész** engedélyt kért nagybátyjától, **Hadésztől** a kutya elvitelére. „Vigyed, ha bírod, öcskös” mondta **Hadész** mosolyogva. Amint **Héraklész** kilépett **Hadész** éjfekete palotájának ércküszöbén, megpillantotta **Hadész** szerencsétlen kertészét, aki még mindig a nagy szikla alatt feküdt, melyet **Démétér** úrnő hengerített rá. **Héraklész** lehengerítette Aszkalaposzról a sziklát, hogy megszabadítsa; de a kertész **Démétér** istennő átka alatt azon nyomban éjjeli bagollyá változva repült fel a felső világra.

Azóta is, az európai civilizációban a bagoly a halálmadár, a huhogás pedig a rossz hír mondását jelenti. Az éjjeli ragadozómadár, a bagoly rá is szolgált a halált hozó madár imázsra, amennyiben régen csak akkor égették a mécsest éjjel, ha nagy beteg volt a háznál; s a fény az ablakhoz vonzotta a baglyot. A haláleset bekövetkeztét ezek után az ablakhoz szálló, esetleg a szokatlan éjjeli fény miatt a közelben huhogó bagolynak tulajdonították.

Harmónia nyakéke

A régi művelt európai ember tudta, hogy ha valamire azt mondják: **Harmónia** nyakéke, akkor az a valami egy tetszetős, szép, de a tulajdonosára bajt, balszerencsét hozó, elátkozott dolog kell, hogy legyen. Ki is volt ez a **Harmónia**? **Harmónia** az összhang istennője volt, ahogy a nevéből is kitetszik, s **Aphrodité**nek (latinul Vénusznak) volt a házasságon kívül született lánya, akárcsak testvére, **Erósz** (latinul Ámor) a szerelem istene. Ismeretes, hogy **Zeusz** többek között elcsábította **Európet**, a föníciai királynőt, s Kréta szigetére vitte, ahol a megszülető fiúk, **Minósz** révén, létrejött a minósi birodalom, Európa első civilizációja. **Európe**nek volt egy fiútestvére **Kadmosz**, aki anyjával együtt az eltűnt **Európe** keresésére indult. **Zeusz**, hogy **Európe** családját kárpótolja, lehetővé tette, hogy **Kadmosz** megalapítsa Théba városát Görögországban. Ez volt korának egyik leghatalmasabb görög királysága Mükéné mellett. Hogy isteni eredetű rangra emelje a thébai királyokat, **Zeusz** legszebb lányának, **Aphrodité**nek, a szépség istennőjének a lányát, **Harmóniát** adatta feleségül **Kadmosz**hoz. Nem mindenki örült ennek a násznak; például nem örült **Aphrodité** törvényes férje, **Héphaisztosz** (latinul Vulcanus) a kovácsok istene, hiszen **Harmónia**, akárcsak **Erósz**, nem az ő gyermekei voltak, hanem a háború daliás istenée **Árészé** (latinul Marsé). Ezért nászajándékkul egy gyönyörű nyakláncot készített, mert ő az ötvösök és aranyművesek istene is volt. Két egymásba maró kígyót ábrázolt az arany nyakék, gyémánt és rubint díszítéssel, lélegzetelállítóan csodálatos és drága volt. A mindenkori thébai királynéokra szállt ez az ékszer: **Harmónia** nyakéke.

Csakhogy mindenkire szerencsétlenséget hozott a hűtlen asszony – **Aphrodité** – lányának adott ajándék. **Harmónia** és **Kadmosz** lányai – a nyakék birtokosai – szerencsétlenül jártak: **Szemelé**, aki **Zeusz** szeretője volt, és a későbbi **Dionüszosz** (latinul Bacchus) isten anyja, például elevenen elégett, amikor saját kitartó kérésére megpillanthatta **Zeuszt** eredeti alakjában. **Harmónia** másik lánya, a nyakék birtokosa, **Ínó**, pedig dühöngő férje elől menekült kisfiával, Melikertésszel (**Palaimónnal**), majd végső kétségbeesésében egy szirtről tengerbe vetette magát a gyerekekkel, így lett öngyilkos. **Zeusz** mindkettőjüket a hajótörötteket segítő tengeri istenalakokká változtatta. Augaé, thébai királynő fiát, Pentheuszt **Dionüszosz**nak a bor és a mámor istenének őrző női imádói tépték darabokra. Iokaszté thébai királynő – Pentheusz nővére – meg úgy járt, hogy fia Oidipusz – akit egy baljós jóslat miatt kisgyermekként halálra szántak, de megmenekült –, felnöve és Thébába visszatérve tévedésből megölte saját apját, majd szintén tévedésből feleségül vette saját anyját (innen ered az Oidipusz-komplexus elnevezés). Amikor ez kitudódott, Iokaszté öngyilkos lett, Oidipusz pedig kivájta a saját szemét. Lányuk, Antigoné – a végzetes nyakék utolsó tulajdonosa – is szörnyű véget ért. Ugyanis, Oidipusz és Iokaszté vérfertőző házasságából még két fiú, Eteoklész és Polyneikész is született. Ezek a thébai királyságért egymásra támadtak, és Polyneikész hat másik görög királlyal saját városára tört. Ezt örökíti meg a Heten Théba ellen című tragédia. Amikor a két fivér egymás kezétől elesett, az új thébai király, Kreón – Iokaszté bátyja – nem engedte eltemettetni a hazaáruló fivért. Ám Antigoné a tiltás ellenére eltemette öccsét, s így, ahogy az európai szólás tartja antagonisztikus ellentétbe került Kreóonnal, aki ezért élve befalaztatta Antigonét egy barlangba. Igen ám, de Kreón tudta nélkül, saját fiát is erre a sorsra juttatta, mert Haimón Antigoné szerelme volt, aki osztozott sorsában. Nem csak a thébai királynőkre hozott bajt **Harmónia** nyakéke, hanem még azokra is, akik rokonságban álltak velük. Így például a szarvassá változtatott Aktaiónt saját vadászkutyái falták fel; Hellé lezuhant az aranykos hátáról a később róla elnevezett Márvány-tengerbe és így tovább. A kikerülhetetlen végzetről szóló sötét és véres thébai mondakör és a thébai tragédiák mögött **Harmónia** nyakéke – az elátkozott kincs – áll.

Hullámok szilaj ereje

Kratais. Ő egy habléány, az a bizonyos alul hal, felül leány, mitikus tengeri csodalény. Ötvenen vannak, apjuk a Mélytenger (**Pontosz**) fia **Néreusz**, anyjuk az ajándékozó kedv istennője, **Dorisz**. A habléányok, akiket apjuk után néreiszeknek neveznek az Adriai-tenger zöld színű mélyén élnek egy kristálypalotában. Minden tengeri jelenségnek, a tenger habjának, a hullámoknak, a tenger zúgásának, a tengeri áramlásnak, a tengeri barlangnak, a tengerparti homoknak, kavicsnak, a zátonynak, a hullámtörőnek, a szélcsendnek, a tenger színének megvan a saját habléány képviselője. A hullámok erejét képviselő habléány tehát **Kratais**. Nagybátyjától, Phorkys-tól a tengeri szörnyek urától született is egy utódja ennek a habléánynak, mégpedig a Scylla, a félelmetes kutyafejű, repesztő hangon visító szörnyeteg, aki a Messinai-szorosban lakik, ott szedi áldozatait; hiszen tudvalévő, hogy a Földközi-tengeren hajózási szempontból ez az Itália és Szicília közötti szoros a legveszedelmesebb, erős tengeráramlásai miatt.

Sokáig azt hittem, kedvel engem ez a **Kratais** nevű habléány. Az Adriai-tengeren már egész fiatal gyerekként én is kedveltem a nagy hullámokat a sziklás part ellenére. A Fekete-tengeren, ahol a homokos partra futnak ki a hullámok, három ízben is jártam, s minden alkalommal akkor mentünk legszívesebben fürdeni a szabadstrandokra, amikor a hivatalos strandokon felhúzták a fekete lobogót, figyelmeztetve a nagy hullámok jelentette veszélyre. Fiatal koromban kifejezetten élveztem a Fekete-tenger 1-2 méteres hullámain lubickolni.

Hogy **Kratais** valójában milyen, azt először 35 évesen kellett megtapasztalnom, Kubában. A Kubai Tudományos Akadémia vendégeiként töltöttünk két hetet Havannában. November volt, a hurrikánok évadja, de természetesen rendkívül meleg volt az idő is és az óceán vize is, soha még ilyen kellemes, langyos vizű tengerben nem mártóztam meg, mint a Karib-tenger. Lementünk Varadero-ra, a legendás havannai strand partszakaszára. Üres volt a strand, szikrázott a fehér, forró homok, hajladoztak a pálmafák az enyhe szélben, vakítóan kék volt az ég és az óceán. Fekete zászló lobogott a parton, és sehol egy lelket nem láttunk a barátommal. Ujjongva rohantam bele a meleg óceánba, s a derékig érő vízből visszafordulva hívtam a haveromat, hogy bátrabban jöjjön. Valami mély morajlást hallva, megfordultam. Körülbelül egy négy méter magasra emelkedő vízfal dübörgött felém. Ezt sem átugrani nem lehetett, sem beleugrani, így hát szégyen a futás, de megpróbáltam kifelé evickélni előle, mígnem **Kratais**, a hullámok szilaj erejének úrnője hátulról utolért, és mint egy tollpihét, valósággal kirepített a pálmafákig, ami legalább egy 20 méter volt, se nem láttam, se nem hallottam, csak a szemüvegemet szorongattam, kezemben, hogy el ne veszítsem, miközben két másodperc alatt partra vetődtem. 30 év kellett, amíg ezt a leckét elfeledve, újból találkoztam **Kratais**-szal.

Egyik TV csatornán volt egy műsor, ahol irigylésre méltó emberek azzal foglalkoztak, hogy különféle szempontok szerint minősítették és a végén rangsorolták a világ legjobb tengerpartjait, strandjait. A tizediktől az elsőig fokozták az izgalmakat, reklámokkal bővítve, de végignézttem, mert az én geográfus tudásom szerinti leghíresebb strandok már az első körben sorra kerültek. Még a híres rioi Copacabana, vagy a mexikói Acapulco is lemaradt a dobogóról. Lényeg, hogy a kelet-ausztráliai Gold Coast lett az első; a világ legjobb strandja: 200 km hosszú, homokos strand, kitűnő infrastruktúra, tiszta víz és kellemes csendes-óceáni hullámok. 65 évesen megérkezve a Gold Coast-ra, gondoltam, még aznap késő délután úszok egyet a Csendes-óceánba, ahová soha nem gondoltam, hogy valaha is eljutok. Tízezer kilométer víztükör volt előttem. Hanem az úzás az Aranyparton abból áll, hogy folyamatosan meg kell próbálni kivédeni a 2-3 méteres hatalmas hullámokat. Úzásra lehetőség nincs, csak a szállodák medencéjében, és 10-15 perces, a hullámok erejével folytatott küszködés után, a szakadatlan hullámlökéskéntől halálosan kimerülve a partra lehet vánszorogni. **Kratais**.

Kalüpszó

Természeti tudományos ismeretterjesztő műsorokban gyakran láthattuk Cousteau kapitányt és a távoli tengereket felfedező hajóját, a Calypso-t. Ez a név – a **Kalüpszó** – regényes hangzású. Szinte érezzük, nem véletlen a hajó névadása, ennek köze kell, hogy legyen a tengerek rejtett szépségeihez.

Valóban. **Kalüpszó** a görög mitológiában azt jelenti, elrejtő, Homéroszi jelzője pedig a „szépek szépe.” **Kalüpszó Atlasz** titán lánya. Észak-Afrikában, a mai Algéria és Marokkó területén emelkedik az égig érő, 4000 méternél is magasabb sziklás hegység, amely nem más, mint a kővé vált **Atlasz** titán, aki az égboltot tartja a vállán. Büntetés ez, mert hiába intette **Atlasz** testvére, az „előre gondolkodó” **Prométheusz**, hogy ne vegyen részt a titánok istenek elleni lázadásában, **Atlasz** nem hallgatott rá. Viszont az Atlasz-hegység, illetve az égboltot a vállán tartó **Atlasz** titán közel van az Atlanti-óceánhoz, ahol a mindenkitől távol lévő **Ókeanosz** titán, és a Földközi-tenger megszemélyesítője, **Tethys** titanisz leányai, az ókeaniszkok úszkálnak. Egy **Pléióné** nevű ókeanisztól született csillagistennők a Plejádok, a „fény küldöttei” (magyarul a Fiastyúk csillagai), akik heten vannak, és akik közül leghíresebb a május hónapnak nevet adó **Maia**, akit maga **Zeusz** csábított el és anyja egy hatalmas olimposzi istennek, **Hermész**nek. Aztán Taigeta, a hírhedt spártai Taigetosz-szikla istennője, akinek az életképtelen csecsemőket áldozták fel. Továbbá a sötétfátylas, Tróját gyászoló Élektra, a trójai királyok özanyja – **Zeusz** révén. **Atlasz** titán leányai egy **Aithra** nevű ókeanisztól az esőt hozó 7 csillagistennő is, a Hűaszok, akik közül a legismertebb **Korónisz**, a varjak istennője. S mert a varjú sokáig él, az ókori görögök szerint igen egészséges állat. Nem véletlen, hogy **Korónisz** varjú istennő és az olimposzi **Apollón** isten leánya **Higiénia**, az egészség istennője, testvére pedig **Aszklépiosz**, az orvostudomány istene. Egy másik híres Hűasz meg nem más, mint **Kalüpszó**, aki az Adriai-tenger egyik dalmáciai szigetén élt. Ez valószínűleg Lastovó, amelyik mélyen bent fekszik az Adriában: itt a mediterrán növényeket már nem ültetni kell, mint a dalmát partvidéken, hanem őshonosak. Fiatalkoromban többször végig túráztam a dalmát partvidéket, de Lastovóra nem tudtam eljutni, mert haditengerészeti támaszpontot alakított ki rajta az akkori jugoszláv állam. Korcsula szigetéről néztem vágyakozva a távoli horizonton emelkedő kék szigetet: **Kalüpszó** lakhelyét.

Homérosz halhatatlan műve, az Odüsszeia, is ott kezdődik, hogy **Odüsszeusz Kalüpszó** szigetről elindul tutajával. De **Poszeidón**, a tengeristen el akarja pusztítani, s végül **Athéné** istennő segítségével és a Phaiákok földjére vetődik: itt meséli el korábbi kalandjait a feldúlt Trójából való elindulással kezdve. Milyen is volt **Kalüpszó** – a „szépek szépe” – lakhelye? Ahogy Homérosz mondja: messze nyugaton, az ibolyaszínű tengeren, Óügié szigetén lakik. Ez lenne tehát Lastovo, amely a Makarska Riviéra partjától 61 km-re fekszik bent az Adriában. Ókori neve Ladesta volt, de Homérosz még Óügiének nevezi. A szépek szépe olyan szép volt, hogy a feleségéhez még húsz évi távollét után is visszavágyakozó **Odüsszeusz** is hét évet töltött **Kalüpszó**-val. Hol is? **Kalüpszó** lakhelyét Homérosz akkor írja le, amikor **Zeusz Athéné** kérésére **Hermész** istent küldi a szigetre, hogy rávegye **Kalüpszót**, engedje **Odüsszeuszt** tovább, hogy hazatérhesen Ithaka szigetére (ami viszont a görögországi Korfu szigetével szomszédos és a Jón-tengeren van). Mit látott **Hermész**? „**Kalüpszó** hatalmas barlangját égerfák, feketenyárfák és ciprusok sűrűje takarta el. Lombjaik közt széles szárnyú bagoly, sólyom és tengeri varjú fészkel. A barlang előtti réten négy kristályvízű forrás fakad, s vizével öntözi a rétet, amelyen sűrűn nő a petrezselyem, virágzik a zeller és az ibolya. A barlang bejáratát szőlőindák függönye fedi. A széphajú Kalüpszó bent ül a barlangban, szövőszéke mellett, aranyvetélővel szövöget, s énekel szép hangon. A tűzhelyen ég a tűz és a cédrus égő hasábjainak jó illata betölti a szigetet.”

Kánikula és Antarktisz

Honnan ered a kánikula kifejezésünk a nyári melegre? Az ókorban megfigyelték, hogy nyár közepén, Júliusban, amikor a legnagyobb a meleg, a Nap egyszerre kel fel a Nagy-Kutya csillagképpel. Ennek a legfényesebb csillaga a Szíriusz, amely az égbolt legfényesebb csillaga is egyben. A legfényesebb égitestek; a Nap, a Hold, valamint az Esthajnalcsillag (ami valójában nem csillag, hanem a fényesen ragyogó, este és hajnalban látható Vénusz bolygó, melynek görög neve a „foszforeszkáló” **Phosphoros**, latin neve pedig a „fényt hozó” jelentésű Lucifer). Ezek után áll tehát a Szíriusz, amely igazi csillag, 1,8-szor nagyobb a mi Napunknál, és 8,7 fényévnyi távolságban a Földtől. Ugyan a Szíriusz görög szó és a perzselőt jelent, neve latinul: *Canicula*, azaz Kiskutya, vagy Kutyaácska, mert a *cula* a kicsinyítő képző a latinban, a *canis* meg a kutya. Azt gondolták az ókoriak, hogy a Nap nyárközépi nagy melegét a Canicula, vagyis a „kutyaácska” csillag, a Szíriusz okozza. Innen ered – ha logikusan tekintjük – a „kutya meleg” kifejezésünk is a kánikulai melegre. A Nagy-Kutya csillagkép a vadász **Orion** csillagképet kíséri stílusosan.

Talán a legfeltűnőbb csillagkép az éjszakai égbolton a két Göncöl szekér. Van Nagy-Göncöl és Kis-Göncöl-szekér. Ez utóbbi meghosszabbított rúdjának a végén, vagy a Nagy-Göncöl hátsó oldalának meghosszabbításában ragyog a Sarkcsillag, a Polaris, amely körül forog az egész éjszakai égbolt. A Sarkcsillag, bár „csak” 8-szor nagyobb, mint a mi Napunk, 1600-szor fényesebb, ezért látjuk szabad szemmel is az égbolt közepén, az északi félgömbön, annak ellenére, hogy 430 fényévre van tőlünk. Göncöl a régi magyarok füvekkel gyógyító istene, aki szekeren viszi a gyógyfüveket.

A Nagy-Göncöl szekér latin megnevezése a Nagy Medve, latinul az *Ursus Maior* csillagkép, amelyet a magyar nép szekér formájúnak látott, de a görögök és a rómaiak medvének vélték ezt a csillagképet. A Nagy Medve eredeti, görög nevén Arktisz – ami medvét jelent. Mivel közel van a Kis Medvéhez és így a Sarkcsillaghoz is, ezért az egész Északi-sarkvidéket róla nevezték el: Arktisznak – vagyis medvének görögül.

Mitológiai eredete az európai kultúrában az, hogy volt egy **Kallisztó** nevű nimfa **Artemisz** vadásztársnői között. **Kallisztó** nagyon kedves barátnője volt a vadászat szűz istennőjének, **Artemis**nek, ám nem tudott ellenállni egyszer **Zeusz** csábításának. **Artemisz** úgy fejezte ki rosszalását apja, **Zeusz** irányában, hogy **Kallisztót** egy medvévé, vagyis egy arktisszá változtatta. Időközben **Kallisztó** és **Zeusz** fia is megszületett, aki **Arkasz** néven híres vadásszá vált. Egyszer, amikor az arkádiai erdőkben a medvévé változott **Kallisztó** meghallotta fia kürtjét, lelkendezve szaladt hozzá, megfellelkezve medve formájáról. **Arkasz** majdnem megölte, de **Zeusz**, hogy megakadályozza a tragédiát, mindkettőjüket nagy hirtelen az égre emelte. **Kallisztó**, azaz Arktisz lett a Nagy Medve csillagkép, és **Arkasz** lett a Kis Medve csillagkép. *Ursa Maior* és *Ursa Minor* latin megnevezéssel. **Héra**, **Zeusz** törvényes felesége, aki folyamatosan helytelenítette férje kicsapongásait, elment **Téthysz**hez, a Földközi-tengert megszemélyesítő titaniszhoz, és megkérte az istennőt, hogy ennek a két csillagképnek ne engedje, hogy körforgásuk során az északi félteke horizontja alá szálljanak, azaz a többi csillagképhez hasonlatosan „megfürödjenek” a tengerben. Ezért a Nagy és a Kis Medve a Sarkcsillag körül csak körbe forog, nem kerül a látóhatár alá egész éjen át. Egyik kontinensünk, az Antarktisz is Arktiszról, *alias* **Kallisztóról** kapta a nevét, mint az a földrész, amelyik ellentétes fekvésű az Arktisszal, annak ellenpólusa délen. Szó szerint az Antarktisz azt jelenti görögül, hogy „medve-ellenes” vidék; ezért vannak medvék, jegesmedvék az Északi-sarkon, és ezért nincsenek a Déli-sarkvidéken. Érdekesség még, hogy a Jupiter (ez **Zeusz** latin neve) második legnagyobb holdjának is Kallisztó a neve – ezek után nyilván nem véletlenül.

Ki a ludas ebben, uram?

Ki a ludas ebben? Te vagy a ludas. Sokszor használjuk ezt a szólást, de vajon tudjuk-e, honnan ered? Mi magyarok hajlamosak vagyunk arra gondolni, hogy Ludas Matyihoz, a Fazekas Mihály által megénekelte népi figurához van köze. Azonban Ludas Matyi egyenes jelleme, a zsarnok uraság megleckéztetése nem igazán fér össze azzal, hogy ő lett volna a ludas Döbrögi megverésében, mert a ludas szó valami negatív tett elkövetőjét sugallja. A ludas értelme az, hogy vétkes, aki valami bajt kever, kárt okoz, vagy csalást, álnokságot visz végbe. Nos, a ludas eredetileg görög szólás és az esküszegőre, pontosabban a hamisan esküvő emberre mondták. Miért? A görög törvényhozásban, az ókorban **Zeuszra**, a főistenre kellett esküdni. A **Zeuszra** kifejezés úgy hangzott: *ton Zéna*. Aki viszont hamisan esküdött, de titokban mégis tartott az isteni bosszútól, elhadarta ezt a szót, és igyekezett – legalábbis magának meggyőzően – azt mondani a bíróság előtt, hogy: *ton khéna*. Zéna jelentése: **Zeuszra**; a khéna jelentése viszont: a lúdra. Vagyis, akiről utóbb kiderült, hogy hamisan esküdött, ő azt mondta, hogy „a lúdra esküszöm.” A hamis esküt tevő ókori görögök tehát mentális rezervációval éltek, lelkiismeretük megnyugtató végett. Ezért őket olyan megszegyenítésnek tették ki, ami a lúddal kapcsolatos. Ez a szólás, tudni illik, hogy a hamisan esküvő ember az „ludas”, a rómaiaknál is megjelent. Latinul *Auca* = lúd, s az *aucarius* alatt, ami tehát „ludast” jelent, szintén az esküszegőket értették. Büntetésük még a középkorban is hasonló volt az ókorihoz: akiről bebizonyosodott, hogy esküszegő, vagy hamisan esküdött – már nem **Zeuszra** persze, hanem a Bibliára – annak a nyakába megszegyenítésképpen egy döglött ludat akasztottak, szurokkal kenték be, lúdtollal szórtak rá, s úgy zavarták ki a városból; ő volt a tehát a vétkes, a „ludas.”

Vae victis! Ez azt jelenti, hogy Jaj, a legyőzöttnek! Ez a szólásunk – nevezetesen, hogy a legyőzött kényére-kedvére ki van szolgáltatva a győztesnek, szintén az ókorból ered, egy konkrét eset kapcsán jegyezték fel. Amikor a gallok a Capitolium dombon álló vára kivételével elfoglalták Rómát, az elvonulásukért fizetendő váltságdíjat – ezer font aranyat – egy nagy mérlegen mérték. A rómaiak szóvá tették, hogy a mérleg nem pontos, illetve a gallok csaltak a mérésnél. Erre Brennus, a gall hadvezér, még a kardját is lecsatolta és rádobta a mérleg serpenyőjére: *vae victis*. A szállóige azóta is a vesztesek kiszolgáltatottságát érzékelteti.

Quo vadis, Domine? Ez is egy gyakran használt latin kifejezés; a jelentését is tudják sokan: hová mégy, uram? A *quo vadis* szállóigeként önmagában, az „uram” nélkül is használatos, amikor egy tudományos szakterület, egy kutatás válaszúthoz érkezik, és el kell dönteni, hogy merre tovább? Ezt a latin szállóigét szokták használni egy-egy könyv, vagy egy-egy konferencia címként is. *Quo vadis?* Merre tovább? De honnan ered a kifejezés? Valójában ennek nem a Biblia a forrása, holott az „uram” alatt Jézus Krisztus értendő. *Quo Vadis* címmel Henryk Sienkiewicz a Nobel díjas lengyel író írt egy világsikerű regényt, amit többször meg is filmesítettek. Cselekménye az ókori római keresztényüldözések idején játszódik, és magát a szállóigét a későbbi Szent Péter, vagyis Péter apostol szájába adja az író. A regény vége felé, amikor Rómában tombol Néro császár keresztényüldözése, sokan menekülnek a városból, ahol Pál apostolt már ki is végezték. Így tesz Péter is, aki akkor szintén Rómában tartózkodott. Ahogy a fehér szakállú öreg Péter apostol nagy pásztorbotjával a kezében bandukol el Rómából, egyszer csak nagy fényességet lát. Péternek – aki, mint tudjuk, ijedtében megtagadta Jézust annak letartóztatása után – amúgy is rossz a lelkiismerete, még idős korában is. Megdöbbenve ismeri fel a látomásban Jézust, aki vele szembe jön, s Péter azt kérdezi tőle: hová mégy, uram? Mire Jézus csendesen így felel: „Rómába megyek, hogy újra keresztre feszítsenek.” Ekkor Péter megrendülten és megszegyenülten földbe szúrja pásztorbotját és visszafordul Rómába, ahol ő is vértanúhalált hal a kereszten. Az egyik film záró képsorában azt látjuk, hogy a földbe szúrt pásztorbotból egy hatalmas tölgyfa nőtt a híres római út, a Via Appia mentén.

Lépés in-dulj!

„Bal, bal, bal, jobb, bal!” Ezzel a vezényszóval indul a katonai menet. De vajon miért bal, s miért nem jobb lábbal indulnak a katonák a menetelő alakzatban az európai típusú hadseregekben? A bal lábbal való kezdőlépés eredete, az, hogy az ókori görög harcosok, alakzatban támadva, általában jobb kezükben tartották a szűrő, vagy vágó fegyvert, bal karjukon pedig a pajzsot. Amikor előre lendültek, a pajzsot előre lendítették, hogy egyrészt felfogják az ellenfél fegyverét, másrészt, hogy a jobb kézben tartott fegyver előre lendítésének nyomatókat adjanak. Ugyanakkor a bal lábukkal az ellenfél lágyéka, vagy lábszárcsontja felé rúgtak. Ezért a bal lábukra fémmel, szögekkel borított sarut erősítettek, a jobb talpuk viszont meztelen volt, hogy jobban meg tudják vetni a talajon.

Ennek mitológiai magyarázata az Argonautikában jelenik meg. Krisztus előtt 2500 körül történt meg az első európai katonai expedíció Görögországból a Fekete-tenger keleti partvidékére, a grúziai Kolkhiszbe, hogy elhozzák az Aranygyapjút, amelyre a görögök tartottak igényt. Ismeretes, hogy **Zeusz** elcsábította **Szemelét**, aki korábbi szeretője, **Európe** testvérbátyjának, a Thébát alapító **Kadmosz**nak volt a lánya. **Szemelétől** született fiára, a bor és a mámor hatalmas erejű istenére, **Dionüszosz**ra, kicsi korában **Szemelé** nővére, **Íno** vigyázott, mivel **Szemelét** porrá égette **Zeusz** megpillantása. **Héra**, **Zeusz** féltékeny felesége ezért **Íno** férjére, Athamaszra örületet bocsájtott, aki halálba kergette a nőt és kisfiát, s akik a hajótörötteket mentő tengeri istennékké változtak. Athamasznak azonban volt két gyermeke **Nephelétől**, a felhő istenasszonyától is. Phirox a fiú, és Hellé, a kislány. Hogy ezeket megmentse, **Nephelé** felhőistennő egy arany-szűrű, repülő kost készített felhőből, hogy azon meneküljenek el Görögországból az életükre törő apjuk elől. Ezt a kost akasztotta az égre később **Nephelé**, s ez lett a **Kos** nevű állatövi csillagkép, mivel a menekülés közben a hátáról lezuhant Hellé, a kislány. Róla nevezték el a Márvány-tengert **Hellés Pontos**-nak Európa és Ázsia között. Az Aranygyapjas lovagrendet (*Ordre de la toison d'or* = órdera di la trezundo) Jó Fülöp burgundiai herceg alapította 1429-ben, éppen annak az első nagyszabású európai katonai akciónak az emlékére, melyben a görög királyok összefogtak, hogy ennek az egykori arany-szűrű kosnak a gyapjút, amelyet egy kolkhiszi szent ligetben őriztek, visszahozzák Görögországba. Nyilván a történet alapja a Földközi-tenger vidékének a görög gyarmatosítása volt. Az Aranygyapjas rendet uralkodócsaládok tagjai kapták, de például II. Rákóczi Ferenc nemzeti hősünk is.

Az aranygyapjú megszerzéséért induló görög argonauták leendő vezetője, a szöke **Iaszón** megérkezett a magnésziai Iolkoszba, a kentaurok városába, de csak a bal lábán volt saru, tekintve, hogy előzőleg az öregasszony képében megjelenő **Héra** istennőt a hátára véve segítette át a megáradt Anaurosz folyón, ahol Iaszón elveszítette a jobb lábáról a sarut. Nagybátyja, az iolkoszi király, akinek azt jövendölték, hogy egy olyan ember fogja letaszítani a trónról, akinek csak egy saruja van, megkérdezte tőle, ő mit tenne a helyében azzal, aki a jóslat szerint a trónjára törne? **Iaszón** azt válaszolta, megbízná azzal a lehetetlen feladattal, hogy visszahozza Görögországba az elveszett Aranygyapjút. Ennek megfelelő ítéletet kapott. **Iaszón** összeszedte az akkori görög föld legbátrabb királyait, hőseit; s úgy indult el az Argó nevű hajón az Argonauták expedíciója, keresztül az Égei-tengeren, a Márvány-tengeren és a Fekete-tengeren, hogy visszahozzák az aranygyapjút. Az utazás első részében maga **Héraklész** is az argonauták között volt. **Héraklész** javaslatára, indulásuk előtt Olimpiában egy sportjátékot tartottak, s ez volt a legelső Olimpia – a mitológia korában. Robert Graves írja le az Aranygyapjú című, élvezetes regényében az egész történetet. Lényeg, hogy **Iaszón** az argonauták – az első európai katonai egység – vezére vezette be elsőként a *monosandalos*, az egysarus, egy szandálos katonai szokást: a bal láb kitüntetett, kezdő szerepét a katonai alakzat támadásában, illetve menetelésében.

Most ugrik a majom a vízbe

A varrógépet 1845-ben találta fel egy Howe nevű amerikai ezermester, s a Sewing Society Amerika-szerte népszerűsítette a masinát. Az 1850-es években, Bostonban a Varrógép Társaság hölgyek által rendezett bálján néhány emigráns magyar huszártiszt is megfordult. Köztük Kalapsza János, Kossuth Lajos volt testőrkapitánya, s Zágonyi Károly – aki később az amerikai polgárháborúban a springfield-i halálroham győzteseként országos hírnévre tett szert. Azon évődtek, hogy ha Zágonyi venne egy szerencse kuglóf szeletet, melyik leánynak adná, hogy ne bántsa meg a többit. De Zágonyi nem akart a bálon, ily módon a figyelem központjába kerülni, így is sokan bámulták a díszegyenruhás, nyalka huszártiszteket. A borsos áru kuglófba bele volt sütve egy aranygyűrű, s a szerencsén múlt, melyik szeletben ki találja meg. Egy szelet egy aranydollárt kóstált, s végül Kalapsza gavallérosan megvette az egész, tizenkétféle vágott tortát, s e szavakkal nyújtotta át Zágonyinak, hogy ossza szét a bájos hölgyek között: „Hic Rhodus, hic salta!” Mire Zágonyi ezt válaszolta: „Nem ugrándoztam én egyszer sem.”

Hát ki érti meg ezt a párbeszédet? Történt ugyanis, hogy időszámításunk előtt ötszázhatvan évvel, azaz kettőezeröttszáznyolcvan évvel ezelőtt élt a mai Görögországban, Delphoi közelében a mesék Homérosza, egy Aiszóposz nevű meseköltő, az európai kultúra első és egyik legnagyobb mesemondója, akinek műveit a görög-latin hagyományokon működő iskolákban egészen a második világháború végéig tanították, akár csak Vergilius, Ovidius és Horatius műveit. Ezen művek által tanulták a nebulók a latin grammatikát, retorikát és dialektikát. Nyilvánvaló a fentebb említett kis közjátékból, hogy mindkét huszártiszt előtt ismeretes volt Aiszóposznak a 203. meséje is, amikor egy kérkedő azzal dicsekszik, hogy ő egyszer Rodosz-szigetén olyan nagyot ugrott, mint még soha senki. Csak sajnós, tanúja nem volt az esetnek. Hogy-hogy nem, hajójuk éppen Rodosz előtt haladt és valaki megszólalt, hogy nem is kell a tanú: „itt van Rodosz, itt ugorjál!” Ezt jelenti a latin szállóige, vagyis a kérkedőknek szokták mondani: most mutasd meg mit tudsz; most ugrik a kérkedő a vízbe, aki bolond majmot csinál magából. Zárójelben jegyzem meg, hogy Rodosz az európai Japán, vagyis a felkelő nap szigete az ókoriak szerint, merthogy Ciprust leszámítva Rodosz volt a leg-keletebbre fekvő görög sziget. Itt lakott **Héliosz** napisten is, itt állott szobra a világ hét csodájának egyike, a Rodoszi kolosszus is. Mert ugyanis, amikor **Zeusz** szétoztotta a szigeteket az istenek között **Héliosz**ról, aki éppen az égen járt, megfelejtkezett. Így **Héliosz** kiemelte magának Rodoszt – a rózsák szigetét – a tengerből.

Illik-e, kell-e tudnunk, ismernünk az ősi európai szólásokat, szállóigéket, történeteket? Amelyeket két és félezer éven át tudtak az európaiak, egészen 1945 utánig, amikor az iskolákból az egyházi oktatással együtt jórészt eltűnt a latin oktatás, az ókori szerzők műveinek megismertetése? A múltat végképp eltörölni – énekelték a szocialista internacionáléban, s ez vonatkozott a tananyagokra is. A mai világunkban az európai műveltség fejben lévő tudása lexikális, holt tudásként arra ítélik, hogy ha valaki nem tud, nem ért valamit, s az mégis fontos lenne, hát rákeres a Google-ban. Pár másodperc, és elolvashatja a lényegét az illető szállóigével, szólással, történettel kapcsolatban. Más kérdés, hogy társalgás, vagy épp állásinterjú közben visszatetsző lenne a mobiltelefonunkból kikeresni, hogy éppen mit is mondott a másik.

Az is elgondolkodtató, hogy ami jó volt, ami bevált, s ami éppen ezért fennmaradt kettőezeröttszáz éven át az európaiaknak, az most egyszerre, az utóbbi 70 év alatt felesleges tudássá degradálódik. Ha mérlegre tesszük az időt, ez olyan, mintha az egyik serpenyőbe egy egységet tennénk, egy emberöltőt; a másikba meg harminchatot! Biztos, hogy jó döntés a múltat végképp elfeledni?

Orion

Ez egy misztikus, regényes hangzású név, különösen annak a generációnak, akik még látták az 1960-as években a Magyar Televízió óriási sikerű, legeslegelső tudományos-fantasztikus filmsorozatát, a ma már ugyancsak bárgúnak ható, kelet-német készítésű TV sorozatot Az Orion űrhajó fantasztikus kalandjai címmel. Volt magyar gyártmányú – és legjobbnak tartott – Orion TV készülék is; és csillagászatból tanulhattuk, hogy van Orion csillagkép is. Tehát **Orion** valaki volt, ha már egyszer csillagkép is lett belőle, ugye. Gondolnánk-e, hogy ő miatta nem tudják az orvosok feltámasztani a halottakat, holott régen képesek voltak erre – is. ... No, lássuk.

Ez egy görög név, a jelentése pedig „hegylakó,” lévén az „or” hegy, az „ión” meg ember. Anyja egy Eurayalé nevű nimfa, apja pedig a görög mitológia szerint **Poszeidón** (latinul Neptunusz) a tengerek ura és istene. **Orion** híres vadász volt a mai Görögország területén, Árkádiában, és korának legszebb férfinéje. Egyszer Naxosz szigetére vetődött, ahol Oinopión uralkodott, aki lévén magának **Dionüszosznak**, a Bor és a mámor istenének a fia, a Borivást személyesítette meg. Tudvalévő, hogy a szőlő géncentruma a mediterrániumban éppen Naxosz szigetén van, innen terjedt el az egész világon, s Naxosz **Dionüszosz** (latinul Bacchus) isten szigete. **Thészeusz** athéni hős – miután legyőzte a **Minótauroszt**, s ezzel meghódította Athén számára a krétai minószi civilizációt –, Krétáról hazafelé tartott, s itt pihent meg. **Minósz** krétai király lányát, Ariadnét pedig, aki „Ariadné fonalával” segítette őt, hogy kitalálja a **Minótauroszt** labirintusából, és aki fülig szerelmes volt **Thészeuszba**, otthelyezte Naxosz szigetén. **Dionüszosz** isten meg beleszeretett és feleségül vette szegény megcsalt Ariadnét. Az ő fia volt a Szőlőfürt és a Borivás két naxoszi istenkirálya, utóbbi tehát Oinopión. Ennek a lányába – Meropébe – szeretett bele **Orion**. A részeges, borivó király meg is ígérte neki, hozzáadja Meropét, ha kiirtja a szigeten a vadállatokat. Ezt **Orion** meg is tette, de a lányt nem kapta meg. **Orion** nem ismert tréfát: megerőszkolta Meropét. Erre Oinopión leitatta és orvul megvakította **Oriont**.

Orion elindult, hogy felkeresse **Hélioszt**, a napistent, mert abban bízott, ha szembe nézhet vele, visszanyeri látását. Útközben találkozott **Éósszal** (latinul Aurórával), a Hajnal iruló-piruló istennőjével, akit **Aphrodité** a szépség istennője megátkozott, mert **Éósz** egyszer lefeküdt az ő kedvesével, **Arésszel**, a hadistennel. Ezért **Éósz** állandóan halandó férfiakba szerelmes, ezért szégyenkezik, s ezért rózsaszín a hajnal. **Orion** pedig szemrevaló férfi volt. **Éósz** egyébként **Héliosz** húga volt, így, közbenjárásával **Orion** visszanyerte látását. Vissza is indult Naxosra, hogy Oinopiónon bosszút álljon, de az elrejtőzött előle. Ekkor találkozott **Artemisszel** (latinul Dianával) a vadászat örök szűz istennőjével. **Artemisz** soha nem volt még szerelmes, nem is lehetett, de ez egyszer kísértésbe esett. Együtt vadászgatott **Orionnal** Árkádiában. Soha még ilyen helyes férfivel és ilyen jó vadással nem találkozott. **Artemisz** hatalmas olimposzi istennő volt, **Zeusz** lánya, és az olimposzi istenek aggódva nézték, hogy **Artemisz** szerelembe esik **Orionnal**. **Zeusz** fel is szólította **Artemisz** ikertestvérét, **Apollón** istent, hogy tegyen már valamit. **Apollón** elment a földanya istennőhöz, **Gaiához**, és elpanaszolta neki, hogy **Orion** lassan kipusztít minden vadállatot a Földön. **Gaia** teremtett egy hatalmas, elpusztíthatatlan skorpiót, és rászabadította **Orionra**, aki a tengerben úszva menekült előle. Ekkor **Apollón** csalafinta módon azt mondta **Artemisznak**: nézd csak, ott úszik a távolban a tengerben Kandaón – ő erőszkolta meg az egyik vadásznimfát Boiótiában. Ez igaz is volt, csak hogy **Oriont** Boiótiában Kandaón néven is ismerték, így **Apollón** nem hazudott. **Artemisz** íjával azonnal lelőtte **Oriont**. Amikor tévedésére rájött, a halott **Oriont** elvitte **Aszklépioszhoz**, **Apollón** fiához, aki az orvostudomány istene volt, és rávette, hogy támassza fel **Oriont**. **Aszklépiosz** nem tudott ellenállni, és teljesítette **Artemisz** kívánságát, mire **Zeusz** úgy feldühödött, hogy villámjával agyonsújtotta **Oriont**, a skorpiót, sőt az Orvostudományt is – és azóta az orvosok nem is tudnak feltámasztani halottakat. **Artemisz** meg bánatában sírva, az égre emelte **Oriont** és a Skorpiót, mint csillagképeket.

Sándor

Honnan ez a név? A Sándor áthallásos név. Az áthallásos magyar szavak olyan nyelvekből jöttek, ahol a magyartól eltérően nem minden szótag hangsúlyos. Ilyen például a káplár szavunk, ami tizedest jelent, s eredete az angol *corporal*, ahol olyan mértékű az első szótag hangsúlya, hogy elnyomja a többi: kópöröl helyett úgy halljuk, hogy kópló. Vagy az olasz, az *Italian* szó, ahol a második szótag hangsúlya szinte kiiktatja az első szótagot: i-teljön helyett úgy halljuk, hogy taljön, s ebből lett a talján szavunk az olaszra. Így keletkezett a Sándor is: az *Alexander* szóban a harmadik hangsúlyos szótag szinte kiiktatja az első kettőt és az elig-szendör kiejtésében szinte csak a szendört, szandört halljuk, ami a magyarban a Sándort eredményezte.

De ki is volt az első Sándor, az Alexandrosz? Szép jelentése van e névnek: azt jelenti görögül, hogy alex – megmentő; androsz – férfiak; tehát a „férfiak megmentője.” Ki volt a férfiak megmentője? Kézenfekvő a világhódító Alexandroszra, magyarul Nagy Sándorra gondolni. Pedig nem ő volt az első Sándor. Az első Sándor nem volt más, mint **Parisz**, a trójai királyfi.

Történt ugyanis, hogy Priamosz a hatalmas Trója királya azt álmodta, hogy az egyik fia, akit neje, **Hekabé** szült, tűzkigyóként lángba borítja a széljárta Tróját. Ezért az újszülöttet, akinek még neve sem volt, kitették Trója mellett az Ida-hegyre – egy tarisznyában, s sorsára hagyták. A csecsemőt pásztorok találták meg, s azt a nevet adták neki, amiben megtalálták: tarisznya. Ezt jelenti a Parisz szó.

Parisz a pásztorok között nevelkedett, s igen ügyesen megtanult bánni az íjjal. Olyannyira, hogy amikor a nyáját farkasok, vagy a pásztorokat rablók támadták meg, megvédte őket. Lenyilazta a farkasokat és a rablókat is. Ekkor kapta a pásztoroktól a **Parisz** mellé az Alexandrosz, vagyis a férfiak megmentője nevet, ami igen nagy megtiszteltetésnek számított. Nem csak ügyes, bátor ifjú vált belőle, hanem annyira szép, hogy **Aphrodité**, a szépség istennője őt tekintette a legszebb halandó férfinek.

Nem csoda, hogy amikor a daliás **Parisz** Trójába ment, s megnyert egy sportversenyt, Priamosz fiai, köztük maga **Hektór** is, végezni akartak vele. Ekkor az oltárhoz menekült **Pariszt** a nevelő apja, egy pásztor mentette meg, nyilvánosan elárulva Priamosznak, hogy ez az ő rég elveszett fia. Egy játék csörgővel igazolta, amely a csecsemőnél volt, mikor kitették az Ida-hegyére. Priamosz annyira megörült **Parisz**nak, hogy amikor **Apollón** papjai figyelmeztették, hogy **Pariszt** – Alexandroszt – fel kell áldozni, különben elveszejtí Tróját, így szólt: „inkább vesszen Trója, mint az én csodálatos fiam.” Így tehát **Parisz** Trója hercege lett, s miután egy isteni szépségverseny döntőbírójaként magára haragított két hatalmas Olimposzi görög istennőt, **Hérát** és **Athénét**, valóban háborúba sodorta Tróját.

Történt ugyanis, hogy **Erisz**, a viszály istennője egy aranyalmát gurított a lakomázó istenek közé a „legszebbnek” felirattal. Erre **Héra**, az istenek királynéja, természetesen **Aphrodité**, a szépség istennője, és a kissé szokatlan módon hiúságot mutató **Athéné** tartott igényt. Mivel sem **Zeusz**, sem **Hermész** isten nem mert ítélni, a legszebb halandó férfit – történetesen **Pariszt** – kérték fel, hogy döntsön, kit illet az aranyalma. Míg **Héra** hatalmat, **Athéné** bölcsességet ígért **Parisz**nak; addig **Aphrodité** a legszebb halandó asszony szerelmét ígérte, s **Parisz**, mint férfi, ezt választotta. Igaz hogy **Zeusz** halandó lánya, a spártai **Szép Heléna** akkor már férjnél volt, de **Aphrodité** így is teljesítette ígéretét, ami a mitológia legnagyobb háborúját, Trója tíz évig tartó görög ostromát és feldúlását eredményezte.

Sziszifuszi munka

A „sziszifuszi” az európai kultúrában a hiábavaló, mindig újrakezdést igénylő, haszontalan munka jelzője. Ismeretes, hogy *Sziszifusz* az alvilágban, egy hegyoldalon egy nagy követ görget felfelé, s amikor a hegy tetejére ér, a kő legördül, és ő kezdheti a munkáját újra, vég nélkül. Ez a büntetése. De vajon mivel érdemelte ezt ki?

Sziszifusz az emberiség ősi ágából származik: Iapetosz titán, az ősi ember volt az apja és *Ázsia* istennő az anyja *Prométheusz*nak, az előre gondolkodó titánnak. Ő az emberiség ősapja és nagy tanítója, aki *Zeus*tól ellopta a tüzet az emberek számára. Ezért őt a legnagyobb európai hegység, a Kaukázus csúcsára láncolták le; ott szenvedett, míg *Héraklész* meg nem szabadította. *Prométheusz* tiszteletére viselik az emberek a köves gyűrűt az európai kultúrában – már aki tudatában van ennek – a gyűrű *Prométheusz* láncának egy szemét, a kő a Kaukázus egy ásványát jelenti. *Prométheusz* egyik dédunokája volt Aiolosz, az ajol görög törzs alapítója, s annak két fia volt: Szalmóneusz és *Sziszifusz*. Ők alapították Korinthosz városát a Peloponnészosz-félsziget legkeskenyebb részén. Mi volt hát *Sziszifusz* bűne? Mivel öccse, Szalmóneusz uralkodott, Sziszifusz ördögi tervet eszelt ki, hogy eltávolítsa a trónról. Titokban elcsábította öccse lányát, Türot. Amikor annak már két gyermeke is volt tőle, megvádolta Szalmóneuszt, az apát, vérfertőzéssel. Erre Türo megölte a gyermekeit is, meg magát is, amit Sziszifusz úgy állított be, mint beismerését a bűnös viszonynak, így Szalmóneuszt elűzték. Sziszifusz még egy forrást is szeretett volna szerezni Korinthosz fellegrádjába, s ezért magát *Zeus*t hozta kényelmetlen helyzetbe. *Zeusz* éppen az Aiszóposz folyó istenének a lányával Aiginával enyelgett, aminek gyümölcse lett az egyik alvilági bíró, Aiakosz – aki az európai lelkek felett mond ítéletet az alvilágban – és tőle származik a trójai háború két híres görög hőse is: *Akhilleusz* és *Ajax*. Szóval *Sziszifusz* a forrásért cserébe elárulta a folyó istenének, hol van *Zeusz* és Aigina. Aiszóposz ez után úgy megszorongatta *Zeus*t, hogy a főisten alig tudott elmenekülni. A hiúságában sértett *Zeusz* magához *Hádész*hez, az öccséhez fordult, aki az alvilág uralkodója volt, hogy vitesse *Sziszifuszt* tüstént az alvilágba. Amikor *Thanatosz*, a halál istene eljött *Sziszifusz*ért, hogy megbilincselje, és a pokolba szállítsa, *Sziszifusz* eljátszotta, hogy nem tudja, hogyan kell a bilincset feltenni a kezére, s kérte a vasszívű Halált, hogy mutassa meg neki. Amikor az megmutatta, a megbilincselte Halált bezárta egy rézhordóba Korinthoszbán, s vígan élt tovább. Nem melleleg, senki sem tudott meghalni. Akkor *Zeusz* *Árészt*, a hadistent küldte *Sziszifusz*ért. *Árész* kiszabadította *Thanatoszt*, és lekísérték *Sziszifuszt* az alvilágba. Viszont a ravasz *Sziszifusz* előzőleg meghagyta feleségének, Meropének – aki tulajdonképpen a Szégyenkezés istennője volt – s emiatt a rokonság miatt bánt *Zeusz* viszonylag kesztyűs kézzel *Sziszifusszal* – hogy ha meghalna, ne temettesse el. Így is történt. Az alvilágban *Sziszifusz* jajgatni kezdett, hogy ő nincs eltemetve, neki nem is szabadna itt lennie, mert nem a szokásos úton került ide, őt erőszakkal hozta le *Árész* és *Thanatosz*, ő nem a *Styx* vizén keresztül érkezett a lélekvezető *Hermész* által, mert hát az alvilágba, a *Hádész*ba, csak a tisztességesen eltemetett lelkeknek van joguk belépni. Erre *Hádész*, az alvilág ura felengedte *Sziszifuszt* az élők közé, hogy intézkedjék saját temetéséről. Persze esze ágában sem volt visszatérni ezek után az alvilágba. Végül *Zeusz* utasította *Hermészt*, a lélekkísérőt, hogy szabályosan vigye le *Sziszifuszt* az alvilágba, s kérte *Hádészt*, hogy büntesse meg érdeme szerint. Mondják, hogy a leleményes *Odüsszeusz*nak is *Sziszifusz* volt az apja, ugyanis *Hermész* isten fia, Autolükosz, a hírhedt tolvaj, szomszédja volt, lopott tőle, ezért *Sziszifusz* régi módszeréhez folyamodott: megerőszakolta Autolükosz lányát, Antikleíát, akit nem sokkal később az argoszi Láertész – *Odüsszeusz* apja – vett feleségül. Az a kő, amelyet *Sziszifusz* az alvilágban görget felfelé, majd legurul, tulajdonképpen a felkelő és lenyugvó Nap szimbóluma, mert a korinthosziak régen napimádók voltak. Meropé, *Sziszifusz* felesége, a szégyenkezés istennője meg éppen *Sziszifusz* tettei miatt szégyenkezik.

Világ hét csodája

Időszámításunk előtt a második században, azaz 2200 évvel ezelőtt a szidóni Antipatrosz összeírta egy versben az akkori, ókori világ hét építészeti csodáját. Ez valahogy fennmaradt, s több mint két évezreden át minden európai művelt ember mindig fel tudta sorolni a világ hét csodáját. Csak a 21. században jutottunk el oda, hogy nem biztos, hogy minden művelt ember fel tudná sorolni, és biztos, hogy a többség ezeket haszontalan lexikai tudásnak tekinti.

Mindenki fél az időtől; de az idő csak a piramisoktól fél – tartja az ősi egyiptomi közmondás. Milyen igaz. Az ókori világ hét csodája közül hat elpusztult mára, szinte nyomtalanul eltűnt, de Egyiptomban a 140 m magasra emelkedő Gizai nagypiramis, amelyet 4600 évvel ezelőtt emeltek, még ma is áll. Ez a világ első csodája. A következő világsoda valaha Babilonban, az „istenek kapujában” állt. Ez a város, melynek nyomai a mai Irak középpontjában vannak, több ezer éven át a világ fővárosának számított, s csak Krisztus előtt 270 évvel pusztították el végleg. Itt állt Szemiramisz monumentális függőkertje, amelyet mintegy 2600 évvel ezelőtt építettek. A névadó királynő eredetileg asszír volt, s ez a név fordítási hiba miatt maradhatott fenn, a kert úrnője valójában egy Amüthisz nevű, méd királynő lehetett. A 3. világsoda sorrendben az epheszoszi **Artemisz** templom, amely 2550 évvel ezelőtt épült, de két évszázad fennállás után Krisztus előtt 356-ban – épp azon az éjszakán, amikor Makedóniában megszületett a világhódító Nagy Sándor – tűzvész áldozata lett. A barbár gyújtogató neve Herosztrosz volt, s a művelt világ ez után két évezreden át az oktalan barbár pusztítás kifejezésére ezt mondta: „Herosztroszi tett.” Epheszosz a mai Törökország Égei-tengeri partján, Izmir városának közelében volt. Az **Artemisz**nek, a vadászat és a természet istennőjének emelt káprázatos templom 100 m hosszú, 50 m széles és 20 m magas volt nagyjából. A 4. csodát 2450 évvel ezelőtt készítette a Pheidász nevű görög szobrász a görögországi Olimpiában: ez egy 3-4 emeletes ház magasságának megfelelő, azaz 13 m magas, elefántcsontból és aranyból alkotott, trónon ülő testhelyzetű **Zeusz** szobor volt. Ez a csoda Krisztus után az 5-6. század során pusztult el vélhetően tűzvészben. A következő, 5. csoda szintén Kis-Ázsiában a mai Törökország Égei-tengeri partján, Bodrum városában állt, amelyet az ókorban Halikarnassosznak neveztek. Ez egy Mauszolosz nevű perzsa király 45 m magas, templom-szerű síremléke volt. Ebből ered a mauzóleum, vagyis síremlékmű szavunk az európai kultúrában. A 2370 évvel ezelőtt épült halikarnassoszi mauzóleum 1495-ben földrengés áldozata lett. A 6. csoda a rodoszi kolosszus, amely 2300 évvel ezelőtt készült, de már építése után mintegy 60 évvel földrengés rombolta le. Ez **Héliosz** napisten 35 m magas szobra volt, akkora, mint ma a New York-i Szabadság szobor talapzat nélkül. Rodosz szigetének, mint a legkeletibb görög szigetnek a védnöke a napisten, **Héliosz** volt, akinek ez a kolosszális méretű szobra a rodoszi kikötő bejáratánál talapzaton állt. Végül a 7. világsoda a szintén körülbelül 2300 évvel ezelőtt épült Pharoszi világítótorony volt Egyiptomban, a mai Alexandriában, a Nílus-delta előtt. Állítólag 130 méter magas volt, és tükrökkel generált fényeit már 50 km távolságban is látni lehetett a tengeren. 1305-ben és 1480-ban, tehát olyan 1700 év fennállás után, két alkalommal is földrengés pusztította el véglegesen.

A modern világ 7 csodája – szerintem az 1. az internet –, de építészeti szempontból a Csatornalagút, az Empire State Building New Yorkban, a Golden Gate Bridge San Franciscóban, a Panama-csatorna, a Delta Works gátrendszer Hollandiában, az Itaipu-gát a dél-amerikai Paraná folyón és a kanadai, torontói CN-torony (amely 2007-ig a világ legmagasabb szabadon álló tornya volt a maga 553 méterével). A világ 7 természeti csodája: a sarki fény az Aurora Boreális, a Nagy-korallzátony, a Mount Everest, a Viktória-zuható, a Grand-kanyon, a Rio de Janeiro-i öböl és az 1200 vulkánból álló Parícutin vulkanikus terület Mexikóban. A 7 leglátogatottabb turista világsoda: a Gizai piramisok, a Kínai nagy fal, az indiai Tádzs Mahal, a Serengeti nemzeti park, a Galápagos-szigetek, a Machu Picchu és a Grand-kanyon.

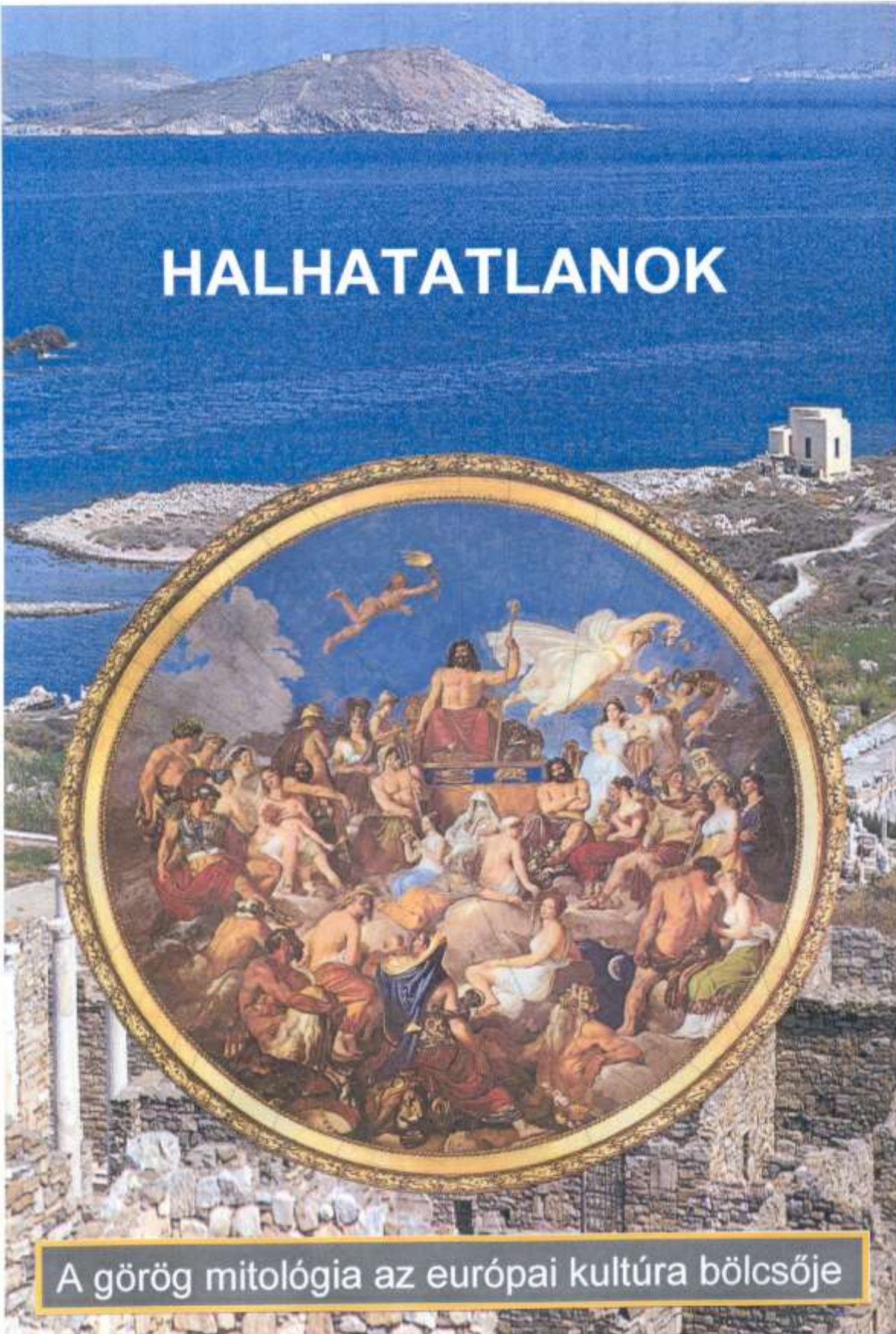
Visszhang és narcizmus

A mai Törökország egy hatalmas félszigeten fekszik, melynek neve Kis-Ázsia. Tulajdonképpen ez az európai civilizáció egyik első területe, s hegyei északon a Fekete-tengerrel találkozáva csodálatos, a mai európai turisták által kevésbé ismert és látogatott tájat alkotnak. Ki gondolná, hogy a partvidéken Müsziában, az ókori Frígia területén még a huszadik század elején is élt – Robert Graves szerint – az a több évezredes európai szokás, hogy tavasszal az emberek kimennek a tengerparti erdőkre, és ott így kiáltoznak: „Hülasz! Hülasz, hol vagy?” Számos olyan festmény található az európai múzeumokban, amelynek témája az, hogy egy fiatal fiút meztelen lányok hívnak, húznak le egy tó, vagy forrás mély vizébe. Ezeknek a festményeknek a címe mindig az, hogy „Hülasz és a nimfák.” A több tucat ilyen festmény közül a legismertebb talán John William Waterhouse 1903-ban készült festménye a manchesteri művészeti galériában. Vajon hány ember tudja, hogy mit takar az erotikusnak tűnő kép témája?

Az első európai katonai expedícióban 30 görög hős és király vett részt a történelmi, mitológiai időkben: Görögországból tartottak Kolkhiszba, ahol a Fekete-tenger található a Kaukázussal, hogy elhozzák onnan az Aranygyapjút. Ők voltak az argonauták, akik az Argó hajóval keltek útra. Köztük volt minden idők leghatalmasabb európai hőse, **Héraklész** (latinul Herkules) is. Ő egy kisfiút hozott magával az útra, akinek gyámja kívánt lenni. Mielőtt átértek a Fekete-tengerre, kikötöttek Lémnosz-szigetén, ahol akkor éppen csak nők éltek, akik előzőleg az összes férfit legyilkolták a szigeten, s így érthető módon nagy örömmel fogadták az argonautákat. **Héraklész** nagyon vigyázott Hülasz erényeire a kialakuló tivornya során, de nem tudta megakadályozni, hogy a fiú ne essen szerelembe a lémnoszi királynő lányával. **Héraklész** erőszakkal magával vitte Hülaszt az Argóra és elindultak. Mivel **Héraklész** erős kezében sorra eltörtek az evezők, Müsziában a hős partra szállt, hogy néhány szálfát vágjon evezőnek. Ezt az alkalmat használta fel Hülasz, hogy megszökjön pártfogójától, s valahogy visszajusson Lémnoszra a szerelméhez. Ebben az argonauták segítettek is. Azt a látszatot keltették, hogy Hülasz egy forráshoz ment, és a szép kisfiút a forrásnimfák magukkal rántották a mélybe. **Héraklész** hitte is, nem is, a történetet, és Hülasz keresésére indult, hogy kiszabadítsa a nimfák fogságából. Közben az Argó legénysége nem várt rá, és **Héraklész** nélkül indultak tovább, aki egy darabig kereste Hülaszt, majd a közeli Trója felé vette az útját, amelyet – egyedül – el is foglalt, fel is dült, s visszatért Görögországba. Amikor Müsziában Héraklész a fiút keresve kiáltozott, hogy „Hülasz, hol vagy?” a helybeliek is segítettek a keresésben – joggal tartva a lobbanékony természetű legyőzhetetlen hős esetleges haragjától. És azóta is, több ezer éven át megmaradt a Kis-Ázsiai Müszia csodálatos tengerpartján ez a szokás, hogy a helyiek kimennek az erdőkre, és Héraklész iránti tiszteletüket így fejezik ki: „Hülasz, Hülasz, hol vagy?” – visszhangzik a kiáltásuk. Apropó: visszhang.

Waterhouse egy másik híres festménye az **Ekhó** és **Narcisszus** a liverpooli Walker Art galériában látható, ahogy egy szépséges ifjú magát bámulja egy forrás vizének tükreben, közben egy lány nézi szomorúan. Ez a lány **Ekhó**, a visszhang, aki reménytelenül szerelmes **Narcisszus**ba – aki viszont csak magába szerelmes. **Ekhó**, egy erdei nimfa volt, aki egyszer **Hérának** az istennek királynőjének mesélt egy érdekes történetet, lekötve ezzel figyelmét, mialatt **Zeusz**, az istenek királya éppen megcsalta **Hérát**. Ezért **Héra** megátkozta **Ekhót**, hogy ezen túl csak a mások hangját tudja utánozni, visszhangozni. Így, amikor az erdőben meglátta Leiriopéneket, a kékliliom nimfának a fiát, **Narcisszust**, nem tudott vele beszélni, mindig csak azt tudta ismételni, amit a fiú mondott. **Narcisszus**, amikor megpillantotta magát egy forrás vizének tükreben anynyira csodálta és imádta önmagát, hogy belefulladt. Emlékét a narcisz virág örzi; **Ekhó** pedig bánatában elsorvadt, csak a hangja maradt – mint visszhang, mint ekhó.

HALHATATLANOK

A görög mitológia az európai kultúra bölcsője

Az istenek családja